

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

แนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย
(Guidelines on the Protection and Promotion of Human Rights
for elderly prisoners in Thailand)

โดย

ดร.จรรยา แผนสมบูรณ์

ผศ.สิทธิพันธ์ พูนเอียด

กลุ่มงานวิจัยสิทธิมนุษยชน

สำนักกิจการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กิติกรรมประกาศ

งานวิจัย เรื่อง แนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยการได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.) ที่ได้ให้ทุนการศึกษาวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ยังได้รับความอนุเคราะห์จากกรมราชทัณฑ์ และกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์การอนุญาตให้คณะผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลกับผู้ต้องขังสูงอายุและเจ้าหน้าที่ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และขอบคุณผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นที่ให้ความอำนวยความสะดวกให้กับคณะผู้วิจัยทุกชั้นตอน

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีที่ให้การสนับสนุนนักวิจัย รวมถึงที่ปรึกษาโครงการ ตลอดจนสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่ให้ความอนุเคราะห์หนังสือรับรองเครื่องมือวิจัยว่าได้ผ่านการตรวจสอบในจริยธรรมวิจัยในมนุษย์

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ดร.ศลทร คงหวาน ที่ได้กรุณาเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัยจนทำให้งานวิจัยลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์และผู้ต้องขังสูงอายุทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา ผู้บัญชาการเรือนจำคลองเปรม ผู้บัญชาการทัณฑสถานพิเศษหญิงกลาง ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดนนทบุรี ผู้บัญชาการเรือนจำกลางเชียงใหม่ และผู้บัญชาการเรือนจำกลางขอนแก่น ที่ให้ความอนุเคราะห์ และอำนวยความสะดวกในคณะผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลและการสังเกตในเรือนจำ ทำให้คณะผู้วิจัยได้รับข้อมูลและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนเป็นการบริหารเรือนจำที่มีความสะอาดเรียบร้อย และเป็นแบบอย่างที่ดี

การศึกษาวิจัยฉบับนี้คงจะไม่สามารถดำเนินงานจนสำเร็จลุล่วงได้ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่กลุ่มงานวิจัยสิทธิมนุษยชน และน้อง ๆ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือตรวจสอบความเรียบร้อยในหลายชั้นตอน จนทำให้งานสามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความกรุณาในอนาคตต่อไปเพื่อให้งานวิจัยสิทธิมนุษยชนเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย เพื่อเป็นการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนต่อไป

คณะผู้วิจัย

ชื่อเรื่อง แนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย (Guidelines on the Protection and Promotion of Human Rights for elderly prisoners in Thailand)

ผู้วิจัย ๑. ดร. จรรยา แผนสมบูรณ์
๒. ผศ. สิทธิพันธ์ พูนเอียด

ที่ปรึกษาโครงการ

๑. รศ.ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์
๒. ดร.ศลทร คงหวาน

คำสำคัญ สิทธิมนุษยชน, ผู้ต้องขังสูงอายุ

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๕

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ๑) ศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ ๒) แสวงหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ที่เหมาะสมตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย และ ๓) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายในการป้องกันผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

ผลการวิจัยพบว่า การจัดสวัสดิการให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ ในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญของเรือนจำ ได้แก่ อาหาร เรือนนอน เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การอาบน้ำซักผ้า การถ่ายเทอากาศภายในเรือนนอน การดูแลสุขภาพอนามัย การป้องกันรักษาโรคระบาด การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และการสงเคราะห์หลังปล่อย มีเรือนจำต่าง ๆ ที่สามารถปฏิบัติได้ผลดี และมีบางเรือนจำยังต้องได้รับการปรับปรุง และด้านการแยกส่วนระหว่างผู้ต้องขังสูงอายุกับผู้ต้องขังโดยทั่วไปพบว่า ทางเรือนจำยังไม่มีการแยกแดนของผู้สูงอายุออกเป็นสัดส่วนของผู้ต้องขังสูงอายุเป็นการเฉพาะ ซึ่งความเห็นของผู้ให้ข้อมูลส่วนมากมีความเห็นพ้องกันว่า เรือนจำควรมีการจำแนกผู้ต้องขังสูงอายุออกจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป เพื่อประโยชน์ในการดูแลด้านความเป็นอยู่ และความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุโดยเฉพาะ และเรือนจำควรได้รับการจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมในส่วนของผู้สูงอายุ เพื่อการจัดหาอาหาร เครื่องใช้ส่วนตัวของผู้สูงอายุตามความเหมาะสมและความจำเป็น นอกจากนี้ยังพบว่ากระบวนการสงเคราะห์หลังปล่อยของผู้ยังสูงอายุยังขาดการบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำหรับการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุหลังการได้รับการปล่อยตัว เช่น ด้านที่พักอาศัย ด้านครอบครัว และด้านสังคม สุขภาพ ตลอดจนการติดตามหลังปล่อย เป็นต้น

ผู้วิจัยมีแนวทางในการพัฒนาสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุ ดังนี้ ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ ได้แก่ ๑) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในฐานะที่เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญควรเป็นองค์กรกลางในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ เช่น กรมราชทัณฑ์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการจัดประชุมหารือเกี่ยวกับการพัฒนาสวัสดิการของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและ

นำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะ นโยบาย และมาตรการให้กับรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

๒) กรมราชทัณฑ์ควรมีแนวทางในการตรวจสอบติดตามการดำเนินงานของเรือนจำต่าง ๆ ให้เป็นไปตามมาตรฐานกลางของกรมราชทัณฑ์อย่างเป็นรูปธรรมและมีความต่อเนื่อง

๓) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรมีการประสานงานกับทางเรือนจำและพัฒนาระบบการส่งต่อผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อการสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการคืนสู่สังคมของผู้สูงอายุ

๔) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการประสานและการส่งต่อข้อมูลกับทางเรือนจำ เพื่อการให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ต้องขังสูงอายุที่กำลังจะได้รับการปล่อยตัวคืนสู่สังคม เช่น การสร้างความเข้าใจกับสังคม และครอบครัวของผู้สูงอายุ การเตรียมความพร้อมด้านสาธารณสุข การจัดหางาน ที่อยู่อาศัย และการติดตามหลังปล่อย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้มีชีวิตดังเช่นคนปกติทั่วไปตามสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชนต่อไป และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป คือ

๑) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับช่องว่างและข้อขัดข้องของกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ ของทางราชการที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาด้านสิทธิของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยตามมาตรฐานสากล และความสอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อจะได้พัฒนาด้านกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ให้มีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของผู้สูงอายุต่อไป

๒) ควรมีการศึกษาหาแนวทางที่ดีในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ที่ได้ดำเนินงานแล้วเกิดผลสำเร็จและสามารถนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีได้ เพื่อให้มีรูปแบบที่ดีสำหรับการนำไปปฏิบัติของเรือนจำทั่วประเทศ

Title : Guidelines on the Protection and Promotion of Human Rights for elderly prisoners in Thailand

Researchers

1. Dr. Chanya Pansomboon
2. Asst. Prof. Sittipan Poon eiad

Research Consultant

1. Assoc. Prof. Dr. Chaiyon Praditsil
2. Dr. Sonthon Khongwan

Research Focus: Human rights, Elderly prisoners

Year of publication: 2022

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the history and the importance of human rights problems of elderly prisoners 2) to seek guidelines for the protection and the promotion of human rights of elderly prisoners in Thailand, and 3) to make policy recommendations and/or recommendations for improving the law to prevent the effect that occurs from the treatment of elderly prisoners in prisons in relation to human rights.

The research results showed that the important welfare benefits that prisons provide for elderly prisoners are such as; food, bedding, clothing, medicine, bathing and laundry, ventilation inside the bedroom, health care, epidemic prevention, activities for the development of the elderly, and preparation before release and support after release. There are many prisons that perform well, and some that still need to be improved. In regard to the separation between elderly prisoners and general prisoners, we found that prisons do not have specific separation for elderly prisoners. Most informants agreed that prisons should distinguish elderly prisoners from general prisoners in order to take care of the well-being of the elderly, and to be able to conduct activities which are specifically designed to improve

the development of the elderly. Prisons should be financed with more budget for the elderly in order to supply food and personal supplies as appropriate and necessary. We also found that the post-release supporting process for elderly prisoners still lacks cooperation with relevant organizations to support the elderly after release, such as housing, family and social relations, health, and post-release follow-up, etc.

The researchers suggested the following guidelines for the development of the human rights for elderly prisoners: The proposal for the implementation are 1) as an independent constitutional organization, the Office of the National Human Rights Commission should act as a central organization to coordinate with any related organizations that incharges of elderly prisoners, such as the Department of Corrections, Ministry of Social Development and Human Security, and local administrative organizations, to hold meetings to discuss about how to develop the welfare for elderly prisoners in prisons to comply with international standards, resulting in creating proposal of recommendations, policies and measures to present to the government and relevant organizations 2) the Department of Corrections should have concrete guidelines for monitoring the operation of prisons to comply with the standard practice of the Department of Corrections in a continuous manner 3) the Office of Social Development and Human Security should coordinate with prisons to develop the referral system for elderly prisoners, in order to provide necessary supports in many aspects for the elderly to return to the society, and 4) local administrative organizations should coordinate and share information with prisons for prisons to provide aid and support to elderly prisoners who are going to be released to the society, such as creating an understanding to the society and to the elderly's families, preparing public health, finding job placement, housing and post-release monitoring, to enable the elderly prisoners to continue living as a normal people with basic rights under the principles of human rights.

The suggestions for future research were 1) there should be a study on the gaps and conflicts of laws and government regulations regarding the rights of elderly prisoners in Thailand that has not yet been developed to be in accordance with international standards and conform with the present changing society, so as to improve the laws and regulations to be up-to-date and to be benevolent in developing the judicial process for the elderly 2) there should be a study to find proper practices that the Department of Corrections has

successfully conducted that can be used as a concrete sample, for the purpose of setting standards to the implementation of prisons across the country.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ หลักการและเหตุผล	๑
๑.๒ ประเด็นการศึกษา	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์	๔
๑.๔ ขอบเขตการศึกษา	๔
๑.๕ สมมติฐาน	๕
๑.๖ กรอบแนวความคิดการวิจัย	๕
๑.๗ ภาพรวมของการศึกษา	๖
๑.๘ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา	๖
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	๘
๒.๑.๑ หลักการสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน	๘
๒.๑.๒ แนวคิดพื้นฐานด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับผู้สูงอายุ	๑๑
๒.๑.๓ ความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุ	๑๕
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	๑๖
๒.๒.๑ ความหมายของผู้สูงอายุ	๑๗
๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	๑๘
๒.๓ กติการะหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขัง	๒๑
๒.๓.๑ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘	๒๑
๒.๓.๒ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ค.ศ.๑๙๖๖	๒๓
๒.๓.๓ อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ.๑๙๘๔	๒๕
๒.๔ ผู้ต้องขังสูงอายุภายใต้มาตรฐานระหว่างประเทศ	๒๗
๒.๕ งานราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังสูงอายุของราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศ	๔๕
๒.๕.๑ ประเทศสหรัฐอเมริกา	๔๕
๒.๕.๒ สหราชอาณาจักร	๔๙
๒.๕.๓ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	๕๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๕.๔ ประเทศญี่ปุ่น	๗๐
๒.๕.๕ ราชอาณาจักรไทย	๗๖
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย	๙๘
ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)	๙๙
ขั้นตอนที่ ๒ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)	๙๐
ขั้นตอนที่ ๓ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)	๙๒
ขั้นตอนที่ ๔ การสังเกต (Observation)	๙๔
ขั้นตอนที่ ๕ การสนทนากลุ่ม (Focus group)	๙๔
บทที่ ๔ ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๕
๔.๑ ผลการศึกษา	๙๖
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๒๔
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๔๓
บรรณานุกรม	๑๖๑
ภาคผนวก	๑๖๕

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ ๔.๑	๙๖
ตารางที่ ๔.๒	๙๖
ตารางที่ ๔.๓	๙๗
ตารางที่ ๔.๔	๙๗
ตารางที่ ๔.๕	๙๗
ตารางที่ ๔.๖	๙๘
ตารางที่ ๔.๗	๙๘
ตารางที่ ๔.๘	๙๘
ตารางที่ ๔.๙	๙๘
ตารางที่ ๔.๑๐	๙๙
ตารางที่ ๔.๑๑	๙๙
ตารางที่ ๔.๑๒	๙๙
ตารางที่ ๔.๑๓	๑๐๐
ตารางที่ ๔.๑๔	๑๐๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑. หลักการและเหตุผล

โทษจำคุก (Imprisonment) เป็นวิธีการหนึ่งในการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยการกักขังบุคคลไว้ในคุกหรือเรือนจำตามระยะเวลาของการคุมขังหรือตลอดชีวิต^๑ เป็นโทษตัดเสรีภาพของผู้กระทำความผิดให้อยู่ในที่จำกัด เพื่อมิให้ผู้ผู้นั้นออกไปกระทำความผิดอีก หรือเป็นการกักขังผู้นั้นออกจากสังคมชั่วคราว เพื่อลงโทษและปรับปรุงแก้ไขผู้นั้น^๒ ผู้ที่ต้องโทษจำคุกอาจได้รับผลร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจอันเนื่องมาจากการบังคับโทษจำคุก ในระดับสากลการบังคับใช้โทษจำคุกจึงถูกเฝ้าระวังจากการใช้อำนาจของรัฐ ดังจะเห็นได้จากสนธิสัญญา ปฏิญญาสากล หรือข้อปฏิบัติสากลต่าง ๆ ระหว่างประเทศ ด้านสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังที่มีพัฒนาการทางแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติผู้ต้องโทษจำคุกมาอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๘ (พ.ศ. ๒๔๙๑) ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) โดยการวางกรอบเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและเป็นเอกสารหลักด้านสิทธิมนุษยชนฉบับแรก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ (ค.ศ.๑๙๕๕) พัฒนาการของแนวคิดสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษจำคุกพัฒนาไปอีกขั้น โดยองค์การสหประชาชาติได้จัดทำ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard minimum rules for the treatment of prisoners) โดยกำหนดเป็นมาตรฐานขั้นต่ำทำให้ประเทศต่างๆ นำไปปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการคุ้มครองเป็นมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้สหประชาชาติเล็งเห็นถึงความสำคัญของการที่ ผู้ต้องโทษจำคุกอาจถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติที่เลวร้าย ในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ได้ประกาศขึ้นเพื่อป้องกันเหตุดังกล่าว หลังจากนั้นอีกไม่นาน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ (ค.ศ.๑๙๘๘) สหประชาชาติออกข้อกำหนดมาตรฐานโดยองค์การสหประชาชาติว่าด้วย หลักการปกป้องบุคคลภายใต้การจำคุกและคุมขังทุกรูปแบบ ค.ศ.๑๙๘๘ (Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment,๑๙๘๘) และปี พ.ศ. ๒๕๓๓ หลักการพื้นฐานของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ ค.ศ. ๑๙๙๐ (Basic Principles for the Treatment of Prisoners,๑๙๙๐) เป็นลำดับ เพื่อให้แต่ละประเทศนำไปเป็นหลักพื้นฐานของการบังคับใช้โทษจำคุก ซึ่งมีแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังเป็นสำคัญ โดยล่าสุดแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นสากลและมีมนุษยธรรมได้รับการยืนยันอีกครั้ง โดยเมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๘ คณะกรรมาธิการสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (UN Commission on Crime Prevention and Criminal Justice – CCPCJ) ได้รับรองข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the

^๑ Bryan A. Garner, ed., (๒๐๐๔), Black's Law Dictionary, ๘th ed., (MN: Thomson West), p.๗๓๓.

^๒ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, (๒๕๕๒), คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน), หน้า ๒๑๕

Treatment of Prisoners) หรือที่เรียกว่า “ข้อกำหนดแมนเดลา” (the Mandela Rules) ซึ่งได้รับรองให้เป็นมาตรฐานสากลใหม่ในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกคุมขังทั่วโลก โดยราชอาณาจักรไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่สนับสนุนข้อกำหนดดังกล่าว ซึ่งข้อกำหนดดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อแก้ไขข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่สหประชาชาติให้การรับรองในปี พ.ศ.๒๕๔๘ (ค.ศ. ๑๙๕๕) เนื่องจากบริบททางสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

ผู้ต้องขังสูงอายุ (Elderly prisoners) ถือเป็นกลุ่มบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่รัฐจำเป็นต้องดำเนินการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนที่จำเป็นขั้นพื้นฐาน อันเนื่องมาจากการที่ผู้ต้องขังสูงอายุได้กระทำความผิดแล้วต้องโทษจำคุก การต้องโทษจำคุกที่ถือว่าเป็นช่วงบั้นปลายชีวิตย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ผู้สูงวัยหลายล้านคนทั่วโลกประสบกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกปี ตั้งแต่การเลือกปฏิบัติตามอายุการกีดกันทางสังคมและการเมือง ไปจนถึงการล่วงละเมิดในสถานพยาบาล การละเลยในค่าผู้ลี้ภัย และอุปสรรคในการดูแลสุขภาพและบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมในเรือนจำ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุในเรือนจำต้องเผชิญกับความยากลำบากและความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้น ของการระบาดใหญ่ของ COVID-๑๙ รวมถึงความเสี่ยงที่จะติดเชื้อไวรัสมากขึ้นเนื่องจากอายุและสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำที่จำกัด^๓ การดูแลผู้ต้องขังสูงอายุในกลุ่มนี้จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุที่มีความแตกต่างจากผู้ต้องขังประเภทอื่น ๆ นอกจากนี้ผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกที่ไม่ได้อยู่ในวัยผู้สูงอายุแต่ระยะเวลาของการลงโทษจำคุกที่คาดหมายได้ว่าช่วงเวลาเมื่อพ้นโทษจำคุกไปแล้ว บุคคลนั้นจะกลายเป็นผู้สูงอายุ ก็มีความจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมเป็นพิเศษสำหรับการกลับเข้าไปอยู่ในสังคมปกติอีกครั้งเช่นเดียวกัน

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุ ประเทศไทยกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับสถานการณ์ผู้ต้องขังสูงอายุของกรมราชทัณฑ์ พบว่าใน พ.ศ. ๒๕๕๑ มีผู้ต้องขังสูงอายุที่ต้องโทษอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานทั่วประเทศ จำนวน ๓,๓๔๕ คน เป็นชาย ๒,๗๐๓ คนและหญิง ๖๔๒ คน^๔ และมีจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยรายงานสถิติราชทัณฑ์ รท.๑๐๓ ซึ่งสำรวจ ณ วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๕ มีผู้ต้องขังที่มีอายุกว่า ๕๐-๖๐ ปี อยู่ที่ ๑๑,๓๔๓๒ คน เป็นผู้ต้องขังหญิง ๒๙๘ คน ผู้ต้องขังชาย ๑๓,๖๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๓๒ ของจำนวนนักโทษทั้งหมด และมีผู้ต้องขังอายุมากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓,๔๗๖ เป็นผู้ต้องขังหญิง ๖๗๑ ผู้ต้องขังชาย ๔,๑๔๗ คิดเป็นร้อยละ ๑.๙๒ ของจำนวนนักโทษทั้งหมด^๕ การเพิ่มขึ้นของ

^๓ Thailand Institute of Justice and Penal Reform International, (๒๐๒๑), Global Prison Trends ๒๐๒๑, [Online], Available from: <https://knowledge.tijthailand.org/th/publication/detail/global-prison-trends-๒๐๒๑#book/>, [๒๐๒๒, September ๑๕]

^๔ สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ (บรรณาธิการ), (๒๕๕๒), สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.๒๕๕๑, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.)), หน้า ๘๓

^๕ กรมราชทัณฑ์, (๒๕๖๕), รายงานสถิติราชทัณฑ์ รท.๑๐๓, [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.correct.go.th/rt๑๐๓pdf/report_result_rt๑๐๓.php?date=๐๑-๐๙-๒๐๒๒, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๕

จำนวนผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นดังกล่าว หากไม่ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังในเรือนจำ^๖

กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานสำคัญที่ควบคุมและดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งนอกจากการควบคุมผู้ต้องขังแล้วกรมราชทัณฑ์ยังมีภารกิจเกี่ยวกับการแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังโดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไข พื้นผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดีมีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก โดยผู้ต้องขังสูงอายุถือเป็นกลุ่มผู้ต้องขังอีกกลุ่มหนึ่งที่กรมราชทัณฑ์ให้ความสำคัญในการควบคุมและดูแลผู้ต้องขังกลุ่มนี้ เห็นได้จากหนังสือเวียนของกรมราชทัณฑ์เกี่ยวกับการคัดกรองและประเมินผู้สูงอายุ^๗ การดูแลเรื่องการออกกำลังกาย^๘ เป็นต้น อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุพบปัญหาบางประการที่อาจส่งผลกระทบต่อ การควบคุมและดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ โดยปัญหาเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุ เช่น ปัญหาด้านสุขภาพ ทั้งด้านสุขภาพจิตและร่างกาย ซึ่งถ้าเทียบกับบุคคลทั่วไปที่มีอายุเท่ากัน ผู้ต้องขังสูงอายุจะมีสุขภาพร่างกายที่ทรุดโทรมเร็วกว่าบุคคลปกติ จะเจ็บป่วยเรื้อรังและรักษายาก^๙ ปัญหาสุขภาพอนามัย สุขภาพจิต ส่งผลต่อการกลับคืนสู่สังคมและเป็นภาระของสังคมในการดูแลผู้สูงอายุกลุ่มนี้อีกต่อหนึ่งในอนาคต

ปัญหาเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำมีหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตประจำในเรือนจำเนื่องจากโครงสร้างของเรือนจำถูกออกแบบมาเพื่อผู้ต้องขังที่มีอายุน้อย ความป่วยเจ็บจากอายุที่เพิ่มขึ้นและสภาพแวดล้อมในเรือนจำที่แออัด อาหารที่ไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ยาสำหรับผู้สูงอายุ รวมไปถึงสัมพันธภาพระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลในครอบครัวที่ต้องห่างไกลบุตรหลาน เนื่องจากต้องติดคุก ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นตัวเร่งที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุในเรือนจำมีผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังนั้น การให้คุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิต เช่น สถานที่พัก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การดูแลทางการแพทย์ จึงมีความสำคัญต่อผู้ต้องขังสูงอายุอย่างยิ่งในช่วงที่มีการบังคับโทษจำคุก เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนผู้สูงอายุปรากฏตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) ข้อ ๒๕ (๑) ข้อ ๒๕ (๑) “ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพ อันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความอยู่ดีของตนและของครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และการดูแลรักษาทางการแพทย์ และบริการสังคมที่จำเป็น และมีสิทธิในหลักประกันยามว่างงาน เจ็บป่วย พิกการ หมายัย ้วยชรา หรือปราศจากการดำรงชีพอื่นในสภาวะแวดล้อมนอกเหนือการควบคุมของตน”^{๑๐}

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่าการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุต้องพิจารณาในหลาย ๆ ด้าน เช่น ในระหว่างการบังคับโทษจำคุก การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุด้านสุขภาพ คุณภาพชีวิต และด้านกระบวนการยุติธรรมมีความสำคัญสำหรับผู้ต้องขัง

^๖ สุมนทิพย์ จิตสว่าง และ นที จิตสว่าง,(๒๕๕๙),การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ,วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์,๒๔(๒),หน้า ๘๒

^๗ หนังสือเวียนกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ที่ ยธ. ๐๗๐๘.๒/๕๘๒๑ ลงวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐ เรื่อง การคัดกรองและประเมินผู้สูงอายุโดยใช้แบบฟอร์มคัดกรองสุขภาพผู้สูงอายุ (Basic Geriatric Screening: BGS)

^๘ หนังสือเวียนกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ที่ ยธ.๐๗๐๕.๒/๒๙๐๖๘ ลงวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑ เรื่อง ขอส่งทำออกกำลังกายในผู้ต้องขังสูงอายุ

^๙ ปิยะพร ตันณีกุล,(๒๕๕๖),แนวคิดการจัดสวัสดิการสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ,วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,๑๖,หน้า ๓๑๖

^{๑๐} กระทรวงการต่างประเทศ,(๒๕๕๑),ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf> ,(๑๒ กันยายน ๒๕๖๕)

สูงอายุเพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำได้อย่าง อีกทั้งผู้ต้องขังสูงอายุต้องได้รับการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการปล่อยตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่าสมควรทำการศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในราชอาณาจักรไทย เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถดำรงชีพอยู่ได้ระหว่างการบังคับโทษและช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุเมื่อได้รับการปล่อยตัวไปแล้วเพื่อไม่ให้ผู้พ้นโทษเหล่านั้นสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมปกติได้อีกครั้งโดยไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก อันเป็นการคุ้มครองสังคมจากปัญหาการก่ออาชญากรรมได้อย่างแท้จริง

๒. ประเด็นการศึกษา

๑) ประเด็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังสูงอายุ การศึกษาจะทำให้ทราบว่าหน่วยงานที่ควบคุมดูแลผู้ต้องขังสูงอายุได้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุสอดคล้องกับมาตรฐานสากลด้านสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังหรือไม่

๒) ประเด็นด้านการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ การศึกษาจะทำให้ทราบว่าหน่วยงานที่ควบคุมดูแลผู้ต้องขังสูงอายุมีกระบวนการ แนวทาง เพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านสุขภาพ ด้านคุณภาพชีวิต และด้านกระบวนการยุติธรรม สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในรูปแบบหรือวิธีการใดบ้างหรือไม่ อย่างไร

๓) ประเด็นด้านกฎหมาย ระเบียบ แนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังสูงอายุ

๓. วัตถุประสงค์

๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ

๒) เพื่อแสวงหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ที่เหมาะสมตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย

๓) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ แนวทางปฏิบัติในการป้องกันผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

๔. ขอบเขตการศึกษา

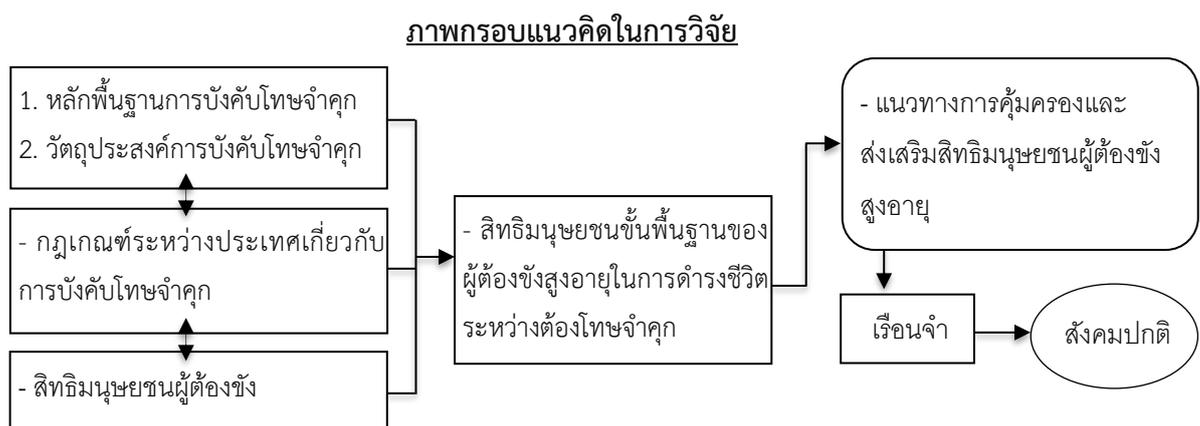
งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาค้นหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุของราชอาณาจักรไทย โดยผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัยไว้เฉพาะการศึกษาหลักการพื้นฐาน ทฤษฎี ความหมาย วัตถุประสงค์และมาตรฐานสากลเกี่ยวกับการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ ในส่วนเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุในต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะการบริหารจัดการและแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุของอาทิเช่น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหราชอาณาจักร และประเทศญี่ปุ่น ส่วนราชอาณาจักรไทยศึกษาเฉพาะพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมถึงกฎ ระเบียบ แนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษจำคุกผู้ต้องขังสูงอายุ

๕. สมมุติฐาน

ผู้ต้องขังสูงอายุถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเปลี่ยนแปลงไปในทางถดถอยที่มีผลกระทบต่อทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่กระทำผิดและต้องถูกลงโทษจำคุกในเรือนจำยิ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุเหล่านั้นประสบปัญหาทั้งทางร่างกายและจิตใจมากยิ่งขึ้น การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานว่าหากผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตระหว่างการบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ จะช่วยลดผลกระทบต่อทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังสูงอายุ และช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังสามารถกลับเข้าไปอยู่ในสังคมปกติได้อีกครั้งเมื่อพ้นโทษจำคุกโดยไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก

๖. กรอบแนวความคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาค้นหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุของราชอาณาจักรไทย โดยมีแนวคิดว่าการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยโดยใช้มาตรการทางกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุ จะหลีกเลี่ยงการละเมิดสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ และช่วงให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้โดยปกติสุขในระหว่างการบังคับโทษจำคุก อีกทั้งการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุยังเป็นแนวทางให้ผู้ต้องขังสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมปกติได้อีกครั้งภายหลังจากการพ้นโทษจำคุกไปแล้วจะได้ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ อันอาจจะถือได้ว่าเป็นการป้องสังคมจากอาชญากรรมได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ผู้วิจัยสามารถสรุปและแสดงเป็นแผนภาพประกอบได้ดังนี้

รูปที่ ๑ แสดงกรอบแนวคิดในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ

๗. ภาพรวมของการศึกษา

ภาพรวมของการศึกษามุ่งเน้นการวิจัยเพื่อสร้างแนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยโดยใช้มาตรการทางกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อให้คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมมากที่สุด ซึ่งแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานจะทำให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ หลีกเลี่ยงการละเมิดสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ และช่วยให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้โดยปกติสุขในระหว่างการบังคับโทษจำคุก อีกทั้งการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุยังเป็นแนวทางให้ผู้ต้องขังสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมปกติได้อีกครั้งภายหลังจากการปล่อยตัวไปสู่สังคมแล้วจะได้ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ อันอาจจะถือได้ว่าเป็นการป้องสังคมจากอาชญากรรมได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

๘. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

๑) สวัสดิการผู้ต้องขังสูงอายุ หมายถึง ประโยชน์หรือบริการต่าง ๆ ที่เรือนจำ และทัณฑสถานจัดให้ผู้ต้องขังสูงอายุ ได้แก่ ปัจจัยด้านพื้นฐาน เช่น เรือนนอน อาหาร อากาศ ยารักษาโรค ห้องน้ำห้องส้วม และการดูแลความปลอดภัย

๒) ปัจจัยด้านคุณภาพชีวิต การดูแลสุขภาพอนามัย ทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอยู่ต่อไปได้

๓) โปรแกรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีการส่งเสริมจิตใจ และร่างกาย เช่นกิจกรรมพัฒนาจิตใจ กิจกรรมส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเอง การให้การปรึกษา กิจกรรมนันทนาการ ตลอดจนการเปิดช่องทางให้ญาติมาเยี่ยม และการให้บริการข้อมูลด้านคดี กับการประสานงานเกี่ยวกับเบี้ยผู้สูงอายุ

๔) การพัฒนากระบวนการยุติธรรมของผู้สูงอายุ เช่นการพิจารณาการพักลดโทษอันเนื่องมาจากความชราภาพ และความทุพพลภาพจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้อีกต่อไป

๕) การสงเคราะห์ภายหลังปล่อย เช่น การดูแลหลังการปล่อยตัวของผู้สูงอายุที่ไม่มีญาติเป็นผู้ดูแล การจัดหางาน การจัดหาทุนในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

๖) ผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงจากเรือนจำกลางที่ประจำในภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนทัณฑสถานพิเศษที่ถูกเลือก

๙. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑) ผลจากการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ และเสนอแนะแนวทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อกระตุ้นความตระหนักรู้ถึงสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุและผู้ปฏิบัติงานในการควบคุมผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

๒) ผลการวิจัยจะช่วยพัฒนาองค์ความรู้ในการนำไปปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุที่ถูกต้องตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

๓) หน่วยงานอื่นที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ด้วยเหตุที่ว่าแผนยุทธศาสตร์คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๕ ได้ระบุถึง ผู้สูงอายุให้เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน ดังนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสามารถที่จะนำ การวิจัยไปใช้ในการวิเคราะห์หรือเป็นแนวทางในการพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ผู้ต้องขังสูงอายุได้ต่อไป

๔) ได้แนวทางหรือข้อเสนอแนะเชิงหลักการและนโยบาย เพื่อนำเสนอต่อรัฐบาล หรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและคุ้มครองผู้ต้องขังสูงอายุ

บทที่ ๒

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary) ผู้วิจัยได้บูรณาการข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
๒. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
๓. กติการะหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขัง
๔. ผู้ต้องขังสูงอายุภายใต้มาตรฐานระหว่างประเทศ
๕. งานราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังสูงอายุของราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศ

๒.๑ แนวคิดสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สุดของมนุษย์ การรับรู้สิทธิของผู้สูงอายุมักปรากฏควบคู่ไปกับสิทธิมนุษยชนของชนกลุ่มน้อย ผู้หญิง เด็ก และคนพิการ อย่างไรก็ตามสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุในสถานะที่เป็นผู้ถูกคุมขังในเรือนจำยังเป็นหัวข้อที่ได้รับถูกละเลยมาช้านาน และขาดความตระหนักรู้ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพของผู้สูงอายุ ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอความเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้สูงอายุ ในลักษณะภาพรวมหลักการสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุ รายละเอียดดังนี้

๒.๑.๑ หลักการสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

ความหมายโดยทั่วไปของคำว่า “สิทธิ” นั้นหมายถึงอำนาจที่กฎหมายรับรองและให้ความคุ้มครองแก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นด้วย^{๑๑} ทั้งนี้ ทฤษฎีว่าด้วยสิทธิที่สำคัญมีอยู่ ๒ ทฤษฎี ทฤษฎีแรกเรียกว่าทฤษฎีเจตจำนง (Free Will) ซึ่งถือว่าการที่คนเรามีสิทธิ์ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การคุ้มครองที่ได้รับในความเป็นจริงคือความสามารถของบุคคลที่จะเลือกทำหรือไม่ทำสิ่งนั้น ทฤษฎีนี้เน้นเสรีภาพและการบรรลุความต้องการของแต่ละคน อีกคติหนึ่งเรียกว่าทฤษฎีผลประโยชน์ (Utilitarianism) ซึ่งถือว่าวัตถุประสงค์ของสิทธิ คือเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์บางประการของคนไม่ใช่การเลือกตัดสินใจของปัจเจกโดยทั่วไปถือว่าทฤษฎีผลประโยชน์นี้อธิบายการมีสิทธิคืออะไรได้ดีกว่า^{๑๒}

แนวคิดตามทฤษฎีของสำนักกฎหมายธรรมชาติเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับสิทธิและเสรีภาพ มนุษย์สามารถคิด ตัดสินใจและกระทำการใด ๆ ในเรื่องของตนเองได้โดยอิสระ ทั้งนี้เนื่องจากสำนักกฎหมายธรรมชาติมองว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่มิอยู่ตามธรรมชาติเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ผู้นั้นอยู่ตลอดไม่ว่าเขาจะอยู่ในเขตการปกครองใดหรือเขาจะมีเชื้อชาติภาษาหรือนับถือศาสนา

^{๑๑} วรพจน์ วิศรุตพิชัย,(๒๕๓๘),สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ,(กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน. หน้า ๒๑

^{๑๒} แวดส์,เรย์ มอนต์,(๒๕๕๘),ปรัชญากฎหมาย:ความรู้ฉบับพกพา,แปลโดย พิเศษ สะอาดเย็น และธงทอง จันทรางศุ.(กรุงเทพมหานคร:โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิ่ง เฮาส์,หน้า ๑๒๘

ใด^{๓๓} สำนักกฎหมายธรรมชาติก็ถือว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมีโดยเสมอภาคกันนั้น เป็นศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ปัจจุบันเรารู้จักสิทธิและเสรีภาพในความหมายนี้ในฐานะเป็นสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ตามทฤษฎีกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองให้นิยามความหมายของสิทธิและเสรีภาพที่แตกต่างไปจากทฤษฎีของสำนัก กฎหมายฝ่ายธรรมชาติ กล่าวคือสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองมองว่า “สิทธิ” หมายถึง ความชอบธรรมที่บุคคลอาจใช้ยันกับผู้อื่น เพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันเป็นส่วนที่พึงได้ของบุคคลนั้นหรือเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอัน ที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำ การอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน บุคคลอื่นมีหน้าที่ที่จะไม่เข้ามาแทรกแซงในขอบเขตแห่งสิทธิของผู้ทรงสิทธิเพื่อให้ผู้ทรงสิทธิสามารถใช้สิทธิของตนได้ตามเป้าหมาย โดยสามารถจำแนกสิทธิตามความหมายนี้ออกเป็น ๒ แบบ คือ สิทธิในฐานะที่กฎหมายรับรองให้มีขึ้น และสิทธิในฐานะที่กฎหมายคุ้มครองมิให้ผู้ใดมาละเมิด^{๓๔}

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สุดของมนุษย์ ซึ่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๔ ได้นิยามคำว่า “สิทธิมนุษยชน” หมายถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมายไทย หรือตามหนังสือสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม”^{๓๕} หลักการสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วย^{๓๖}

(๑) เป็นสิทธิธรรมชาติ ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด (Natural Rights) หมายความว่า มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีประจำตัว ตั้งแต่เกิดมาเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) นี้ ไม่มีใครมอบให้ เป็นสิ่งที่ธรรมชาติได้กำหนดขึ้นในมนุษย์ทุกคน ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หมายถึง

(๑.๑) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คุณค่าของคนในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์

(๑.๒) การให้คุณค่าของมนุษย์ แบ่งเป็น ๒ ประเภท

(๑.๒.๑) คุณค่าของมนุษย์ในฐานะการดำรงตำแหน่งทางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการมีอำนาจหรือการยึดครองทรัพยากรของสังคม

(๑.๒.๒) คุณค่าของมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึ่งมีความเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยก

(๑.๓) การกำหนดคุณค่าที่แตกต่างกันนำมาซึ่งการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้คนในสังคมโดยทั่วไปมักให้คุณค่าของฐานะตำแหน่งหรือเงินตรา มากกว่า ซึ่งการให้คุณค่าแบบนี้นำมาซึ่งการเลือกปฏิบัติจึงต้องปรับวิธีคิดและเน้นให้มีการปฏิบัติ โดยการให้คุณค่าของความเป็นคนในฐานะความเป็นมนุษย์ ไม่ใช่ให้คุณค่าคนตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

(๒) สิทธิมนุษยชนเป็นสากลและไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ (Universality and Inalienability) ความเป็น “สากล” หมายความว่า สิทธิมนุษยชนนั้นเป็นของคนทุกคน ไม่มี

^{๓๓} เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์,(๒๕๕๕),หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย,พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน).หน้า ๑๘๔

^{๓๔} เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์,เรื่องเดียวกัน,หน้า ๑๗๔-๑๘๐

^{๓๕} กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ,(๒๕๖๑),แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๖๒ - ๒๕๖๖),(กรุงเทพฯ:กระทรวงยุติธรรม),หน้า ๑๖-๑๗

พรมแดน คนทุกคนมีสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้เช่นเดียวกัน เพราะโดยหลักการแล้วถือว่า คนทุกคนย่อมถือว่าเป็นคนไม่ว่าอยู่ที่ไหนในโลก ไม่ว่าจะเชื้อชาติ สัญชาติ เหล่ากำเนิดใดก็ตาม ย่อมมีสิทธิมนุษยชนประจำตัวทุกคนไปจึงเรียกได้ว่าสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคน ไม่ว่าคน ๆ นั้น จะยากจนหรือร่ำรวย เป็นคนพิการ เป็นเด็ก เป็นผู้หญิง

“ไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้” หมายความว่า ในเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์มนุษย์แต่ละคนย่อมไม่สามารถมอบอำนาจหรือสิทธิมนุษยชนของตนให้แก่ผู้ใดได้ไม่มีการครอบครองสิทธิแทนกันแตกต่างจากการครอบครองที่ดิน หรือทรัพย์สิน เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ธรรมชาติกำหนดขึ้น เป็นหลักการที่ทุกคนต้องปฏิบัติ แต่หากจะถามว่าในเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนเช่นนี้แล้ว สามารถมีสิทธิมนุษยชนเฉพาะกลุ่มได้หรือไม่ ในทางสากลได้มีการจัดหมวดหมู่และกลุ่มของสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของกลุ่มเฉพาะและสิทธิตามประเด็นปัญหา เช่น สิทธิสตรี สิทธิเด็กสิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ สิทธิของผู้ลี้ภัย เป็นต้น

(๓) สิทธิมนุษยชนไม่สามารถแยกเป็นส่วน ๆ ว่าสิทธิใดมีความสำคัญกว่าอีกสิทธิหนึ่ง (Indivisibility) กล่าวคือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ไม่สามารถแบ่งแยกกว่ามีความสำคัญกว่าสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิทธิทั้งสองประการนี้ต่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ดังนั้น รัฐบาลใดจะมาอ้างว่าต้องพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจหรือต้องแก้ปัญหาปากท้องก่อน แล้วจึงค่อยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ย่อมขัดต่อหลักการนี้

(๔) ความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and Non - Discrimination) ความเสมอภาค คือ การที่ทุกคนควรได้รับจากส่วนที่ควรได้ ในฐานะเป็นคน เช่น การแจกของผู้ประสบภัยน้ำท่วม ทุกคนจะได้รับของแจกชิ้นพื้นฐาน เช่น ได้รับข้าวสาร อาหารแห้ง ยา ป้องกันเท้าเปื่อยแต่หากมีครอบครัวหนึ่ง มีคนป่วยที่ต้องการยาเป็นพิเศษ หรือบางครอบครัวมีเด็กอ่อน ต้องได้รับนมผงเพิ่มสำหรับเด็ก ทางราชการสามารถเพิ่มยาและนมผงให้แก่ครอบครัวเหล่านั้น นี้คือความเสมอภาคที่ได้รับ เพราะทุกคนในครอบครัวได้รับแจกสิ่งจำเป็นเพื่อการยังชีพแล้ว

หลักความเสมอภาค คือ ต้องมีการเปรียบเทียบกับของ ๒ สิ่ง หรือ ๒ เรื่อง และดูว่าอะไรคือสาระสำคัญของเรื่องนั้น หากสาระสำคัญของประเด็นได้รับการพิจารณาแล้ว ถือว่ามีเสมอภาคกันเช่น การที่รัฐจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลไม่เท่ากัน คนที่มีรายได้มากก็เสียภาษีมาก คนที่มีรายได้น้อยก็เสียภาษีน้อยคนที่รายได้ไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดก็ไม่ต้องเสียภาษี แต่การมีรายได้มากหรือน้อยเป็นสาระสำคัญของการเก็บภาษีซึ่งเป็นธรรมสำหรับประชาชน

หลักการเรื่องความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ ในสังคมไทยนั้นปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และต่อเนื่องมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ ระบุว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้”

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

(๕) การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation and Inclusion) หมายความว่าประชาชนแต่ละคนและกลุ่มของประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๒.๑.๒ แนวคิดพื้นฐานด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับความท้าทายเฉพาะหลายประการเมื่อพูดถึงการได้รับการคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชน ตัวอย่างเช่น การเลือกปฏิบัติด้านอายุ การกีดกันทางสังคมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง การถูกกีดกันทางเศรษฐกิจเนื่องจากเงินบำนาญไม่เพียงพอ หรือมีความเสี่ยงที่จะถูกเอาเปรียบและทารุณกรรม รวมทั้งจากสมาชิกในครอบครัว ผู้สูงอายุยังมีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้งในสถานพยาบาลขนาดใหญ่ในสถานดูแลระยะยาว ในขณะที่สิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุได้รับความสนใจมากขึ้นในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาเนื่องจากประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว^{๑๖} ในระดับสากลได้ตระหนักถึงคุณค่าและหลักการพื้นฐานด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับผู้สูงอายุโดยมีการประกาศหลักการ มาตรฐานหรือแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยองค์ระหว่างประเทศ อาทิเช่น ที่ประชุมสมัชชาขององค์การสหประชาชาติได้รับรองหลักการสำหรับผู้สูงอายุ อาทิเช่น

(๑) หลักการสำหรับผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Principles for Older Persons) ที่ประชุมสมัชชาขององค์การสหประชาชาติได้รับรองหลักการสำหรับผู้สูงอายุเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๔ ซึ่งประกอบไปด้วย ๕ หลักการ ซึ่งประกอบไปด้วยสิทธิของผู้สูงอายุ ๑๘ ข้อ ภายใต้แต่ละหลักการ รายละเอียดของสิทธิของผู้สูงอายุมีดังต่อไปนี้^{๑๗}

(๑) การมีอิสรภาพในการพึ่งตนเอง

๑. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และการดูแลสุขภาพอย่างเพียงพอ ทั้งจากการจัดสรรรายได้ การสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัวและชุมชน ตลอดจนการช่วยเหลือตนเอง

๒. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิและโอกาสได้ทำงาน หรือมีโอกาสดังกล่าวทางอื่นให้กับตนเอง

๓. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการกำหนดการเกษียณอายุการทำงาน

๔. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงโครงการฝึกอบรมและโครงการด้านการศึกษาที่เหมาะสม

^{๑๖} Council of Europe,(n.d.), Human Rights of Older Persons,[Online],Available from: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work/older-persons>, [๒๐๒๒,September ๑๕]

^{๑๗} กรมกิจการผู้สูงอายุ,(๒๕๕๘),สิทธิของผู้สูงอายุตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ.[ออนไลน์] แหล่งที่มา https://www.dop.go.th/download/laws/law_th_๒๐๑๕๒๕๐๙๑๔๓๘๑๕_๑.pdf, [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๕]

๕. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และสามารถที่จะปรับให้เข้ากับสภาพจิตใจส่วนบุคคลและความสามารถที่เปลี่ยนไป

๖. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะพักอาศัยอยู่ที่บ้านของตนเองได้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(๒) การมีส่วนร่วม

๗. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิคงอยู่ในสังคม และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการกำหนดและดำเนินนโยบายที่มีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่อันดีของผู้สูงอายุ รวมทั้งแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะกับคนรุ่นใหม่

๘. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะแสวงหาและพัฒนาโอกาสในการให้บริการแก่ชุมชน และทำงานอาสาสมัครในตำแหน่งที่เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถ

๙. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะก่อตั้งขบวนการหรือสมาคมเพื่อผู้สูงอายุ

(๓) การอุปการะเลี้ยงดู

๑๐. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและการปกป้องคุ้มครองจากครอบครัวและชุมชน ตามคุณค่าวัฒนธรรมของแต่ละระบบสังคม

๑๑. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงบริการด้านการดูแลสุขภาพ เพื่อช่วยให้สามารถและคงไว้หรือฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ให้อยู่ในระดับที่สมบูรณ์ที่สุด และเพื่อช่วยป้องกันหรือชะลอการเกิดภาวะเจ็บป่วยอีกด้วย

๑๒. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิได้รับการทางด้านสังคมและกฎหมาย เพื่อส่งเสริมอิสรภาพในการดำเนินชีวิตการปกป้องคุ้มครองและการอุปการะเลี้ยงดู

๑๓. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากการเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์ ซึ่งจะให้บริการด้านการปกป้องคุ้มครอง การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการกระตุ้นทางด้านจิตใจและสังคม ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและบรรยากาศที่เป็นมิตรตามความเหมาะสมกับสถานภาพและความต้องการ

๑๔. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิมนุษยชนทั้งปวงและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในขณะที่อยู่ในสถานที่ใดใด หรือในสถานที่ให้บริการดูแลรักษา รวมทั้งพึงได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรี ความเชื่อ ความต้องการ และความเป็นส่วนตัว ตลอดจนสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูและคุณภาพชีวิตของตนเอง

(๔) การบรรลุความต้องการ

๑๕. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะแสวงหาโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

๑๖. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงแหล่งการศึกษา วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา และนันทนาการในสังคม

(๕) ความมีศักดิ์ศรี

๑๗. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความมั่นคงปลอดภัยปราศจากการถูกแสวงหาผลประโยชน์ ตลอดจนการปฏิบัติอย่างทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๑๘. ผู้สูงอายุพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางวัยเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ภูมิภาค ศาสนา ความพิการ ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสถานภาพอื่น

ใด

(๒) แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing) นับตั้งแต่องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้จัดให้มีการจัดการประชุมสมัชชาาระดับโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ ครั้งที่ ๒ (the ๒nd world Assembly on Ageing) ณ กรุงมาดริด ประเทศสเปน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ผลจากการประชุมได้ก่อให้เกิดพันธกรณีระหว่างประเทศในเรื่องของผู้สูงอายุที่เรียกว่าแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing) สาระสำคัญที่ได้มีการกำหนดไว้เพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติหลักภายใต้แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ (MIPAA) นี้ ประกอบด้วย ๓ แนวปฏิบัติหลักได้แก่^{๑๘}

๑. ผู้สูงอายุกับการพัฒนา (Older Persons and Development) เน้นย้ำให้มีการพัฒนานโยบายแห่งรัฐเพื่อสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตให้กับผู้สูงอายุ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้มีการใช้ความรู้ ความสามารถ และความชำนาญของผู้สูงอายุ รวมทั้งการให้โอกาสที่กว้างขวางในการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ

๒. การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะให้กับผู้สูงอายุ (Health and Well-being into Old age) ให้ความสำคัญในการเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็นและหลากหลายสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องการส่งเสริม การป้องกัน การฟื้นฟูสุขภาพและการพัฒนาบุคลากรด้านต่างๆ เพื่อรองรับบริการด้านสุขภาพและตอบสนองความต้องการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาว

๓. การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (Ensuring, Enabling and Supportive Environment) เน้นความสำคัญในเรื่องที่พักอาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับการอยู่อาศัย และการดำรงชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ รวมถึงบริการสาธารณะด้านต่างๆ ที่เชื่อมต่อกัน การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุได้ยาวนานที่สุด

เมื่อแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ ขององค์การสหประชาชาติได้ริเริ่มหรือประกาศใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ (ค.ศ. ๒๐๐๒) แผนฉบับนี้มีสถานะเป็นกรอบแนวปฏิบัติหลักที่ชี้แนะทิศทางการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุให้กับบรรดามวลประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุให้เป็นไปในทิศทางหลักทั้ง ๓ ประเด็นดังกล่าว โดยองค์การสหประชาชาติ จะมีการติดตามผลการดำเนินงานภาพรวมทั้งความก้าวหน้าความสำเร็จ และการริเริ่มงานเด่นๆด้านผู้สูงอายุ รวมไปถึงประเด็นความท้าทายต่างๆ ของการดำเนินงาน ทุกๆรอบระยะ ๕ ปี

(๓) ปฏิญญากัวลาลัมเปอร์ ว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ : การเพิ่มขีดความสามารถของผู้สูงอายุในอาเซียน (Kuala Lumpur Declaration on Ageing: Empowering Older Persons

^{๑๘} ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์,(๒๕๖๐),แผนมาดริดด้านผู้สูงอายุ : กรอบสหประชาชาติกับประเทศไทย,วารสารพฒนาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ,๑๖(๒-๓),หน้า ๘๑

in ASEAN) ได้รับการรับรองโดยผู้นำอาเซียน ในคราวการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๒๗ ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๘ ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย โดยมีสาระสำคัญดังนี้^{๑๔}

๑) ส่งเสริมให้มีแนวปฏิบัติที่รับผิดชอบร่วมกันในการเตรียมการเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี แข็งแรง และทรงคุณค่า โดยให้การสนับสนุนครอบครัว ผู้ทำหน้าที่ดูแล และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีบริการดูแลผู้สูงอายุ

๒) ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของคณะกรรมาธิการระหว่างวัยเพื่อนำไปสู่สังคมของคนทุกช่วงวัย โดยสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิ ประเด็น และความท้าทายของความสูงอายุและการก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ

๓) ส่งเสริมการทำงานฐานสิทธิ/ความต้องการจำเป็นและตลอดทุกช่วงวัยและขจัดการกีดกันหรือการละเว้นการกระทำด้วยประการใด ๆ ทุกรูปแบบบนพื้นฐานของอายุและเพศ โดยให้ผู้สูงอายุได้รับโอกาสเข้าถึงบริการสาธารณะ การเสริมสร้างรายได้ บริการสุขภาพ และสารสนเทศที่จำเป็น ตลอดจนมาตรการในการป้องกัน

การคุ้มครองทางกฎหมาย และระบบการสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ

๔) บูรณาการเรื่องประชากรสูงอายุในนโยบายสาธารณะและแผนการพัฒนาระดับชาติ และแผนงาน ซึ่งอาจรวมถึงการกำหนดการเกษียณอายุและนโยบายการจ้างงานที่ยืดหยุ่น

๕) ส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์และความเชี่ยวชาญในด้านพฤกษศาสตร์ เวชศาสตร์ ผู้สูงอายุ และบุคลากรมืออาชีพและกึ่งมืออาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ดูแลเพื่อตอบสนองความต้องการในปัจจุบันและอนาคตด้านสุขภาพและบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

๖) ส่งเสริมการพัฒนาสารสนเทศที่เชื่อถือได้ ข้อมูลเชิงประจักษ์และแยกประเภทตามเพศเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ซึ่งรวมถึงขีดความสามารถที่เพิ่มมากขึ้นเพื่อลดช่องว่างในด้านนโยบาย การวิจัย และการปฏิบัติ

๗) พัฒนาขีดความสามารถของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรนิติบุคคล องค์กรภาคประชาสังคม ซึ่งรวมทั้งองค์กรสวัสดิการภาคสมัครใจ ชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการประสานงานและประสิทธิภาพที่ดีขึ้นในการจัดบริการที่มีคุณภาพสำหรับผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับภูมิภาค

๘) สนับสนุนการพัฒนาสมาคมผู้สูงอายุ หรือรูปแบบอื่น ๆ ของการเป็นเครือข่าย ซึ่งรวมถึงชมรมผู้สูงอายุและเครือข่ายอาสาสมัครในทุกประเทศสมาชิกอาเซียน โดยการเสริมสร้างขีดความสามารถและเปิดโอกาสให้มีเวทีการหารือแลกเปลี่ยนในลักษณะพหุสาขากับรัฐบาลในประเด็นของผู้สูงอายุ

๙) ส่งเสริมชุมชนและเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในภูมิภาคโดยการจัดให้มีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ยั่งยืนและเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้

๑๐) สร้างและพัฒนาเครือข่ายและหุ้นส่วนความร่วมมือภายในและระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน รวมถึงประเทศคู่เจรจาและหุ้นส่วนการพัฒนา รวมถึงองค์กรของสหประชาชาติ

^{๑๔} กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์,(๒๕๖๒),มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่อง สังคมสูงอายุ (ฉบับปรับปรุง) ,พิมพ์ครั้งที่ ๒,(กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์),หน้า ๑๔-๑๕

องค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ในการสนับสนุนและจัดหาทรัพยากรที่เพียงพอและการดำเนินการที่มีประสิทธิผล

๒.๑.๓ ความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุ

ความต้องการของผู้สูงอายุตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการพื้นฐานของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of need theory) แนวคิดของมาสโลว์ (Maslow) จัดอยู่ในกลุ่มมนุษย์นิยมซึ่งมีทัศนคติในการมองมนุษย์ด้านที่ติงาม โดยอธิบายว่ามนุษย์มีธรรมชาติใฝ่ดี สร้างสรรค์ความดี บรรเทาความเจริญก้าวหน้า รู้จักคุณค่าในตนเอง รู้จักผิดชอบชั่วดี มีความรับผิดชอบในชีวิต ทุกสิ่งเกิดจากการเลือกของตนเอง ที่สำคัญคือมนุษย์มีความปรารถนาจะรู้จักตนเอง และความสามารถเฉพาะของตนเอง เพื่อใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ถ้ามนุษย์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีเอื้อต่อการพัฒนาแล้วจะพัฒนาไปสู่สิ่งที่ดี ความเจริญของบุคลิกภาพและวุฒิภาวะเสมอ อนึ่งมาสโลว์แบ่งลำดับความต้องการของมนุษย์ไว้ดังนี้^{๒๐}

ขั้นที่ ๑ ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) ความต้องการในขั้นนี้เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic needs) ซึ่งมีพลังมากที่สุดเพราะเป็นความต้องการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ตัวอย่างเช่น ความต้องการอากาศ อาหาร ยา รักษาโรค หากความต้องการขั้นแรกยังไม่ได้รับการตอบสนองก็ยากที่จะพัฒนาสู่ขั้นอื่นๆ ได้

ขั้นที่ ๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety and security needs) ความต้องการในขั้นนี้จะเกิดเมื่อขั้นแรกได้รับการตอบสนอง ความต้องการในขั้นนี้เป็นความต้องการที่จะรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง หากไม่ได้รับการตอบสนองหากไม่ได้รับการตอบสนองจะเกิดความรู้สึกหวาดกลัว ผวา รู้สึกไม่มั่นคง

ขั้นที่ ๓ ความต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ (Belonging and love needs) เมื่อ ๒ ขั้นแรกได้รับการสนองความต้องการแล้ว มนุษย์จะสร้างความรักและความผูกพันกับผู้อื่น

ขั้นที่ ๔ ความต้องการการได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem needs) แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ ความต้องการนับถือตนเอง (Self-respect) คือ ความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถและความสำเร็จ มีความเคารพนับถือตนเอง และความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem from others) คือ ความต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ การยอมรับยกย่องจากผู้อื่น

ขั้นที่ ๕ ความต้องการที่จะเข้าใจประจักษ์ตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization needs) เป็นความต้องการเพื่อตระหนักรู้ความสามารถของตนกับประพฤติปฏิบัติตนตามความสามารถ และสุดความสามารถ โดยพึงเล็งประโยชน์ของคนอื่นและของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ ผู้สูงอายุก็มีความต้องการตามลักษณะพัฒนาการและความต้องการขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับวัยอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ให้การดูแลหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุต้องตระหนักถึงกลุ่มผู้สูงอายุว่า

^{๒๐} เวหา เกษมสุข,(๒๕๖๒),แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ,วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาดูแลชีวิตและการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, หน้า ๒๑-๒๒

เป็นวัยที่สภาพร่างกาย จิตใจ และสถานภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงเสื่อมถอยลงตามธรรมชาติซึ่งจะมีความต้องการที่ต้องให้ความสำคัญโดยความต้องการของผู้สูงอายุที่สำคัญดังนี้^{๒๑}

๑. ความต้องการทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ ด้านร่างกายของผู้สูงอายุต้องการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ต้องการมีผู้ช่วยเหลือดูแลอย่างใกล้ชิด ต้องการที่อยู่อาศัยที่สะอาด อากาศดี สิ่งแวดล้อมดี ต้องการอาหารการกินที่ถูกต้องลักษณะตามวัย ต้องการมีผู้ดูแลช่วยเหลือให้การพยาบาลอย่างใกล้ชิดเมื่อยามเจ็บป่วย ต้องการได้รับการตรวจสุขภาพ และการรักษาพยาบาลที่สะดวก รวดเร็ว ทันทีที่ต้องการได้รับการรักษาพยาบาลแบบให้เปล่าจากรัฐ ความต้องการได้พักผ่อน นอนหลับอย่างเพียงพอ ความต้องการบำรุงรักษาร่างกาย และการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ

๒. ความต้องการทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ด้านจิตใจของผู้สูงอายุเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและสังคม จะส่งผลทำให้จิตใจของผู้สูงอายุเปลี่ยนไปด้วย ผู้สูงอายุจะปรับจิตใจ และอารมณ์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ จะมีการปรับปรุง และพัฒนาจิตใจของตนเอง ให้เป็นไปในทางที่ดีงามมากขึ้น สามารถควบคุมจิตใจได้ดีกว่าหนุ่มสาว ดังนั้น เมื่ออายุมากขึ้น ความสุขุมเยือกเย็น จะมีมากขึ้นด้วย แต่การแสดงออก จะขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละบุคคล การศึกษา ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมในชีวิต ความเครียดที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในวัยสูงอายุ มีผลต่อจิตใจของผู้สูงอายุมาก ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของจิตใจที่พบคือการรับรู้ผู้สูงอายุจะยึดติดกับความคิด และเหตุผลของตนเอง การรับรู้สิ่งใหม่ๆ จึงเป็นไปได้ยาก ความจำก็เสื่อมลง การแสดงออกทางอารมณ์ของผู้สูงอายุ เกี่ยวเนื่องกับการสนองความต้องการของจิตใจ ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผู้สูงอายุจะมีความรู้สึกต่อตนเองในแง่ต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นความท้อแท้ น้อยใจ โดยรู้สึกว่าสังคมไม่ให้ความสำคัญกับตนเอง เหมือนที่เคยเป็นมาก่อนทำให้ผู้สูงอายุ มีอารมณ์ไม่มั่นคง การกระทบกระเทือนใจเพียงเล็กน้อย จะทำให้ผู้สูงอายุ เสียใจ หงุดหงิดหรือโกรธง่าย ต้องการการยอมรับ และเคารพยกย่องนับถือ และการแสดงออกถึงความมีคุณค่าของผู้สูงอายุ โดยสมาชิกในครอบครัว สังคมของผู้สูงอายุ ความสนใจสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุจะสนใจสิ่งแวดล้อม เฉพาะที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และตรงกับความสนใจของตนเองเท่านั้น

๓. ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุต้องการได้รับความสนใจจากผู้อื่น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว สังคมและหมู่คณะ ต้องการช่วยเหลือสังคม และมีบทบาทในสังคมตามความถนัด ต้องการการสนับสนุน ช่วยเหลือจากครอบครัว และสังคมทั้งทางด้านความเป็นอยู่รายได้บริการจากรัฐ ต้องการมีชีวิตร่วมในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม ต้องการลดการพึ่งพาคนอื่นให้น้อยลง ไม่ต้องการความเมตตาสงสาร (ที่แสดงออกโดยตรง) ต้องการการประกันรายได้ และประกันความชราภาพ

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายประการทั้งทางร่างกาย จิตใจ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติสำหรับผู้สูงอายุซึ่งอาจมีความแตกต่างระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเองอันเป็นผลมาจาก

^{๒๑} เพิ่งอ้าง, หน้า ๒๓

สภาพแวดล้อม การดูแลรักษา หรือสถานภาพทางเศรษฐกิจหรือสังคมของผู้สูงอายุเหล่านั้น อย่างไรก็ตามแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุมักมีแนวโน้มไปในทางที่เสื่อมถอยของร่างกายและจิตใจ โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุต้องเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงนี้ เพื่อสามารถดูแลผู้สูงอายุได้อย่างถูกต้อง รายละเอียดของแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุมีดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของผู้สูงอายุ

การกำหนดอายุของผู้สูงอายุควรหมายถึงบุคคลที่มีอายุเท่าไร ในประเทศไทยได้กำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” ไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๓ บัญญัติว่า “ผู้สูงอายุ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย” ฉะนั้น ในประเทศไทยการพิจารณาว่าใครคือผู้สูงอายุ จะพิจารณาจากอายุของบุคคลนั้น ๆ เป็นสำคัญ ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ยอมรับอายุ ๖๕ ปี คือคำจำกัดความของ “ผู้สูงอายุ” คำจำกัดความเรื่องอายุค่อนข้างที่จะกำหนดโดยพลการ แต่ก็มีหลายครั้งที่เกี่ยวข้องกับการนับเพื่อที่จะสามารถเริ่มได้รับผลประโยชน์บำนาญ ในขณะที่ยังไม่มีเกณฑ์ตัวเลขมาตรฐานสหประชาชาติได้ตกลงกันคืออายุ ๖๐ ปีขึ้นไปเพื่ออ้างถึงประชากรผู้สูงอายุ^{๒๒} ทั้งนี้ การกำหนดเกณฑ์อายุมาเป็นข้อพิจารณาว่าเป็นผู้สูงอายุนั้นมีผลต่อการจัดนโยบายหรือสวัสดิการของรัฐ เพราะการกำหนดอายุจะเป็นผลโดยตรงต่อการจ้างงานหรือการผลักบุคคลเหล่านั้นออกจากระบบงานและเป็นการเพิ่มอัตราจำนวนผู้สูงอายุในสังคมมากขึ้น ในประเทศญี่ปุ่นกำหนดไว้ว่าผู้สูงอายุมีผู้ที่มีอายุ ๖๕ ปีขึ้นไป การกำหนดอายุให้สูงขึ้นเช่นนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยลดจำนวนผู้สูงอายุที่เริ่มเข้าสู่ภาวะพึ่งพิงเท่านั้น แต่ยังเป็นการยืดอายุศักยภาพของคนในชาติให้ทำประโยชน์ช่วยชาติได้นานขึ้นด้วย

ประเด็นเกี่ยวกับอายุของผู้ต้องขังสูงอายุ โดยทั่วไปการที่จะระบุว่าบุคคลใดเป็นผู้สูงอายุ จะใช้เกณฑ์การพิจารณาจากอายุของบุคคลนั้นเป็นสำคัญตามที่ได้กล่าวมาในตอนต้น อย่างไรก็ตามการใช้คำจำกัดความที่แน่นอนไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะผู้คนสามารถมีอายุทางชีวภาพในอัตราที่แตกต่างกันได้ เช่นคนอายุ ๗๕ ปีอาจมีสุขภาพดีกว่าคนอายุ ๖๐ ปี ทั้งนี้ในสังคมปกติภายนอกเรือนจำบุคคลที่อายุ ๕๐ หรือ ๕๕ ปีจะไม่ได้รับการพิจารณาว่าเป็น “ผู้สูงอายุ” แต่ผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังมักมีภาวะสุขภาพทางสรีรวิทยาและสุขภาพจิตที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีอายุมากกว่าในชุมชนปกติอย่างน้อย ๑๐ ปี กระบวนการชราภาพแบบเร่งรีบนี้ น่าจะเกิดจากภาวะโรคที่สูงซึ่งพบได้บ่อยจากคนที่ภูมิหลังที่ไม่ดีซึ่งประกอบไปด้วยประชากรส่วนใหญ่ในเรือนจำควบคุมไปกับวิถีชีวิตที่ไม่ดีต่อสุขภาพก่อนและระหว่างการคุมขัง ปัจจัยเหล่านี้มักจะรุนแรงขึ้นอีกโดยการดูแลทางการแพทย์ที่ต่ำกว่ามาตรฐานทั้งก่อนหรือระหว่างการจำคุก^{๒๓} ดังนั้น เกณฑ์การพิจารณาความผู้ต้องขังสูงอายุจึงไม่อาจพิจารณาเกณฑ์อายุเพียงอย่างเดียว เนื่องจากภาวะผู้สูงอายุในแต่ละคนมีความแตกต่างกันเพราะภาวะสูงอายุมีทั้ง

^{๒๒} Paul Kowal,(๒๐๐๑), *Definition of an older person. Proposed working definition of an older person in Africa for the MDS Project*, [Online], Available from: <https://www.researchgate.net/publication/๒๖๕๕๓๔๖๗>, [๒๐๒๒, September ๑๕]

^{๒๓} Human Rights Watch,(๒๐๑๒), *Old Behind Bars*, [Online], Available from: https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/usprisons0๑๑๒webwcover_o_o.pdf, [๒๐๒๒, September ๑๕]

ปรากฏการณ์ทางสภาวะทางจิต สังคม และชีววิทยา การบ่งชี้ว่าเป็นผู้สูงอายุอาจมีการจัดแบ่งโดยการใช้เกณฑ์ดังนี้^{๒๔}

๑. แบ่งตามระดับอายุ (chronological age) นับอายุตามปีปฏิทิน
๒. แบ่งตามระดับความสามารถในการทำหน้าที่ของร่างกาย (functional or biological age) โดยพิจารณาจากสภาพร่างกาย รูปร่าง หน้าตา และความสามารถในการทำกิจกรรมและการดำรงชีวิต
๓. แบ่งโดยการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ (Psychological Age) โดยประเมินจากสติปัญญาการรับรู้และ เรียนรู้ที่ถดถอยลง
๔. แบ่งโดยใช้ภาวะทางสังคม (Socio-logical Age) โดยประเมินจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ สถานภาพ ในระบบสังคม

ส่วนคำว่า “สังคมผู้สูงอายุ” องค์การสหประชาชาติ แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society หรือ Aging Society) ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) และระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-Aged Society) โดยให้นิยามของระดับต่าง ๆ ซึ่งทั้งประเทศไทย รวมทั้งประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกใช้ความหมายเดียวกันในนิยามของทุกระดับของสังคมผู้สูงอายุ ดังนี้^{๒๕}

๑) ระดับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society หรือ Aging Society) คือ การมีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปรวมทั้งเพศชายและเพศหญิงมากกว่าร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งประเทศ หรือมีประชากรอายุตั้งแต่ ๖๕ ปี เกินร้อยละ ๗ ของประชากรทั้งประเทศ

๒) ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) คือ เมื่อประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๒๐ หรือประชากรอายุ ๖๕ ปี เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๑๔ ของประชากรโดยรวมทั้งหมดของทั้งประเทศ

๓) ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-Aged Society) คือ สังคมที่มีประชากรอายุ ๖๕ ปี ขึ้นไปมากกว่าร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งประเทศ อย่างไรก็ตาม ทุกประเทศทั่วโลกมีการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในช่วงเวลาแตกต่างกันตามความเจริญมั่งคั่ง ซึ่งมีผลต่อสุขภาพและการมีอายุยืนของประชาชน

กรมราชทัณฑ์ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลผู้ต้องขังอาจต้องพิจารณาเกณฑ์คำว่า “ผู้ต้องขังสูงอายุ” ว่าบุคคลใดคือผู้ต้องขังสูงอายุ มิใช่พิจารณาเฉพาะเกณฑ์อายุแต่เพียงอย่างเดียว การนำหลักการนี้ต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นในการอธิบายบริบทของผู้สูงอายุจะทำให้การพิจารณากิจกรรม สิทธิประโยชน์ เช่นการฉีดวัคซีน การจำแนกผู้ต้องขัง การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ในกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุจะสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของผู้ต้องขังมิใช่ใช้เกณฑ์อายุมากำหนดความเป็นผู้ต้องขังสูงอายุ

๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุถือเป็นบุคคลที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของร่างกายในมิติที่เกี่ยวกับความถดถอยหรือเสื่อมลงของร่างกายซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อผู้สูงอายุหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น

^{๒๔} เวหา เกษมสุข,เรื่องเดียวกัน,หน้า ๒๔

^{๒๕} ฉัฐพร โยเหลา,สังคมผู้สูงอายุแลโอกาสทางธุรกิจในประเทศไทย,อุตสาหกรรมสาร,ปีที่ ๕๙,(พฤษภาคม-มิถุนายน,๒๕๖๐),หน้า ๖

การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ ร่างกายและจิตใจ สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุเหล่านี้เพื่อให้การกำหนดนโยบายรวมทั้งการจัดทำสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุเป็นไปโดยถูกต้อง

อย่างไรก็ตามแนวคิดและทฤษฎีหลาย ๆ เรื่องที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทางกายภาพของผู้สูงอายุเมื่อมีอายุมากขึ้นจะมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากความชรา (Age related physiologic Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า ในลักษณะของความเสื่อมลง เช่น ทฤษฎีเซลล์ (Cell Theory) เชื่อว่าในกระบวนการสูงอายุ เซลล์ซึ่งมีการสร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลาที่ตามหน้าที่ตามที่ควรจะเป็น หรือมีประสิทธิภาพน้อยลงกว่าเซลล์ที่ตายไปแล้วหรือเซลล์เก่าที่ถูกทดแทน สำหรับเซลล์ที่ไม่มีการสร้างใหม่จะถูกทำลายทำให้การทำงานที่ของอวัยวะต่าง ๆ ในระบบนั้นลดลง ซึ่งแนวคิดของทฤษฎีเซลล์นี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงร่างกาย (Programming aging theory) ทฤษฎีคอลลาเจน (Collagen theory) ทฤษฎีความเสื่อมถอย (Wear and tear theory) ทฤษฎีทำลายตนเอง (Autoimmune theory) รวมทั้งทฤษฎีทางสรีรวิทยา (Physiological theory) โดยทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่กล่าวมาข้างต้นนี้ มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกันกล่าวคือ เมื่ออายุมากขึ้นจะมีการเปลี่ยนแปลงไปลักษณะของการเสื่อมลงทุกส่วนตั้งแต่ภายนอกจนถึงภายในร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการทำงานของระบบเซลล์ในร่างกาย ที่เกี่ยวกับการยึดเกาะกันภายในเซลล์ การสร้างภูมิคุ้มกันที่ลดลง การทำงานของต่อมไร้ท่อทั่วร่างกายที่เสื่อมลง^{๒๖} ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงในวัยผู้สูงอายุมีผลจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม โดยมีต่อการเสื่อมโทรมของร่างกายซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล การเปลี่ยนแปลงอาจได้รับอิทธิพลจากด้านพันธุกรรมสิ่งแวดล้อมอาหาร สุขภาพความเครียดแบบแผนการดำเนินชีวิตและปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงวัยสูงอายุเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคมในลักษณะเสื่อมลงและหากไม่มีวิธีป้องกันและการจัดการภาวะสุขภาพที่เหมาะสมจะส่งผลต่อการเกิดภาวะสุขภาพที่เจ็บป่วยของผู้สูงอายุได้^{๒๗}

นอกจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของผู้สูงอายุแล้ว จากการศึกษายังพบว่า การปรับตัวของผู้สูงอายุกับสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน โดยทฤษฎีด้านสังคมวิทยา เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงบทบาท สัมพันธภาพ และการปรับตัวในสังคมของผู้สูงอายุ รวมถึง

^{๒๖} พูนสุข สีตะปะดล,(๒๕๕๐),บทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีภาคนิพนธ์ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการ สาธารณะสำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,หน้า ๑๓-๑๔

^{๒๗} พิมพร ทองเมือง และ ยุทธนา สุดเจริญ,(๒๕๖๐),พฤติกรรมและการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ,รายงานวิจัยเสนอ ต่อ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,หน้า ๑๐-๑๑

สาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีสถานภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งพยายามที่จะช่วยแนะนำให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข^{๒๘} โดยทฤษฎีทางสังคมที่เกี่ยวข้องดังนี้^{๒๙}

ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ได้อธิบายถึงสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ กล่าวคือเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้นสถานภาพ และบทบาททางสังคมจะลดลง แต่บุคคลยังมีความต้องการทางสังคมเหมือนบุคคลในวัยกลางคนต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อความสุขและการมีชีวิตที่ดีเช่นเดียวกับวัยผู้ใหญ่และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนเองสนใจได้ เนื่องจากยังคงรักษาบทบาท และสถานภาพทางสังคมไว้ได้ระดับหนึ่ง ทำให้เขามีความรู้สึกร่วมมีส่วนร่วมในสังคม มีคุณค่าและมีชีวิตที่ประสบความสำเร็จ

ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) เชื่อว่าการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละช่วงวัยที่ผ่านมาและมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามาช่วยอธิบาย ได้แก่ แรงจูงใจ สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และสังคม บุคลิกภาพความยืดหยุ่นซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวในชีวิตบั้นปลายของผู้สูงอายุ ทฤษฎีนี้ยังได้กล่าวอีกว่าผู้สูงอายุจะมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อได้กระทำกิจกรรมหรือปฏิบัติตัวเช่นเคยกระทำมาแต่เก่าก่อน อีกทั้งจะต้องปรับตัวให้มีพฤติกรรมเข้ากับการเปลี่ยนแปลงมากมายหลายอย่างในสังคม เช่น การเกษียณอายุราชการ เป็นต้น

ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ได้อธิบายว่าบุคคลมีการปรับตัวต่อความสูงอายุนและการเป็นผู้สูงอายุกล่าวคือ ตลอดช่วงชีวิตของบุคคลจะผ่านบทบาททางสังคมหลายบทบาท เช่น การเป็นพ่อ แม่ปู่ย่า เป็นต้น บทบาทเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่แยกแยะสถานภาพทางสังคมและทัศนคติที่มีต่อตนเอง ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคม เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ บทบาท และความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นขึ้นอยู่กับหน้าที่ที่ผู้อื่นให้ความสำคัญอีกด้วย บทบาทของผู้สูงอายุทางสังคมที่แสดงออกทางด้านสถานภาพ ได้แก่การเป็นผู้นำ ด้านวิทยาการต่าง ๆ เช่น มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางสังคมในการให้คำปรึกษา แนะนำต่าง ๆ

ทฤษฎีแยกตนเองหรือทฤษฎีการถอยห่าง (Disengagement Theory) กล่าวถึงการถอยห่างออกจากสังคมของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุและสังคมจะลดบทบาทซึ่งกันและกันอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามความต้องการของร่างกายและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ซึ่งระยะแรกอาจมีความวิตกกังวลอยู่บ้าง ในบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปและจะค่อยๆ ยอมรับได้ในที่สุด โดยปัจจัยที่มีผลต่อการถอยห่างของผู้สูงอายุ ได้แก่ กระบวนการชราที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล สภาพสังคม และความเชื่อมโยงของอายุที่เพิ่มขึ้น

ข้อสรุปเกี่ยวกับทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุมีผลต่อการบริหารจัดการผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ หากเจ้าหน้าที่เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของผู้ต้องขังสูงอายุจะทำให้การจัดการไม่ว่าจะเป็น โปรแกรมการฟื้นฟู กิจกรรม การดูแล เป็นไปโดยถูกต้องและเหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุนั้น

^{๒๘} วิทมา ธรรมเจริญ,(๒๕๕๕),อิทธิพลของปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีต่อความสุขของผู้สูงอายุ, วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์) คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,หน้า ๒๘-๒๙

^{๒๙} ธนยศ สุมาลย์โรจน์ และชานานภูมิบะตุตติน นอจิ สุขใส,(๒๕๕๘),ผู้สูงอายุในโลกแห่งการทำงาน:มุมมองเชิงทฤษฎีทางกายจิตสังคม,วารสารปัญญาภิวัฒน์,๗ (๑),หน้า ๒๔๘-๒๕๙

๒.๓ กติการะหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขัง

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นสิ่งที่สะท้อนการทำงานของราชทัณฑ์ หลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน จำเป็นต้องมีกรอบในการดำเนินการเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นสากล หลักของสหประชาชาติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขัง ถือเป็นแนวทางเบื้องต้นในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขัง ซึ่งผู้วิจัยขออธิบายเป็นลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘ (Universal Declaration of Human Rights (UDHR), ๑๙๔๘)

เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘) ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ ๓ ได้มีข้อมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ในการ วางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลกและเป็นพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนถือเป็นมาตรฐานที่ประเทศสมาชิกสหประชาชาติได้ร่วมกันจัดทำเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลกทั้งนี้ ราชอาณาจักรไทยเป็นหนึ่งในสี่สิบแปดประเทศแรกที่ลงคะแนนเสียงร่วมรับรองปฏิญญาฉบับนี้ในการประชุมดังกล่าว ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงปารีส สาธารณรัฐฝรั่งเศส^{๓๐} ทั้งนี้ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนตระหนักว่า ศักดิ์ศรีของสมาชิกทั้งหมดของครอบครัวมนุษย เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก ตระหนักถึงสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นสิทธิโดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน รวมทั้ง อนึ่ง ชีวิต เสรีภาพ และความปลอดภัยของบุคคล ต้องการเพียงพอ มาตรฐานการครองชีพ สิทธิที่จะแสวงหา และผลิตผลกับการลี้ภัยจากการประหัตประหารในประเทศอื่น ๆ สิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดง สิทธิในการศึกษา เสรีภาพแห่งความคิด มโนธรรม และ ศาสนา และมีสิทธิเสรีภาพจากการทรมานและการลดการรักษามีสิทธิเหล่านี้โดยธรรมชาติจะชอบ โดยทุกคน ผู้หญิงและเด็ก ทั่วโลก เช่นเดียว กับกลุ่มทั้งหมดในสังคม^{๓๑} อนึ่ง บทบัญญัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุก มีรายละเอียดดังนี้

มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาอิสระเสรี และเท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรีและสิทธิ ทุกคนได้รับการประสิทธิประสาทเหตุผล และมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันอย่างฉันพี่น้อง^{๓๒} ทั้งนี้ บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพทุกประการที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้ ทั้งนี้โดยไม่มีกรจำแนกความแตกต่างในเรื่องใด ๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่นใด ชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใด^{๓๓} และทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือ

^{๓๐} กระทรวงการต่างประเทศ,(๒๕๕๑),ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.(กรุงเทพฯ:กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ),หน้า ๑

^{๓๑} United Nation,(n.d.),HUMAN RIGHTS: A Basic Handbook for UN Staff,[online],Available from: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HRhandbooken.pdf>,[๒๐๒๒, September ๑๕]

^{๓๒} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๑

^{๓๓} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๒

กฎหมาย^{๓๔} นอกจากนี้ บุคคลใดจะถูกแทรกแซงตามอำเภอใจในความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ที่อยู่ อาศัย หรือการสื่อสาร หรือจะถูกกลบเกลี่ยภัยพิบัติและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายต่อการแทรกแซงสิทธิหรือการกลบเกลี่ยดังกล่าวนี้^{๓๕}

บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิตในเสรีธรรมและในความมั่นคงแห่งร่างกาย^{๓๖} และจะไม่ถูกละเมิด หรือได้รับการปฏิบัติ หรือลงทัณฑ์ซึ่งทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติ^{๓๗} นอกจากนี้ ทุก ๆ คนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลในกฎหมายไม่ว่า ณ ที่ใด^{๓๘}

มนุษย์ต่างเสมอกันในกฎหมายและชอบที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุก ๆ คนชอบที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอหน้าจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และต่อการยุยงส่งเสริมให้เกิดการเลือกปฏิบัติเช่นนั้น^{๓๙} และ บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้^{๔๐}

ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการเคลื่อนย้ายและการอยู่อาศัยภายในพรมแดนของแต่ละรัฐ^{๔๑} มีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดงออก ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพที่จะถือเอาความเห็น โดยปราศจากการแทรกแซง และที่จะแสวงหา รับและส่งข้อมูลข่าวสารและข้อคิดผ่านสื่อใด และโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน^{๔๒} มีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความอยู่ดีของตนและของครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัยและการดูแลรักษาทางการแพทย์ และบริการสังคมที่จำเป็นและมีสิทธิในหลักประกันยามว่างงาน เจ็บป่วย พิกัด หมาย วัยชราหรือปราศจากการดำรงชีพอื่นในสภาวะแวดล้อมนอกเหนือการควบคุมของตน^{๔๓} และมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะต้องให้เปล่าอย่างน้อยในขั้นประถมศึกษาและขั้นพื้นฐานการศึกษาาระดับประถมจะต้องเป็นภาคบังคับ การศึกษาด้านวิชาการและวิชาชีพจะต้องเปิดเป็นการทั่วไปและการศึกษาระดับสูงขึ้นไปจะต้องเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคสำหรับทุกคนบนพื้นฐานของคุณสมบัติความเหมาะสม อีกทั้ง การศึกษาจะต้องมุ่งไปสู่ การพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่และการเสริมสร้างความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพขั้นพื้นฐานการศึกษาจะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ชันติธรรม และ

^{๓๔} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๘

^{๓๕} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๑๒

^{๓๖} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๓

^{๓๗} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๕

^{๓๘} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๖

^{๓๙} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๗

^{๔๐} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๙

^{๔๑} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๑๓ (๑)

^{๔๒} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๑๙

^{๔๓} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๒๕ (๑)

มิตรภาพระหว่างประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติ หรือศาสนาทั้งมวลและจะต้องส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติเพื่อการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ^{๔๔}

๒.๓.๒ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. ๑๙๖๖ (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR, ๑๙๖๖)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights :ICCPR) เป็นสนธิสัญญาพหุภาคี ซึ่งสมาชิกใหญ่แห่ง สหประชาชาติ ได้ให้การรับรองเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ สนธิสัญญานี้ให้คำมั่นสัญญาว่าภาคีจะเคารพสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของบุคคล ซึ่งรวมถึง สิทธิในชีวิต เสรีภาพในศาสนา เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการรวมตัว สิทธิเลือกตั้ง และสิทธิในการได้รับการพิจารณาความอย่างยุติธรรม จนถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ กติการะหว่างประเทศนี้มี ประเทศลงนาม ๗๒ แห่งและภาคี ๑๖๕ แห่ง^{๔๕} ICCPR เป็นส่วนหนึ่งของ “International Bill of Human Rights” ร่วมกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights : ICESCR)^{๔๖}

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองนี้ติดตามตรวจสอบโดย คณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) (หน่วยงานต่างหากจากคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council) ซึ่งได้แทนที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Commission on Human Rights) ภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติใน พ.ศ. ๒๕๔๙) ซึ่งตั้งขึ้นอย่างถาวร เพื่อพิจารณารายงานตามกำหนดเวลา ที่ส่งเข้ามาโดยรัฐสมาชิกตามข้อตกลงในสนธิสัญญา สมาชิกของคณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนนั้นจะคัดเลือกโดยรัฐสมาชิก แต่ไม่ได้เป็นตัวแทนของรัฐใด ๆ ราชอาณาจักรไทยเข้าเป็นภาคีของสนธิสัญญานี้โดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ และมีผลบังคับใช้กับไทยเมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๐

หลักการปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights :ICCPR) ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกับข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดหลักการเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองที่ผู้วิจัยเห็นว่าเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกมีดังนี้

^{๔๔} ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, ข้อ ๒๖ (๑)-(๒)

^{๔๕} UN Treaty Collection,(๑๙๖๖), International Covenant on Civil and Political Rights, [online],Available from: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20๒๐/Chapter%20๒๐/IV-๔.en.pdf> , [๒๐๒๒, September ๑๕]

^{๔๖} The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights,(๑๙๔๘), Fact Sheet No.๒ (Rev.๑), [online],Available from: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet๒Rev.๑en.pdf>, [๒๐๒๒, September ๑๕]

(๑) สิทธิในชีวิต บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของตน บุคคลใดจะถูกจับกุมหรือคุมขังโดยพลการมิได้ บุคคลใดจะถูกลิดรอนเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้นโดยเหตุและอาศัยกระบวนการตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายบุคคลผู้ถูกจับกุมย่อมได้รับการแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุมและการแจ้งข้อหาอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนโดยพลันในเวลาที่มีการจับกุม^{๔๗} และบุคคลทั้งหลายที่ถูกลิดรอนเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและได้รับ การเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์^{๔๘}

(๒) สิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของบุคคล บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย บุคคลจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้ บุคคลจะถูกลิดรอนเสรีภาพของตนมิได้ยกเว้นโดยเหตุและโดยเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายในขณะที่จับกุม บุคคลใดที่ถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุม และจะต้องได้รับแจ้งถึงข้อหาที่ถูกจับกุมโดยพลัน^{๔๙}

(๓) สิทธิของบุคคลซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพ บุคคลทั้งปวงที่ถูกลิดรอนเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรมและความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์ทั้งนี้พึงจำแนกผู้ต้องหาว่ากระทำผิดจากผู้ต้องโทษและพึงได้รับการปฏิบัติที่ แตกต่างกันตามความเหมาะสมแก่สถานะอันมิใช่เป็นผู้ต้องโทษ และพึงแยกตัวผู้ต้องหาว่ากระทำผิดที่เป็นเยาวชนออกจากผู้ใหญ่และให้นำตัวขึ้น พิจารณาพิพากษาคดีให้เร็วที่สุดที่จะทำได้

ระบบการราชทัณฑ์พึงประกอบด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษด้วยความมุ่งหมาย สำคัญที่จะให้มีการกลับเนื้อกลับตัวและการฟื้นฟูทางสังคมพึงจำแนกผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนจากผู้ใหญ่และได้รับการปฏิบัติตามความเหมาะสมแก่วัยและสถานะทางกฎหมาย^{๕๐}

(๔) สิทธิในความเป็นส่วนตัว บุคคลจะถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน หรือการติดต่อสื่อสารโดยพลการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้และจะถูกลบลู่เกียรติและชื่อเสียงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้ อนึ่ง บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมิให้ถูกแทรกแซงหรือลบลู่เช่นว่านั้น^{๕๑}

จากข้อปฏิบัติที่ปรากฏตามสนธิสัญญา อนุสัญญา หรือข้อกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ที่ตราขึ้นโดยข้อตกลงระหว่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ เห็นได้ว่าบทบัญญัติทั้งหลายต่างมุ่งเน้นอิทธิพลทางความคิดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังไม่ให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่บุคคลทุกคนในรัฐต้องมีในการดำรงชีวิตไม่ว่าการดำรงชีวิตนั้นจะอยู่ในสังคมปกติหรือสังคมภายในเรือนจำก็ตาม

^{๔๗} กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.๑๙๖๖, ข้อ ๖

^{๔๘} กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.๑๙๖๖, ข้อ ๗

^{๔๙} กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.๑๙๖๖, ข้อ ๙

^{๕๐} กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.๑๙๖๖, ข้อ ๑๐

^{๕๑} กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.๑๙๖๖, ข้อ ๑๗

๒.๓.๓ อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ.๑๙๘๔ (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment : CAT, ๑๙๘๔)

การทรมานเป็นข้อห้ามเด็ดขาดภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศและไม่อาจอ้างเหตุผลใด ๆ เพื่อให้การกระทำทรมานเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมได้ไม่ว่าในสถานการณ์ใด สหประชาชาติ (UN) ได้ประณามการทรมานว่าเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความมุ่งหมายของกฎบัตรสหประชาชาติ และเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ได้ประกาศไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน การทรมานยังเป็นข้อห้ามในระบบกฎหมายภายในประเทศส่วนใหญ่ในโลกด้วย แม้ว่ากฎหมายภายในของบางประเทศจะไม่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่าการทรมานเป็นความผิดทางอาญา แต่ก็มีกฎหมายอื่นที่ทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบ แต่ถึงกระนั้นการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายก็ยังคงเป็นสิ่งที่กระทำกันอย่างกว้างขวางทั่วโลก ทั้งนี้ ประชาคมระหว่างประเทศได้พัฒนามาตรฐานเพื่อการป้องกันประชาชนจากการถูกทรมานซึ่งได้นำไปใช้ในระบบกฎหมายต่าง ๆ ในโลกได้ มาตรฐานเหล่านี้ได้คำนึงถึงความหลากหลายของระบบกฎหมายที่มีอยู่ จึงได้กำหนดเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำเพื่อให้แน่ใจว่า สามารถนำไปใช้ได้ในทุกระบบกฎหมาย แม้ว่าประเทศของตนไม่ได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานก็ตาม เพราะการห้ามทรมานเป็นหน้าที่ขั้นพื้นฐานซึ่งรัฐบาลของประเทศใด ๆ ไม่ว่าจะ เป็นภาคีสันติสัญญาระหว่างประเทศหรือไม่ก็ตาม มีพันธกรณีต้องปฏิบัติตามหลักทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศอยู่แล้ว^{๕๒}

อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน (CAT) นิยามคำว่า “ทรมาน” หมายถึงการ การกระทำใดก็ตามโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัส ไม่ว่าจะทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือจากบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้น สำหรับการกระทำซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ หรือเป็นการข่มขู่ให้กลัวหรือเป็นการบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามหรือเพราะเหตุผลใด ๆ บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะ เป็นในรูปแบบใด เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดย หรือด้วยการยุยง หรือโดยความยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือของบุคคลอื่น ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ นอกจากนี้ข้อ ๑๖ กำหนดข้อผูกพันสำหรับทุกฝ่ายของรัฐเพื่อป้องกันการเกิดการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี หรือการลงโทษที่ไม่หมายรวมกันกับการทรมานตามที่ระบุไว้ในข้อที่ ๑ เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดยหรือด้วยการยุยง หรือโดยความยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือของบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ เกี่ยวกับสิทธิของไม่เป็นพลเมืองที่ข้อ ๓ กำหนด “รัฐภาคีต้องไม่ขับไล่ส่งกลับ (ผลักดันกลับออกไป) หรือส่งบุคคลเป็นผู้ร้ายข้ามแดน ไปยังอีกรัฐหนึ่ง เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นจะตกอยู่ภายใต้อันตรายที่จะถูกทรมาน^{๕๓}

^{๕๒} Conor Foley,(๒๐๐๓), *Combating Torture: A Manual for Judges and Prosecutors*. (Great Britain: Human Rights Centre, University of Essex).p.๗

^{๕๓} Ian Brownlie and Guy S. Goodwin Gill,(๒๐๐๒), *Basic Documents on Human Rights*, ๔th ed., (New York: Oxford University Press).p.๒๑๒

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทรมานนี้ได้รับการรับรองโดยมติสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ. ๑๙๘๔ มีรัฐต่าง ๆ เข้าเป็นภาคีแล้วจนถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ.๒๐๐๒ จำนวน ๑๓๐ รัฐ อนุสัญญาได้นิยามความหมายของการทรมานและกำหนดข้อห้ามไม่มีการทรมานในรัฐภาคีในทุกสถานการณ์ โดยรัฐไม่อาจให้เหตุผลใดเพื่อเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมในการทรมาน ไม่ว่าจะอยู่ในระหว่างสถานการณ์ฉุกเฉินหรือสถานการณ์ที่เป็นข้อยกเว้นอย่างอื่น ทั้งเจ้าหน้าที่ก็ไม่อาจอ้างว่าทำการทรมานตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา^{๕๔} อนุสัญญาห้ามบังคับส่งกลับบุคคลหรือส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนไปยังประเทศอื่น หากบุคคลนั้นมีความเสี่ยงที่จะถูกการทรมาน^{๕๕} รัฐต้องดำเนินการให้การกระทำทั้งหลายที่เป็นการทรมานเป็นความผิดภายใต้กฎหมายอาญา รวมทั้งผู้สมรู้ร่วมคิด มีส่วนร่วมและส่งเสริมให้กระทำการทรมานนั้นด้วย^{๕๖} รัฐต้องสร้างเขตอำนาจในการดำเนินคดีที่มีการกล่าวหาว่ามีการทรมาน ซึ่งเป็นกรณีที่รัฐไม่ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดดังกล่าวไปดำเนินคดีในอีกรัฐหนึ่ง โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดในรัฐใดหรือผู้ละเมิดหรือเหยื่อถือสัญชาติใด (เขตอำนาจสากลทางศาล (Universal Jurisdiction))^{๕๗} ในการปฏิบัติตามเขตอำนาจสากลทางศาล รัฐมีหน้าที่ในการควบคุมตัวผู้ที่สงสัยว่าเป็นผู้กระทำการทรมานเพื่อดำเนินการไต่สวนและแจ้งข้อกล่าวหาว่าได้กระทำการทรมานและจะส่งตัวผู้ต้องหาให้แก่เจ้าหน้าที่ฟ้องคดีตามกฎหมาย^{๕๘} รัฐต้องประสานความร่วมมือระหว่างกันในการนำตัวผู้กระทำการทรมานไปดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม^{๕๙} คำให้การที่ได้มาอันเนื่องมาจากการซ้อมทรมานจะนำมาอ้างเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ เว้นแต่จะนำมาใช้กับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำการทรมาน^{๖๐} ผู้ตกเป็นเหยื่อจากการทรมานมีสิทธิได้รับการเยียวยาและได้รับค่าชดเชยอย่างเหมาะสม^{๖๑}

อนุสัญญาต่อต้านการทรมานกำหนดให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อต่อต้านการทรมาน ด้วยการจัดให้มีการฝึกเจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายและ

^{๕๔} อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ.๑๙๘๔, ข้อ ๒

^{๕๕} อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ.๑๙๘๔, ข้อ ๓

^{๕๖} อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ.๑๙๘๔, ข้อ ๔

^{๕๗} อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ.๑๙๘๔, ข้อ ๕

^{๕๘} อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ.๑๙๘๔, ข้อ ๖-๘

^{๕๙} CAT, Article ๙

^{๖๐} CAT, Article ๑๕

^{๖๑} CAT, Article ๑๔

บุคลากรทางการแพทย์และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่อาจเกี่ยวข้องในการคุมขัง การสอบสวน การปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัว ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อห้ามการทรมานและการปฏิบัติที่เลวร้าย^{๖๒} หลักเกณฑ์ของการสอบปากคำและการเตรียมสถานที่คุมขังควรได้รับการทบทวนเพื่อให้เห็นภาพของการป้องกันการกระทำใด ๆ เพื่อการทรมานและการปฏิบัติที่เลวร้าย^{๖๓} รัฐต้องเร่งดำเนินการสอบสวนการกระทำทรมานและการปฏิบัติที่เลวร้ายแม้ว่าจะไม่มีการร้องเรียนในกรณีดังกล่าวมาก่อน^{๖๔} ปัจเจกบุคคลก็ควรมีสติหรือเรียนเกี่ยวกับการกระทำทรมานและการปฏิบัติที่เลวร้ายและต้องสอบสวนเรื่องร้องเรียนนั้นและมีข้อเสนอเพื่อป้องกันการข่มขู่คุกคามหรือการปฏิบัติที่เลวร้ายที่จะตามมาหลังการร้องเรียน^{๖๕} การกระทำที่เป็นการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำแย่ศักดิ์ศรี ซึ่งยังไม่ถึงขั้นเป็นการกระทำทรมานก็เป็นสิ่งต้องห้ามด้วย โดยข้อบทได้นำเสนอไว้ในย่อหน้านี้ให้ปรับใช้กับการกระทำในลักษณะดังกล่าวด้วย^{๖๖}

การประชุมยังได้บรรจุบทบัญญัติที่เป็นบรรทัดฐานและการปฏิบัติในสถานการณ์กักกัน ที่มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนที่ไม่ใช่พลเรือนและไม่ลิดรอนเสรีภาพของพวกเขา กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับบัพชี ๑๐ ซึ่งกำหนดว่า “รัฐภาคีแต่ละรัฐ ต้องประกันว่าการศึกษาและข้อเสนอเกี่ยวกับการห้ามการทรมานเข้าไปบรรจุอย่างสมบูรณ์ในหลักสูตรการฝึกอบรมบุคลากรที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ทั้งที่เป็นพลเรือนหรือทหาร พนักงานทางการแพทย์ เจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลอื่น ๆ ที่อาจเกี่ยวข้องกับการควบคุมตัว การสอบสวน หรือการปฏิบัติ ต่อปัจเจกบุคคล ที่ตกอยู่ภายใต้ภาวะของการถูกจับ การกักขังหรือการจำคุก ไม่ว่าจะในรูปแบบใด ๆ และข้อ ๑๑ ซึ่งระบุว่า ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐพิจารณา ทบทวนอย่างเป็นระบบ สำหรับกฎเกณฑ์คำสั่งวิธีการและแนวทางปฏิบัติในการไต่สวน ตลอดจนการจัดระเบียบทั้งปวงสำหรับการควบคุมและการปฏิบัติต่อบุคคลที่ตกอยู่ภายใต้ภาวะของการจับ การกักขัง และการจำคุกไม่ว่าในรูปแบบใด ในอาณาเขตที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของตน เพื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดกรณีการทรมานใดขึ้น^{๖๗}

๒.๔ ผู้ต้องขังสูงอายุภายใต้มาตรฐานระหว่างประเทศ

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจในระดับสากล เนื่องจากผู้ต้องขังมักถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ง่ายในระหว่างการต้องโทษจำคุก องค์การระหว่างประเทศเช่นสหประชาชาติจึงกำหนดให้มีหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไว้ให้ประเทศสมาชิกนำไปเป็นกรอบในการดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักของสหประชาชาติ ซึ่งผู้วิจัยขออธิบายเป็นลำดับ ดังนี้

^{๖๒} CAT, Article ๑๐

^{๖๓} CAT, Article ๑๑

^{๖๔} CAT, Article ๑๒

^{๖๕} CAT, Article ๑๓

^{๖๖} CAT, Article ๑๖

^{๖๗} Ian Brownlie and Guy S. Goodwin Gill, *Ibid.*, p.๒๒๐

๑) ข้อกำหนดมาตรฐานโดยองค์การสหประชาชาติว่าด้วยหลักการปกป้องบุคคลภายใต้การจำคุกและคุมขังทุกรูปแบบ ค.ศ. ๑๙๘๘ (Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment, ๑๙๘๘)

ข้อกำหนดมาตรฐานโดยองค์การสหประชาชาติว่าด้วยหลักการปกป้องบุคคลภายใต้การจำคุกและคุมขังทุกรูปแบบ ค.ศ. ๑๙๘๘ ได้การรับรองโดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๘๘ หลักการป้องกันบุคคลทุกคนจากการถูกคุมขังและการจำคุกในทุกกรณี ได้บัญญัติรายละเอียดสำหรับการป้องกันบุคคลผู้อยู่ใต้การจำคุกและคุมขัง โดยได้ความหมายว่า “ผู้ที่ถูกคุมขัง (Imprisoned Person)” หมายถึง บุคคลใด ๆ ซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพส่วนบุคคลอันเป็นผลของการลงโทษสำหรับความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำผิดต่อกฎหมาย และ “โทษจำคุก (Imprisonment)” สภาพของการคุมขังบุคคลตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ บุคคลทุกคนซึ่งถูกคุมขังหรือจำคุกจะได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่มีมนุษยธรรมและความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์^{๖๘} นอกจากนี้ รูปแบบของการคุมขังหรือจำคุกและมาตรการทั้งหมดที่มีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนของบุคคลผู้อยู่ภายใต้การคุมขังหรือจำคุกใด ๆ จะต้องได้รับคำสั่งจากหรือต้องอยู่ภายใต้การควบคุมที่มีประสิทธิภาพโดยอำนาจ ตุลาการหรือผู้มีอำนาจอื่น ๆ^{๖๙} อีกทั้งห้ามมิให้บุคคลภายใต้รูปแบบของการคุมขังหรือจำคุกใดจะถูกทรมานหรือที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำแย่หรือการลงโทษ ไม่มีสถานการณ์อะไรก็ตามที่อาจจะเรียกว่าเป็นเหตุผลสำหรับการทรมานหรือโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำแย่อื่น ๆ หรือการลงโทษ^{๗๐} ในกรณีที่ บุคคลที่ถูกคุมขังเป็นบุคคลที่ไม่เข้าใจภาษาตีพิมพ์หรือพูดภาษาเดียวกับทางการที่จับกุมคุมขัง พวกเขา มีสิทธิจะได้รับความช่วยเหลือด้านล่ามแปลเป็นภาษาที่เขาเข้าใจได้ทันที และมีการยืนยันสิทธิของผู้ถูกคุมขังที่จะไม่ได้รับการปฏิเสธหรือการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอก โดยเฉพาะกับคนในครอบครัวหรือที่ปรึกษาของเขา^{๗๑}

๒) หลักการพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติต่อนักโทษ ค.ศ. ๑๙๙๐ (Basic Principles for the Treatment of Prisoners, ๑๙๙๐)

หลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ ค.ศ. ๑๙๙๐ เป็นที่ยอมรับว่ากฎมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษที่นำโดยการประชุมสภาองค์การสหประชาชาติเป็นครั้งแรก โดยได้กล่าวถึงการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด นับว่าการประชุมครั้งนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะมีอิทธิพลในการพัฒนานโยบายทางอาญาและการนำไปสู่การปฏิบัติ เชื่อว่าการดำเนินการอย่างเต็มที่ของกฎมาตรฐานขั้นต่ำ จะได้รับการอำนวยความสะดวกโดยเป็นกระบอกเสียงของหลักการพื้นฐานที่อยู่ภายใต้พวกเขา มีรายละเอียดดังนี้^{๗๒}

^{๖๘} United Nations Office on Drugs and Crime,(๒๐๐๖), Compendium of United Nations standards and norms in crime prevention and criminal justice,(New York:United Nations),p.๓๑

^{๖๙} Ibid., p.๓๒

^{๗๐} Ibid., p.๓๒-๓๓

^{๗๑} United Nations Office on Drugs and Crime, Ibid., p.๓๔-๓๕

^{๗๒} United Nations Office on Drugs and Crime,Ibid., p.๔๒-๔๓

๑. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อนักโทษ นักโทษทั้งหมดจะต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ จะไม่มีการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่น ๆ อีกทั้ง การมีส่วนร่วมและความช่วยเหลือของชุมชนและสถาบันทางสังคม และคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เคราะห์ร้ายด้วยเงื่อนไขที่ดีสำหรับการกลับคืนของอดีตนักโทษสู่สังคม ภายใต้เงื่อนไขที่ดีที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

๒. วัตถุประสงค์ของการใช้เรือนจำ ความรับผิดชอบของเรือนจำในการดูแลของนักโทษและการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมจะต้องได้รับการดูแลเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ทางสังคมอื่น ๆ ของรัฐ และความรับผิดชอบพื้นฐานในการส่งเสริมความเป็นอยู่และการพัฒนาของสมาชิกทุกคนในสังคม อีกทั้ง การจำคุกนักโทษทุกคนจะต้องรักษาสีทิมมนุษย์ชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

๓. สุขภาพและอนามัย นักโทษจะต้องเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีอยู่ในประเทศ โดยไม่เลือกปฏิบัติ และได้รับการรักษาตามหลักทางกฎหมายของพวกเขา

๓) ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยมาตรการที่มีใช้การคุมขังของสหประชาชาติ (ข้อกำหนดโตเกียว) (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (the Tokyo Rules), ๑๙๙๐)

ปัจจุบันแนวคิดใหม่ในเรื่องการหันเหคดี (Diversion) และระบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นการให้โอกาสผู้กระทำผิดได้แก้ไขตนเองโดยไม่ต้องถูกดำเนินคดีหรือไม่ต้องสูญเสียเสรีภาพและรับโทษจำคุกในเรือนจำเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยมาตรการที่มีใช้การคุมขังของสหประชาชาติ หรือ ข้อกำหนดโตเกียว มีสาระสำคัญเพื่อเป็นการมุ่งเน้นให้รัฐพัฒนามาตรการที่มีใช้การคุมขังภายใต้ระบบกฎหมายของตน เพื่อสร้างทางเลือกการลงโทษและลดการใช้โทษจำคุกกับผู้กระทำผิด โดยมีหลักการที่สำคัญคือ การรักษาความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของผู้กระทำผิดกับผลประโยชน์ของผู้เสียหายและสังคม โดยเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานด้านการยุติธรรมกับองค์กรสหวิชาชีพในสังคม และเน้นบทบาทของชุมชนที่จะเข้าช่วยฟื้นฟูติดตามผู้กระทำผิดอีกส่วนหนึ่งด้วย^{๗๓} ซึ่งข้อดีของการใช้มาตรการที่มีใช้การคุมขังคือ ความหลากหลายในเชิงรูปแบบของการลงโทษแก่ผู้กระทำผิดเนื่องจากสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การปรับ การคุมประพฤติ การจำกัดการเคลื่อนไหว การจำคุกที่บ้าน และการพักการลงโทษ ซึ่งมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้สามารถนำไปปรับใช้เพื่อให้สอดคล้องตามระดับความร้ายแรงของการกระทำผิดหรือสอดคล้องกับภูมิหลังของผู้กระทำผิดได้ เช่น ผู้กระทำผิดครั้งแรก เยาวชนที่กระทำผิด ผู้กระทำผิดหญิง ผู้พิการหรือผู้สูงอายุที่กระทำผิด เป็นต้น ซึ่งจะช่วยเหลือถึงการนำคนเข้าไปไว้ในเรือนจำโดยไม่จำเป็น ซึ่งจะช่วยลดความแออัดในเรือนจำและป้องกันผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการนำผู้กระทำผิดไปไว้ในเรือนจำ โดยรายละเอียดที่สำคัญมีดังนี้

^{๗๓} คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม “การพัฒนามาตรการต่อผู้กระทำผิดอาญาแทนการคุมขัง (Non – custodial Measures) โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรสหวิชาชีพและชุมชน”. รายงานของคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเสนอสภาการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, (สปท) ๘๙๖/๒๕๖๐ ลว. ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐, หน้า ๑๐

เป้าหมายหลักมาตรฐานขั้นต่ำเป็นการกำหนดหลักการพื้นฐานที่จะส่งเสริมการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำผิดเสมือนการป้องกันขั้นต่ำสำหรับบุคคลที่ใช้วิธีการเลี้ยงโทษจำคุก เป็นมาตรฐานที่มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแก้ไขผู้กระทำผิด ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งสนับสนุนผู้กระทำผิดให้มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้การใช้มาตรฐานขั้นต่ำขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ รวมทั้งจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของระบบงานยุติธรรมทางอาญาของประเทศนั้น ๆ อย่างไรก็ตามเมื่อมีการนำมาตรฐานนี้มาใช้ ชาติสมาชิกต้องพยายามให้เกิดความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้กระทำผิด สิทธิของเหยื่อ และผลต่อสังคมในด้านความปลอดภัยของชุมชน และการป้องกันอาชญากรรม อีกทั้งชาติสมาชิกต้องพัฒนามาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำผิดภายในระบบกฎหมายของตน โดยให้มีทางเลือกอื่น ๆ เพื่อลดการใช้โทษจำคุกและเป็นการใช้นโยบายงานยุติธรรมอย่างมีเหตุผล ปฏิบัติตามหลักมนุษยชนคำนึงถึงความยุติธรรมในสังคม และความจำเป็นในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด^{๗๔}

ขอบเขตของมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำผิดตามข้อกำหนดของมาตรฐานนี้ต้องประยุกต์ใช้กับบุคคลที่ถูกฟ้องร้องอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีหรือการดำเนินการตามคำพิพากษา ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คำว่า “บุคคล” ในมาตรฐานนี้หมายถึง ผู้กระทำ ความผิด ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหา ผู้ที่อยู่ระหว่างการฟ้องร้อง และผู้ที่ถูกพิพากษาแล้ว โดยการประยุกต์ใช้มาตรฐานนี้ต้องกระทำโดยปราศจากการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่น ๆ สัญชาติหรือพื้นฐานทางสังคม ฐานะทาง เศรษฐกิจ ชาติกำหนดหรือสถานภาพอื่น ๆ ซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องกับลักษณะและความรุนแรง ของการกระทำความผิดกับบุคลิกภาพและภูมิหลังของผู้กระทำผิด และการคุ้มครองป้องกันสังคม และเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น ระบบงานยุติธรรมทางอาญาควรกำหนดขอบเขตของ มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำผิดไว้กว้าง ๆ ตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีจนถึงหลังการ พิพากษา โดยควรที่จะพิจารณาจำนวนและประเภทของมาตรการไม่ควบคุมตัวที่มีอยู่เพื่อให้ศาล สามารถมีคำพิพากษาได้อย่างสอดคล้อง นอกจากนี้ต้องสนับสนุนการพัฒนาวิธีการใหม่ ๆ ภายใต้ มาตรการไม่ควบคุมตัว โดยมีการดูแลอย่างใกล้ชิด และมีการประเมินผลการนำไปใช้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งควรคำนึงถึงการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน โดยหลีกเลี่ยงกระบวนการที่เป็นทางการหรือ การพิจารณาของศาลให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ตามนัยแห่งการคุ้มครองทางกฎหมายและหลักนิติ ธรรม นอกจากนี้มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำผิดควรใช้ให้สอดคล้องกับหลักการที่ให้มีการ แทรกแซงน้อยที่สุด โดยการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวควรเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การ ลดการลงโทษและลดการกระทำผิด แทนที่จะเป็นการขัดขวางหรือเหนี่ยวรั้งความพยายามในการใช้ แนวทางดังกล่าว^{๗๕}

๔) ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการ ที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ) ค.ศ. ๒๐๑๒ (United Nations

^{๗๔} ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยมาตรการที่มีใช้การคุมขังของสหประชาชาติ ข้อ ๑

^{๗๕} ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยมาตรการที่มีใช้การคุมขังของสหประชาชาติ ข้อ ๒

Rules for the Treatment of Women Prisoners and Noncustodial Measures for Women Offenders (The Bangkok Rules) ๒๐๑๐)

การรับรองข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Noncustodial Measures for Women Offenders) หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (the Bangkok Rules) เมื่อเดือนธันวาคม ๒๐๑๐ นับเป็นก้าวสำคัญในการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการเฉพาะด้านเพศภาวะ (Gender-specific Needs) ของผู้หญิง ในระบบกระบวนการยุติธรรม และการมีมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติต่อผู้หญิง ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาก่อนที่จะมีการรับรองนั้น มาตรฐานสากลที่มีอยู่ไม่ได้สะท้อนถึงความต้องการเฉพาะของเด็กผู้หญิงและผู้หญิงเท่าใดนัก ทั้งในขณะที่ถูกคุมขังและในขณะที่รับการปฏิบัติโดยมาตรการทางเลือกแทนการจำคุก นอกจากนี้ ข้อกำหนดกรุงเทพยังเป็นเครื่องมือระดับสากลลำดับแรก ที่กล่าวถึงความต้องการเฉพาะของเด็กติดผู้ต้องขังหญิงอีกด้วย อนึ่ง มีข้อสังเกตประกอบข้อกำหนดที่ ๕๗-๕๘ ระบุไว้ว่า “ผู้กระทำผิดหญิงส่วนหนึ่งไม่เป็นภัยต่อสังคม และการจำคุกไม่เป็นประโยชน์กับบุคคลเหล่านี้ และยังเป็นอุปสรรคต่อการกลับคืนสู่สังคม ผู้หญิงส่วนใหญ่ถูกจำคุกอันเป็นผลทางตรงและทางอ้อมจากการเลือกปฏิบัติและเอาเปรียบ โดยสามีหรือคู่ครอง ครอบครัว และชุมชน ดังนั้น ผู้กระทำผิดหญิงจึงควรได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม โดยพิจารณาถึงภูมิหลังและสาเหตุการกระทำผิด และควรได้รับการดูแลช่วยเหลือในชุมชน เพื่อให้หลุดพ้นจากปัจจัยที่ทำให้กระทำผิดการหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกกับผู้หญิงในกรณีที่มีการจำคุกไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นธรรม จะช่วยให้เด็กไม่ต้องรับผลกระทบทางลบจากการที่มารดาถูกคุมขัง รวมทั้งหลีกเลี่ยงการอยู่ในสภาพแวดล้อมของเรือนจำและลดโอกาสการกระทำผิดของเด็กในอนาคต”

ราชอาณาจักรไทยมีความพยายามผลักดันการบังคับใช้ข้อกำหนดกรุงเทพในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง โดยเรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาถือเป็นหนึ่งในเรือนจำต้นแบบที่ประสบความสำเร็จจากการผลักดันข้อกำหนดดังกล่าว นอกจากนี้ การปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพของเรือนจำในราชอาณาจักรไทยจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ ซึ่งมีเปิดเผยว่ามีการปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพได้สอดคล้องหลายกรณีแต่ก็ยังมีหลายเรื่องที่จะต้องมีการปรับปรุง แต่ก็สามารถนำมาเป็นแบบอย่างและใช้ประโยชน์ในการนำมาวางกรอบการประเมินเรือนจำต้นแบบตามข้อกำหนดกรุงเทพได้เป็นอย่างดีและเป็นแนวทางให้เรือนจำใช้ในการพัฒนาเรือนจำเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพต่อไป^{๗๖} ทั้งนี้ ข้อกำหนดกรุงเทพจะมีขอบเขตของเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่สำคัญอยู่ ๔ ส่วน โดยส่วนที่ ๑ เป็นข้อกำหนดทั่วไป ส่วนที่ ๒ เป็นข้อกำหนดที่ใช้สำหรับผู้ต้องขังมีลักษณะพิเศษ ส่วนที่ ๓ เป็นมาตรการที่มีใช้การคุมขัง และส่วนที่ ๔ เป็นการวิจัย การวางแผนการประเมินผลและการสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน โดยส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำที่ผู้วิจัยเห็นว่าเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้มีรายละเอียดดังนี้

(๑) สภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ โดยเรือนจำและห้องขังของผู้ต้องขังหญิงต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งของซึ่งตรงต่อความต้องการด้านสุขอนามัยของผู้หญิงโดยเฉพาะ โดย

^{๗๖} นที จิตสว่าง,(ม.ป.ป.),การปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพของเรือนจำในประเทศไทย: การประเมินของผู้เชี่ยวชาญต่างชาติ.[ออนไลน์] แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/๕๙๐๘๔๔>,[๒๙ กันยายน ๒๕๖๕]

อย่างน้อยรวมถึงผ้าเช็ดตัวที่สะอาด และการจัดส่งน้ำดื่มอย่างสม่ำเสมอให้เพียงพอสำหรับการดูแลเด็กและหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหญิงซึ่งทำอาหารตั้งครรภ์ให้นมบุตรหรือมีประจำเดือน^{๗๗}

(๒) การเยี่ยมญาติ การติดต่อระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับครอบครัว ซึ่งรวมถึงบุตรของพวกเธอและผู้ปกครองบุตรของบุคคลเหล่านั้นต้องได้รับการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในกรณีที่เป็นไปได้ ต้องจัดให้มีมาตรการในการทำให้จิตใจที่ไม่สมดุลซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมขังในสถานที่ที่ไกลจากบ้านของพวกเธอได้รับ ในกรณีที่อนุญาตให้มีการเข้าเยี่ยมอย่างใกล้ชิด ผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับสิทธิดังกล่าวบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันกับผู้ต้องขังชาย อนึ่ง การเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังหากมีเด็กมาด้วยต้องจัดในสถานที่ที่มีบรรยากาศเป็นมิตรในแง่ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทัศนคติของบุคลากรเรือนจำและต้องอนุญาตให้มีการติดต่ออย่างเปิดเผยระหว่างแม่และบุตรการเยี่ยม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการติดต่อกันต่อไปควรได้รับการสนับสนุนเท่าที่เป็นไปได้^{๗๘}

(๓) อนามัยแม่และเด็กและหญิงมีครรภ์ จัดให้มีการบริการด้านสุขอนามัยแก่ผู้ต้องขังหญิง ซึ่งอย่างน้อยควรเท่ากับบริการซึ่งจัดให้ในชุมชน^{๗๙} ในกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงมีบุตรติดมาด้วย เด็กนั้นต้องได้รับการตรวจสุขภาพร่างกายเช่นกันโดยผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพเด็ก เพื่อกำหนดถึงการรักษาและความต้องการทางการแพทย์^{๘๐}

(๔) วินัยและการลงโทษทางวินัย การขังเดี่ยวหรือการลงโทษแบบแยกขังต้องไม่ใช้กับผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์หญิงให้นมบุตรและหญิงมีบุตรทารกในเรือนจำ อีกทั้ง การลงโทษทางวินัยสำหรับผู้ต้องขังหญิงต้องไม่รวมถึงการห้ามการติดต่อกับครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุตร นอกจากนี้ เครื่องพันธนาการต้องไม่ถูกใช้กับผู้หญิงในช่วงคลอดบุตร ทั้งขณะคลอดและทันทีภายหลังคลอด^{๘๑}

(๕) การตรวจค้นตัวผู้ต้องขังหญิง วิธีการตรวจค้นโดยทางเลือกอื่น เช่น การสแกน (Scans) ควรพัฒนาเพื่อนำมาใช้แทนที่การค้นที่ต้องสัมผัสร่างกายและถอดเสื้อผ้า เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงผลกระทบที่เป็นอันตรายทางกายภาพและสุขภาพจิตของการตรวจค้นที่ต้องสัมผัสร่างกายดังกล่าว

^{๗๗} ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง ค.ศ. ๒๐๑๒, ข้อ ๕

^{๗๘} ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง ค.ศ. ๒๐๑๒, ข้อ ๒๖ - ๒๘

^{๗๙} ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง ค.ศ. ๒๐๑๒, ข้อ ๑๐

^{๘๐} ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง ค.ศ. ๒๐๑๒, ข้อ ๙

^{๘๑} ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง ค.ศ. ๒๐๑๒, ข้อ ๒๒ - ๒๔

อีกทั้งบุคลากรเรือนจำต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง และดำรงไว้ซึ่งความเคารพและเกียรติในการค้นตัวเด็กติดผู้ต้องขังและเด็กซึ่งมาเยี่ยมผู้ต้องขัง^{๒๒}

๕) ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕ (ข้อกำหนดแมนเดลา) (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Mandela Rules) ๒๐๑๕)

กฎหมายฐานขั้นต่ำสำหรับการดูแลนักโทษ ถูกนำมาใช้ครั้งแรกโดยสหประชาชาติในการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้ซึ่งกระทำผิดในปี ค.ศ. ๑๙๕๕ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ที่ได้รับอนุมัติภายหลังโดยคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (ECOSOC) ผ่านมติในปี ค.ศ. ๑๙๕๗ และ ค.ศ. ๑๙๗๑ สมัชชาใหญ่สหประชาชาติมติที่ ๒๘๕๘ ได้ยื่นเรื่องสิทธิมนุษยชนสิทธิในการบริหารงานของความยุติธรรม โดยคำแนะนำให้ประเทศสมาชิกดำเนินการตามกฎระเบียบในการบริหารงานของสถาบันกฎหมายอาญาและราชทัณฑ์ และพิจารณาให้บัญญัติไว้ในกฎหมายแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม กฎหมายฐานขั้นต่ำได้ตระหนักถึงความหลากหลายของปัญหา สังเกตได้จากในมุมมองของความหลากหลายมากมายของกฎหมายที่เป็นไปตามเงื่อนไขทางสังคมเศรษฐกิจและภูมิศาสตร์ของโลก เห็นได้ชัดว่าไม่ใช่ทั้งหมดของกฎระเบียบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับในทุกสถานที่และทุกเวลา ดังนั้นการกระตุ้นความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะเอาชนะความยากลำบากในทางปฏิบัติต่อการประยุกต์ใช้กฎระเบียบตามความรู้ที่พวกเขา มี เงื่อนไขขั้นต่ำต่าง ๆ ต้องได้รับการยอมรับว่าเหมาะสมโดยสหประชาชาติ

ล่าสุดแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นสากลและมีมนุษยธรรมได้รับการยืนยันอีกครั้ง โดยเมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ คณะกรรมาธิการสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (UN Commission on Crime Prevention and Criminal Justice – CCPCJ) ได้รับรองข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หรือที่เรียกว่า “ข้อกำหนดแมนเดลา (the Mandela Rules)” ซึ่งได้รับรองให้เป็นมาตรฐานสากลใหม่ในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกคุมขังทั่วโลก โดยราชอาณาจักรไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่สนับสนุนข้อกำหนดดังกล่าว ซึ่งข้อกำหนดดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อแก้ไขข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่สหประชาชาติให้การรับรองในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ (ค.ศ. ๑๙๕๕) เนื่องจากบริบททางสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป อนึ่งสาระสำคัญของ การรับรองสิทธิของผู้ต้องขังในเรื่องต่าง ๆ ที่สำคัญมีดังนี้

๑. หลักการพื้นฐาน ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีอันมีติดตัวมาแต่เกิดและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ต้องไม่มีผู้ต้องขังคนใดที่จะถูกการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการคุ้มครองป้องกันจากการกระทำเช่นนั้น โดยจะต้องไม่มีการอ้างเงื่อนไขใด ๆ ที่จะกระทำการดังกล่าว ความปลอดภัยและความมั่นคงของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ในเรือนจำและ

^{๒๒} ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง ค.ศ. ๒๐๑๒, ข้อ ๒๐ - ๒๑

ผู้เข้าเยี่ยมต้องได้รับการประกันตลอดเวลา^{๕๓} อีกทั้ง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนี้พึงใช้ได้ทั่วไปโดยปราศจากความลำเอียง จะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยเหตุของความแตกต่างในด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด สัญชาติ หรือฐานะทางสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใดของผู้ต้องขัง ทั้งต้องให้ความเคารพต่อความเชื่อทางศาสนาและศาสนิกที่ผู้ต้องขังยึดถือ อีกทั้ง เพื่อให้หลักการไม่เลือกปฏิบัติมีผลในทางปฏิบัติ ผู้บริหารเรือนจำต้องคำนึงถึงความจำเป็นของผู้ต้องขังแต่ละคน โดยเฉพาะผู้ต้องขัง บางประเภทที่มีความเปราะบางมากที่สุด จำเป็นต้องมีมาตรการเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของผู้ต้องขังเหล่านี้ที่มีความจำเป็นพิเศษโดยไม่ให้ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ^{๕๔}

นอกจากนี้ การคุมขังและมาตรการอื่นใดอันที่ส่งผลให้ตัดขาดผู้ต้องขังจากโลกภายนอกก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่คนเหล่านั้นอยู่แล้ว ทั้งนี้เพราะเป็นการเอาไปเสียซึ่งสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองโดยปราศเสรีภาพของเขาไปเสีย ด้วยเหตุดังกล่าว ระบบราชทัณฑ์จึงต้องไม่มุ่งให้เกิดความทุกข์ทรมานเพิ่มเติมสำหรับผู้ที่ถูกอยู่ในสภาพการณ์นั้นเพิ่มขึ้นอีก เว้นแต่โดยมีเหตุที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่ทำให้ต้องแยกขังหรือเป็นมาตรการเพื่อรักษาระเบียบวินัย ซึ่งอาจก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานได้เป็นปกติวิสัยในสถานการณ์เช่นนั้น^{๕๕}

๒. วัตถุประสงค์ในการลงโทษจำคุก เป้าประสงค์ของการลงโทษจำคุกหรือการใช้มาตรการที่คล้ายคลึงกัน อันเป็นการจำกัดอิสระและเสรีภาพของบุคคลนั้น โดยเบื้องต้นแล้วก็เพื่อที่จะคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม และลดการกระทำผิดซ้ำ ความประสงค์ดังกล่าวสามารถบรรลุได้ต่อเมื่อระยะเวลาในการคุมขังได้ถูกนำมาใช้เพื่อประกันเท่าที่จะเป็นไปได้ว่าบุคคลเช่นว่านั้นจะสามารถกลับคืนสู่สังคมได้เมื่อได้รับการปล่อยตัว โดยสามารถดำรงชีวิตที่ไม่ละเมิดกฎหมายและและพึงตนเองได้ ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้บริหารเรือนจำและหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจเกี่ยวข้อง จึงควรจัดให้มีบริการด้านการศึกษา การฝึกอาชีพ และการทำงาน รวมทั้งความช่วยเหลือรูปแบบอื่นที่เหมาะสมและที่สามารถให้บริการได้ รวมทั้งความช่วยเหลือด้านการเยียวยา กำลังใจ จิตวิญญาณ สังคมและสุขภาพ รวมทั้งการกีฬา เป็นต้น โดยการจัดให้มีโครงการ กิจกรรมและบริการเช่นนั้น ควรสอดคล้องกับความจำเป็นต่อผู้ต้องขังแต่ละคน^{๕๖}

ทั้งนี้ ระบบราชทัณฑ์ควรมุ่งที่จะทำความแตกต่างระหว่างชีวิตในเรือนจำกับชีวิตอิสระให้มีน้อยที่สุด ซึ่งตั้งใจที่จะลดความรับผิดชอบของผู้ต้องขัง หรือความเคารพในศักดิ์ศรีของพวกเขาในฐานะที่เป็นมนุษย์ นอกจากนี้ ผู้บริหารเรือนจำจะต้องจัดให้มีความเป็นอยู่และการปรับตัวที่สมเหตุสมผล เพื่อประกันว่า ผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางกาย ทางใจ จิตใจ หรืออื่นใด สามารถเข้าถึงการใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างเต็มที่และอย่างเป็นผล อย่างเท่าเทียมกับผู้ต้องขังคนอื่น^{๕๗}

^{๕๓} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑

^{๕๔} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๒

^{๕๕} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๓

^{๕๖} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔

^{๕๗} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๕

๓. การบริหารงานแฟ้มทะเบียนผู้ต้องขัง ต้องมีการจัดทำระบบงานทะเบียนผู้ต้องขังที่ได้มาตรฐานในทุกที่ซึ่งมีการคุมขังบุคคล โดยอาจจัดทำเป็นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือสมุดทะเบียน ที่มีการแจกแจงด้วยหมายเลข และมีลายเซ็นกำกับ ต้องมีขั้นตอนปฏิบัติเพื่อประกันว่าสามารถตรวจสอบด้านทะเบียนได้ ป้องกันไม่ให้มีการเข้าถึงหรือมีการแก้ไขข้อมูลใด ๆ ที่มีอยู่ในระบบนั้นโดยไม่ได้รับอนุญาต^{๘๘} ทั้งนี้ จะต้องไม่มีการรับตัวบุคคลใด ๆ เข้าสู่เรือนจำโดยปราศจากคำสั่งคุมขังที่ถูกต้องสมบูรณ์ ต้องมีการกรอกข้อมูลต่อไปนี้นำเข้าไปในระบบงานทะเบียนผู้ต้องขัง ทุกครั้งที่การรับผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำ คือ^{๘๙}

(ก) ข้อมูลที่ชัดเจนอันช่วยให้สามารถจำแนกอัตลักษณ์ของบุคคล รวมทั้งในแง่เพศสภาพอันเป็นที่ยอมรับของผู้ต้องขังดังกล่าว

(ข) เหตุผลอันเป็นเหตุให้เกิดการคุมขังผู้ต้องขังดังกล่าวและหน่วยงานรับผิดชอบในการส่งคุมขังรวมทั้งวัน เวลาและสถานที่จับกุม

(ค) วันและเวลาที่มีการรับและปล่อยตัวรวมทั้งที่มีการส่งตัวผู้ต้องขังไปที่ใด ๆ

(ง) ร่องรอยบาดเจ็บที่สามารถเห็นได้และคำร้องเรียนใด ๆ เกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติที่ทารุณโหดร้ายซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้านั้น

(จ) บัญชีทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขัง

(ฉ) ชื่อของญาติ หรืออาจรวมทั้งชื่อของลูก อายุของลูก ที่อยู่และสถานภาพการมีผู้ปกครองหรือมีผู้ดูแล

(ช) รายละเอียดและข้อมูลของญาติที่ใกล้ชิดของผู้ต้องขังที่สามารถติดต่อได้เมื่อเกิดเรื่องฉุกเฉิน

ทั้งนี้ จะต้องกรอกข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อไปนีไว้ในระบบงานทะเบียนผู้ต้องขัง ในระหว่างที่มีการคุมขัง^{๙๐}

(ก) ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทางศาล รวมทั้งวันที่ขึ้นศาลและพบทนายความ

(ข) รายงานการประเมินผลและการจัดประเภทในเบื้องต้น

(ค) ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความมีระเบียบวินัย

(ง) คำร้องขอหรือร้องทุกข์ รวมทั้งคำกล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร่มนุษยธรรม หรือที่ร้ายที่สุดคดี เว้นแต่เป็นข้อมูลที่พึงเก็บเป็นความลับ

(จ) ข้อมูลเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัย

(ฉ) ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและสาเหตุของการบาดเจ็บหรือเสียชีวิต และในกรณีหลัง ให้ระบุว่านำอัฐิธาตุไปเก็บไว้ที่ใด

อนึ่ง ข้อมูลที่บันทึกตามข้อกำหนดในย่อหน้าก่อนนี้ต้องเก็บเป็นความลับ และให้เข้าถึงได้เฉพาะผู้ที่ในทางวิชาชีพมีความรับผิดชอบที่ต้องเข้าถึงบันทึกข้อมูลดังกล่าวเท่านั้น ผู้ต้องขังทุกคนต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลบันทึกที่เกี่ยวข้องกับตนได้ โดยอาจมีการปิดบังข้อความบางส่วนตามอำนาจที่ให้ไว้โดยกฎหมายในประเทศ และผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับสำเนาอย่างเป็นทางการของข้อมูลนั้น

^{๘๘} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๖

^{๘๙} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๗

^{๙๐} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๘

เมื่อได้รับการปล่อยตัว^{๙๑} ทั้งนี้ ให้มีการใช้ประโยชน์จากระบบงานทะเบียนผู้ต้องขัง เพื่อวิเคราะห์ ข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับประชากรในเรือนจำ ทั้งในแง่อัตราส่วนของผู้ต้องขัง ต่อพื้นที่ในเรือนจำ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ โดยตั้งอยู่บน พยานหลักฐานเชิงประจักษ์^{๙๒}

๔. การแยกประเภท ผู้ต้องขังต่างประเภทกัน พึงแยกคุมขังไว้คนละแห่ง หรือคนละ ส่วนของเรือนจำ โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติด้านอาชญากรรม เหตุผลในทางคดีในการคุมขัง และ ความจำเป็นต่าง ๆ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านั้น ดังนี้^{๙๓}

(ก) ผู้ต้องขังชายและหญิง ต้องแยกไว้คนละแห่ง เรือนจำใดใช้ควบคุมผู้ต้องขังทั้งสองเพศ สถานที่ที่คุมขังหญิงต้องแยกเป็นเอกเทศโดยเด็ดขาด

(ข) ผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องแยกจากนักโทษเด็ดขาด

(ค) ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จะต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้ว

(ง) ผู้ต้องขังเยาวชนต้องแยกจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่

๕. ที่อยู่อาศัย หากมีการแยกห้องเป็นการเฉพาะ ในเวลากลางคืนต้องให้ผู้ต้องขังแต่ละคนได้นอนในห้องขังหรือกรงนั้น ๆ ในกรณีที่มีเหตุพิเศษจำเป็นจะต้องนอนรวมกันโดยไม่อาจปฏิบัติ ตามหลักนี้ได้ เป็นต้นว่ามีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นชั่วคราว ก็ไม่พึงจัดห้องหนึ่งให้นอนสองคน อนึ่ง เรือนจำใดใช้ระบบห้องขังรวม ผู้ต้องขังซึ่งให้นอนรวมห้องเดียวกัน พึงได้รับการคัดเลือกด้วยความระมัดระวัง และเหมาะที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดี จะต้องมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสังเกตการณ์ในเวลากลางคืนเป็นประจำ ให้สอดคล้องกับสภาพในเรือนจำด้วย^{๙๔} อาคารที่คุมขังทุกแห่ง โดยเฉพาะห้องนอน จะต้องจัดให้ถูกหลักอนามัย ตามสภาพของดินฟ้าอากาศ ข้อสำคัญจะต้องมีอากาศหายใจเพียงพอ มีขนาดของพื้นที่ห้องตามกำหนดขั้นต่ำ มีแสงสว่าง ความอบอุ่น และการระบายอากาศ^{๙๕}

๖. สุขอนามัยของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจะต้องรักษาร่างกายให้สะอาด ฉะนั้นจะต้อง จัดหาน้ำและอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับห้องน้ำที่จำเป็นเพื่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขังให้ด้วย นอกจากนี้ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถรักษาภาพลักษณะที่ดีเพื่อการเคารพในตนเอง จะต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดูแลสุขภาพและหมวดคร่าให้แก่ผู้ต้องขัง ถ้าเป็นผู้ต้องขังชายก็ให้สามารถโกน หมวดคร่าได้เป็นประจำ^{๙๖}

๗. อาหาร เสื้อผ้าและที่นอน ผู้ต้องขังทุกคนซึ่งไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเอง จะต้องได้รับเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ และเพียงพอที่จะให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพดี ทั้งเสื้อผ้า ที่ให้สวมใส่ต้องไม่มีลักษณะย่ำยัดศักดิ์ศรี หรือทำให้อับอาย อีกทั้ง เสื้อผ้าทุกชิ้นจะต้องสะอาดเรียบร้อย

^{๙๑} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๙

^{๙๒} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑๐

^{๙๓} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑๑

^{๙๔} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑๒

^{๙๕} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑๓

^{๙๖} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑๘

เสมอ เสื้อผ้าชั้นในจะต้องเปลี่ยนและซักบ่อยครั้งตามความจำเป็น เพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขอนามัย ในกรณีพิเศษ เวลาผู้ต้องขังซึ่งออกนอกเรือนจำตามคำสั่งของทางราชการ ควรอนุญาตให้สวมเครื่องแต่งกายของตนเอง หรือเครื่องแต่งกายอื่นที่ไม่เป็นเป้าสายตาประชาชน^{๙๗} ถ้าผู้ต้องขังคนใดได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเองได้ ในเมื่อรับตัวไว้ในเรือนจำ ควรจัดเตรียมให้เป็นที่แน่นอนว่า เสื้อผ้านั้นมีความสะอาดและเหมาะสมแก่การใช้สอย^{๙๘} ผู้ต้องขังแต่ละคนควรมีเตียงนอนแยกเป็นเอกเทศ ตามมาตรฐานของท้องถิ่นหรือของประเทศ และมีเครื่องหลับนอนที่สะอาดและเพียงพอ จัดไว้อย่างเป็นระเบียบ และเปลี่ยนให้เป็นประจำเพื่อให้มั่นใจว่ามีความสะอาด^{๙๙}

๘. อาหาร ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับอาหารที่จัดให้เป็นเวลาโดยเรือนจำ อันมีประโยชน์และเพียงพอต่อสุขภาพและ เพื่อความแข็งแรงแห่งร่างกาย โดยต้องจัดปรุงอย่างสะอาด และจัดให้ได้อย่างเป็นระเบียบ น้ำต้องจัดไว้เพื่อให้ผู้ต้องขังทุกคนได้ดื่มเมื่อต้องการ^{๑๐๐}

๙. บริการด้านการรักษาพยาบาล การให้บริการด้านการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขัง เป็นความรับผิดชอบของรัฐ โดยผู้ต้องขังควรได้รับการรักษาพยาบาลตามมาตรฐานเช่นเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนอื่น และจะต้องสามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็นโดยไม่คิดมูลค่าและไม่เลือกปฏิบัติ ด้วยเหตุแห่งสถานภาพด้านกฎหมายของตน ทั้งนี้ การจัดบริการรักษาพยาบาลควรอยู่ในลักษณะที่เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับงานด้านสาธารณสุขโดยทั่วไป และในลักษณะที่ประกันให้มีการรักษาและพยาบาลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการให้บริการด้านเอชไอวี วัณโรค และโรคติดต่ออื่น ๆ รวมทั้งภาวะที่ต้องพึงพิงยาเสพติด^{๑๐๑}

เรือนจำทุกแห่งพึงมีสถานบริการรักษาพยาบาล อันมีหน้าที่ประเมิน ส่งเสริม ค้ำครอง และพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะการให้ความใส่ใจเป็นพิเศษต่อผู้ต้องขังที่ต้องการการดูแลสุขภาพเป็นพิเศษ หรือมีปัญหาสุขภาพที่กระทบต่อการบำบัดฟื้นฟูของตน อนึ่ง บริการรักษาพยาบาลจะต้องมีคณะทำงานสหวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างเพียงพอสำหรับหน่วยบริการด้านการรักษาพยาบาลที่เป็นอิสระ และมีศักยภาพด้านการแพทย์อย่างเต็มที่ โดยควรมีความเชี่ยวชาญอย่างเพียงพอทั้งด้านจิตวิทยาและจิตเวช และต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคนสามารถเข้าถึงบริการด้านทันตกรรมที่มีคุณภาพด้วย^{๑๐๒}

หน่วยบริการรักษาพยาบาลควรจัดเตรียมและปรับปรุงข้อมูลด้านเวชระเบียนของผู้ต้องขังทุกคนให้ทันสมัยและเก็บเป็นความลับ และผู้ต้องขังทุกคนควรสามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้เมื่อต้องการ โดยผู้ต้องขังอาจแต่งตั้งให้ผู้อื่นให้เข้าถึงข้อมูลเวชระเบียนของตนได้ด้วย ทั้งนี้ เมื่อมีการโอนย้ายผู้ต้องขัง จะต้องมีการส่งมอบเวชระเบียนเหล่านี้ให้กับหน่วยงานที่รับตัวไว้ โดยจะต้องถือเป็น

^{๙๗} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑๙

^{๙๘} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๒๐

^{๙๙} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๒๑

^{๑๐๐} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๒๒

^{๑๐๑} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๒๔

^{๑๐๒} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๒๔

ความลับทางการแพทย์^{๑๐๓} อย่างไรก็ตาม ในกรณีฉุกเฉิน ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการประกันว่า สามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้โดยพลันผู้ต้องขังที่จำเป็นต้องได้รับการรักษาหรือการผ่าตัดเฉพาะทาง ต้องได้รับการส่งตัวไปยังหน่วยงานที่เชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือโรงพยาบาลของพลเรือน ในกรณีที่เรือนจำมีโรงพยาบาลของตนเอง โรงพยาบาลนั้นต้องมีบุคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์อย่างเพียงพอ และมีศักยภาพที่จะให้การรักษาและดูแลอย่างเหมาะสมกับผู้ต้องขังที่ได้รับตัวมา อนึ่ง การตัดสินใจทางการแพทย์ให้กระทำได้เฉพาะผู้รับผิดชอบที่มีวิชาชีพด้านการแพทย์เท่านั้นและการตัดสินใจดังกล่าวจะต้องไม่ถูกลบล้าง หรือเพิกเฉยโดยผู้ที่มีใช้บุคลากรทางด้านการแพทย์^{๑๐๔}

ในเรือนจำหญิงจะต้องจัดที่อยู่และดูแลเฉพาะสำหรับหญิงมีครรภ์ทั้งก่อนคลอดและหลังคลอด ตลอดทั้งจัดให้ เเท่าที่จะทำได้ เด็กได้คลอดนอกเรือนจำ แต่ถ้าหากเด็กต้องคลอดในเรือนจำ ก็จะต้องไม่ระบุในสูติบัตรว่าเกิดในเรือนจำ^{๑๐๕} การตัดสินใจอนุญาตให้เด็กพักอาศัยในเรือนจำกับพ่อหรือแม่ของตน ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นที่ตั้ง กรณีที่อนุญาตให้เด็กพักอาศัยในเรือนจำกับพ่อหรือแม่ ทางเรือนจำต้องกำหนดให้มี

(ก) สถานที่ให้การดูแลเด็กทั้งภายในหรือภายนอก โดยมีบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับการดูแลกรณีที่พ่อหรือแม่ไม่ได้เป็นผู้ดูแลในขณะนั้น

(ข) บริการดูแลสุขภาพเฉพาะทางสำหรับเด็ก รวมทั้งการตรวจสุขภาพในตอนรับตัวเข้ามาอยู่ในเรือนจำ และให้มีผู้ชำนาญการเป็นผู้เฝ้าดูแลพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง^{๑๐๖}

แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ ไม่ว่าจะต้องรายงานโดยตรงต่อแพทย์หรือไม่ก็ตาม ต้องตรวจร่างกายผู้ต้องขังทุกคนโดยมิชักช้า นับแต่แรกจับตัวไว้ในเรือนจำ และตรวจอีกเป็นครั้งคราว ภายหลังจากได้รับตัวไว้แล้วตามความจำเป็น ทั้งนี้ควรให้ความใส่ใจเป็นพิเศษต่อไปนี้^{๑๐๗}

(ก) การระบุความต้องการการรักษาพยาบาล และใช้มาตรการทั้งปวงที่จำเป็นเพื่อให้มีการรักษาพยาบาล

(ข) การระบุถึงการปฏิบัติที่ทารุณโหดร้ายซึ่งเกิดขึ้นกับผู้ต้องขังก่อนหน้าที่จะส่งตัวเข้ามาอยู่ในเรือนจำ

(ค) การระบุร่องรอยใด ๆ ในด้านจิตใจหรือความเครียดอันเป็นผลมาจากการคุมขัง ทั้งนี้โดยรวมถึงแต่ไม่จำกัดเฉพาะ ความเสี่ยงที่จะฆ่าตัวตายหรือทำร้ายตนเอง และอาการแพ้ยาอันเป็นผลมาจากการใช้ยาเสพติด การกินยาหรือการดื่มสุรา และการจัดให้มีมาตรการหรือการรักษาพยาบาลหรือมาตรการที่เหมาะสมที่จะใช้กับนักโทษแต่ละคน

(ง) กรณีที่สงสัยว่าผู้ต้องขังป่วยเป็นโรคติดต่อ จะต้องมีการแยกตัวผู้ป่วยไปรักษาพยาบาลทางคลินิกอย่างเพียงพอสำหรับผู้ต้องขังเหล่านั้นในช่วงเวลาที่อาจแพร่เชื้อ

^{๑๐๓} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๒๖

^{๑๐๔} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๒๗

^{๑๐๕} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๒๘

^{๑๐๖} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๒๙

^{๑๐๗} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๓๐

(จ) การจำแนกความแข็งแรงทางกายของผู้ต้องขัง ในแง่การทำงาน การออกกำลังกาย และการเข้าร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ อย่างเหมาะสม

แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสม แล้วแต่กรณี ต้องเข้าดูแลผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยทุกคน ผู้ต้องขังซึ่งร้องเรียนว่ามีปัญหาเจ็บป่วยทางกายหรือจิตใจหรืออาการบาดเจ็บทางกายหรือจิตใจ และผู้ต้องขังใด ๆ ซึ่งพึงได้รับความใส่ใจเป็นพิเศษ โดยต้องเข้าไปเยี่ยมทุกวัน บรรดาการตรวจรักษาจะต้องเก็บไว้เป็นความลับอย่างเต็มที่^{๑๐๘} อนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์หรือบุคลากรด้านการแพทย์กับผู้ต้องขัง ต้องเป็นไปตามมาตรฐานจริยธรรมและวิชาชีพเช่นเดียวกับที่ใช้กับผู้ป่วยในชุมชนภายนอก โดยเฉพาะ

(ก) หน้าที่ในการคุ้มครองสุขภาพทางกายและจิตใจของผู้ต้องขัง และการป้องกันโรคและการรักษาพยาบาลบนพื้นฐานการรักษาพยาบาลทางการแพทย์โดยคลินิก

(ข) เคารพต่อการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้ต้องขังในส่วนที่เกี่ยวกับสุขภาพของตนเอง และการให้ความยินยอมด้วยความเข้าใจจากการแจ้งข้อมูลที่ถูกต้องอันเป็นหลักการด้านความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์กับผู้ป่วย

(ค) การเก็บข้อมูลทางการแพทย์เป็นความลับ เว้นแต่การเก็บข้อมูลเป็นความลับเช่นนั้นอาจส่งผลให้เกิดภัยคุกคามอย่างแท้จริงต่อผู้ป่วยหรือบุคคลอื่น

(ง) ห้ามอย่างเด็ดขาดต่อการปฏิบัติใด ๆ ทั้งในทางตรงหรือในทางอ้อม อันมีลักษณะเป็นการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี รวมทั้งการทดลองทางการแพทย์หรือวิทยาศาสตร์ อันส่งผลร้ายต่อสุขภาพของผู้ต้องขัง เช่น การตัดเซลล์ออกจากตัวผู้ต้องขัง ตัดเนื้อเยื่อของร่างกายหรือการตัดอวัยวะใด ๆ เพื่อการดัดแปลง^{๑๐๙}

แพทย์ต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำ กรณีที่เห็นว่าการคุมขังอย่างต่อเนื่องหรือสภาพการคุมขังใด ๆ ได้ส่งผลหรือจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง^{๑๑๐} หากจากการตรวจร่างกายผู้ต้องขังก่อนรับตัวเข้าเรือนจำ หรือจากการรักษาพยาบาลหลังจากนั้น หากบุคลากรทางการแพทย์พบว่ามึนงงหรือใด ๆ ของการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ต่อผู้ต้องขัง ต้องมีการบันทึกข้อมูลและรายงานกรณีดังกล่าวให้กับเจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารหรือศาลที่เกี่ยวข้อง โดยจะต้องมีมาตรการตามขั้นตอนในการป้องกันอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องมีความเสี่ยงจากอันตรายใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับเขา^{๑๑๑}

๑๐. การจำกัดเสรีภาพ วินัย และการลงโทษทางวินัย ต้องรักษาระเบียบวินัยและคำสั่งไว้ โดยต้องไม่เข้มงวดกวดขันจนเกินความจำเป็น ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงในการควบคุมตัวผู้ต้องขัง และเพื่อประกันการดำเนินการต่าง ๆ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของชุมชนใน

^{๑๐๘} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๓๑

^{๑๐๙} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๓๒

^{๑๑๐} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๓๓

^{๑๑๑} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๓๔

เรือนจำ^{๑๑๒} ทั้งนี้ เรื่องต่อไปนี้จะต้องมีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่ออกโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร
รองรับ

(ก) ความประพฤตินี้ถือว่ามีวินัย

(ข) วิธีการและระยะเวลาที่ลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขัง

(ค) ผู้ที่มีอำนาจลงโทษทางวินัยนั้น

(ง) รูปแบบการแยกขังโดยไม่สมัครใจใด ๆ โดยไม่ให้พบปะกับผู้ต้องขังคน
อื่น อย่างเช่น การขังเดี่ยว การแยกเดี่ยว การกีดกัน การให้อยู่ในหน่วยที่ดูแลเป็นการเฉพาะพิเศษ
หรือการให้อยู่เฉพาะในพื้นที่จำกัด ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษทางวินัยหรือเพื่อการรักษาความสงบ
เรียบร้อย รวมทั้งการกำหนดนโยบายและขั้นตอนปฏิบัติเพื่อควบคุมการใช้และการทบทวนการนำ
รูปแบบการแยกขังใด ๆ มาใช้และการยกเลิกมาตรการดังกล่าว^{๑๑๓}

ผู้บริหารเรือนจำควรอย่างยิ่งที่จะใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้จากกลไก
ป้องกันความขัดแย้ง การไกล่เกลี่ยหรือไกล่เกลี่ยทางเลือกเพื่อคลี่คลายข้อพิพาทใด ๆ ทั้งนี้เพื่อป้องกัน
ไม่ให้เกิดการละเมิดทางวินัยหรือการที่ต้องมาแก้ปัญหาความขัดแย้งภายหลังจากเกิดขึ้นแล้ว สำหรับ
ผู้ต้องขังที่ถูกแยกขังหรือได้ถูกแยกขังไว้แล้ว ผู้บริหารเรือนจำจะต้องใช้มาตรการที่จำเป็นต่าง ๆ เพื่อ
หลีกเลี่ยงผลกระทบร้ายแรงจากการจำกัดพื้นที่ของพวกเขาเช่นนั้น และผลกระทบที่มีต่อชุมชนของ
พวกเขา ภายหลังจากที่บุคคลนั้นได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำแล้ว^{๑๑๔} ทั้งนี้ ผู้ต้องขังจะต้องไม่ถูกลงโทษ
ทางวินัย เว้นแต่จะได้เป็นไปตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่อ้างถึงใน
ข้อกำหนดในย่อหน้าก่อนนี้ และหลักการว่าด้วยความเป็นธรรมและกระบวนการอันชอบด้วยกฎหมาย
จะต้องไม่มีลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังซ้ำสองสำหรับความผิดเดียวกัน โดย ผู้บริหารเรือนจำต้อง
ประกันความได้สัดส่วนระหว่างมาตรการลงโทษทางวินัยกับความผิดที่เกิดขึ้น และจะต้องบันทึกข้อมูล
การลงโทษทางวินัยที่นำมาใช้ทั้งหมดอย่างถูกต้อง อนึ่ง ก่อนการลงโทษทางวินัย ผู้บริหารเรือนจำ
จะต้องพิจารณาว่า ผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยทางจิตใจหรือด้อยพัฒนาการทางสติปัญญา อันอาจเป็น
เหตุกระตุ้นให้ผู้ต้องขังประพฤติตนในลักษณะที่เป็นความผิดหรือกระทำการอันเป็นเหตุให้ต้องถูก
ลงโทษทางวินัยหรือไม่ ผู้บริหารเรือนจำจะต้องไม่ลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่พบว่าการประพฤติที่ที่เป็น
เหตุในการพิจารณาโทษเป็นผลโดยตรงมาจากอาการเจ็บป่วยทางจิตใจหรือด้อยพัฒนาการทาง
สติปัญญาของผู้ต้องขัง^{๑๑๕} ในเรือนจำ จะต้องไม่ใช่ผู้ต้องขังใด ๆ ให้ทำงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องการ
ลงโทษทางวินัย อย่างไรก็ตามนี้ไม่ห้ามระบบการปกครองดูแลกันเองอย่างเหมาะสม ซึ่งมีการ
จัดตั้งมอบหมายให้ผู้ต้องขังซึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มเข้าร่วมในกิจกรรมด้านสังคม การศึกษา หรือการ
กีฬา หรือความรับผิดชอบอย่างอื่นภายใต้การกำกับดูแลของเรือนจำ ทั้งนี้หากเป็นการกระทำที่
สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของการดูแลดังกล่าว^{๑๑๖}

^{๑๑๒} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๓๖

^{๑๑๓} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๓๗

^{๑๑๔} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๓๘

^{๑๑๕} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๓๙

^{๑๑๖} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔๐

กรณีที่มีข้อกล่าวหาใด ๆ ว่าผู้ต้องขังละเมิดทางวินัย ต้องมีการรายงานโดยพลันให้กับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ ซึ่งจะต้องดำเนินการสอบสวนโดยไม่ชักช้า และผู้ต้องขังต้องได้รับแจ้งโดยไม่ชักช้าและในภาษาที่ตนเข้าใจได้ ถึงลักษณะของข้อกล่าวหาที่มีต่อตน และควรได้มีเวลาและการอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอเพื่อเตรียมตัวในการแก้ต่างให้กับตนเอง นอกจากนี้ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้แก้ต่างด้วยตนเอง หรือให้ได้รับความช่วยเหลือด้านกฎหมายกรณีที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาการละเมิดทางวินัยร้ายแรง กรณีที่ผู้ต้องขังไม่เข้าใจหรือไม่สามารถพูดภาษาที่ใช้ในการพิจารณาความผิดทางวินัยได้ พวกเขาต้องได้รับความช่วยเหลือจากล่ามที่มีคุณสมบัติเหมาะสมโดยไม่คิดมูลค่า อีกทั้ง ผู้ต้องขังต้องได้รับโอกาสร้องต่อศาลขอให้พิจารณาเพื่อทบทวนการลงโทษทางวินัยที่มีต่อตน กรณีที่การละเมิดทางวินัยส่งผลให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องขังพึงได้รับหลักประกันตามกระบวนการอันถูกต้องชอบธรรมทุกประการที่พึงมีในกระบวนการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการเข้าถึงที่ปรึกษากฎหมายได้อย่างเป็นอิสระ^{๑๑๗}

๑๑. การขังเดี่ยว การลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ต้องไม่รวมถึงการห้ามติดต่อกับครอบครัว การจำกัดช่องทางการติดต่อกับครอบครัวอาจกระทำได้เฉพาะในช่วงเวลาที่จำกัด และเฉพาะเท่าที่จำเป็นเพื่อการดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อยเท่านั้น อีกทั้งจะต้องไม่ใช่เครื่องพันธนาการเพื่อเป็นการลงโทษทางวินัย อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ จะต้องไม่มีการจำกัดเสรีภาพหรือการลงโทษทางวินัยใด ๆ ถึงขั้นเป็นการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำแย่ศักดิ์ศรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติดังต่อไปนี้ต้องถือเป็นข้อห้าม^{๑๑๘}

- (ก) การขังเดี่ยวโดยไม่มีกำหนดเวลา
- (ข) การขังเดี่ยวต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน
- (ค) การบังคับให้ผู้ต้องขังอยู่ในห้องมืดหรือมีการเปิดไฟสว่างตลอด
- (ง) การลงโทษทางกายหรือการตัดทอนอาหารหรือน้ำดื่มของผู้ต้องขัง
- (จ) การลงโทษแบบกลุ่ม (Collective punishment)

เพื่อให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ของข้อกำหนดนี้ การขังเดี่ยวหมายถึงการจำกัดพื้นที่ของผู้ต้องขังเป็นเวลา ๒๒ ชั่วโมงหรือกว่านั้นต่อวัน โดยไม่ให้มีการติดต่อกับคนอื่น ๆ อย่างจริงจังเลย การขังเดี่ยวต่อเนื่องกันเป็นเวลานานหมายถึงการขังเดี่ยวเป็นเวลาเกินกว่า ๑๕ วันติดต่อกัน^{๑๑๙} การขังเดี่ยวให้ใช้ได้เฉพาะกรณีที่เป็นข้อยกเว้นโดยถือว่าเป็นวิธีการสุดท้าย และให้ใช้ระยะเวลาสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมทั้งต้องให้มีหน่วยงานอิสระทบทวนการใช้โทษดังกล่าว และจะต้องโดยความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเท่านั้น และจะต้องไม่ให้กำหนดเป็นส่วนหนึ่งของบทลงโทษตามคำพิพากษาของศาล ทั้งนี้ ควรห้ามใช้การขังเดี่ยวกับผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิตใจหรือทางกาย หากมาตรการเช่นนั้นอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางจิตใจหรือร่างกายของเขาเลวร้ายลงไปอีก ห้ามใช้การ

^{๑๑๗} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔๑

^{๑๑๘} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔๓

^{๑๑๙} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔๔

ซึ่งเตี้ยและมาตรการที่คล้ายคลึงกันกับผู้หญิงและเด็ก โดยให้ใช้มาตรฐานอื่น ๆ ขององค์การสหประชาชาติ และบรรทัดฐานในการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา^{๑๒๐}

บุคคลากรทางการแพทย์จะต้องไม่มีบทบาทในการลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ต่อผู้ต้องขัง ยิ่งไปกว่านั้นเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อสุขภาพของผู้ต้องขังที่ถูกสั่งให้แยกขังโดยไม่สมัครใจ รวมทั้งการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังเช่นนั้นทุกวัน และการให้ความช่วยเหลือและการรักษาพยาบาลโดยพลันกรณีที่ได้รับการร้องขอจากผู้ต้องขังนั้นหรือเจ้าหน้าที่เรือนจำอีกทั้ง บุคคลากรทางการแพทย์ต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำโดยไม่ชักช้า กรณีที่พบว่าการลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพด้านจิตใจหรือกายของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษหรือถูกมาตรการนั้น และพึงให้คำปรึกษากับผู้บัญชาการเรือนจำ กรณีที่เห็นว่าจำเป็นต้องยุติหรือปรับเปลี่ยนมาตรการดังกล่าว ด้วยเหตุผลของสุขภาพทางกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง อนึ่ง บุคคลากรทางการแพทย์จะต้องมีอำนาจในการสั่งให้ทบทวนและเสนอแนะให้เปลี่ยนแปลงการแยกขังโดยไม่สมัครใจนั้น ทั้งนี้เพื่อประกันว่าการแยกขังเช่นนั้นจะไม่ส่งผลให้อาการเจ็บป่วยเรื้อรังลง หรือไม่ส่งผลกระทบต่อความบกพร่องทางจิตใจหรือทางร่างกายของผู้ต้องขังนั้นต่อไปอีก^{๑๒๑}

๑๒. เครื่องพันธนาการ ห้ามใช้โซ่ เหล็ก หรือเครื่องพันธนาการใด ๆ ในลักษณะที่ย่ำยีศักดิ์ศรีหรือก่อให้เกิดความเจ็บปวด อนึ่ง การใช้เครื่องพันธนาการอื่นอาจกระทำได้หากเป็นไปตามกฎหมาย และในพฤติการณ์ เพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างเคลื่อนย้ายผู้ต้องขัง แต่จะต้องถอดออกเมื่อผู้ต้องขังปรากฏตัวต่อหน้าศาล หรือเจ้าพนักงานฝ่ายบริหาร หรืออาจใช้โดยคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ เมื่อไม่อาจใช้วิธีอื่นในอันที่จะป้องกันมิให้ผู้ต้องขังทำร้ายตัวเองหรือผู้อื่น หรือทำลายทรัพย์สิน ในกรณีนี้ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องแจ้งเตือนแพทย์หรือบุคคลากรทางการแพทย์ให้เตรียมความพร้อมในทันที และรายงานผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไปให้ทราบ^{๑๒๒}

กรณีที่มีการอนุญาตให้ใช้เครื่องพันธนาการตามย่อหน้าก่อนหน้านี้นี้ จะต้องปฏิบัติตามหลักการคือ เครื่องพันธนาการอาจใช้ได้เฉพาะเมื่อรูปแบบการควบคุมอย่างอื่นที่รุนแรงน้อยกว่าใช้ไม่ได้ผลในการป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นหากไม่มีการพันธนาการจำกัดความเคลื่อนไหว โดยวิธีพันธนาการจะต้องมีลักษณะก้าวร้าวรุนแรงน้อยที่สุด เท่าที่จำเป็น และสมเหตุผลแก่การควบคุมการเคลื่อนไหวของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับและลักษณะความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น อีกทั้ง เครื่องพันธนาการจะต้องใช้ได้เฉพาะในระยะเวลาที่กำหนดเท่านั้น และให้มีการปลดเครื่องพันธนาการออกโดยเร็วเมื่อความเสี่ยงเนื่องจากการไม่พันธนาการจำกัดการเคลื่อนไหวหมดสิ้นไปแล้ว อย่างไรก็ตาม จะต้องไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้หญิงระหว่างเจ็บท้องคลอดบุตร ระหว่างคลอดบุตร และระยะเวลาสั้นภายหลังการคลอดบุตรอย่างเด็ดขาด^{๑๒๓} นอกจากนี้ ผู้บริหารเรือนจำควรสนับสนุนการ

^{๑๒๐} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔๕

^{๑๒๑} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔๖

^{๑๒๒} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔๗

^{๑๒๓} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔๘

เข้าถึงและจัดให้มีการอบรมวิธีการใช้เทคนิคการควบคุมผู้ต้องขังเพื่อลดความจำเป็นในการใช้เครื่องพันธนาการ หรือลดการใช้เครื่องพันธนาการขั้นรุนแรงลง^{๑๒๔}

๑๓. การแจ้งระเบียบของเรือนจำและการร้องทุกข์ ผู้ต้องขังทุกคนต้องมีโอกาสทุกวันในการยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่แทน มีโอกาสยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการเรือนจำ ระหว่างการตรวจเรือนจำ โดยผู้ต้องขังต้องมีโอกาสในการพูดคุยกับผู้ตรวจการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจการอื่นอย่างเป็นอิสระและเป็นความลับโดยสมบูรณ์ โดยผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่คนอื่นของเรือนจำไม่อยู่รู้เห็นด้วย และได้รับอนุญาตให้ยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อตน โดยไม่มีการตัดข้อความที่เป็นสาระใด ๆ ออกไป โดยสามารถยื่นต่อผู้บริหารงานราชทัณฑ์ส่วนกลางและต่อศาลหรือหน่วยงานอื่นใดที่มีอำนาจหน้าที่ รวมทั้งผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาทบทวนหรือแก้ไขเยียวยาการปฏิบัตินั้น ทั้งนี้ สิทธิตามที่กล่าวมาในตอนต้น ให้ครอบคลุมถึงที่ปรึกษากฎหมายของผู้ต้องขัง ในกรณีที่ผู้ต้องขังหรือที่ปรึกษากฎหมายของตนไม่สามารถใช้สิทธิเหล่านี้ได้ ให้ครอบครัวหรือบุคคลอื่นใดที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกรณีนั้นเป็นผู้ใช้สิทธิดังกล่าวได้^{๑๒๕}

คำร้องขอหรือร้องทุกข์ใด ๆ ต้องได้รับการดำเนินการทันที และให้คำตอบโดยมิชักช้า กรณีที่มีการยกคำร้องขอหรือร้องทุกข์ใด ๆ หรือกรณีที่มีความล่าช้าโดยมิสมควร ผู้ร้องพึงมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลหรือหน่วยงานอื่นใดที่มีอำนาจหน้าที่ได้ อีกทั้ง ต้องมีหลักประกันเพื่อคุ้มครองให้ผู้ต้องขังสามารถยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ได้อย่างปลอดภัย และกรณีที่ผู้ร้องต้องการ ให้กระทำการเป็นความลับ ผู้ต้องขังหรือบุคคลอื่นต้องไม่ตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกตอบโต้ ชมชู้ หรือได้รับผลกระทบด้านลบใด ๆ อันเนื่องมาจากการยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์นั้น อนึ่ง ข้อกล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรีต่อผู้ต้องขัง จะต้องมีการดำเนินการโดยทันทีและให้มีการสอบสวนโดยพลันและอย่างไม่ลำเอียง^{๑๒๖}

๑๔. การจำแนกระดับและการปรับให้เหมาะกับแต่ละบุคคล เป้าประสงค์ของการจำแนกระดับผู้ต้องขังคือ

(ก) เพื่อแยกผู้ต้องขังออกจากผู้ต้องขังที่เมื่อพิจารณาจากประวัติอาชญากรรมหรือพฤติกรรมแล้วมีแนวโน้มจะส่งผลเป็นตัวอย่างในทางไม่ดีต่อผู้ต้องขังอื่น

(ข) เพื่อแบ่งผู้ต้องขังเป็นระดับชั้นต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการปฏิบัติที่มุ่งสนับสนุนการฟื้นฟูทางสังคม

โดยหากเป็นไปได้ จะต้องมีการแยกเรือนจำหรือแบ่งเรือนจำออกเป็นส่วนต่าง ๆ เพื่อเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีระดับชั้นต่าง ๆ กันไป^{๑๒๗} ภายหลังจากปรับตัวและได้ศึกษาอุปนิสัยของผู้ต้องขังแต่ละคนและระยะเวลาที่จะรับโทษแล้ว จะต้องเตรียมแนวทางการปฏิบัติกับผู้ต้องขังคน

^{๑๒๔} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔๘

^{๑๒๕} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๕๖

^{๑๒๖} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๕๗

^{๑๒๗} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๘๓

ดังกล่าว ทั้งนี้โดยพิจารณาจากความรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับความต้องการ ศักยภาพและแนวโน้มด้านพฤติกรรมของแต่ละบุคคล^{๑๒๘}

๑๕. การทำงาน ผู้ต้องโทษพึงมีโอกาสทำงานและหรือมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการฟื้นฟูตนเอง ทั้งนี้ ภายใต้การประเมินความพร้อมทางร่างกายและจิตใจโดยแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ชำนาญการอื่น ๆ นอกจากนี้ต้องจัดให้มีการทำงานที่เป็นประโยชน์เพื่อให้ผู้ต้องขังกระตือรือร้นในการจ้างงานในวันทำงานปกติ^{๑๒๙} อนึ่ง การใช้แรงงานในเรือนจำต้องไม่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือผู้ต้องขังต้องไม่ถูกบังคับให้อยู่ในสภาพเป็นทาสหรือเป็นข้ารับใช้ อีกทั้ง ต้องไม่กำหนดให้ผู้ต้องขังทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่เรือนจำใด ๆ^{๑๓๐} หากเป็นไปได้ ให้จัดให้มีงานในลักษณะที่สนับสนุนหรือเพิ่มพูนความสามารถของผู้ต้องขังที่จะหาเลี้ยงชีพได้อย่างสุจริตภายหลังได้รับการปล่อยตัว หรือจัดให้มีการฝึกอาชีพที่เป็นประโยชน์กับผู้ต้องขังเพื่อให้สามารถทำผลกำไร โดยเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชน ทั้งนี้ ภายในข้อจำกัดด้านการฝึกอาชีพอาชีพอย่างเหมาะสมและโดยเป็นไปตามเงื่อนไขการบริหารงานราชทัณฑ์และการควบคุมด้านวินัย ผู้ต้องขังพึงสามารถเลือกประเภทของงานที่ต้องการทำได้^{๑๓๑}

ระบบและวิธีทำงานในเรือนจำควรจัดให้มีส่วนคล้ายคลึงมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้กับการทำงานแบบเดียวกันภายนอกเรือนจำ ทั้งนี้เพื่อเตรียมให้ผู้ต้องขังปรับตัวเข้ากับสภาพการประกอบอาชีพแบบปรกติหลังจากการปล่อยตัวได้ อนึ่ง ผลประโยชน์และการฝึกอาชีพของผู้ต้องขังต้องไม่ขึ้นต่อการแสวงหากำไรทางการเงินจากอุตสาหกรรมในเรือนจำ^{๑๓๒} หากเป็นไปได้ การอุตสาหกรรมและการเกษตรของเรือนจำ ควรอยู่ภายใต้การดูแลโดยตรงของฝ่ายบริหารเรือนจำ ไม่ใช่ผู้รับเหมาเอกชน กรณีที่ผู้ต้องขังถูกจ้างงานจากหน่วยงานที่ไม่อยู่ใต้การควบคุมของฝ่ายบริหารเรือนจำ พวกเขาจะต้องอยู่ใต้การกำกับดูแลของเจ้าหน้าที่เรือนจำเสมอ เว้นแต่เป็นงานที่ทำให้กับหน่วยราชการอื่น ผู้ได้รับประโยชน์จากการใช้แรงงานผู้ต้องขังต้องจ่ายค่าจ้างในอัตราปรกติเต็มจำนวนโดยจ่ายไว้กับฝ่ายบริหารเรือนจำโดยคำนึงถึงผลผลิตภาพของแรงงานของผู้ต้องขัง^{๑๓๓}

ทั้งนี้ จะต้องนำพึงระมัดระวังที่กำหนดไว้เพื่อป้องกันและคุ้มครองความปลอดภัยและสุขภาพอนามัยของแรงงานอิสระโดยทั่วไป มาใช้อย่างเท่าเทียมกันสำหรับแรงงานที่ผู้ต้องขังในเรือนจำต่าง ๆ ด้วย และต้องจัดให้มีระบบจ่ายเงินทดแทนกับผู้ต้องขังที่ประสบอันตรายจากการทำงาน รวมทั้งการเจ็บป่วยจากการทำงาน ตามเงื่อนไขที่ให้ประโยชน์ไม่น้อยไปกว่าที่แรงงานโดยทั่วไปได้รับตามกฎหมาย^{๑๓๔} ระยะเวลาการทำงานแต่ละวันและแต่ละสัปดาห์ของผู้ต้องขังต้องกำหนดให้สอดคล้อง

^{๑๒๘} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๔๔

^{๑๒๙} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๙๖

^{๑๓๐} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๙๗

^{๑๓๑} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๙๘

^{๑๓๒} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๙๙

^{๑๓๓} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑๐๐

^{๑๓๔} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑๐๑

กับกฎหมายแรงงาน หรือตามระเบียบในเรือนจำ ทั้งนี้โดยอยู่บนพื้นฐานข้อกำหนดหรือประเพณีการปฏิบัติที่ใช้กับการจ้างแรงงานโดยทั่วไป อนึ่ง การกำหนดระยะเวลาการทำงานต้องให้มีวันพักผ่อนหนึ่งวันต่อสัปดาห์ และให้มีเวลาเพียงพอต่อการศึกษาเล่าเรียนและกิจกรรมอย่างอื่น ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นเพื่อการปฏิบัติและการฟื้นฟูผู้ต้องขัง^{๑๓๕} อย่างไรก็ตาม จัดให้มีระบบจ่ายค่าตอบแทนในการทำงานของผู้ต้องขังอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ภายใต้ระบบดังกล่าว ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้สามารถใช้บางส่วนของรายได้เพื่อซื้อหาสิ่งของเครื่องใช้ที่สามารถอนุญาตให้ได้เพื่อประโยชน์ของตน และให้สามารถส่งรายได้บางส่วนไปยังครอบครัวของตนได้ด้วย ระบบดังกล่าวควรกำหนดให้ฝ่ายบริหารเรือนจำเก็บสะสมเงินรายได้จำนวนหนึ่งของผู้ต้องขังไว้เป็นเงินออม ทั้งนี้จะมีการส่งมอบเงินดังกล่าวให้กับผู้ต้องขังเมื่อได้รับการปล่อยตัว^{๑๓๖}

๒.๕ งานราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังสูงอายุของราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศ

ในหัวข้อนี้คณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอให้ทราบถึงการบริหารจัดการองค์การราชทัณฑ์เกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุทั้งของไทยและในต่างประเทศ ดังนี้

๒.๕.๑ ประเทศสหรัฐอเมริกา

วัตถุประสงค์สำคัญของกรมราชทัณฑ์ คือ การดำเนินการทางอาญาตามคำพิพากษา คำศัพท์ของการแก้ไข (Corrections) มักจะหมายถึงการกระทำใด ๆ ที่นำไปใช้กับผู้ที่ทำให้ผิดหลังจากที่พวกเขาได้รับการตัดสินและแสดงให้เห็นว่าการกระทำที่เป็น “แก้ไข” หรือหมายถึงการเปลี่ยนผู้กระทำผิดตามความต้องการของสังคม การแก้ไขยังรวมถึงการกระทำที่นำไปใช้กับคนที่ถูกกล่าวหาว่ามีความผิดแต่ยังไม่ได้ตัดสินลงโทษในความผิดทางอาญา บุคคลเหล่านี้มักจะอยู่ภายใต้การดูแลระหว่างรอการดำเนินการเกี่ยวกับกรณีของพวกเขาซึ่งอยู่ในคุกระหว่างยาเสพติดหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การรักษาหรืออาศัยอยู่ในชุมชนในการประกันตัว^{๑๓๗}

การแก้ไขจึงครอบคลุมทุกการตอบสนองทางกฎหมายของสังคมกับพฤติกรรมต้องห้ามบางอย่าง ความหลากหลายของโปรแกรม การให้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกและองค์การที่รับผิดชอบในการจัดการคนที่ถูกกล่าวหาหรือการตัดสินจากความผิดทางอาญา เมื่อนักวิจัยทางด้านความยุติธรรมทางอาญา เจ้าหน้าที่และผู้ปฏิบัติงาน พูดถึงการแก้ไขผู้กระทำผิดอาจจะหมายถึงจำนวนของโปรแกรม กระบวนการและหน่วยงานใด ๆ กิจกรรมราชทัณฑ์จะดำเนินการโดยองค์กรภาครัฐและเอกชน เกี่ยวข้องกับรัฐบาลกลาง รัฐและรัฐบาลท้องถิ่น และเกิดขึ้นในความหลากหลายของชุมชนและหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่เปิดเผยชื่อ เราสามารถพูดถึงการแก้ไขผู้กระทำผิดเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ แนวทางการรักษาของผู้กระทำผิดและเป็นส่วนหนึ่งของระบบยุติธรรมทางอาญา^{๑๓๘} ในสหรัฐอเมริกาไม่มีเรือนจำชาติ (National Prison) ระบบเรือนจำชาติเป็นการจัดการกับเรือนจำ

^{๑๓๕} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑๐๒

^{๑๓๖} ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. ๒๐๑๕, ข้อ ๑๐๓

^{๑๓๗} Todd R. Clear, George F. Cole and Michael D. Reisig, (๒๐๑๕), *American Corrections*, ๗th ed., (MA.: Wadsworth Publishing). p.๑๑

^{๑๓๘} Todd R. Clear, George F. Cole and Michael D. Reisig, *Ibid.*, p.๑๑-๑๒

ทั้งหมดในประเทศ ในขณะที่ระบบเรือนจำกลางจะเป็นผู้รับผิดชอบในกรณีการควบคุมผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา (Criminals Charged) หรือผู้ซึ่งถูกตัดสินลงโทษโดยรัฐบาลกลาง^{๑๓๙}

ระบบของกรมราชทัณฑ์ของสหรัฐอเมริกาในวันนี้ มีพนักงานมากกว่า ๗๐๐,๐๐๐ คน (ผู้บริหาร นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา นักสังคมสงเคราะห์และอื่น ๆ) เป็นการร่วมกันระหว่างรัฐบาลกลาง (The Federal Government) ๕๐ มลรัฐ (States) ๓,๐๐๐ กว่าเขตปกครอง (County) อีกทั้งเทศบาลนคร (Municipality) ที่ไม่สามารถนับจำนวนได้ และองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนในการบริหารจัดการแก้ไขผู้กระทำผิด โดยมีค่าใช้จ่ายต่อปีมากกว่า ๖๐ พันล้านเหรียญสหรัฐ^{๑๔๐}

แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ รากฐานที่สนับสนุนการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ในสหรัฐอเมริกามีที่มา ๔ อย่างคือ

(๑) **รัฐธรรมนูญ (Constitution)** รัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยหลักพื้นฐาน และมาตรการป้องกัน และรัฐธรรมนูญยังได้กล่าวถึงสถาบันของรัฐบาล (สภานิติบัญญัติ ระบบศาลยุติธรรม และฝ่ายบริหาร) รวมทั้งรัฐธรรมนูญยังได้กล่าวถึงอำนาจของรัฐบาล และสิทธิต่าง ๆ ของแต่ละคน สิทธิทางรัฐธรรมนูญเป็นพื้นฐานป้องกันที่จัดให้กับแต่ละคน เพื่อต่อต้านข้อจำกัดที่ไม่เหมาะสมในอิสรภาพของพวกเขา รัฐแต่ละรัฐมีรัฐธรรมนูญเป็นของตนเอง ที่คู่ขนานกับรัฐธรรมนูญของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกัน ซึ่งระบุงการปกป้องจากการกระทำของรัฐ และรัฐบาลท้องถิ่น ช่วงต้นปี ค.ศ. ๑๙๖๐ ศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินให้รัฐของแต่ละรัฐให้ความสำคัญกับสิทธิที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญสิทธิ ก่อนรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ประชาชนได้รับการปกป้องจากรัฐบาลกลาง ผลจากการตัดสินของศาลสูงสุด อำนาจของรัฐบาลถูกจำกัดจากรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกันและจากรัฐธรรมนูญแต่ละมลรัฐ ศาลของแต่ละมลรัฐได้รับอำนาจในการประกาศเงื่อนไขทางราชทัณฑ์ และการปฏิบัติต่อการละเมิดทั้งจากรัฐธรรมนูญของแต่ละมลรัฐและจากรัฐบาลกลาง ในขณะที่รัฐธรรมนูญของมลรัฐส่วนใหญ่ไม่ทำให้สิทธิแก่ผู้กระทำผิดไปมากกว่ารัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา แต่ก็มีบางมลรัฐเช่น ศาลแคลิฟอร์เนีย ได้ออกกฎหมายระวางตรวจตราในระบบอิเล็กทรอนิกส์สำหรับนักโทษละเมิดการประกัน ความเป็นส่วนตัวของกฎเกณฑ์ของรัฐ

เมื่อการตัดสินอาชญากรรมแต่ละคนจะไม่สูญเสียสิทธิตามรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม สิทธิบางอย่างอาจจะมีข้อจำกัด เมื่อสิทธิมีค่าเกินไปผลประโยชน์กฎหมายของรัฐบาล และ เมื่อข้อจำกัดมีเหตุผลเพียงพอต่อผลประโยชน์ดังกล่าว ศาลได้ตระหนักถึงผลประโยชน์เฉพาะสามอย่างด้วยกันในการตัดสินข้อจำกัดความสิทธิตามรัฐธรรมนูญของนักโทษ (๑) การดำรงไว้ซึ่งกฎหมายแห่งรัฐธรรมนูญ (๒) การคงไว้ซึ่งความปลอดภัยของรัฐธรรมนูญ และ (๓) การทำให้กลับคืนเป็นคนดีของนักโทษ ดังนั้นค่านึงถึงพื้นฐานแต่ละกรณี ศาลต้องถามในคำถามเหล่านี้ เป็นการยับยั้งด้วยเหตุผลที่เกี่ยวข้อง กับการรักษาผลประโยชน์เหล่านี้หรือไม่^{๑๔๑}

(๒) **รัฐบัญญัติ (Statutes)** รัฐบัญญัติเป็นกฎหมายที่ผ่านกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายมาจากรัฐบาลทุกระดับ ภายในอำนาจที่ได้รับการยอมรับ สภาคองเกรตของสหรัฐอเมริกา รับผิดชอบรัฐบัญญัติที่เกี่ยวกับปัญหาทั้งหมดของประเทศ ดังนั้น กฎหมายที่ผ่านโดย

^{๑๓๙} United States Department of State, Ibid., p.๘

^{๑๔๐} Todd R. Clear, George F. Cole and Michael D. Reisig, Ibid., p.๑๕

^{๑๔๑} Todd R. Clear, George F. Cole and Michael D. Reisig, Ibid.,๒๑๐,p. ๑๐๒

สภาองเกรส ได้กำหนดอาชญากรรมที่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลกลาง และการลงโทษ จัดสรรงบประมาณสำหรับหน่วยงานยุติธรรมทางอาญาของรัฐบาลแห่งชาติ มีกระบวนการคัดสรร นโยบายทางด้านความยุติธรรมทางอาญา แต่ละรัฐบัญญัติกฎหมาย เพื่อใช้ปกครอง บังคับใช้สำหรับ รัฐบาลแต่ละรัฐ (รัฐและท้องถิ่น) และแต่ละคนภายในขอบเขตดินแดนของรัฐ และมีงบสำหรับ ราชทัณฑ์มีประมวลกฎหมายอาญาและรัฐบาลของแต่ละรัฐมีรัฐบัญญัติที่บรรจุความหมายพฤติกรรม อาชญากรรม

สภานิติบัญญัติของรัฐอาจให้สิทธิที่เฉพาะเจาะจงแก่นักโทษ นอกเหนือจากที่ ประชุมที่โดยรัฐธรรมนูญของรัฐหรือรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา บางรัฐได้ระบุ “สิทธิขั้นพื้นฐานอันเป็น สาธารณะ (Liberty Interests)” ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ หากปราศจากกระบวนการของกฎหมาย บางรัฐมี การใช้ “สิทธิในการบำบัดรักษา (Right to Treatment)” บางรัฐก็มีการลงโทษให้การทำงานพิเศษ เฉพาะ นักโทษอาจฟ้องเจ้าหน้าที่ ที่ล้มเหลวในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายและข้อผูกพัน ถ้าการ เรียกร้องดังกล่าวได้รับการสนับสนุน นักโทษอาจเรียกร้องเป็นเงินสำหรับความเสียหายจากการละเลย ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ และหรือจะได้รับการพิจารณาคดีของศาลในการสั่งให้หยุดปฏิบัติ^{๑๔๒} จากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้โทษจำคุกในสหรัฐอเมริกาสามารถสรุปเนื้อหาทางกฎหมายได้ ดังต่อไปนี้

๑. ความทั่วไปเกี่ยวกับการบังคับใช้โทษจำคุก ประชาชนจะไม่ถูกจำคุก หรือถูกคุมขังโดยสหรัฐอเมริกา ยกเว้นกฎหมายของรัฐสภากำหนดเป็นอย่างอื่น การควบคุมและการ จัดการของเรือนจำและทัณฑสถานกลาง ยกเว้นสถาบันทหารหรือกองทัพเรือ เป็นอำนาจของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม (The Attorney General) ที่จะเป็นผู้กำหนดกฎระเบียบของ รัฐบาลนั้นและแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ที่จำเป็นทั้งหมดและพนักงานให้สอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยการดูแล พลเรือน (Civil-service laws) กฎหมายการจำแนกประเภทผู้ต้องขังและกฎระเบียบที่ใช้บังคับ^{๑๔๓}

๒. สิ่งอำนวยความสะดวกในเรือนจำ เรือนจำ ทัณฑสถาน ต้องจัดสิ่ง อำนวยความสะดวกให้นักโทษอย่างเหมาะสมหรือเพียงพอ การไม่ดำเนินการดังกล่าวโดยอ้างถึง ข้อจำกัดของหน่วยงานไม่สามารถกระทำได้^{๑๔๔}ผู้ต้องขังย่อมมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสม และเพียงพออันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังไว้โดยรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นสิทธิที่ จะได้รับการปกป้องชีวิตและสุขภาพจากการบริการจัดการเรือนจำ เจ้าพนักงานเรือนจำไม่มีสิทธิที่ จะปฏิเสธความต้องการที่จะได้รับการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขัง เพื่อวัตถุประสงค์ในการกำกับดูแล และช่วยเหลือทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์การแพทย์ ทางจิตเวชและอื่น ๆ เรือนจำต้องมีแพทย์ เกสซ์ กร เพื่อเรือนจำและเจ้าพนักงานของรัฐบาลกลาง^{๑๔๕} นอกจากนี้ การดูแลนักโทษในสถานที่อื่นซึ่งมิใช่ เรือนจำของรัฐบาลกลางรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมให้การสนับสนุนนักโทษสหรัฐอเมริกาใน

^{๑๔๒} Todd R. Clear, George F. Cole and Michael D. Reisig, *Ibid.*, p.๑๐๓

^{๑๔๓} U.S. Code: Title ๑๘ – Crimes and Criminal Procedure: Part III – Prisons and Prisoners, Article ๔๐๐๑

^{๑๔๔} Article ๔๐๐๓

^{๑๔๕} Article ๔๐๐๕

เรือนจำอื่นที่ไม่ใช่ของรัฐบาลกลางมีอำนาจที่จะทำให้การชำระเงินจากเงินทุนที่เหมาะสมสำหรับการคุมขังนักโทษ เช่น เครื่องแต่งกายที่จำเป็น การดูแลทางการแพทย์ ulyamจำเป็น ที่อยู่อาศัย การดูแลและความปลอดภัยของบุคคลที่จัดขึ้นในความดูแลของรัฐบาลกลาง ภายใต้ข้อตกลงกับรัฐหรือท้องถิ่นหน่วยงานของรัฐหรือการทำสัญญากับหน่วยงานภาคเอกชน^{๑๔๖}

๓. การดูแลทางการแพทย์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการกำกับดูแลและช่วยเหลือทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์การแพทย์ ทางจิตเวชและอื่น ๆ เรือนจำต้องมีแพทย์ เกสเซอร์เพื่อเรือนจำและเจ้าพนักงานของรัฐบาลกลาง^{๑๔๗}

๔. การดำรงชีวิตนักโทษ ค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมและเกิดขึ้นจริงของการดำรงชีวิตของนักโทษในความดูแลของเจ้าหน้าที่ต้องมีการจัดสรรค้ำให้ สำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการจัดรายการการดูแลสุขภาพและบริการสำหรับบุคคลที่อยู่ในความดูแลของการให้บริการสหรัฐฯ จะได้รับการให้บริการภายใต้โครงการประกันสุขภาพของรัฐบาล^{๑๔๘}

๕. การยึดหรือริบสิ่งของ พนักงานหรือลูกจ้างของเรือนจำ อาจจะเป็นไปตามกฎระเบียบและข้อบังคับของผู้บัญชาการเรือนจำสามารถยึดวัตถุใด ๆ ที่นำเข้ามาในสถานที่เรือนจำหรือทัณฑสถานรัฐบาลกลางหรือครอบครองโดยนักโทษ ดังกล่าวสิ่งอำนวยความสะดวกในการละเมิด กฎระเบียบหรือคำสั่งประกาศโดยผู้บัญชาการและวัตถุดังกล่าวจะถูกริบไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา^{๑๔๙}

๖. การดูแลนักโทษในสถานที่อื่นซึ่งมิใช่เรือนจำของรัฐบาลกลาง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมให้การสนับสนุนนักโทษสหรัฐอเมริกาในเรือนจำอื่นที่ไม่ใช่ของรัฐบาลกลางมีอำนาจที่จะทำให้การชำระเงินจากเงินทุนที่เหมาะสมสำหรับการคุมขังนักโทษ เช่น เครื่องแต่งกายที่จำเป็น การดูแลทางการแพทย์ ulyamจำเป็น ที่อยู่อาศัย การดูแลและความปลอดภัยของบุคคลที่จัดขึ้นในความดูแลของรัฐบาลกลาง ภายใต้ข้อตกลงกับรัฐหรือท้องถิ่นหน่วยงานของรัฐหรือการทำสัญญากับหน่วยงานภาคเอกชน^{๑๕๐}

๗. หน้าที่ของเรือนจำ กรมราชทัณฑ์ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่เกี่ยวกับเรือนจำดังนี้^{๑๕๑}

(๑) จัดค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการและการควบคุมของเรือนจำและทัณฑสถานของรัฐบาลกลางทั้งหมด

^{๑๔๖} Article ๔๐๑๓

^{๑๔๗} U.S. Code: Title ๑๘ – Crimes and Criminal Procedure: Part III – Prisons and Prisoners Ibid, Article ๔๐๐๕

^{๑๔๘} Article ๔๐๐๖

^{๑๔๙} Article ๔๐๑๒

^{๑๕๐} Article ๔๐๑๓

^{๑๕๑} Article ๔๐๔๒

(๒) จัดให้มีการเก็บรักษา การดูแลและการดำรงชีวิตของนักโทษทุกคนด้วย
ข้อหาหรือตัดสินลงโทษในความผิดต่อประเทศสหรัฐอเมริกา

(๓) จัดให้มีการป้องกัน การเรียนการสอนและมีระเบียบวินัยของนักโทษ
ด้วยข้อหาหรือตัดสินลงโทษในความผิดต่อสหรัฐอเมริกา

(๔) ให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคในมลรัฐและรัฐบาลท้องถิ่นในการ
ปรับปรุงระบบราชทัณฑ์ของพวกเขา

๘. การประเมินผลกระทบเรือนจำ การออกกฎหมายใด ๆ ที่สามารถเพิ่ม
หรือลดจำนวนคนที่ถูกจองจำในเรือนจำของรัฐบาลกลางจะต้องมาพร้อมกับการรายงานผลกระทบ
จากการใช้โทษจำคุก โดยจะต้องพิจารณาจาก^{๑๕๒}

(๑) การคาดการณ์ผลกระทบต่อเรือนจำ การคุมประพฤติและการกำกับ
ดูแลประชากรในเรือนจำ

(๒) การประมาณการของผลกระทบต่อการเงินของการเปลี่ยนแปลง
ประชากรนักโทษดังกล่าวในการใช้จ่ายของรัฐบาลกลาง

(๓) การวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อค่าใช้จ่าย ผลกระทบต่อ
การดำเนินงานของส่วนประกอบของระบบยุติธรรมทางอาญา และ

(๔) คำสั่งของวิธีการและข้อสมมติฐานที่ใช้ในการเตรียมความพร้อมในการ
ประเมินผล

๙. การจำแนกประเภทและการบำบัดรักษานักโทษ เรือนจำและทัณฑ
สถานจะต้องมีการวางแผนและกำหนดข้อจำกัด ในการที่จะอำนวยความสะดวกในการพัฒนาระบบ
บูรณาการซึ่งจะมั่นใจการจัดหมวดหมู่ที่เหมาะสมและแยกนักโทษตามธรรมชาติของการกระทำผิดที่
กระทำ พฤติการณ์ สภาพจิตของนักโทษและปัจจัยอื่น ๆ เช่น ควรพิจารณาในการให้บริการระบบ
รายบุคคลของการมีวินัยการดูแลและการรักษาของบุคคลที่มีความตั้งใจในเรือนจำ^{๑๕๓}

๒.๕.๒ สหราชอาณาจักร

ระบบราชทัณฑ์ในสหราชอาณาจักร ดำเนินงานภายใต้สังกัดกระทรวงมหาดไทย (Home
office) มาหลายปี แต่ตั้งแต่วันที่ ๙ พฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๐๗ ได้มีการถ่ายโอนย้ายไปอยู่ในความ
รับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรมซึ่งเป็นกระทรวงที่ตั้งขึ้นใหม่เป็นผู้ดูแล โดยในปัจจุบันการราชทัณฑ์
และการคุมประพฤติได้รวมการทำงานภายใต้หน่วยงานการบริหารจัดการผู้กระทำผิดแห่งชาติ
(National Offend Management Service : NOMS) ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้กระทรวงยุติธรรม ซึ่ง
มีหน้าที่เป็นหน่วยงานฝ่ายบริหารรับผิดชอบในการจัดการนักโทษและการบริการด้านคุมประพฤติ
นอกจากนี้ยังทำหน้าที่จัดส่งข้อมูลในส่วนของนักโทษที่สามารถเปิดเผยต่อสาธารณชนได้และข้อมูล
ส่วนตัวของนักโทษ โดยตั้งแต่เดือนเมษายน ปี ค.ศ. ๒๐๐๘ โดย NOMS จะเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับ
ผู้กระทำผิดทั้งระบบกระบวนการยุติธรรม ในส่วนเรือนจำ หน่วยงานการบริหารจัดการผู้กระทำผิด

^{๑๕๒} U.S. Code: Title ๑๘ – Crimes and Criminal Procedure: Part III – Prisons and Prisoners, Article
๔๐๔๗

^{๑๕๓} Article ๔๐๘๑

แห่งชาติจะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลทั้งเรือนจำของรัฐและเรือนจำเอกชน ทั้งนี้ The Prison Estate ประกอบด้วย ๑๔๔ เรือนจำ ซึ่งมีตั้งแต่เรือนจำที่มีการควบคุมความปลอดภัยสูงไปจนถึงเรือนจำแบบเปิด โดยใน ๑๔๑ แห่ง เป็นของรัฐ ๑๓๐ แห่ง และความควบคุมดูแลโดยเอกชนอีก ๑๑ แห่ง และจากตัวเลขในนี้ ๑๔ เป็นทัณฑสถานสตรี และ ๑๘ แห่งเป็นทัณฑสถานเยาวชน^{๑๕๔}

การประชุม World Congress on Probation ณ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ ๘-๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งเป็นการประชุมระดับโลกด้านคุมประพฤติ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีให้ผู้ปฏิบัติงานด้านคุมประพฤติและด้านกระบวนการยุติธรรมได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ร่วมกัน รวมถึงติดตามความก้าวหน้าด้านการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดและทิศทางการแก้ไขผู้กระทำผิดที่เปลี่ยนแปลงไป โดย Mr. Chris Grayling รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมของประเทศสหราชอาณาจักรและเวลส์ได้กล่าวสุนทรพจน์ในการประชุมครั้งนี้ว่า การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนและงานคุมประพฤติถือว่าการดำเนินงานแบบ Win-Win กล่าวคือ สังคมมีความปลอดภัยและผู้กระทำผิดได้รับการแก้ไขฟื้นฟูทั้งนี้ได้กล่าวถึงนโยบายปัจจุบันของกระทรวงยุติธรรมประเทศสหราชอาณาจักรที่เน้นเรื่องการปฏิรูประบบการแก้ไขผู้กระทำผิด (Rehabilitation Revolution) โดยมีแผนที่จะดำเนินการดังนี้

(๑) ผู้ต้องขังซึ่งได้รับโทษจำคุก ๑๒ เดือนเมื่อได้รับการปล่อยตัวภายหลังที่ได้รับโทษเต็มตามกำหนดแล้วกำหนดให้ได้รับการดูแลต่อในชุมชนจากหน่วยงานคุมประพฤติอย่างน้อย ๑๒ เดือนเพื่อให้มั่นใจว่าผู้กระทำผิดจะสามารถกลับสู่ชุมชนได้อย่างปกติ

(๒) มีการแปรรูปการบริหารจัดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนหรือหน่วยงานอาสาสมัครต่าง ๆ เข้ามาทำหน้าที่บริหารจัดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนแทนหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้ เพื่อการพัฒนานวัตกรรมหรือรูปแบบการบริหารจัดการแบบใหม่ๆ การพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่ดีและประสิทธิภาพที่สูงกว่าเดิมโดยมีแผนดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นต้นไป และจัดตั้งหน่วยงานคุมประพฤติระดับประเทศขึ้น เพื่อดูแลผู้กระทำผิดที่มีความเสี่ยงสูง ส่วนงานคุมประพฤติในระดับภูมิภาคให้ถ่ายโอนให้เอกชนหรือหน่วยงานอาสาสมัครดำเนินการ โดยหน่วยงานที่รับจ้างดำเนินการจะได้รับค่าจ้างเต็มจำนวนถ้าสามารถลดการกระทำผิดซ้ำได้เต็มตามเป้าหมาย (Payment by result)

(๓) การจัดตั้งหน่วยงาน Just Solutions International เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนการพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมต่างประเทศ โดยให้ทำงานร่วมกับการค้าและการลงทุนของสหราชอาณาจักร (UK Trade and Investments) กรมพัฒนางานระหว่างประเทศ และสำนักงานต่างประเทศและเครื่องจักรภาพ ในขณะนี้อยู่ในช่วงนำร่องและจะทำหน้าที่เต็มรูปแบบในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนางานคุมประพฤติ งานราชทัณฑ์ การออกแบบเรือนจำ การใช้เครื่องมือ EM และการลดการกระทำผิดซ้ำ โดยการปฏิรูประบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ได้เริ่มดำเนินการแล้วและการจ้างเอกชนมาดำเนินการเต็มรูปแบบจะเสร็จสิ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๘^{๑๕๕}

^{๑๕๔} Michael Spurr, (๒๐๐๘), Background on the English and Welsh prison system, in Peter J.P. Tak & Manon Jendly (Eds). *Prison policy and prisoners' rights*, (Nijmegen: Wolf Legal Publishers). p.๓๐๓

^{๑๕๕} รายงานการประชุม World Congress on Probation และ Strategic Meeting on Electronic Monitoring ระหว่างวันที่ ๗-๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๖ ณ กรุงลอนดอน ประเทศสหราชอาณาจักร, หน้า ๒-๓

สหราชอาณาจักรได้ลดจำนวนผู้ต้องขังโดยใช้กลยุทธ์ ๖ ประการ คือ^{๑๕๖}

๑. ใช้การผันคดีออกจากศาลอย่างกว้างขวางมากขึ้น
๒. การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากรูปแบบทางเลือกของคำพิพากษา
๓. ห้ามหรือจำกัด การกำหนดโทษจำคุกระยะสั้น
๔. การถอดหรือการจำกัด การลงโทษจำคุกสำหรับความผิดบางอย่าง
๕. ทบทวนการใช้คำพิพากษาระยะยาว
๖. ถอดบุคคลซึ่งมีความผิดปกติทางจิตและติดยาเสพติดจากเรือนจำ

แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกของสหราชอาณาจักรในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ค.ศ. ๑๙๕๒ (Prison Act of ๑๙๕๒) และระเบียบข้อบังคับอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเป็นไปตามหลักการพื้นฐานของกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กฎหมายวางกรอบขยายความเกี่ยวกับอำนาจการบริหารจัดการตามบทบัญญัติกฎหมายวางกรอบขยายความเกี่ยวกับอำนาจการบริหารจัดการตามบทบัญญัติของกฎหมายที่อนุญาตให้ทำได้ตาม Prison Act of ๑๙๕๒ และ Prison Rules of ๑๙๖๔ (แก้ไขเพิ่มเติม ปี ค.ศ. ๑๙๙๙) เนื้อหาสาระของกฎหมายราชทัณฑ์มีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๘ และ ค.ศ.๑๙๗๒ โดยเฉพาะในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง มีการปรับปรุงแก้ไขจากสภาพปัญหาที่พบในทางปฏิบัตินั้น และแก้ไขด้วยวิธีการที่พิสูจน์และประเมินผลได้จริง สามารถนำมาปฏิบัติและเกิดผลได้จริงในเวลาที่กำหนด กล่าวคือ มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างอิสระ ไม่มีการแทรกแซงใด ๆ มีเหตุมีผลบนพื้นฐานของกฎหมายอาญา พื้นฐานของระบบทัณฑ์วิทยาที่สามารถอธิบายได้ชัดเจน^{๑๕๗} ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้อธิบายเป็นลำดับดังนี้

๑. พระราชบัญญัติ (Act) มีกฎหมายพื้นฐานบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรือนจำและการจำคุก ถึงแม้ว่า พระราชบัญญัติหรือรัฐบัญญัติที่รัฐสภาได้ลงมติให้ใช้ได้แล้ว ในบางช่วงเวลาได้ระบุถึงความสำคัญของการจัดเตรียมไว้ให้กับนักโทษ ตัวอย่างเช่น Crime (Sentences) Act ๑๙๙๗, กฎหมายสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๙๘ (Human Rights Act ๑๙๙๘) ข้อบังคับของพระราชบัญญัติอำนาจในการสืบสวนข้อเท็จจริง (Regulation of Investigatory Powers Act ๒๐๐๐ (RIPA)) พระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. ๒๐๐๓ (Criminal Justice Act ๒๐๐๓ (CJA)) พระราชบัญญัติผู้ลี้ภัย ค.ศ. ๒๐๐๘ (Asylum Act ๒๐๐๘) เป็นต้น โดยส่วนของบทบัญญัติที่ส่งผลและเกี่ยวเนื่องกับเรือนจำโดยตรงมีเพียง พระราชบัญญัติเรือนจำ ค.ศ. ๑๙๕๒ (Prison Act ๑๙๕๒) เท่านั้น ดังนั้นในบทบัญญัติไม่มีแหล่งที่มาเบื้องต้นที่กล่าวถึงและอธิบายอย่างละเอียด ในเรื่องของสิทธิของผู้คุมขังในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก และสิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่พึงได้รับ เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจในเรื่องของกฎหมายเรือนจำ และสามารถให้คำแนะนำที่มีประโยชน์แก่นักโทษได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอ้างอิงถึงแหล่งที่มาทั้ง ๓ ระดับ โดยจุดเริ่มต้นนั้นมาจากพระราชบัญญัติเรือนจำ ค.ศ. ๑๙๕๒ (Prison Act ๑๙๕๒) ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงกฎการใช้ชีวิตประจำวันของนักโทษแต่กล่าวถึงแหล่งข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการตัดสินใจของผู้บริหารเรือนจำ และตามมาด้วยข้อถกเถียงในข้อกำหนดเรือนจำ ค.ศ ๑๙๙๙ และ ค.ศ. ๒๐๐๕ (Prison Rule ๑๙๙๙, ๒๐๐๕) ซึ่งเนื้อที่ที่เกี่ยวข้องกันที่

^{๑๕๖} Michael Spurr, Ibid., p.๑๙

^{๑๕๗} ธาณี วรรณทร์, (๒๕๕๓), กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน), หน้า ๑๙๒

ส่งผลถึงความเปลี่ยนแปลงได้ถูกแนะนำโดยพระราชบัญญัติความยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. ๒๐๐๓ (Criminal Justice Act ๒๐๐๓) และ สถานะของนโยบายและผลกระทบที่มีต่อกรณีทางกฎหมาย ที่ยุติสถานะทางกฎหมายของการเซ็นสัญญาจ้าง (Contracted out) ของเรือนจำได้รับการพิจารณา^{๑๕๘}

๒. ข้อกำหนดเรือนจำ (The Prison Rules) ข้อกำหนดเรือนจำ (The Prison Rules) มีวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมและการบำบัดรักษานักโทษที่ถูกตัดสินให้จำคุกให้เป็นไป สันติสุขและช่วยเหลือพวกเขาที่จะนำไปสู่ชีวิตที่ดีและมีประโยชน์^{๑๕๙} Prison Act ๑๙๕๒ ซึ่ง ว่าด้วย เรื่องการประกาศใช้ทฤษฎีพื้นฐาน อาทิเช่น ใครมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารเรือนจำ และ บังคับใช้กฎข้อบังคับอย่างสมควร มากกว่าการจะไปตามตัวบทกฎหมายเท่านั้น ซึ่งรายละเอียด เพิ่มเติมได้ถูกบันทึกไว้ใน Prison Rules ๑๙๘๙^{๑๖๐} ซึ่งอ้างอิงพระราชบัญญัตินั้น ในหลายกรณี กฎ ข้อบังคับนี้ อ้างถึงอำนาจในการใช้ดุลยพินิจได้ ซึ่งจะถูกนำมาใช้และปฏิบัติโดยผู้บัญชาการเรือนจำ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ซึ่งอำนาจชนิดนี้เป็นอำนาจที่ได้ถูกนำไปใช้จนถึงระดับต่ำสุด ในเรือนจำ และมีผลต่อชีวิตประจำวันของนักโทษในเรือนจำ ซึ่งรายละเอียดของการนำมาใช้ และ พิจารณาปฏิบัติอำนาจในการใช้ดุลยพินิจได้ถูกเขียนและแจกแจงไว้ในเอกสารกฎระเบียบข้อบังคับที่ ออกโดย เรือนจำกลาง ซึ่งในปัจจุบันนี้จะอยู่ในรูปแบบของ ระเบียบข้อบังคับและการปฏิบัติงานใน เรือนจำ (PSOs และ PSIs) ซึ่งก่อนหน้านี้ถูกระบุไว้เป็นในรูปแบบของ กฎที่วางไว้เป็นประจำ กฎ เวียน และ ข้อเสนอแนะพึงปฏิบัติต่อรัฐ^{๑๖๑}

๓. ภาพรวมของพระราชบัญญัติเรือนจำ ๑๙๕๒ (Overview of the Prison Act ๑๙๕๒) จุดประสงค์หลักของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ไม่ได้มีจุดประสงค์หลักในการแบ่งแยกหน้าที่ หรือระบุถึงรายละเอียดการจัดการในเรือนจำ แต่ในทางกลับกัน เน้นในเรื่องของการมอบหมายอำนาจ แก่ผู้รับผิดชอบในอำนาจนั้น ๆ สิ่งที่มาจากรากนี้ ก็คือ บทพระราชบัญญัติมักจะกล่าวถึงสิทธิและ หน้าที่ของนักโทษในขณะที่ถูกคุมขังเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่รับผิดชอบในการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไป ในเรือนจำ ซึ่งรวมถึงการควบคุมดูแลในส่วนของนักโทษและเรือนจำเช่นกัน และได้บัญญัติไว้ให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยดูแลและควบคุมในเรื่องของบทพระราชบัญญัติและกฎการอยู่ใน เรือนจำ ให้มีการนำมาใช้อย่างเคร่งครัด แต่ก็ไม่ได้ลงรายละเอียดถึงขั้นที่ระบุกฎกติกาการปฏิบัติใน การปฏิบัติอย่างละเอียดนัก แต่ก็ระบุชัดเจนให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุด และเด็ดขาดในการควบคุมดูแลเรือนจำและนักโทษในเรือนจำให้ได้รับการปกครองดูแลอย่างถูกต้อง และดีจนถึงที่สุด^{๑๖๒}

^{๑๕๘} Sally Ramage,(๒๐๐๙),English Prison Law,(Bloomington:iUniverse),p.๑-๒

^{๑๕๙} Nancy Loucks,(๒๐๐๐),Prison Rules: A Working Guide,(London: Prison Reform Trust),p.๒๒

^{๑๖๐} แก้ไขเพิ่มเติมมาจากข้อกำหนดเรือนจำ ค.ศ. ๑๙๖๔ (Prison Rules ๑๙๖๔)

^{๑๖๑} Sally Ramage,ibid.,p.๒

^{๑๖๒} The Prison Act ๑๙๕๒, Section ๔ (๑)

๔. บทบาทของรัฐมนตรี (Role of the Secretary of State) หน้าที่ความรับผิดชอบของ เสนาบดีเจ้ากระทรวงในส่วนงานนี้อย่างชัดเจน และเป็นบุคคลที่ต้องรับผิดชอบในข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในส่วนงานที่รับผิดชอบในหน้าที่นั้น ในทางกลับกัน อำนาจนี้มักจะถูกร้องขอโดยนักโทษที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่เรือนจำหรือหน่วยงานของรัฐ ทั้งในด้านของการปฏิบัติและข้อวินัยต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ และต้องการให้ผู้มีอำนาจพิจารณาและให้ความเป็นธรรมแก่ตน ข้อโต้แย้งหนึ่งที่ได้ถูกยกขึ้น คือ จำนวนเคสที่ได้รับการฟ้องด้วยวิธีของอำนาจนี้ เพื่อให้แน่ใจว่าการปฏิบัติเป็นไปตาม บทบัญญัติและระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ ซึ่งอำนาจเด็ดขาดจะอยู่ที่ เสนาบดีเจ้ากระทรวง จนถึงจุดที่ เสนาบดีเจ้ากระทรวง ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างครอบคลุมและชัดเจนอีกต่อไป เมื่อนั้นการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายโดยคณะตุลาการจะได้นำมาใช้อีกครั้ง ซึ่งการตีความในมิตินี้ของส่วนนี้ได้ถูกยกเลิกไปในปี ๑๙๘๘ โดย สภาพขนนาง ของ Leech v Deputy Governor of Parkhurst Prison (๑๙๘๘) AC ๕๓๓ ซึ่งเป็นการทำทนายการนำมาใช้ของรัฐในเรื่องของ อำนาจการลงโทษอย่างเป็นทางการ ซึ่ง Lord Bridge ตีความข้อโต้แย้งนี้ในลักษณะของการพยายามที่จะทำลายอำนาจศาล ซึ่งขัดแย้งกับหลักการของกฎหมายปกครอง^{๑๖๓}

๕. บทบาทของผู้ตรวจการและคณะกรรมการอิสระตรวจเยี่ยมเรือนจำ (Role of the Chief Inspector and Independent Monitoring Boards) บทบัญญัตินี้กล่าวถึงการจัดตั้งชุดตรวจสอบเพื่อ “เฝ้าระวัง (Watchdog)” ออกเป็น ๒ ส่วนหัวหน้าชุดตรวจสอบ และคณะกรรมการกำกับดูแลอิสระ (ซึ่งเป็นคณะผู้เยี่ยมชม) หัวหน้าชุดตรวจสอบ ปฏิบัติงานภายใต้อำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการควบคุมดูแลเรื่องของสภาพความเป็นอยู่และการปฏิบัติต่อนักโทษ อีกทั้งมีหน้าที่เขียนรายงานประจำปีเพื่อส่งให้รัฐต่อไปอีกด้วย อย่างไรก็ตามอำนาจของ หัวหน้าชุดตรวจสอบถูกจำกัดอยู่ที่การรายงานทุกสิ่งในเรือนจำให้แก่รัฐทราบโดยไม่สามารถปิดหู ปิดตาได้ ซึ่ง หัวหน้าชุดตรวจสอบ จะต้องเขียนรายงานของแต่ละเรือนจำตลอดทั้งปี โดยที่เขียนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพเรือนจำแต่ละที่ลงในรายงานประจำปีด้วย ซึ่งผู้ตรวจแต่ละท่านจะมีความเชี่ยวชาญและละเอียดลออในการตรวจสอบอย่างเข้มข้น อีกทั้งยังมีสิทธิ์ในการหาหลักฐานและข้อมูลเพื่อแสดงต่อรัฐ ว่าด้วยเรื่องของสภาพความเป็นอยู่และนโยบายของแต่ละเรือนจำที่อาจส่งผลกระทบต่อนักโทษได้อีกด้วย^{๑๖๔}

๖. บทบาทของรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย (Role of the Home Secretary) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีอำนาจในการแต่งตั้ง หัวหน้าชุดตรวจสอบเพื่อไปดูแลแต่ละเรือนจำ อีกทั้งเป็นผู้มีอำนาจสั่งการให้คณะชุดตรวจสอบเข้าไปเยี่ยมเรือนจำและรับเรื่องร้องเรียนได้ สิทธิในการเข้าเยี่ยมชมทุกส่วนของเรือนจำ และทุกเวลาที่ต้องการ ได้รับการดูแลภายใต้พระราชบัญญัติในตอนแรกนั้น คณะฯ ได้มีบทบาทในส่วนของกฎระเบียบข้อบังคับในเรือนจำ กล่าวคือ จะขึ้นแทนเป็นคณะตุลาการในกรณีที่มีความสำคัญ หรือ รุนแรงเกินกว่าจะพิจารณาโดยทีมของรัฐทั่วไป ซึ่งอำนาจนี้ได้ถูกยกเลิกไปในปี ค.ศ. ๑๙๙๒ ตามนโยบาย The Woolf Report ซึ่งนโยบายนี้ได้เกิดขึ้นหลังจากที่ได้มีการพิจารณาแล้วว่า “เฝ้าระวัง (Watchdog)” นั้นไม่ได้ผลและไม่สอดคล้องกับกฎระเบียบข้อบังคับในเรือนจำ ความเชื่อมั่นของนักโทษที่มีต่อคณะกรรมการพิจารณา

^{๑๖๓} The Prison Act ๑๙๕๒, Section ๔ (๒)

^{๑๖๔} The Prison Act ๑๙๕๒, Section ๖ and Section ๙

นั่นค่อนข้างจะประหลาด จากความจริงที่ว่า คณะกรรมการชุดเดียวกันนั้นทั้งรับเรื่องร้องทุกข์จากนักโทษ ซึ่งมีผลต่อต้านทีมงานของทางคณะกรรมการคดีชุดเดียวกันเองอีกด้วย ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการอภัยโทษ มีข้อสันนิษฐานในกลุ่มนักโทษว่า คณะตุลาการเชื่อคำให้การของเจ้าหน้าที่เรือนจำง่ายเกินไป ซึ่งบางกรณีไม่ได้มีคำถามในคำให้การนั้น ๆ เลย ซึ่งมันทำให้การพิจารณาอย่างยุติธรรมนั้นเกิดขึ้นยาก ซึ่งสิ่งที่แย่ไปกว่านั้นก็คือ คณะฯจะต้องรับเรื่องที่ร้ายแรงมากกว่า และมีบทลงโทษที่รุนแรงกว่าด้วยเช่นกัน หลังจากที่มีการยกเลิกนั้น การพิจารณาต่าง ๆ จะถูกกระทำโดยเจ้าหน้าที่จากกรมราชทัณฑ์ หรือคณะตุลาการอิสระ^{๑๖๕}

๗. บทบาทของคณะกรรมการ (Role of the Boards) คณะกรรมการยังคงมีหนึ่งบทบาทที่สำคัญในการดูแลในส่วนของการระเบียบและบทลงโทษในเรือนจำ เจ้าหน้าที่เรือนจำ มีหน้าที่ในการจัดสรรแบ่งแยกนักโทษในช่วงระยะเวลา ๓ วันแรกที่นักโทษถูกส่งตัวมาที่เรือนจำและหลังจาก ๓ วันนั้น การตัดสินใจในการแบ่งแยกต่าง ๆ จะต้องได้รับการพิจารณาจาก IMB (Prison Rules, Rule ๔๕) ความจริงที่ว่า หากมีกรณีใด ๆ เกิดขึ้น การพิจารณาสอบสวนจากคณะกรรมการโดยจริงนั้นจะเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด แต่ในความเป็นจริงนั้น ความเป็นไปได้ที่ทางคณะกรรมการจะไม่เห็นด้วยหรือรับฟัง เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นเกิดขึ้นน้อยมากในกรณีเช่นนั้น^{๑๖๖}

๘. บทบาทของเจ้าหน้าที่เรือนจำ (Role of Prison Officers) ในหนึ่งเรือนจำจะต้องประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เรือนจำ อนุศาสนาจารย์ทางศาสนา เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และเจ้าหน้าที่อื่นที่จัดว่าจำเป็น ตามข้อผูกพันทางกฎหมายที่ระบุให้ทางเรือนจำมีผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อรับผิดชอบหน้าที่ภายในเรือนจำ ซึ่งอำนาจนี้สามารถเห็นข้อแตกต่างจากอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเห็นได้ชัดว่าผู้ที่ปฏิบัติอย่างแท้จริงนั้นคือผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจกระทำการแทน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในกรณีที่ท่านไม่สามารถกระทำการแทนได้ ซึ่งเจ้าหน้าที่เรือนจำทุกคนต้องรายงานตรงแก่ผู้บัญชาการเรือนจำได้โดยตรง^{๑๖๗}

๙. บทบาทของผู้บัญชาการเรือนจำ (Role of the Governors) ซึ่งถึงจุดนี้ถือเป็นรากฐานของ Leech v Deputy Governor of Parkhurst Prison (๑๙๘๘) AC ๕๓๓ เมื่อครั้ง Lord Bridge ยึดถือว่า อำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำ คือการทบทวนที่พิจารณาในสิทธิของตนเองเช่นกัน ศาลได้สังเกตพบว่าเป็นช่วงเวลาที่ผ่านมาที่ Prison Rule ได้ถูกนำมาใช้นั้น ไม่มีข้อกำหนดที่ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีอำนาจสั่งผู้บัญชาการเรือนจำว่า ผลการตัดสินใจควรจะเป็นอย่างไรและควรลงโทษอย่างไร^{๑๖๘}

๑๐. ภูมิลาเนานักโทษและการอำนวยความสะดวก (Prisoners' location and accommodation) นักโทษสามารถถูกขังไว้ที่เรือนจำใดก็ได้ ที่ว่าชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะในช่วงระหว่างฝากขัง หรือว่าการจำคุกหลังจากการพิจารณาความผิดก็ตาม และนักโทษสามารถถูกโอนย้ายจากเรือนจำหนึ่ง ไปยังอีกเรือนจำหนึ่งได้ ซึ่งอำนาจนี้อยู่ในความดูแลของ รัฐมนตรีว่าการ

^{๑๖๕} The Prison Act ๑๙๕๒, Section ๖ (๓)

^{๑๖๖} Sally Ramage, Ibid.,p.๕

^{๑๖๗} The Prison Act ๑๙๕๒, Section ๗

^{๑๖๘} Sally Ramage, Ibid.,p.๕

กระทรวงมหาดไทย ซึ่งในทางปฏิบัตินั้น มักจะถูกปฏิบัติโดย ผู้บัญชาการเรือนจำ ซึ่งใจความสำคัญเพื่อจุดประสงค์ในทางปฏิบัติ กล่าวไว้ว่า นักโทษไม่มีสิทธิที่จะถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำใด เรือนจำหนึ่งเท่านั้น ซึ่งนักโทษ และญาติมักจะเข้าใจผิดว่า นักโทษควรที่จะได้คุมขังในเรือนจำที่ใกล้กับครอบครัวที่สุด เพื่อความสะดวกในการเยี่ยมพบ ซึ่งตามกฎหมายนั้นไม่มีบทบัญญัติข้อไหนที่กล่าวถึงความสะดวกนี้ รวมไปถึงคำตัดสินการจำคุกและลงโทษนั้น ไม่สามารถมีผู้ใดกำหนดได้นอกจากที่มลูกขุนภายใต้อำนาจศาลเท่านั้น^{๑๖๙} กฎหมายราชทัณฑ์ของสหราชอาณาจักรกำหนดที่พักที่มีอยู่ของเรือนจำจะต้องได้รับการรับรองโดยรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยว่ามีความเหมาะสมสำหรับจุดประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก ทั้งนี้ ต้องมีใบรับรองการตรวจสอบของขนาด ความร้อน ไฟ การระบายอากาศ และอุปกรณ์ที่จำเป็นในเรือนจำ การรับรองจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยและไม่มีระบบรับรองที่เป็นอิสระ ข้อกำหนดและมาตรฐานที่จะได้พบไม่ได้ระบุไว้และจึงอาจมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับสถานะและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงของแต่ละเรือนจำ^{๑๗๐} สอดคล้องกับข้อกำหนดเรือนจำ โดยห้องขังที่ใช้จำคุกจะต้องได้รับการมาตรฐานโดยผู้ตรวจสอบในเรื่องขนาด แสงสว่าง อุณหภูมิ การหมุนเวียนและการถ่ายเทของอากาศ ตามความเหมาะสมและเพียงพอต่อสุขภาพ^{๑๗๑} ที่อยู่และที่พักอาศัยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญในการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของผู้ต้องโทษในเรือนจำ ไม่เพียงแต่เป็นการรบกวนการใช้ชีวิตตามปกติ แต่มีความสัมพันธ์กับการทำงานที่มีประสิทธิภาพของการทำงานเพราะมันมีผลกระทบต่อทุกคนอยู่ในช่วงและเป็นสาเหตุหลักของความตึงเครียดที่เพิ่มขึ้นและความเครียด บรรดาผู้ที่ได้อาศัยและทำงานอยู่ในเรือนจำนอกจากนี้ เติงและผ้าปูที่นอนของนักโทษมีการกำหนดว่านักโทษแต่ละคนต้องจัดให้มีเตียงแยกต่างหากและมีผ้าคลุมเตียงแยกต่างหากที่เพียงพอเพื่อความอบอุ่นของร่างกายและสุขภาพ^{๑๗๒}

๑๑. ความรับผิดชอบของผู้บัญชาการเรือนจำ (Governor's liability) ในขณะที่นักโทษอยู่ในเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำคือผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของนักโทษแต่ละคนซึ่งอยู่ในเรือนจำที่ผู้บัญชาการเรือนจำนั้น ๆ ดูแล ซึ่งสิ่งนี้ถูกสกัดกั้นจากความจริงที่ว่า ผู้บัญชาการเรือนจำ คือ ผู้ปกครองทางกฎหมายอย่างแท้จริง

๑๒. การศึกษาและการฝึกอาชีพ วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมและการรักษาผู้ต้องหาต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมและช่วยเหลือให้พวกเขาใช้ชีวิตที่ดีและมีประโยชน์^{๑๗๓} ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการศึกษา โดยจะต้องมีการจัดทำแผนการศึกษาช่วงบ่ายในเรือนจำทุกแห่ง และต้องจัดหาเรื่องอำนวยความสะดวกสำหรับการศึกษาส่วนตัวให้แก่ผู้ต้องขังด้วย^{๑๗๔} ทั้งนี้ ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้ประโยชน์จากการสนับสนุนทางการศึกษาในเรือนจำ ส่วนห้องเรียนนั้นทุกเรือนจำจะถูกจัดให้มีสถานที่สำหรับรับการศึกษา โดยเวลาเรียนให้มีการจัดสรรนอกเหนือจากการทำงาน ส่วนผู้ต้องขัง

^{๑๖๙} Sally Ramage, *Ibid.*, p.๖

^{๑๗๐} The Prison Act ๑๙๕๒, Section ๑๔

^{๑๗๑} The Prison Rules ๑๙๙๙, Rule ๒๖

^{๑๗๒} The Prison Rules ๑๙๙๙, Rule ๒๗

^{๑๗๓} The Prison Rules ๑๙๙๙, Rule ๓

^{๑๗๔} The Prison Rules ๑๙๙๙, Rule ๒๙

หนุ่มที่อยู่ในเกณฑ์ที่จะได้รับการศึกษา จำเป็นต้องจัดให้มีการเรียนหรือการฝึกอบรมตามหลักสูตรเป็นเวลาอย่างน้อย ๑๕ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ในวันทำงานปกติของแต่ละสัปดาห์^{๑๗๕}

๒.๕.๓ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ระบบเรือนจำในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรม (State (Land) Ministries of Justice) เป็นผู้รับผิดชอบดูแลการบริหารจัดการเรือนจำทั้ง ๑๖ มลรัฐ^{๑๗๖} มีลักษณะเป็นนโยบาย ภายใต้ความรับผิดชอบของรัฐ กระทรวงยุติธรรมกลางรับผิดชอบเฉพาะสถิติจำนวนนักโทษ แต่ละรัฐรับผิดชอบระบบราชทัณฑ์ของตนเองและดำเนินการเกี่ยวกับระบบยุติธรรมทางอาญา และหรือลงโทษนักโทษในรัฐทั้งหมดการมอบหมายระบบราชทัณฑ์ขึ้นกับว่าอาชญากรรมนั้น ๆ ขึ้นกับที่แห่งใด รวมถึงระยะเวลาการถูกลงโทษและลักษณะความจำเป็นของนักโทษ นักโทษเข้าสู่การคุมขังหลังจากศาลตัดสิน ระหว่างการรอฟังอาญา (ประมาณ ๓ อาทิตย์ หรือ ๓ เดือน) มีหน่วยงานประกาศรับผิดชอบการตรวจสอบเพื่อการพิจารณาไต่สวนเพื่อที่จะมีความจำเป็นและหรือลักษณะของระยะเวลาคุมขังที่เป็นประโยชน์ต่อนักโทษ การลงโทษประหารชีวิตถูกยกเลิกโดยสถาบัน การลงโทษที่เลวร้ายเป็นไปได้คือการลงโทษประหารชีวิตโดยไม่ต้องรอลงอาญา ทำให้ผู้ต้องขังต้องติดคุกตลอดชีวิต การลงโทษสูงสุด (ประหารชีวิต) คือการติดคุกสูงสุดสิบห้าปี มีการลงโทษที่ไม่แน่นอนในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี^{๑๗๗}

หลักการพื้นฐานของระบบเรือนจำในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีหลักการที่เป็นแกนกลางในการดำเนินงานคือ การให้ผู้กระทำผิดได้รับการขัดเกลาทางสังคมอีกครั้ง (Resocialization) และการฟื้นฟูสมรรถภาพ (Rehabilitation) ซึ่งหลักการทั้งสองประการนี้เป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับระบบเรือนจำในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นระบบการแก้ไขในการตัดความสามารถในการกระทำผิดและการลงโทษ โดยจุดมุ่งหมายในการฟื้นฟูยังคงเป็นวัตถุประสงค์รองซึ่งอย่างน้อยก็มักจะอยู่ในการปฏิบัติถ้าไม่ได้อยู่ในนโยบาย ตามกฎหมายเรือนจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี วัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียวของการจำคุกคือ เพื่อช่วยให้นักโทษสามารถที่จะดำเนินชีวิตโดยมีความรับผิดชอบต่อสังคมในอนาคตปราศจากการก่ออาชญากรรม ซึ่งได้กำหนดว่าชีวิตในคุกจะเป็นที่คล้ายกันเป็นไปได้กับการจะใช้ชีวิตในชุมชน และจัดการเป็นไปในลักษณะเพื่ออำนวยความสะดวกการกลับคืนสู่การเข้าสู่สังคมของผู้กระทำผิด โดยศาลรัฐธรรมนูญกลางแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Bundesverfassungsgericht (BVerfG)/The German Federal Constitutional Court) ระบุว่า การคุมครองสาธารณะไม่ใช่จุดประสงค์ของการคุมขังหรือจำกัดบริเวณ แต่มันเป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็นถึงความชัดเจน ในขั้นของการคุมขังที่สามารถแก้ไขได้อย่างชัดเจน โดยสามารถทำให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีกครั้ง^{๑๗๘}

^{๑๗๕} The Prison Rules ๑๙๙๙, Rule ๓๒

^{๑๗๖} Institute for Criminal Policy Research (ICPR), (๒๐๑๖), **Germany**, [online], Available from: <http://www.prisonstudies.org/country/germany>, (๒๐๑๖, September ๑๗)

^{๑๗๗} George Thomas Kurian (editor), (๒๐๐๖), World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems, ๒nd ed. (MI: Thomson Gale), p.๔๒๙

^{๑๗๘} Ram Subramanian and Alison Shames, (๒๐๑๓), Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States, (New York: Vera Institute of Justice), p.๕

แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ การบังคับใช้โทษจำคุกนั้น นักโทษสามารถที่จะใช้ชีวิตในอนาคตโดยไม่มีคามวิตทางอาญา เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (วัตถุประสงค์ของการบังคับใช้กฎหมาย) การบังคับใช้โทษจำคุกยังทำหน้าที่ปกป้องประชาชนจากการก่ออาชญากรรมอื่น ๆ อีกด้วย เปรียบเสมือนพื้นฐานของวัตถุประสงค์ของการบังคับใช้กฎหมาย^{๑๗๙} ทั้งนี้กฎหมายราชทัณฑ์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีเนื้อหา ดังนี้

(๑) หลักการทั่วไปในการบังคับใช้โทษจำคุก

กฎหมายเรือนจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Prison Act of ๑๙๗๖, Strafvollzugsgesetz) ได้บัญญัติเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการใช้โทษจำคุกไว้ใน มาตรา ๒ ว่าในการจำคุกในเรือนจำเพื่อให้ นักโทษมีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม การบังคับโทษจำคุกยังทำหน้าที่ในการปกป้องประชาชนจากการกระทำผิดต่อไป^{๑๘๐} โดยมาตรา ๓ ได้หลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษที่ต้องนำมาใช้ ดังนี้

๑. การดำเนินชีวิตของบุคคลในเรือนจำ ต้องให้เป็นไปตามปกติธรรมดาที่สุดเท่าที่สามารถกระทำได้
๒. ผลกระทบที่เป็นอันตรายจากการถูกจองจำต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น
๓. การดำเนินการบังคับโทษจำคุกต้องกระทำเพื่อช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังสามารถกลับมาใช้ชีวิตเสรีภาพต่อไปได้^{๑๘๑}

(๒) ฐานะตามกฎหมายของผู้ต้องขัง

สถานะตามกฎหมายของผู้ต้องขังเพื่อเป็นการอธิบายในเชิงบวกในการมีส่วนร่วมของผู้ต้องขังซึ่งเป็นองค์ประกอบในการดำเนินการบังคับโทษ โดยมีการกล่าวไว้ในมาตรา ๔ ดังนี้^{๑๘๒}

๑. ผู้ต้องขังต้องร่วมมือในการกำหนดการบำบัดของตนและในการบรรลุซึ่งจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษ ความพร้อมของผู้ต้องขังสำหรับการบำบัดจึงต้องได้รับการปลูกเร้าและส่งเสริมให้เกิดขึ้น
๒. ผู้ต้องขังต้องอยู่ภายใต้การจำกัดเสรีภาพตามกฎหมายนี้ ถ้ากฎหมายนี้มิได้ระบุหลักเกณฑ์พิเศษอย่างใดไว้ ข้อจำกัดต่างๆ ที่จะกำหนดใช้กับผู้ต้องขังจะต้องเป็นข้อจำกัดสำหรับการรักษาความมั่นคงปลอดภัย หรือใช้สำหรับการจัดการก่อกวนที่ร้ายแรงต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น

๒. แผนในการบังคับใช้กฎหมาย

เมื่อผู้ต้องขังมาเรือนจำกฎหมายกำหนดสิ่งที่เรือนจำต้องกระทำต่อผู้ต้องขังไว้ในมาตรา ๕ กล่าวคือ การรับตัวผู้ต้องขังจะกระทำโดยมีผู้ต้องขังอื่นร่วมด้วยไม่ได้ ผู้ต้องขังต้องได้รับ

^{๑๗๙} Günther Kaiser, Heiz Schöch, (๒๐๐๓), Strafvollzug, ๕. new bearbeitete Auflage, (C.F. Müller Verlag: Heidelberg), p.๑๑๕

^{๑๘๐} Frank Arloth, (๒๐๑๑), Strafvollzugsgesetz, ๓. Auflage, (München: C.H. Beck), p.๑๑

^{๑๘๑} Frank Arloth, *ibid*, p.๑๕-๑๖

^{๑๘๒} *ibid*, p.๑๙

การแจ้งให้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของเขาหลังจากการรับตัว ทั้งนี้เรือนจำต้องดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

๒.๑ การสำรวจเพื่อการรักษาและการมีส่วนร่วมของนักโทษ ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการตรวจร่างกายทันทีและต้องนำตัวผู้ต้องขังไปพบผู้ซึ่งเป็นผู้บัญชาการเรือนจำหรือหัวหน้าแผนกปรับ^{๑๘๓} การมีส่วนร่วมของนักโทษถือส่วนสำคัญของการเริ่มต้นการใช้โทษจำคุก มาตรา ๖ มีการสำรวจเพื่อบำบัด กล่าวคือ เป็นการสำรวจเพื่อบำบัดหลังจากที่ได้มีการนำตัวผู้ต้องขังแล้วจะต้องเริ่มด้วยการค้นหาบุคลิกภาพและความเป็นไปของชีวิตของผู้ต้องขัง การค้นหาดังกล่าวอาจจะเว้นได้ เมื่อคำนึงถึงระยะเวลาของการบังคับโทษแล้วแต่กรณีไม่เปิดช่องให้กระทำเช่นนั้นได้ ทั้งนี้ การตรวจสอบต้องครอบคลุมพฤติกรรมทั้งหลาย ซึ่งการได้รู้ถึงข้อนี้จำเป็นสำหรับการบำบัดผู้ต้องขังอย่างมีแผนในการบังคับโทษและสำหรับการกลับเข้าสู่สังคม หลังจากพ้นโทษของผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตามการวางแผนการรักษาจะมีการหารือกับนักโทษด้วย^{๑๘๔}

๒.๒ การกำหนดแผนในการบังคับใช้โทษจำคุก สืบเนื่องมาจากการสำรวจเพื่อบำบัดรักษาในมาตรา ๖ โดย มาตรา ๗ (๒) กำหนดให้แผนในการบังคับโทษจะต้องสอดคล้องกับการพัฒนาการของผู้ต้องขัง แผนการดำเนินงานอย่างน้อยจะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการการรักษาต่อไปนี้^{๑๘๕}

๑. การให้เข้าอยู่ในสถานที่การบังคับโทษแบบปิดหรือแบบเปิด
๒. การถ่ายโอนไปยังสถาบันการบำบัดทางสังคม
๓. การให้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มหรือบำบัดเป็นกลุ่ม
๔. การป้อนข้อมูลแรงงาน การฝึกอาชีพหรือฝึกอบรม
๕. ส่วนร่วมในกิจกรรมของการฝึกอบรม
๖. มาตรการช่วยเหลือและมาตรการบำบัดพิเศษ
๗. การผ่อนปรนการบังคับโทษ และ
๘. มาตรการที่จำเป็นสำหรับการเตรียมการปล่อย

๒.๓ การเตรียมความพร้อมสำหรับการปล่อยตัว เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการปล่อยตัว เพื่อการบังคับใช้มาตรการที่ผ่อนคลายเป็นพิเศษ ผู้ต้องขังจะได้รับการผ่อนปรนและอาจถูกย้ายไปอยู่เรือนจำเปิด ระหว่างระยะเวลา ๓ เดือนก่อนปล่อยตัวอาจอนุญาตให้ลาเป็นพิเศษไม่เกิน ๑ สัปดาห์ เพื่อเตรียมการปล่อยตัว ผู้ที่ออกจากเรือนจำโดยไม่ต้องควบคุมในระหว่างเวลา ๙ เดือนก่อนการปล่อยตัวอาจได้รับอนุญาตให้ลาเป็นพิเศษได้ไม่เกิน ๖ วันต่อเดือน^{๑๘๖}

๓. อาหารและความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง

๓.๑ ที่พักในระหว่างการทำงานและการพักผ่อน นักโทษจะทำงานร่วมกับนักโทษอื่น เช่น การฝึกอบรม ฝึกวิชาชีพ การฝึกอาชีพ การบำบัดและการจ้างงานอื่น ๆ ในช่วง

^{๑๘๓} Ibid,p.๒๔

^{๑๘๔} Frank Arloth,Ibid,p.๒๖

^{๑๘๕} Ibid,p.๒๙

^{๑๘๖} Ibid,p.๓๖

เวลาทำงานเวลารว่างนักโทษสามารถอยู่ในการสนทนากับคนอื่น ๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ผู้บัญชาการเรือนจำอาจออกกฎระเบียบและเงื่อนไขขององค์กรของเรือนจำ ทั้งนี้ ที่พักในระหว่างการทำงานและการพักผ่อนสามารถถูกจำกัด ถ้ามีอิทธิพลที่เป็นอันตรายต่อนักโทษคนอื่น ๆ เป็นที่เกรงกลัว หรือต้องใช้การรักษาความปลอดภัยหรือคำสั่งในเรือนจำหรือหากนักโทษตกลง^{๑๘๗}

๓.๒ ที่พักในช่วงระยะเวลาที่เหลือ นักโทษจะอยู่ในช่วงเวลาที่เสียบสงบคนเดียวในห้องคุมขังของพวกเขา เว้นแต่ ที่ได้รับอนุญาตจัดให้นักโทษอื่นอยู่ด้วยในความต้องการของความช่วยเหลือหรือมีความเสี่ยงต่อชีวิตหรือสุขภาพของนักโทษ อนึ่ง การบังคับโทษในเรือนจำเปิดนักโทษอาจจะอยู่ด้วยกันด้วยความยินยอมของพวกเขา เมื่อไม่มีอิทธิพลที่เป็นอันตราย ในเรือนจำปิดที่พักทั่วไปสำหรับส่วนที่เหลือเป็นเพียงชั่วคราวและอนุญาตสำหรับเหตุผลที่น่าสนใจ^{๑๘๘}

๓.๓ การจัดห้องขังและการครอบครองทรัพย์สินผู้ต้องขัง นักโทษอาจจัดห้องขังของเขาในระดับที่เหมาะสมกับสิ่งที่ตัวเอง การถ่ายภาพบุคคลและของที่ระลึกของมูลค่าส่วนบุคคลจะปล่อยให้เขาเกี่ยวข้อง ห้ามใช้สิ่งบังตาและวัตถุใด ๆ ที่บังการมองเห็นได้ของห้องขัง หรือสิ่งอื่นใดที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยในเรือนจำ^{๑๘๙} นักโทษสวมใส่เสื้อผ้าของเรือนจำสำหรับเวลาที่เขาออกไปนอกเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำอาจอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าของตนเองได้ เมื่อเป็นที่คาดหวังว่านักโทษจะไม่หลบหนี^{๑๙๐}

๓.๔ อาหาร องค์กรประกอบและคุณค่าทางโภชนาการของอาหารในเรือนจำมีการตรวจสอบโดยแพทย์ตามคำสั่งของแพทย์ นักโทษที่จะช่วยให้การปฏิบัติตามกฎการบริโภคอาหารทางศาสนาของเขา^{๑๙๑}

๔. การเข้าเยี่ยม การติดต่อทางจดหมาย วันหยุด การออกไปข้างนอกและการปฏิบัติหน้าที่ในโอกาสพิเศษ

นักโทษมีสิทธิที่จะสื่อสารกับคนที่อยู่นอกเรือนจำภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ การสื่อสารกับบุคคลภายนอกเรือนจำควรได้รับการส่งเสริม^{๑๙๒}

๔.๑ สิทธิในการเยี่ยมและการห้ามเยี่ยม นักโทษที่ได้รับอนุญาตจะได้รับการเข้าเยี่ยมตามปกติรวมระยะเวลาอย่างน้อยหนึ่งชั่วโมงต่อเดือน โดยการเยี่ยมนั้นเป็นการส่งเสริมการบำบัดหรือการกลับสู่สังคมของผู้ต้องขังอาจเป็นเรื่องส่วนตัวผู้ต้องขังในทางกฎหมายหรือธุรกิจรวมตลอดทั้งการเยี่ยมของทนายความ การเยี่ยมต้องอยู่ในการควบคุมดูแลด้วยเหตุผลของการบำบัดความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของเรือนจำ การสนทนาจะอยู่ในความควบคุมดูแลได้เฉพาะเมื่อจำเป็นเป็นการเฉพาะเท่านั้น การเยี่ยมของทนายความในคดีอาญาจะไม่มี การควบคุมดูแล

^{๑๘๗} Ibid,p.๑๐๑-๑๐๒

^{๑๘๘} Frank Arloth,Ibid,p.๑๐๔

^{๑๘๙} Ibid,p.๑๐๗

^{๑๙๐} Ibid,p.๑๑๑

^{๑๙๑} Ibid,p.๑๑๓

^{๑๙๒} Ibid,p.๑๑๙

สิ่งของต่าง ๆ จะมอบให้ผู้ต้องขังในการเยี่ยมได้เมื่อได้รับอนุญาตเท่านั้น^{๑๙๓} ทั้งนี้ การห้ามเยี่ยมเป็นอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำที่อาจสั่งห้ามได้ในกรณีดังต่อไปนี้^{๑๙๔}

๑. ถ้าการรักษาความปลอดภัยหรือคำสั่งในเรือนจำจะได้รับ

อันตราย

๒. มีผู้เข้าเยี่ยมที่ไม่ได้เป็นสมาชิกในครอบครัวของนักโทษและถ้ามันจะเป็นที่เกรงกลัวว่าพวกเขามีผลกระทบต่อนักโทษหรือขัดขวางการรวมผู้ต้องขัง

๔.๒ การสื่อสารทางจดหมาย ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะติดต่อกันทางจดหมายในการส่งหรือรับจดหมายโดยไม่จำกัด โดยผ่านทางเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจสั่งห้ามการติดต่อทางจดหมายกับบุคคลบางประเภท เพื่อการรักษาความปลอดภัยหรือเรือนจำจะได้รับอันตรายหรือการห้ามในกรณีไม่ใช่บุคคลในครอบครัวผู้ต้องขังหรือเกรงว่าการติดต่อทางจดหมายจะมีอิทธิพลเป็นที่เสียหายต่อผู้ต้องขังหรือเป็นการขัดขวางต่อการกลับเข้าสู่สังคม^{๑๙๕}

สำหรับจดหมายของผู้ต้องขังที่มีถึงสภาแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐและสภาแห่งรัฐตลอดจนสมาชิกแห่งสภาดังกล่าว สภายุโรป ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป คณะกรรมการขจัดปัดเป่าการกระทำทารุณกรรมและการปฏิบัติอันไร้มนุษยธรรมหรือการกระทำอันเป็นการกดขี่ข่มเหง และถึงผู้แทนเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลแห่งสหพันธ์รัฐ และมลรัฐไม่มีการตรวจถ้าได้จำหน้าของเช่นนั้นและระบุผู้ส่งไว้ การสื่อสารอื่น ๆ อาจตรวจสอบสำหรับเหตุผลของการรักษาความปลอดภัยหรือการรักษาความสงบเรียบร้อยในเรือนจำเป็นสิ่งจำเป็น^{๑๙๖} การส่งต่อจดหมายและการเก็บรักษา โดยปกตินักโทษจะเป็นสื่อกลางในการส่งและรับจดหมายของเขาโดยเรือนจำเว้นแต่ได้รับอนุญาต นักโทษมีจดหมายเข้ามาจะถูกเก็บไว้ปลดล็อคแต่วันแต่ได้รับอนุญาตเป็นอย่างอื่น นักโทษสามารถให้มันล็อคเพื่อความครอบครอง^{๑๙๗}

ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจกักจดหมายไว้ ถ้าปรากฏว่าเกี่ยวกับการบังคับโทษหรือความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย ภาวะอันตรายหรือข้อความในจดหมายจะก่อให้เกิดความผิดอาญาหรือความผิดในทางปกครอง จดหมายมีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพของเรือนจำอันอาจทำให้เกิดความเสียหาย เนื้อหาเป็นการดูหมิ่นที่ร้ายแรง หรือมีข้อความที่เป็นอันตรายต่อการกลับเข้าสู่สังคมของผู้ต้องขัง หรือมีรูปแบบจดหมายลับ อ่านไม่ออก อ่านไม่เข้าใจ ใช้ภาษาต่างประเทศโดยปราศจากความจำเป็นและสมควร^{๑๙๘}

๔.๓ โทรศัพท์และโทรเลข นักโทษอาจได้รับอนุญาตในการโทรทางไกลหรือโทรเลข นอกจากนี้กฎระเบียบของการเยี่ยมและโทรเลข กฎของจดหมายที่ใช้บังคับโดยอนุโลมใน

^{๑๙๓} Ibid,p.๑๒๑

^{๑๙๔} Ibid,p.๑๒๖

^{๑๙๕} Frank Arloth,Ibid,,p.๑๓๕

^{๑๙๖} Ibid,p.๑๓๘-๑๓๙

^{๑๙๗} Ibid,p.๑๔๓

^{๑๙๘} Ibid,p.๑๔๕

การโทรทางไกล หากการตรวจสอบของทางโทรศัพท์ในสนทนามีความจำเป็นในการตรวจสอบจะต้องสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ของนักโทษ คู่สนทนาของผู้ต้องขังจะต้องทราบก่อนสนทนา^{๑๙๙}

๕. การทำงาน การศึกษาและการศึกษาต่อในชั้นสูง

๕.๑ การมอบหมาย เป็นการทำงาน การจ้างงาน กิจกรรมบำบัด การศึกษา และการฝึกอบรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะบอกทักษะที่เป็นประโยชน์สำหรับการจ้างงาน หลังจากที่ปล่อยออกไปจากเรือนจำหรือการส่งเสริม ทั้งนี้ ผู้มีอำนาจในการจัดการควรกำหนดนักโทษการทำงานมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจโดยคำนึงถึงทักษะความสามารถและความโน้มเอียงของเขา โดยนักโทษมีสิทธิควรได้รับโอกาสในการฝึก อบรมมีอาชีพ ฝึกอาชีพหรือมีส่วนร่วมในจัดชั้นในรูปแบบอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องหรือการฝึกอบรมการศึกษา ในกรณีที่นักโทษไม่สามารถที่ทำงานมีประสิทธิผลทางเศรษฐกิจต้องให้นักโทษทำงานเพื่อเป็นการใช้การทำงานเพื่อบำบัด^{๒๐๐}

๕.๒ การศึกษา สำหรับนักโทษซึ่งยังไม่ได้ถึงความสำเร็จของโรงเรียนมัธยม เพื่อการเรียนการสอนในที่นำไปสู่วิชาหลักของโรงเรียนหรือโรงเรียนพิเศษ บทเรียนที่เหมาะสมในการศึกษา การฝึกอบรม หรืออาชีพศึกษา ทั้งนี้ ยังใช้กับการฝึกอบรมอาชีพเท่าที่เป็นประเภทของการกระทำที่จะต้องใช้ในการเรียนการสอนซึ่งควรเกิดขึ้นในช่วงเวลาทำงาน^{๒๐๑}

๕.๓ การทำงาน นักโทษจะได้รับอนุญาตให้ไปทำงานการฝึกอบรมวิชาชีพ หรือการฝึกอบรมอาชีพบนพื้นฐานของความสัมพันธ์การจ้างงานโดยอิสระนอกเรือนจำ ซึ่งการดำเนินการที่ว่ามีจุดมุ่งหมายเป็นส่วนหนึ่งของแผนดำเนินการบังคับโทษที่จะบอกทักษะสำหรับการจ้างงานที่เป็นประโยชน์หลังจากที่ปล่อยออกจากเรือนจำ ทั้งนี้ ต้องไม่ขัดแย้งกับเหตุผลที่สำคัญของการผ่อนปรนการบังคับโทษหรือการเตรียมการปล่อย^{๒๐๒} ทั้งนี้ ในใบรับรองการจบการศึกษา หรือการศึกษาเพิ่มเติมจะต้องไม่ปรากฏข้อความว่าเป็นความสำเร็จในระหว่างการคุมขังของผู้ได้รับ^{๒๐๓}

๕.๔ หน้าที่ในการทำงาน นักโทษมีหน้าที่ในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ตามทักษะทางกายภาพของนักโทษ การทำงานที่เหมาะสมกับการบำบัดหรือการจ้างงานอื่น ๆ ที่มีประสิทธิภาพเป็นเพราะสภาพร่างกายของเขาสามารถ มีหน้าที่ต้องช่วยเหลืองานในเรือนจำมีกำหนดไม่น้อย ๓ เดือนต่อปี ด้วยความยินยอมของนักโทษ อย่างไรก็ตามหน้าที่นี้ไม่สามารถใช้กับนักโทษซึ่งมีอายุมากกว่า ๖๕ ปี หรือสตรี อนึ่ง การทำงานหรือการเพิกถอนการทำงานในธุรกิจของเอกชนจะต้องได้รับความยินยอมของผู้ต้องขัง^{๒๐๔}

๕.๕ การยกเว้นจากภาระผูกพันในการทำงาน นักโทษซึ่งได้ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายหรือการช่วยงานเป็นเวลา ๑ ปี มีสิทธิที่สามารถเรียกร้องให้ได้รับการยกเว้นจากการ

^{๑๙๙} Ibid,p.๑๕๑

^{๒๐๐} Ibid,p.๑๖๕-๑๖๖

^{๒๐๑} Frank Arloth,Ibid,p.๑๗๗

^{๒๐๒} Ibid,p.๑๗๙

^{๒๐๓} Ibid,p.๑๘๖

^{๒๐๔} Ibid, p.๑๘๗

ทำงานได้ ๑๘ วันทำการของการทำงาน เวลาที่ผู้ต้องขังไม่อาจทำงานได้เพราะเจ็บป่วยให้นับรวมเข้าด้วยได้ไม่เกิน ๖ วันต่อปี อย่างไรก็ตาม การลาออกจากเรือนจำต้องถูกหักออกจากเวลาว่างงาน เมื่อผู้ต้องขังหยุดและการหยุดงานนั้นมิได้เกิดจากการเจ็บป่วยที่เป็นอันตรายแก่ชีวิต หรือเนื่องจากความตายของบุคคลใกล้ชิด ผู้ต้องขังต้องได้รับค่าแรงสำหรับเวลาว่างงานด้วย^{๒๐๕}

๕.๖ ค่าตอบแทนการทำงาน ผู้ต้องขังซึ่งทำงานมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนการทำงานนั้นตามกฎหมาย ค่าตอบแทนในการทำงานให้คิดตามผลงานและประสิทธิภาพของงาน^{๒๐๖}

๕.๗ เงินสนับสนุนช่วยการฝึกอบรมหรือการศึกษา ถ้านักโทษที่เข้าร่วมในการฝึกอบรมอาชีพ การฝึกอบรมวิชาชีพหรือในห้องเรียนและมันเป็นทางเลือกสำหรับวัตถุประสงค์นี้ เป็นภาระผูกพันที่จะทำงานเพื่อให้เขาได้รับทุนการฝึกอบรมที่มีขอบเขตที่เขา มีสิทธิที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำมาหากิน อาจได้รับเงินสนับสนุนช่วยเหลือ หากปรากฏว่าไม่มีปัจจัยในการดำรงชีวิต ไม่มีการสนับสนุนจากบุคคลภายนอก ตลอดทั้งสิทธิเกี่ยวกับการประกันสังคม^{๒๐๗}

๕.๘ ค่าชดเชยการตงงาน ผู้ต้องขังคนใดไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากเหตุอื่นที่มีใช้ความผิดของตนเป็นเวลานานกว่า ๑ สัปดาห์ ให้ผู้ต้องขังได้รับค่าชดเชยการตงงาน^{๒๐๘} ถ้าหลังจากเริ่มงานแล้วเกิดอาการเจ็บป่วยไม่อาจทำงานได้เป็นเวลานานกว่า ๑ สัปดาห์ โดยมิได้ใช้ความผิดของตน ต้องได้รับค่าชดเชยการตงงานเช่นเดียวกัน^{๒๐๙}

๕.๙ ค่าอุปการะเลี้ยงดู ผู้ต้องขังมีสิทธิยื่นคำร้องให้จ่ายเงินจากรายได้ของตนให้แก่ผู้มีสิทธิหรือบุคคลที่สามที่เป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูได้^{๒๑๐}

๕.๑๐ ค่าใช้จ่ายในการขัง จากจำนวนเงินที่กำหนดตามกฎหมายนี้และจากจำนวนที่ได้จากการทำงาน ให้หักเป็นค่าใช้จ่ายในการขัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้กำหนดเฉลี่ยต่อปีตามอัตราค่าครองชีพในวันที่ ๑ ตุลาคมในปีก่อนหน้านั้น และให้ประกาศในหนังสือแจ้งประกาศสหพันธรัฐ ค่าใช้จ่ายในการขังอาจถูกกำหนดจากส่วนนี้ไม่มีการค้าประกันได้ อย่างไรก็ตามจะกำหนดให้กระทบต่อเงินเดือนหรือค่าอุปการะเลี้ยงดูไม่ได้ ในการทำงานเองอาจถูกอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าผู้ต้องขังต้องถูกหักเป็นค่าใช้จ่ายในขังรายเดือนเป็นการล่วงหน้า^{๒๑๑}

๕.๑๑ เงินออม เงินรายได้ให้แยกฝากไว้ออมสำหรับช่วยเหลือผู้ต้องขังในการดำรงชีพที่จำเป็นและเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูให้เพียงพอสำหรับ ๔ สัปดาห์หลังการปล่อยเงินออมให้จ่ายเมื่อปล่อยตัว เจ้าหน้าที่บังคับโทษอาจโอนเงินทั้งหมดหรือบางส่วนให้ผู้คุมประพฤติหรือองค์กร

^{๒๐๕} Ibid,p.๑๙๐-๑๙๑

^{๒๐๖} Ibid,p.๑๙๗

^{๒๐๗} Ibid,p.๒๒๒-๒๒๓

^{๒๐๘} Frank Arloth,Ibid,p.๒๒๕

^{๒๐๙} Ibid,p.๒๓๐

^{๒๑๐} Ibid,p.๒๓๒

^{๒๑๑} Ibid,p.๒๓๓

ช่วยเหลือผู้ต้องขัง เพื่อพิจารณาว่าเงินดังกล่าวจะใช้อย่างไรใน ๔ สัปดาห์แรกหลังปล่อยตัวโดยต้อง แยกเงินดังกล่าวออกต่างหากจากทรัพย์สินของผู้ต้องขัง ด้วยความยินยอมของผู้ต้องขังอาจมีการโอนเงิน ให้ผู้ต้องขังอุปการะเลี้ยงดูโดยตรง ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจสั่งให้ใช้เงินออมนั้นเพื่อประโยชน์ใน การกลับสู่สังคมของผู้ต้องขัง^{๒๑๒}

๕.๑๒ เงินส่วนตัว ค่าตอบแทนของนักโทษที่มีได้ใช้ประจำเดือน ค่าใช้จ่าย ในการกักขัง ค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือเงินออม ให้จัดไว้เป็นเงินส่วนตัวของผู้ต้องขัง^{๒๑๓}

๖. การดูแลรักษาพยาบาล

๖.๑ หลักการทั่วไป เพื่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของนักโทษต้องได้รับการดูแลไม่ถูกกระทบกระเทือน นักโทษจะได้รับการสนับสนุนมาตรการที่จำเป็นสำหรับการป้องกัน ของสุขภาพและสุขอนามัย^{๒๑๔}

๖.๒ การตรวจสอบสุขภาพและการรักษาพยาบาล เรือนจำดำเนินการตรวจสอบ สุขภาพผู้ต้องขังซึ่งป้องกันโดยมีรายละเอียดดังนี้^{๒๑๕}

(๑) นักโทษซึ่งมีอายุสามสิบห้าปีบริบูรณ์ ทุกสองปีมีสิทธิที่จะตรวจสอบสุขภาพ ทางกายเพื่อป้องกันของโรคโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการตรวจสอบในช่วงต้นของการเกิด โรคหัวใจ หลอดเลือด โรคไตและโรคเบาหวาน

(๒) นักโทษมีสิทธิมากกว่าปีละครั้ง ในเรื่องร้องขอให้ตรวจป้องกันมะเร็งปี ละ ๑ ครั้ง สำหรับผู้ต้องขังหญิงอายุ ๔๐ ปีและผู้ต้องขังชายอายุครบ ๔๕ ปี

(๓) ผู้ต้องขังหญิงมีบุตรพักอาศัยอยู่ด้วยในเรือนจำจนบุตรมีอายุครบ ๖ ปี มีสิทธิขอให้ตรวจป้องกันโรคสำหรับการตรวจสอบในช่วงต้นของโรคที่เป็นอันตรายต่อการพัฒนาทาง ร่างกายหรือจิตใจของเด็กของพวกเขา

(๔) ผู้ต้องขังซึ่งมีอายุ ๑๔ ปี แต่ไม่เกิน ๒๐ ปี มีสิทธิร้องขอให้ตรวจเพื่อ ป้องกันโรคเกี่ยวกับฟัน ๑ ครั้ง ในระยะเวลา ๖ เดือน ตรวจอนามัยของช่องปาก สภาพของเหงือกโรค ฟันผุ

(๕) ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการรักษาด้วยยาและเวชภัณฑ์อื่น ๆ เพื่อขจัดความ อ่อนแอของสุขภาพซึ่งอาจจะส่งผลให้ในอนาคตอันใกล้ที่จะเป็นโรคได้ หรือรับมือกับภัยคุกคามต่อการ พัฒนาสุขภาพของเด็กหรือเพื่อหลีกเลี่ยงการดูแลระยะยาว

๖.๓ การดูแลผู้ป่วย นักโทษมีสิทธิที่จะได้รับดูแลสุขภาพถ้ามันเป็นสิ่งที่ จำเป็นในการระบุโรค การรักษา การป้องกัน การกำเริบของนักโทษหรือบรรเทาอาการของโรค การ รักษา พยาบาลรวมถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรักษาพยาบาล การรักษาทางทันตกรรมรวมทั้งอุปกรณ์

^{๒๑๒} Ibid,p.๒๓๙

^{๒๑๓} Ibid,p.๒๔๖

^{๒๑๔} Ibid,p.๒๕๘

^{๒๑๕} Ibid,p.๒๖๘-๒๖๙

ต่าง ๆ การจัดหา การบริการทางการแพทย์และเสริมสำหรับการฟื้นฟูสมรรถภาพและการทดสอบความเครียดและบำบัดเท่าที่เป็นความต้องการของการบังคับโทษโดยไม่ขัดแย้งกับการบังคับโทษ^{๒๑๖}

นักโทษมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ช่วยเกี่ยวกับการมองเห็น การได้ยิน ขาเทียมเพื่อความปลอดภัยของกระดูก และโรคเอดส์ สิทธิเรียกร้องเหล่านี้ยังรวมถึงการปรับเปลี่ยนที่จำเป็น การซ่อมแซม เปลี่ยนเครื่องมือและการฝึกอบรมในการใช้งาน การเรียกร้องเหล่านี้เท่าที่จำเป็นตอบสนองต่อความต้องการเท่าที่ไม่ขัดกับการบังคับโทษ^{๒๑๗}

การรักษาทางการแพทย์ในวันหยุด ขณะที่พักผ่อนหรือออกนอกเรือนจำ นักโทษมีสิทธิในการดูแลสุขภาพในเรือนจำที่มีอำนาจเหนือนักโทษ^{๒๑๘}

สำหรับชนิดของการตรวจสอบสุขภาพและสิทธิประโยชน์ทางการแพทย์ เช่นเดียวกับขอบเขตของบริการเหล่านี้และผลประโยชน์สำหรับการดูแลสุขภาพต้องสอดคล้องกันของกฎหมายประกันสังคมและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องเหล่านี้^{๒๑๙}

หน่วยงานยุติธรรมของรัฐจะกำหนดโดยกฎระเบียบทั่วไปของจำนวนเงินอุดหนุนสำหรับค่าใช้จ่ายของการรักษาทางทันตกรรม บริการทันตกรรม การจัดหาขาเทียม ซึ่งนักโทษสามารถตรวจสอบได้ว่าค่าใช้จ่ายจะได้รับการคุ้มครองหรือไม่^{๒๒๐}

สิทธิที่จะได้รับประโยชน์ในการตรวจสุขภาพหรือการรักษาพยาบาล (มาตรา ๕๘-๕๙) ถูกกระบังถ้านักโทษอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์การจ้างงานและได้รับการคุ้มครองโดยการประกันสุขภาพ^{๒๒๑}

๖.๔ การย้ายที่เมื่อป่วย นักโทษป่วยอาจถูกย้ายไปยังเรือนจำหรือโรงพยาบาลที่มีความเหมาะสมสำหรับการรักษาความเจ็บป่วยของนักโทษ กรณีที่ความเจ็บป่วยของนักโทษซึ่งอยู่ในเรือนจำหรือโรงพยาบาลเรือนจำ ไม่สามารถรักษาได้ในเรือนจำหรือโรงพยาบาลเรือนจำให้ย้ายนักโทษไปยังโรงพยาบาลนอกเรือนจำ^{๒๒๒}

๗. ความปลอดภัยและระบบการจัดการ

๗.๑ หลักการ ความรับผิดชอบของนักโทษต้องได้รับการกระตุ้นและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบในเรือนจำ ภาวะผูกพันและข้อจำกัดที่มีการกำหนดไว้ในนักโทษเพื่อรักษาความปลอดภัยหรือความสงบเรียบร้อยในเรือนจำจะต้องได้รับการบังคับใช้เพื่อให้

^{๒๑๖} Frank Arloth, Ibid., p.๒๗๐

^{๒๑๗} Ibid, p.๒๗๕

^{๒๑๘} Ibid, p.๒๗๗

^{๒๑๙} Ibid, p.๒๗๙

^{๒๒๐} Ibid, p.๒๘๐

^{๒๒๑} Frank Arloth, Ibid, p.๒๘๒

^{๒๒๒} Ibid, p.๒๘๕

นักโทษปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของนักโทษ ตามสัดส่วนและไม่มากเกินไปส่งผลกระทบต่อนักโทษและ
นานเกินความจำเป็น^{๒๒๓}

๗.๒ การรักษาความปลอดภัยที่พักร นักโทษอาจถูกย้ายไปยังเรือนจำที่ดี
เหมาะกับการเก็บรักษาความปลอดภัยนักโทษ เมื่อเหตุการณ์หลบหนีมีอยู่ในระดับสูงหลบหรือมีฉะนั้น
พฤติกรรมหรือเงื่อนไขของเขาถือว่าเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยหรือความสงบเรียบร้อยใน
เรือนจำ^{๒๒๔}

๗.๓ การขังเดี่ยว การแยกจากกันอย่างต่อเนื่องของนักโทษ (ขังเดี่ยว) จะ
ได้รับอนุญาตถ้าจำเป็นสำหรับเหตุผลที่อยู่ในคนของนักโทษ ทั้งนี้ การขังเดี่ยวนานกว่าสาม
เดือนรวมระยะเวลาหนึ่งปี จะต้องได้รับอนุมัติจากผู้มีอำนาจกำกับดูแล ช่วงเวลานี้จะต้องไม่ถูกขวาง
ในการที่นักโทษใช้เวลาส่วนหนึ่งในการสวดมนต์หรือในช่วงเวลาอิสระ^{๒๒๕}

๗.๔ การพันนาการ การพันนาการอาจจะกระทำเฉพาะในมือหรือเท้า
เพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องขัง ผู้บัญชาการเรือนจำใช้การพันนาการโดยวิธีอื่นได้ แต่จะต้องผ่อนปรน
ระยะเวลา ถ้าเป็นความจำเป็น^{๒๒๖}

๘. ข้อบังคับโดยตรง

๘.๑ ข้อจำกัดทั่วไป การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานอาจใช้กำลังโดยตรง
เมื่อถูกต้องตามกฎหมาย การดำเนินการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการรักษาความปลอดภัยและไม่
อาจจะใช้วิธีอื่นใดได้แล้ว จึงจะมีอำนาจใช้กำลัง บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่พนักงานอาจถูกเจ้าหน้าที่ใช้กำลัง
บังคับ ในกรณีที่พวกเขาดำเนินการเพื่อนักโทษหลบหนีหรือบุกรุกเข้ามาในพื้นที่ปลอดภัย^{๒๒๗} อนึ่ง คำ
จำกัดความของการใช้กำลัง หมายถึง การใช้กำลังที่มีผลโดยตรงต่อบุคคลหรือทรัพย์สินโดยการ
ใช้อุปกรณ์ช่วยและการใช้อาวุธ โดยการใช้กำลัง หมายความว่า การกระทำใด ๆ ที่มีผลต่อบุคคล
ทรัพย์สิน อุปกรณ์ในการใช้กำลัง เช่น เครื่องพันนาการ อาวุธ ซึ่งอาจได้แก่ ตะบอง อาวุธปืน
สารเสพติดต่อร่างกาย^{๒๒๘}

๘.๒ หลักความพอสมควรแก่เหตุ การเลือกใช้มาตรการทั้งหลายต้อง
กระทำเท่าที่เป็นไปได้และเหมาะสม อย่างน้อยส่งผลกระทบต่อบุคคลและประชาชนที่คาดว่าจะได้รับ
ให้น้อยที่สุด ทั้งนี้ ความเสียหายที่ทนมาได้จากการการใช้กำลังบังคับที่จะเป็นการเกินสมควรแก่เหตุ
จะต้องเลิกทันที^{๒๒๙}

^{๒๒๓} Ibid,p.๓๓๓

^{๒๒๔} Ibid, p.๓๕๓

^{๒๒๕} Ibid,p.๓๖๙

^{๒๒๖} Ibid,p.๓๗๐

^{๒๒๗} Ibid,p.๓๗๙

^{๒๒๘} Frank Arloth,Ibid,p.๓๘๒

^{๒๒๙} Ibid,p.๓๘๓

๘.๓ การปฏิบัติตามคำสั่ง การใช้คำสั่งเกิดจากคำสั่งของผู้บังคับบัญชาบุคคลอื่นที่มีอำนาจ เจ้าพนักงานบังคับโทษมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งนั้น เว้นแต่คำสั่งนั้นจะเป็นละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือเป็นกรณีที่ไม่อาจสั่งการอย่างเป็นทางการเช่นนั้นได้ อย่างไรก็ตามห้ามมิให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งกระทำผิดกฎหมาย ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งความรับผิดชอบก็ต่อเมื่อตนไม่รู้ว่าเป็นคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมาย เมื่อเจ้าพนักงานบังคับให้โทษเห็นว่าเป็นที่มีชอบด้วยกฎหมาย ต้องติดตามคำสั่งนั้นต่อผู้ออกคำสั่ง^{๒๓๐}

๘.๔ การเตือนก่อนการใช้กำลังบังคับ การใช้กำลังบังคับจะต้องมีการแจ้งให้ทราบก่อน ถ้าพฤติการณ์ไม่เปิดช่องให้กระทำได้หรือต้องกระทำในทันทีทันใด จะต้องดำเนินการเพื่อป้องกันการกระทำผิดกฎหมายที่ตรงกับความหมายของกฎหมายอาญาหรือป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายในปัจจุบัน^{๒๓๑}

๘.๕ บทบัญญัติทั่วไปสำหรับการใช้อาวุธปืน อาวุธปืนอาจจะใช้เฉพาะเมื่อการออกคำสั่งโดยตรงในการใช้มาตรการอื่น ๆ ล้มเหลว การใช้อาวุธปืนแก่บุคคลจะกระทำได้ที่ต่อเมื่อการใช้อาวุธแก่ทรัพย์สินไม่มีผลเป็นการระงับยับยั้ง การใช้อาวุธปืนให้กระทำโดยผู้ที่เป็นเจ้าหน้าที่บังคับโทษที่ได้รับการฝึกฝนโดยเฉพาะเท่านั้นและมีเพียงที่จะทำให้การโจมตีหรือการจำกัดความสามารถในการหลบหนี การอาวุธปืนต้องระงับเมื่อปรากฏชัดว่าการใช้นั้นมีความเป็นไปได้สูงที่จะเป็นภัยอันตรายแก่บุคคลผู้ไม่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ก่อนการใช้อาวุธปืนต้องมีการเตือนล่วงหน้า อาจโดยการยิงเตือน การใช้อาวุธโดยไม่มี การเตือนให้กระทำได้ เมื่อเป็นการสมควรเพื่อป้องกันภัยอันตรายปัจจุบันที่มีต่อกายและชีวิต^{๒๓๒}

ข้อปฏิบัติที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการใช้อาวุธปืนกับนักโทษโดยอาจจะมีการใช้อาวุธปืน ถ้านักโทษไม่ได้ใช้อาวุธหรือเครื่องมือที่เป็นอันตรายอื่น ๆ แม้จะมีการร้องขอซ้ำแล้วซ้ำอีกให้ยอมวางอาวุธหรือเมื่อใช้ร่วมกันแหกคอก (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๒๑) หรือเพื่อป้องกันการหลบหนีของนักโทษหรือเพื่อจะจับกุมผู้ต้องขังกลับคืน อนึ่ง ในกรณีเพื่อป้องกันการหลบหนีออกมาจากรือนจำเปิดจะใช้อาวุธปืนไม่ได้ อย่างไรก็ตาม อาวุธปืนอาจจะนำมาใช้กับคนอื่น ๆ เมื่อพวกเขาดำเนินการเพื่อให้กระทำได้เมื่อบุคคลอื่นนั้นใช้กำลังเพื่อปล่อยตัวผู้ต้องขังหรือใช้กำลังเพื่อบุกรุกเข้าเรือนจำ^{๒๓๓}

๘.๖ มาตรการบีบบังคับในด้านของการดูแลสุขภาพ การตรวจสอบทางการแพทย์ การรักษาและการรับประทานอาหาร การใช้กำลังบังคับได้เฉพาะในอันตรายร้ายแรงต่อสุขภาพของนักโทษหรือมีความเสี่ยงต่อสุขภาพของบุคคลอื่นนั้น การใช้มาตรการมีสำหรับบุคคลที่เหมาะสมและอาจจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงที่สำคัญต่อชีวิตหรือสุขภาพของนักโทษแต่เป็นการป้องกันกับสุขภาพอนามัยและเพื่อความถูกต้องลักษณะ การตรวจร่างกายโดยไม่ยินยอมให้กระทำได้เป็นการตรวจที่เป็นทางการใช้กำลังมาตรการดังกล่าวจะกระทำได้ก็แต่โดยคำสั่งแพทย์และภายใต้การกำกับดูแลของแพทย์เท่านั้นดังกล่าวไม่ตัดการปฐม

^{๒๓๐} Ibid.,p.๓๘๓

^{๒๓๑} Ibid,p.๓๘๔

^{๒๓๒} Ibid,p.๓๘๕

^{๒๓๓} Frank Arloth,Ibid,p.๓๘๗

พยาบาลในกรณีที่ไม่อาจเรียกหาแพทย์ได้ทันและหากเน้นเข้าไปจะเกิดอันตรายแก่ชีวิตได้^{๒๓๔}

๙. ดำเนินการทางวินัย

๙.๑ ข้อกำหนดเบื้องต้น หากนักโทษทำการละเมิดภาวะผูกพันที่กำหนดไว้ ผู้คุมอาจมีคำสั่งให้ดำเนินการทางวินัยกับนักโทษ อย่างไรก็ตามมาตรการทางวินัยอาจมีการยกเว้นถ้ามันจะเพียงพอที่จะเตือนนักโทษ อนึ่ง มาตรการทางวินัยสามารถใช้ได้ไปพร้อม ๆ กับการดำเนินคดีอาญาเกี่ยวกับการกระทำความผิด^{๒๓๕}

๙.๒ ประเภทการดำเนินการทางวินัย มาตรการทางวินัยที่ได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติต่อนักโทษได้ คือ^{๒๓๖}

- (๑) ทัณฑ์บน
- (๒) จำกัดหรือตัดเงินประจำและการใช้จ่ายได้ถึง ๓ เดือน
- (๓) จำกัดหรือกีดกันการอ่านถึงสองสัปดาห์ วิทยุและโทรทัศน์สามเดือน หรือจำกัดพร้อมกันแต่เพียงไม่เกินสองสัปดาห์
- (๔) จำกัดหรือการกีดกันของวัตถุสำหรับประกอบการทำงานในการพักผ่อน หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมได้ถึง ๓ เดือน
- (๕) แยกขังระหว่างพักผ่อนได้ถึง ๔ สัปดาห์
- (๖) การให้ถอนตัวจากการทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือการจ้างงานได้ถึง ๔ สัปดาห์

(๗) ห้ามพบบุคคลภายนอกเรือนจำในกรณีร้ายแรงได้ถึง ๓ เดือน

(๘) คุมขังได้ถึง ๔ สัปดาห์

การจับกุมอาจจะถูกกำหนดสำหรับความผิดครั้งร้ายแรงหรือซ้ำ ๆ ทั้งนี้การดำเนินการทางวินัยหลายอาจรวมเข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตามการดำเนินการตาม (๓)-(๘) เฉพาะที่มีการประพฤติผิดที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดหรือการถอนอำนาจที่เกี่ยวข้องนี้ใช้ไม่ได้เมื่อเชื่อมต่อไปสู่การจับกุม

๙.๓ การใช้มาตรการทางวินัยและการระงับชั่วคราว โดยปกติแล้ว มาตรการทางวินัยมีการบังคับใช้ในทันที ทั้งนี้ มาตรการทางวินัยอาจถูกระงับทั้งหมดหรือบางส่วนไม่เกินหกเดือนในการทดลอง กรณีที่มีการจำกัดหรือริบเงินให้นำเงินในระหว่างนั้นรวมเข้าไว้เป็นรายได้ของผู้ต้องขัง อนึ่ง ในการขังเดี่ยว นักโทษสามารถซึ่งอยู่ในห้องกักกันพิเศษ จะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในที่อยู่ทั้งกลางวันและกลางคืนในพื้นที่กักกันที่จัดไว้แต่ต้องเหมาะสม^{๒๓๗}

๙.๔ อำนาจลงโทษทางวินัย การดำเนินการทางวินัยผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้มีอำนาจลงโทษของการประพฤติผิดในเรือนจำ ทั้งนี้ การกระทำผิดระหว่างย้ายไปเรือนจำอื่น

^{๒๓๔} Ibid,p.๓๘๘

^{๒๓๕} Ibid,p.๓๙๓

^{๒๓๖} Ibid,p.๓๙๙

^{๒๓๗} Frank Arloth,Ibid,,p.๔๐๒

ที่นักโทษกำลังย้ายไปเป็นผู้มีอำนาจลงโทษ ถ้าการกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขังกระทำต่อผู้บัญชาการเรือนจำเจ้าหน้าที่ตรวจการจะวินิจฉัยชี้ขาด^{๒๓๘}

๙.๕ กระบวนการพิจารณา ข้อเท็จจริงที่มีการกล่าวหาจะต้องชี้แจง นักโทษจะได้ทราบและต้องมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรทำให้การของผู้ต้องขังไว้ในกรณีที่มีการละเมิดที่ร้ายแรง ผู้อำนวยการเรือนจำควรจะหาหรือก่อนที่จะตัดสินใจในการประชุมกับบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องในการรักษานักโทษ ก่อนที่จะจัดให้มีมาตรการทางวินัยกับนักโทษที่อยู่ภายใต้การรักษาทางการแพทย์หรือกับหญิงตั้งครรภ์หรือผู้ที่เพิ่งคลอดบุตรจะต้องฟังคำชี้แจงของแพทย์ด้วย ผู้บัญชาการต้องแจ้งคำวินิจฉัยชี้ขาดให้ผู้ต้องขังทราบด้วยวาจา^{๒๓๙} โดยก่อนที่จะมีการคุมขังจะต้องฟังความเห็นของแพทย์ระหว่างคุมขังเดี่ยวผู้ต้องขังอยู่ในความดูแลของแพทย์ ทั้งนี้ละเว้นการบังคับใช้ของการจับกุมหรือพันธนาการเมื่อสุขภาพของนักโทษที่จะได้รับอันตราย^{๒๔๐}

๑๐. ประเภทและความหมายของสถานที่คุมขังตามกฎหมาย

๑๐.๑ สถานที่ การบังคับโทษจำคุกและระยะเวลาของการป้องกันการกักกันให้ดำเนินการเสร็จสมบูรณ์ในเรือนจำมรัฐ (Justizvollzugsanstalten)^{๒๔๑}

๑๐.๒ การแบ่งแยกการบังคับโทษ ช่วงระยะเวลาของการป้องกันการกักกันในเรือนจำที่แยกต่างหากหรือจัดสถานที่แยกต่างหากสำหรับการดำเนินการจำคุก โดยผู้หญิงควรจะแยกออกจากชายในเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงสำหรับเหตุผลพิเศษอาจแยกขังหญิงไว้ในแผนกที่แยกออกจากเรือนจำชายได้ ทั้งนี้ การพักแยกต่างหากอาจได้รับการยกเว้นเพื่อให้นักโทษที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการบำบัดรักษาในเรือนจำหรือในแผนกอื่น^{๒๔๒} อนึ่ง ในเรือนจำต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้หญิงที่สามารถอยู่ร่วมกับบุตรของตน^{๒๔๓}

๑๐.๓ การจำแนกผู้ต้องขัง สถานที่คุมขังในการดำเนินการของการจำคุกต้องกำหนดให้ไว้ในเรือนจำต่าง ๆ หรือหน่วยงานที่เหมาะสมกับความต้องการที่แตกต่างกันของการคุมขังนักโทษอย่างปลอดภัย ทั้งนี้ เรือนจำแบบเปิดเต็มรูปแบบการรักษาความปลอดภัยเพื่อลดหรือกำจัดป้องกันการหลบหนีเท่านั้น^{๒๔๔}

๑๐.๔ ขนาดและการออกแบบเรือนจำ สิ่งอำนวยความสะดวกในเรือนจำจะต้องได้รับการออกแบบมาเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลในการบำบัดรักษา โดยเรือนจำจะถูกแบ่งเพื่อให้นักโทษสามารถใช้การดูแลและบำบัดรักษาที่สามารถจัดการกลุ่มได้ ทั้งนี้ สิ่ง

^{๒๓๘} Ibid,p.๔๐๔

^{๒๓๙} Ibid,p.๔๐๖

^{๒๔๐} Ibid,p.๔๐๙

^{๒๔๑} Ibid,p.๔๙๑

^{๒๔๒} Ibid,p.๔๙๒

^{๒๔๓} Ibid,p.๔๙๕

^{๒๔๔} Frank Arloth,Ibid,p.๔๙๔

อำนาจความสะดวกของสถานบำบัดรักษาทางสังคมและเรือนจำสำหรับผู้หญิงในการดำเนินการจัดสรรจะต้องไม่เกินสองร้อยตำแหน่ง^{๒๔๕}

๑๐.๕ ขนาดและการออกแบบของห้องพัก ห้องสำหรับการเข้าพักของนักโทษในช่วงการบังคับโทษ การพักผ่อน การจัดกิจกรรมและการเข้าเยี่ยม ต้องจัดให้น่าอยู่หรือมีฉะนั้นให้เป็นวัตถุประสงค์ของนักโทษ เรือนจำต้องมีพื้นที่ถ่ายเทอากาศที่เพียงพอ มีการติดตั้งอุปกรณ์สำหรับการดำเนินชีวิตที่มีสุขภาพดี มีความร้อนที่เพียงพอและการระบายอากาศห้องและบริเวณหน้าต่าง โดยกระทรวงยุติธรรมและการคุ้มครองผู้บริโภค (Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz หรือ BMJV) เป็นผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดระบบบริการโดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนรัฐ (Bundesrat) โดยคำสั่งเพิ่มเติมเกี่ยวกับพื้นที่ของอากาศ การถ่ายเทของอากาศ ขนาดหน้าต่าง ตลอดจนเรื่องกับความร้อนและอุปกรณ์ของห้องพัก^{๒๔๖}

๑๐.๖ การกำหนดความจุการเข้าพัก หน่วยงานควบคุมดูแล (Die Aufsichtsbehörde) จะกำหนดความจุอัตราการเข้าพักของแต่ละเรือนจำเพื่อให้มั่นใจว่าที่พักเหมาะสมในการอยู่ด้วยกันในเวลาพักผ่อน ทั้งนี้ มันควรคำนึงถึงจำนวนที่เพียงพอของสถานที่สำหรับการทำงาน การศึกษาและการฝึกอบรม ห้องสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การพักผ่อน การกีฬา และการใช้มาตรการการบำบัดรักษาและการตรวจสอบ^{๒๔๗}

๑๐.๗ การห้ามความแออัดยัดเยียด สถานที่คุมขังจะบรรจุผู้ต้องขังเกินความจุที่กำหนดไว้ไม่ได้ ข้อยกเว้นนี้มีเพียงชั่วคราวและจะกระทำโดยปราศจากความยินยอมของผู้มีอำนาจกำกับดูแล (Aufsichtsbehörde zulässig) ไม่ได้^{๒๔๘}

๑๐.๘ การสร้างงาน โอกาสสำหรับการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่บังคับโทษโดยความร่วมมือของสมาคม สถาบันแรงงานและการพิจารณาอายุทางเศรษฐกิจ (Economic Life) จัดหางานให้นักโทษที่สามารถมีศักยภาพในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและทำงานที่มีรายได้เหมาะสม ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่บังคับโทษจะช่วยให้แน่ใจว่านักโทษจะได้รับคำแนะนำอย่างมืออาชีพหนึ่ง เจ้าหน้าที่บังคับโทษต้องใช้มาตรการที่เหมาะสมขององค์กรว่าหน่วยงานการจ้างงานของรัฐบาลกลางสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นแนวทางในการฝึกอบรม^{๒๔๙}

๑๐.๙ สถานที่ทำงานและการฝึกอบรม เรือนจำการต้องดำเนินการให้มีสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการฝึกอบรม และการบำบัดด้วยการทำงาน โดยสถานประกอบการสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ และสิ่งจำเป็นที่จะต้องใกล้เคียงกับสภาพนอกเรือนจำ กฎระเบียบด้านความปลอดภัยและการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุจะต้องได้รับการพิจารณา ทั้งนี้ การฝึกอบรมและการจ้างงาน กิจกรรมบำบัดนอกจากนี้ยังสามารถทำในสิ่งอำนวยความสะดวกที่

^{๒๔๕} Ibid,p.๔๙๕-๔๙๖

^{๒๔๖} Ibid,p.๔๙๗-๔๙๘

^{๒๔๗} Ibid,p.๕๐๑

^{๒๔๘} Ibid,p.๕๐๒

^{๒๔๙} Ibid,p.๕๐๓-๕๐๔

เหมาะสมของผู้ประกอบการเอกชน หนึ่ง อาจมีการโอนการจัดการทางด้านเทคนิคและความสามารถของมืออาชีพให้ผู้ประกอบการเอกชนดูแลได้^{๒๕๐}

๑๑. การดูแลทางการแพทย์ การดูแลทางการแพทย์ในเรือนจะกระทำโดยแพทย์เต็มเวลาหรือแพทย์ตามสัญญาจ้างด้วยเหตุผลพิเศษ ทั้งนี้ การดูแลผู้ป่วยจะสามารถกระทำได้โดยบุคคลที่มีใบอนุญาตตามกฎหมายการประกอบวิชาชีพพยาบาล (Krankenpflegegesetz / Nursing Act) อย่างไรก็ตาม กรณีที่มีบุคลากรทางการแพทย์ไม่เพียงพอ สามารถใช้เจ้าหน้าที่เรือนจำทั่วไป ซึ่งได้รับการฝึกอบรมอื่น ๆ ในการพยาบาลดูแลแทนได้^{๒๕๑}

๒.๕.๔ ประเทศญี่ปุ่น

กิจการราชทัณฑ์ในประเทศญี่ปุ่นโดยรวมแล้ว “ทัณฑสถาน” (Penal Institutions) หมายถึง เรือนจำ (Prisons) ทัณฑสถานวัยหนุ่ม (Juvenile Prison) และ สถานกักกันเยาวชน (Detention Houses) ทั้งนี้ เรือนจำ ทัณฑสถานวัยหนุ่มและเยาวชนส่วนใหญ่รองรับผู้ต้องขังที่ถูกตัดสินจำคุกและดำเนินการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด (Correctional Treatment) ส่วนสถานกักกันเยาวชนดำเนินการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่อยู่ระหว่างรอการพิจารณาคดี โดยปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มีทัณฑสถานทั้งหมด ๑๘๘ แห่ง จำแนกเป็น เรือนจำ ๖๒ แห่ง ทัณฑสถานวัยหนุ่ม ๗ แห่ง สถานกักกันเยาวชน ๘ แห่ง เรือนจำสาขา ๘ แห่ง และสถานกักกันเยาวชนสาขา ๑๐๓ แห่ง หนึ่ง ทัณฑสถานเหล่านี้บริหารจัดการโดยกรมราชทัณฑ์ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับของกระทรวงยุติธรรม^{๒๕๒} โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศญี่ปุ่นเน้นการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้กระทำผิดและประชาชนให้ความหวังในการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ^{๒๕๓} การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในระบบเรือนจำ (Custodial Treatment) โดย กรมราชทัณฑ์ (Correction Bureau) ที่รับผิดชอบในการดูแลผู้กระทำผิดทั้งผู้ใหญ่และเด็กในเรือนจำ ทัณฑสถานทุกประเภท รวมทั้งสถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชนโดยมีการจัดระบบการดูแลและควบคุมผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลมุ่งเน้นเรื่องความปลอดภัยสุขภาพที่ดีสะอาด เน้นการมีระเบียบวินัย การให้โอกาสในการศึกษาทางไกล การทำงานและการฝึกอาชีพ ทั้งในเรือนจำที่ดูแลผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมได้มีการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ต้องขัง^{๒๕๔}

แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ พระราชบัญญัติเรือนจำของประเทศญี่ปุ่น (The Prison Law) เป็นกฎหมายหลักที่ใช้เป็นกรอบในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับผู้ต้องขังทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม การรักษาพยาบาล การติดต่อบุคคลภายนอก และสิทธิของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ กฎหมายฉบับดังกล่าวได้รวบรวมรายละเอียดในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นสาระสำคัญทั้งหมดไว้ในพระราชบัญญัติแทนที่จะแยกไว้ในกฎหมายกระทรวง ดังเช่นกฎหมายของประเทศอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง เพราะการแก้ไขพระราชบัญญัติกระทำได้ยากกว่าการแก้ไขกฎหมายกระทรวง

^{๒๕๐} Frank Arloth, Ibid, p.๕๐๕

^{๒๕๑} Ibid, p.๑๕๘

^{๒๕๒} Correction Bureau, (๒๐๑๑), Penal Institutions in Japan, (Tokyo: Ministry of Justice), p.๕

^{๒๕๓} Richard J. Terrill, (๒๐๐๙), World Criminal Justice Systems: A Survey, ๓th ed., (NJ :Routledge), p.๓๔๘

^{๒๕๔} สุมาลี มาดำ, (๒๕๕๖), การแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำผิดในชุมชนประเทศญี่ปุ่น, วารสารยุติธรรม, ๑๓(๓), หน้า ๓๒

ข้อกำหนดในกฎกระทรวงเป็นรายละเอียดปลีกย่อยเสริมเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีกฎหมายหลักฉบับอื่น ๆ ที่ส่วนสนับสนุน รายละเอียดที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

(๑) **วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก** การบังคับโทษจำคุกมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการการปรับปรุงฟื้นฟู แกไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้สามารถกลับเข้าสู่ปกติได้ มีจิตสำนึกที่จะไม่ไปกระทำผิดซ้ำอีก อีกทั้งการบังคับโทษจำคุกมีความประสงค์จะแยกผู้กระทำผิดออกจากสังคม เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของสังคมอันเป็นการชดเชยและตอบแทนผู้กระทำผิดจากการกระทำผิด^{๒๕๕} ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกนี้ มีผลสืบเนื่องมาประเทศญี่ปุ่นระบบกฎหมายอาญามีแนวโน้มในการเข้าสู่สังคมในการปฏิรูปและฟื้นฟูผู้กระทำผิด ในการคุมขังนักโทษจะถูกจัดประเภทเป็นครั้งแรกตามเพศ สัญชาติ ชนิดของระยะเวลาโทษ ระดับของความผิดทางอาญา และสถานะของสุขภาพกายและสุขภาพจิต แล้ววางโปรแกรมพิเศษที่ออกแบบมาเพื่อตอบสนองความผิดของนักโทษแต่ละคน อาชีวศึกษาและการศึกษาอย่างเป็นทางการจะถูกเน้นเป็นพิเศษ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างคุณค่าทางสังคม^{๒๕๖}

(๒) **การรับบุคคลเข้าเรือนจำ** การเอาตัวบุคคลเข้าเรือนจำและการใช้ชีวิตในเรือนจำ การที่จะนำบุคคลใดเข้ารับโทษจำคุกในเรือนจำ ต้องมีการตรวจสอบและยืนยันเอกสารนั้นจากศาลตลอดทั้งข้อกำหนดต่าง ๆ ที่ให้ดำเนินการรวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงจะนำบุคคลนั้นสู่เรือนจำ ผู้ต้องขังต้องผ่านการตรวจร่างกายและต้องไม่มีโรคติดต่อ ถ้าพบว่ามีโรคติดต่อจะถูกส่งไปสถานอื่นเพื่อทำการรักษา ก่อนเรือนจำจะจัดการปฐมนิเทศผู้ต้องขังใหม่เพื่อแนะนำการใช้ชีวิตในเรือนจำ ระเบียบข้อบังคับและระบบของเรือนจำ^{๒๕๗}

(๓) **การจำแนกนักโทษ** การจำแนกประเภทของนักโทษตามเพศ สัญชาติ ชนิดโทษ ระยะเวลาการจำคุก ระดับโทษ และระดับทางจิต สุขภาพ เน้นการฟื้นฟูสมรรถภาพ การใช้ชีวิตในสังคม ให้การศึกษา การอบรม ค่านิยมของสังคม ผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะทำงาน ได้รับการจ่ายเงิน และได้รับเงินเมื่อออกจากคุก นักโทษยังมีโอกาสที่จะได้การดูแลที่ดีและได้รับสิทธิพิเศษผ่านแรงจูงใจพฤติกรรมที่ดี^{๒๕๘}

^{๒๕๕} ธาณี วรรณทร์,เรื่องเดียวกัน,หน้า ๑๖๔

^{๒๕๖} George Thomas Kurian (editor),(๒๐๐๖),World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems ,๒nd ed.(MI: Thomson Gale),p.๕๓๔

^{๒๕๗} ธาณี วรรณทร์,เรื่องเดียวกัน,หน้า ๑๖๕

^{๒๕๘} Mitchel P. Roth.,(๒๐๐๖),Prisons and Prison Systems: A Global Encyclopedia. (London: Greenwood Press),p.๑๔๖

(๔) **กรอบความคิดทั่วไปของโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะด้าน** วัตถุประสงค์ทั่วไปของโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟู คือ เพื่อจัดทำแผนป้องกันการกระทำผิดซ้ำรายบุคคล โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะด้านที่ดำเนินการในสำนักงานคุมประพฤติมีลักษณะดังต่อไปนี้^{๒๕๙}

ก. การเข้าร่วมโปรแกรมถือเป็นข้อบังคับ เนื่องจากการเข้าร่วมโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะด้านถือเป็นหนึ่งใน “เงื่อนไขพิเศษ” ที่กำหนดไว้ในมาตราที่ ๕๑ ของพระราชบัญญัติแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Offender Rehabilitation Act) ของประเทศญี่ปุ่น การไม่เข้าร่วมโปรแกรมโดยปราศจากสาเหตุอันควร ถือเป็นการฝ่าฝืนเงื่อนไขพิเศษของการพักการลงโทษหรือการคุมประพฤติ ซึ่งอาจมีผลต่อการเพิกถอนการพักการลงโทษหรือการคุมประพฤติ และผู้กระทำผิดอาจถูกส่งตัวกลับเรือนจำ

ข. โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูจะดำเนินการโดยพนักงานคุมประพฤติที่มีความชำนาญ เนื่องจากการดำเนินโปรแกรมจำเป็นต้องใช้ความรู้และทักษะเฉพาะด้าน โดยเฉพาะด้านจิตวิทยา ทั้งนี้ จะมีผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก เช่น นักจิตวิทยา หรือจิตแพทย์สำหรับให้คำแนะนำ และเป็นผู้กำกับดูแลการดำเนินโปรแกรมของพนักงานคุมประพฤติ

ค. กลุ่มเป้าหมายของโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟู คือ ผู้ถูกคุมความประพฤติและผู้ได้รับการพักการลงโทษผู้ใหญ่

ง. โปรแกรมเหล่านี้มีแนวคิดพื้นฐานจากการบำบัดความคิดและพฤติกรรม (Cognitive Behavioral Therapy: CBT) เนื่องจากมีหลักฐานเชิงประจักษ์สนับสนุนว่าโปรแกรมที่มีพื้นฐานจาก CBT สามารถลดการกระทำผิดซ้ำได้ โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูทั้งหมดถูกพัฒนาขึ้นโดยกรมการแก้ไขฟื้นฟู กระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่น โดยได้รับความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญภายนอก โปรแกรมเหล่านี้มีพื้นฐานทฤษฎีเช่นเดียวกับโปรแกรมที่ใช้อยู่ในทวีปสหรัฐอเมริกาเหนือ สหราชอาณาจักร และประเทศอื่น ๆ

(๕) **การจัดแบ่งประเภทเรือนจำ** การจัดแบ่งประเภทเรือนจำนั้นจะแยกเพศชายและเพศหญิง ซึ่งตามกฎหมายแบ่งเป็น ๔ ประเภทคือ ๑) เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษามีเงื่อนไขให้ต้องทำงาน ๒) เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาไม่มีเงื่อนไขให้ต้องทำงาน ๓) สถานที่กักขังสำหรับผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษกักขัง และ ๔) สถานที่กักขังสำหรับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้รับอนุญาตให้กักกันหรือกักตัวไว้ตามอำนาจการจับกุมและผู้ศาลพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต^{๒๖๐}

(๖) **การขังเดี่ยว** ผู้ต้องขังอาจจะถูกขังเดี่ยววันแต่พิจารณาแล้วเห็นว่าไม่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพราะสภาพจิตใจหรือสภาพร่างกาย^{๒๖๑}

(๗) **การอยู่ร่วมกันของผู้ต้องขัง** การในการอยู่ร่วมกันในเรือนจำของผู้ต้องโทษนั้นต้องพิจารณาจากลักษณะของการกระทำผิดตลอดถึงบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ประวัติการกระทำ

^{๒๕๙} สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. “รายงานการประชุมคุมประพฤติและมาตรการแบบไม่ควบคุมตัวอาชญากรบางกลุ่ม ครั้งที่ ๒” (ระหว่างวันที่ ๑๗-๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๗ ณ เดอะรีเจนท์ เซอ่า บีช รีสอร์ท จังหวัดเพชรบุรี), หน้า ๑๒๒

^{๒๖๐} ธานี วรภัทร์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๕

^{๒๖๑} เฟิงอ้าง,

ความผิด อายุของผู้ต้องขังที่อยู่ร่วมกัน เป็นสิ่งที่นำมาวิเคราะห์เพื่อจัดให้ผู้ต้องขังอยู่ในแดนต่าง ๆ ที่เหมาะสมภายในเรือนจำผู้ต้องขังทุกคนจะได้รับการดูแลในเรื่องสุขภาพอนามัย การรักษาพยาบาล การปฏิบัติกิจทางศาสนา อีกทั้งในการควบคุมและการรักษาความปลอดภัย กฎหมายได้กำหนดวิธีการ ยับยั้งและการระวังป้องกันผู้ต้องขังหลบหนี ซึ่งต้องเป็นไปตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดให้เท่านั้น^{๒๖๒} เรือนจำจะต้องดูแลเกี่ยวกับสถานที่ภายในเรือนจำให้มีมาตรฐานด้านสุขอนามัยและเพื่อรักษาสุขภาพของผู้ต้องขังและสุขอนามัยภายในเรือนจำ^{๒๖๓} ทั้งนี้ เรือนจำจะมีที่พักสองประเภท คือแบบห้องเดี่ยว และหอพัก ทั้งสองประเภทของที่พักมีให้เพียงพอกับหน้าต่างที่มีแสงไฟฟ้าและชักโครก ผู้ต้องขังที่ไม่ ถูกตัดสินว่ามีความผิดจะเข้าอยู่ในแบบห้องเดี่ยว แต่ละเรือนจำจะรองรับผู้ต้องขังแยกตามเพศอายุ และจำนวนของการกระทำผิดก่อนหน้านี้ อนึ่ง ห้องพักผู้ต้องขังจะมีการกำหนดเพื่อให้มีความเหมาะสมกับนักโทษแต่ละประเภท ถ้าบุคคลที่มีสถานะเป็นผู้ต้องขังที่ถูกตัดสินประหารชีวิตจะต้อง เป็นห้องเดี่ยว ถ้ามีความเสี่ยงต่อการเป็นอุปสรรคต่อการป้องกันการทำลายหลักฐาน แม้จะไม่พบ ความเสี่ยง ห้องจะต้องเป็นห้องเดี่ยวเท่าที่จะเป็นไปได้ เว้นแต่จะเห็นสมควรเพื่ออำนวยความสะดวก แก่เขาในห้องที่ใช้ร่วมกัน^{๒๖๔} ผู้ต้องขังที่ถูกตัดสินว่าถึงแก่กรรมต้องไม่ได้รับอนุญาตให้ติดต่อกันได้ ภายในห้องพักของผู้ต้องขังยกเว้นในกรณีที่จะเห็นสมควรตาม^{๒๖๕} ส่วนผู้ต้องขังทั่วไป ห้องพักของผู้ต้องขังทั่วไปจะต้องเป็นห้องเดี่ยวเท่าที่จะเป็นไปได้ เว้นแต่จะเหมาะสมกับการเข้าพักในห้องที่ใช้ ร่วมกัน^{๒๖๖}

(๘) สุขภาพอนามัยผู้ต้องขัง สิ่งจำเป็นสำหรับผู้ต้องขังนั้นได้แก่ เครื่องนุ่งห่มที่นอนหมอนมุ้ง รัฐจะจัดสรรให้ในบางกรณี อาจอนุญาตให้จัดหาเองได้โดยใช้เงินส่วนตัว ของผู้ต้องขัง ซึ่งจะมีคำสั่งประกาศโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม นอกจากนี้ยังมีกาจัดหา อาหารและน้ำดื่มให้ผู้ต้องขังตามความต้องการของสุขภาพ อายุ ชนิดของงานที่ผู้ต้องขังเอง ห้องขัง การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ มีการกำหนดมาตรการในการป้องกันโรคติดต่อของผู้ต้องขัง เช่น การ ฉีดวัคซีน การแยกผู้ต้องขังที่เป็นโรคติดต่อออกต่างหาก การรักษาพยาบาลจากแพทย์ ผู้ต้องขังที่ป่วย อาจขออนุญาตแพทย์มารักษาโดยเฉพาะได้โดยค่าใช้จ่ายของผู้ต้องขังซึ่งมีอายุมาก การอนุญาตขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์ ผู้ต้องขังตั้งครุภ ผู้ต้องขังเป็นเด็กที่ต้องขังที่อายุมาก ตลอดทั้งการดูแลรักษาใน โรงพยาบาลเมื่อจำเป็น ในแต่ละเรือนจำจะมีแผนกแพทย์กรณีป่วยหนักจะถูกส่งตัวไปรักษาในเรือนจำ พยาบาล ทั้งนี้ เรือนจำทุกแห่งต้องมีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ประจำอยู่ทุกเรือนจำ และยังมีเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังที่ป่วยซึ่งจะได้รับการดูแลรักษาพยาบาลเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังมีศูนย์ การแพทย์ในเรือนจำขนาดใหญ่ให้บริการผู้ต้องขัง กรณีมีเหตุฉุกเฉินจำเป็นก็สามารถส่งตัวไปรักษาใน

^{๒๖๒} ธานี วรภัทร์, เรื่องเดียวกัน,

^{๒๖๓} Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees ๒๐๐๕, Article ๕๖

^{๒๖๔} Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees ๒๐๐๕, Article ๓๕

^{๒๖๕} Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees ๒๐๐๕, Article ๓๖

(๓)

^{๒๖๖} Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees ๒๐๐๕, Article ๓๗

(๒)

โรงพยาบาลภายนอกเรือนจำปุ่นมีการให้ทุนการศึกษาทางการแพทย์เพื่อกิจการงานราชทัณฑ์เพื่อสร้างบุคลากรทางการแพทย์ให้เพียงพอโดยมีเงื่อนไขเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วต้องทำงานในเรือนจำเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแพทย์^{๒๖๗} การได้รับความคุ้มครองของผู้ต้องขังเกี่ยวกับสิทธิได้รับบริการทางการแพทย์และการรักษาพยาบาลนั้นถือเป็นสิทธิในการดำรงชีวิตในระดับมาตรฐานขั้นต่ำสุดที่ประชาชนมีสิทธิตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐต้องส่งเสริมและปรับปรุงการสาธารณสุขซึ่งเกี่ยวกับการดำรงชีวิตทุก ๆ ด้าน^{๒๖๘} ทั้งนี้ เรือนจำจะต้องมีการดำเนินการเพื่อให้เข้าใจถึงสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังและต้องมีมาตรการด้านสุขอนามัยและทางการแพทย์ที่เหมาะสมกับมาตรฐานสุขอนามัยและการรักษาพยาบาลเพื่อรักษาสุขภาพของผู้ต้องขังและสุขอนามัยภายในเรือนจำ^{๒๖๙} ทั้งนี้ การรักษาพยาบาล หากพบว่า ผู้ต้องขังมีความเสี่ยงติดเชื้อหรือทำให้เกิดโรคติดต่อในกรณีนี้กำหนดให้ผู้คุมเรือนจำจะต้องให้การรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังโดยทันที^{๒๗๐} โดยผู้ต้องขังทุกคนจะได้รับการดูแลและได้รับการให้คำแนะนำในกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการคำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ ทั้งนี้ การตรวจสุขภาพของผู้ต้องขังจะกระทำสม่ำเสมอเป็นประจำทุก ๆ ปี หรือมากกว่า อนึ่งผู้ต้องขังจะไม่สามารถปฏิเสธการสุ่มตัวอย่างการตรวจเลือด การถ่ายภาพรังสีหรือการรักษาทางการแพทย์อื่นใด ภายในคำสั่งที่จำเป็นสำหรับการตรวจสุขภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำ^{๒๗๑}

(๙) การใช้เครื่องพันธนาการ ในกรณีที่ต้องใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง จะใช้ในกรณีที่เกรงว่าผู้ต้องขังจะหลบหนีหรือใช้ความรุนแรงหรือฆ่าตัวตาย หรือในกรณีที่ผู้ต้องขังออกเรือนจำอาจใช้เครื่องพันธนาการได้ เครื่องพันธนาการที่จะใช้กับผู้ต้องขังมี ๔ ชนิด ได้แก่ เสื้อรัดลำตัวหรือเสื้อเกราะ ฝ่าปิดปากหรือที่ครอบปาก กุญแจมือ เชือกผูกข้อมือ การจะใช้ชนิดนอกจากนี้ต้องกำหนดโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ปกติผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้มีอำนาจใช้เครื่องพันธนาการผู้ต้องขังเว้นแต่กรณีฉุกเฉินซึ่งต้องรายงานการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้บัญชาการโดยเร็วที่สุด^{๒๗๒}

(๑๐) การทำงาน กฎหมายได้มีการจัดระบบอุตสาหกรรมในเรือนจำ การฝึกวิชาชีพและการให้ทำงาน นอกจากนี้ยังมีการเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาตั้งอุตสาหกรรมในเรือนจำผู้ต้องขังที่มีความชำนาญก็จะเข้าไปในโรงงานอุตสาหกรรมภายหลังพ้นโทษแล้ว แสดงถึงการจัดการที่สอดคล้องกับบริบทสังคมภายนอกเรือนจำ การทำงานหรือการฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังเพื่อส่งเสริมให้ผู้ถูกคุมขังทำงานและเพื่อช่วยให้พวกเขาได้รับความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ ในกรณีที่จำเป็นเพื่อช่วยผู้ถูกคุมขังให้ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพหรือมีคุณสมบัติหรือได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพหากเห็นสมควรจะต้องจัดให้มีการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง

^{๒๖๗} ธานี วรภัทร์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๖

^{๒๖๘} รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น ค.ศ. ๑๙๖๔ มาตรา ๒๕

^{๒๖๙} Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees ๒๐๐๕, Article ๕๖

^{๒๗๐} Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees ๒๐๐๕, Article ๖๒

^{๒๗๑} Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees ๒๐๐๕, Article ๖๑

^{๒๗๒} ธานี วรภัทร์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๖

เพื่อให้เป็นงาน^{๒๗๓} และยังเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังทำงานในสถานประกอบการนอกเรือนจำ^{๒๗๔} การฝึกอาชีพ และการทำงานนั้นมีจุดเด่นอีกประการหนึ่งของงานราชทัณฑ์ญี่ปุ่น คือ การจัดอุตสาหกรรมในเรือนจำและการอบรมและฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขังวัยหนุ่ม ซึ่งกฎหมายจะบัญญัติเป็นแนวทางไว้ โดยแสดงในคำพิพากษาของศาลให้ต้องทำงานด้วยหรือไม่ ซึ่งมักเป็นผู้ต้องขังส่วนใหญ่ การทำงานหนักจะช่วยให้ผู้ต้องขังมีจิตใจที่รักษาระเบียบได้รับและประสบการณ์ ซึ่งผู้ต้องขังจะได้รับประกาศนียบัตรหรือใบอนุญาตในการประกอบอาชีพต่อไปด้วย ผู้ต้องขังทำงานสัปดาห์ละ ๕ วัน วันละ ๘ ชั่วโมง หรือ ๔๐ ชั่วโมงต่อสัปดาห์มีวันหยุด ๒ วัน กำไรที่ได้จากการทำงานเป็นของรัฐ ผู้ต้องขังจะได้เป็นเงินรางวัลตอบแทน ไม่มีค่าจ้างโดยอุตสาหกรรมในเรือนจำแบ่งออกเป็น ๘ ประเภท คือ การผลิต (Production) การฝึกวิชาชีพ (Vocational Training) และงานบำรุงรักษา (maintenance work) การผลิตและการฝึกวิชาชีพมี ๒ รูปแบบคือ รัฐเป็นผู้จัดหาวัตถุดิบและสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ทั้งหมดหรือบางส่วนและจัดการเรื่องการตลาดให้ส่วนอีกรูปแบบคือ รัฐให้เอกชนเข้าทำสัญญา เป็นผู้จัดหาวัตถุดิบและสิ่งจำเป็นในการผลิต การจ่ายค่าแรงงานต้องจ่ายให้รัฐ อย่างไรก็ตามประเทศญี่ปุ่นมีองค์การภายใต้การกำกับดูแลของรัฐคือ สมาคมคุมประพฤติแห่งญี่ปุ่น (Japanese Correctional Association : JCA) ซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนให้ความช่วยเหลือในการกำกับจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผู้ต้องขังมีการทำเครื่องหมายการค้าราชทัณฑ์ “CAPIC” จัดทะเบียนอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ ในการฝึกอาชีพ (Vocational Training) จะดำเนินการภายในเรือนจำ ๓ รูปแบบ ได้แก่

๑) การฝึกพื้นฐานทางวิชาชีพแบบเร่งรัดโดยศูนย์ฝึกวิชาชีพทั่วไป General vocational Training Center ทำการฝึกพื้นฐานทางวิชาชีพแบบเร่งรัดให้กับนักโทษที่เข้าเรือนจำใหม่

๒) การฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะด้าน โดยสถาบันฝึกวิชาชีพ Concentrated Vocational Training Institute โดยคัดเลือกผู้ต้องขังของแต่ละเรือนจำในส่วนภูมิภาคเข้ามาฝึกวิชาชีพเฉพาะด้าน

๓) การฝึกอบรมตามงบประมาณของรัฐ จะมีการกระทำเป็นครั้งคราวตามนโยบายและงบประมาณโดยการคัดเลือกผู้ต้องขังเข้ารับการอบรม^{๒๗๕}

(๑๑) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (Non-Custodial Treatment) หรือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน (Community-Based Treatment) โดยกรมแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation Bureau) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานคุมประพฤติ การพักการลงโทษ งานอาสาสมัครคุมประพฤติ งานดูแลสงเคราะห์หลังปล่อยและบ้านกึ่งวิถี มาตรการป้องกันอาชญากรรมและการบูรณาการกับชุมชนและภาคเอกชนในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด กรมแก้ไขฟื้นฟู กระทรวงยุติธรรม ประเทศญี่ปุ่นดำเนินการตามพระราชบัญญัติแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด พ.ศ. ๒๕๕๐ ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดแห่งชาติ (National Offender Rehabilitation Commission) และพันธกิจที่สำคัญคือ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ถูกคุมความประพฤติ ผู้พักการลงโทษ ผู้ที่ลดวันต้องโทษ ให้สามารถกลับไปใช้

^{๒๗๓} Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees ๒๐๐๕, Article ๙๔

^{๒๗๔} Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees ๒๐๐๕, Article ๙๖

^{๒๗๕} ธานี วรภัทร์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๘

ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ การดูแลช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำผิดภายหลังปล่อย รวมถึงการดำเนินกิจกรรมการป้องกันสังคมจากอาชญากรรม^{๒๗๖}

๒.๕.๕ ราชอาณาจักรไทย

กระบวนการดำเนินงานที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์ คือ การปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลหรือการบังคับคดีซึ่งดำเนินการโดยเจ้าพนักงานเรือนจำ กล่าว คือ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรงดังเช่น ตำรวจ อัยการและศาล แต่กรมราชทัณฑ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในฐานะที่ต้องบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลในคดีอาญา สำหรับการบังคับคดีตามคำพิพากษาในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลย เจ้าพนักงานเรือนจำจะดำเนินการกับจำเลยตามคำพิพากษาของศาลโดยมีวัตถุประสงค์ คือ การควบคุมตัวไว้ไม่ให้หนีและลงโทษ หรือแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องโทษให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดีไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตและสามารถดำเนินชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติโดยสังคมให้การยอมรับ โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้^{๒๗๗}

๑. ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักอาชญาวิทยาและหลักทัณฑ์วิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ

๓. ดำเนินการเกี่ยวกับการสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง

๔. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรม หรือตามที่กระทรวง หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

กรมราชทัณฑ์จะมีหน่วยงานสังคมสงเคราะห์ เป็นงานที่อยู่ในทุกกระบวนการของภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์ทั้ง ๒ ภารกิจ เนื่องจากงานสังคมสงเคราะห์มีภารกิจในการสนับสนุนงานควบคุมผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถดำเนินชีวิตได้ใกล้เคียงกับสังคมภายนอก และเกิดความพึงพอใจจากสวัสดิการต่างๆ ที่เรือนจำจัดให้ จนไม่สร้างปัญหาความเดือนร้อนในการดำเนินชีวิตในเรือนจำ ไม่สร้างปัญหาต่อญาติพี่น้องในการส่งเสียช่วยเหลือ อันกระทบต่อความเป็นอยู่ของครอบครัวภายนอก หรือไม่เป็นช่องว่างในการสร้างอิทธิพลหรือปัญหาระหว่างกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำ ส่วนภารกิจด้านแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังนั้น งานสังคมสงเคราะห์มีภารกิจในการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ทั้งผู้ต้องขังทั่วไปและผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ ตลอดจนครอบครัว และบุตรผู้ต้องขัง ซึ่งดำเนินการกับผู้ต้องขังทั้งขณะที่ต้องโทษอยู่ในเรือนจำและเมื่อพ้นโทษออกไปแล้ว เช่น การสงเคราะห์ทุนประกอบอาชีพ การสงเคราะห์บุตรผู้ต้องขัง การสงเคราะห์ปัจจัยสี่และสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องดำเนินการจัดให้มีโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังประเภทต่างๆ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและ

^{๒๗๖} สุมาลี มาดำ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒-๓๓

^{๒๗๗} กรมราชทัณฑ์, (2556), รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556.

การสงเคราะห์หลังปล่อย^{๒๗๘} โดยรายละเอียดของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในสถานที่ควบคุมภายใต้ภารกิจของกรมราชทัณฑ์ประกอบด้วย การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ต่อเนื่องนับจากที่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ ไปจนถึงปล่อยตัวผู้ต้องขัง ครอบคลุมถึงภารกิจในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งในด้านการจัดบริการอบรมแก้ไขและการควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัยและไม่หลบหนีภายใต้หลักการที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๓๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ตลอดจนกฎกระทรวงมหาดไทย ที่ออกตามในมาตรา ๕๘ แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ซึ่งสามารถแยกพิจารณาขั้นตอนและมาตรการในการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้เป็น ๓ ช่วง ได้แก่^{๒๗๙}

๑.๑ การรับตัวผู้ต้องขัง การรับตัวผู้ต้องขังเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำตามหมายศาลหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจตามกฎหมายและรวมไปถึงการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ต้องขังที่นำติดตัวเข้ามา การจำแนกลักษณะการแยกขังและการย้ายผู้ต้องขัง ตลอดจนการอบรมระเบียบวินัย เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพภายในเรือนจำได้

๑.๒ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างถูกจองจำในเรือนจำ กระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ มีความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก เนื่องจากระยะเวลาที่ต้องโทษมีกำหนดเท่าไร ก็ต้องดำเนินการในเวลาที่มียุติให้ผู้ต้องขังแต่ละคนสามารถกลับตนเป็นคนดีได้ ไม่ไปกระทำผิดซ้ำอีกภายหลังปล่อย ในขณะที่เดียวกันจะต้องควบคุมดูแลความมั่นคงปลอดภัยในด้านต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อยโดยมีหลักการปฏิบัติออกเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ ด้านการควบคุมดูแลผู้ต้องขัง การควบคุมและดูแลผู้ต้องขังมีหลักการดำเนินงาน การควบคุมผู้ต้องขังต้องใช้หลักวิชาชีพในการดำเนินการ อันได้แก่ หลักอาชญาวิทยา ทัณฑวิทยา ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ตลอดจนข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ มาตรฐานความโปร่งใส และมาตรฐานเรือนจำด้านต่าง ๆ มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน โดยยึดหลักกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ควบคู่ไปกับหลักวิชาการ การเทคโนโลยี และนวัตกรรมมาใช้ควบคุมผู้ต้องขัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล การจัดอบรมสัมมนาให้แก่เจ้าพนักงานทุกระดับอย่างต่อเนื่อง การจัดทำมาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังให้ครบทุกเรือนจำ

ส่วนที่ ๒ ด้านการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการตามภารกิจหลักอย่างต่อเนื่อง ในด้านการแก้ไขฟื้นฟู ได้แก่ การจัดการศึกษาทั้งระดับสายสามัญและสายอาชีวศึกษา รวมทั้งการฝึกวิชาชีพตามความต้องการของตลาดแรงงาน การจัดกิจกรรมพัฒนาจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ อบรมจิตภาวนา อบรมผู้ต้องขังต่างศาสนา (คริสต์และอิสลาม) อบรมตามประเภทของกลุ่มผู้ต้องขัง และอบรมผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษ เพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ รวมทั้งจัดกิจกรรมด้านนันทนาการให้กับผู้ต้องขังในรูปแบบต่าง ๆ

²⁷⁸ กองบรรณาธิการ,(2556-2557),การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ของกรมราชทัณฑ์,จุลสารสังคมสงเคราะห์ ,9,หน้า 6

^{๒๗๙} กรมราชทัณฑ์.(๒๕๖๔), แผนปฏิรูปราชทัณฑ์รายปี (พ.ศ. ๒๕๖๕), [ออนไลน์] แหล่งที่มา [แผนปฏิรูปราชทัณฑ์รายปี-พ.ศ.-๒๕๖๕-กรมราชทัณฑ์-๒๕๖-ก. pdf \(correct.go.th\)](#), (๑๓ กันยายน ๒๕๖๕)

รวมทั้งการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดหางาน การให้ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวเข้าสู่สังคม เป็นต้น การให้การสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังที่ต้องการขอรับความช่วยเหลือและการติดตามผลหลังปล่อย

๑.๓ การปล่อยตัวผู้ต้องขัง การควบคุมผู้ต้องขังจะสิ้นสุดลง เมื่อมีการปล่อยตัวผู้ต้องขัง ซึ่งขั้นตอนนี้เจ้าพนักงานจะต้องปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบระมัดระวังจะเกิดการผิดพลาดมิได้โดยเด็ดขาด แบ่งเป็นการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข และแบบไม่มีเงื่อนไข รวมถึงกรณีผู้ต้องขังเสียชีวิตด้วย สำหรับการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข ได้แก่ กรณีที่ผู้ต้องขังได้รับวันลดวันต้องโทษจำคุก เรียกโดยย่อว่า ล.ว.ท. หรือได้รับการพักการลงโทษจำคุก ส่วนการปล่อยตัวแบบไม่มีเงื่อนไขนั้น ได้แก่ กรณีที่ผู้ต้องขังจำคุกครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาล หรือ ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ หมู่หรือกรณีเฉพาะราย

มาตรการทางกฎหมายแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ มาตรการทางกฎหมายของการบังคับโทษจำคุกสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุจะใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ ระเบียบกระทรวงมหาดไทย หนังสือเวียนกรมราชทัณฑ์ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ สารสำคัญต่าง ๆ มุ่งไปในทางการบริหารจัดการงานราชทัณฑ์มีรายละเอียดดังนี้

๑. การรับตัวผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขัง หมายความว่า รวมตลอดถึง นักโทษเด็ดขาด ซึ่งหมายถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด และ หมายความว่า รวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย หรือ คนต้องขัง ซึ่งหมายถึง บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง หรือ คนฝาก ซึ่งหมายถึง บุคคลที่ถูกฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่น โดยไม่มีหมายอาญานักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝาก^{๒๘๐} ในวันที่รับตัวผู้ต้องขังเข้าไว้ใหม่ในเรือนจำ ต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบถึงข้อบังคับเรือนจำ ระเบียบกรมราชทัณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของผู้ต้องขัง และสิทธิ หน้าที่ และประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะพึงได้รับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งเรื่องอื่นที่จำเป็น ในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่รู้หนังสือ ต้องชี้แจงรายละเอียดในข้อบังคับเรือนจำและระเบียบกรมราชทัณฑ์และสิทธิ หน้าที่ และประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะพึงได้รับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งเรื่องอื่นที่จำเป็นตามวรรคหนึ่งให้ผู้ต้องขังทราบด้วยวาจาหรือด้วยวิธีการอื่นใดเพื่อให้ผู้ต้องขังเข้าใจด้วย^{๒๘๑} นอกจากนี้ ให้แพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลทำการตรวจร่างกายของผู้ต้องขัง ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการตรวจร่างกายภายในวันที่รับตัวเข้าไว้ได้ ให้เจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจร่างกายของผู้ต้องขังนั้นในเบื้องต้นก่อนได้แต่ต้องจัดให้มีการตรวจโดยเร็ว ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์^{๒๘๒}

เจ้าพนักงานเรือนจำจะรับบุคคลใด ๆ ไว้เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำได้ต่อเมื่อได้รับหมายอาญาหรือเอกสารอันเป็นคำสั่งของผู้มีอำนาจตามกฎหมาย โดยให้ผู้มีอำนาจออกหมายอาญาหรือ

280 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 4

281 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 38

282 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 37

เอกสารดังกล่าว ระบุเลขประจำตัวประชาชน หรือเอกสารแสดงตนของผู้ต้องขังเท่าที่ทราบด้วย^{๒๘๓} ในกรณีที่ผู้ต้องขังมีเด็กอายุต่ำกว่าสามปีซึ่งอยู่ในความดูแลของตน ติดตามยั้งเรือนจำหรือเด็กซึ่งคลอด ในระหว่างที่มารดาถูกคุมขังในเรือนจำ หากมีความจำเป็นหรือปรากฏว่าไม่มีผู้ใดจะเลี้ยงดูเด็กนั้น ผู้บัญชาการเรือนจำจะอนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำจนกว่าเด็กอายุครบสามปีก็ได้หรือให้ส่งเด็กนั้นไปยังหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ให้การสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ หรือพัฒนาฟื้นฟูเด็กเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไปก็ได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ในกรณีมีเด็กซึ่งได้รับอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำตามกล่าวนั้น ให้เรือนจำจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้ตามสมควร^{๒๘๔}

๒. การจำแนกประเภทหรือชั้นของเรือนจำ

การจำแนกประเภทหรือชั้นของเรือนจำ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ประกาศกำหนดโดยอาศัยเกณฑ์อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (๑) เพศของผู้ต้องขัง
- (๒) สถานะของผู้ต้องขัง
- (๓) ความประสงค์ในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง
- (๔) ความมั่นคงของเรือนจำ
- (๕) ลักษณะเฉพาะทางของเรือนจำ

เพื่อประโยชน์ในการอบรม พัฒนาพฤตินิสัย และควบคุมผู้ต้องขัง อธิบดีจะสั่งให้จัดแบ่งอาณาเขตภายในเรือนจำออกเป็นส่วน ๆ โดยคำนึงถึงประเภทหรือชั้นของเรือนจำที่ได้จำแนกไว้และความเหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละประเภทก็ได้^{๒๘๕} ทั้งนี้ ให้กรมราชทัณฑ์กำหนดชื่อเรือนจำ โดยใช้คำว่า “เรือนจำ” เป็นคำขึ้นต้นแล้วต่อด้วยชื่อของเรือนจำ และเขตความรับผิดชอบของเรือนจำโดยอาจกำหนดให้ครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัด ทั้งนี้ ให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ และรองรับการดำเนินการของศาล^{๒๘๖}

๓. ประโยชน์ของผู้ต้องขัง

นักโทษเด็ดขาดคนใดแสดงให้เห็นว่ามีความประพฤติดี มีความอดสาหะความก้าวหน้าในการศึกษา และทำการงานเกิดผลดี หรือทำความชอบแก่ทางราชการเป็นพิเศษอาจได้รับประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้^{๒๘๗}

- (๑) ได้รับความสะดวกในเรือนจำตามระเบียบกรมราชทัณฑ์
- (๒) เลื่อนชั้น

283 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 35

284 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 39

285 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 31

286 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 32

287 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 52

(๓) ได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเรือนจำ

(๔) ลาไม่เกินเจ็ดวันในคราวหนึ่ง โดยไม่นับรวมเวลาที่ต้องใช้ในการเดินทางเข้าด้วย เมื่อมีความจำเป็นเห็นประจักษ์เกี่ยวกับกิจธุระสำคัญหรือกิจการในครอบครัว แต่ห้ามมิให้ออกไปนอกราชอาณาจักรและต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในระเบียบกรมราชทัณฑ์ ระยะเวลาที่อนุญาตให้ลาครั้งนี้ มิให้หักออกจากการคำนวณกำหนดโทษ ถ้านักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับอนุญาตให้ลาออกไปไม่กลับเข้าเรือนจำภายในเวลาที่กำหนดเกินกว่ายี่สิบสี่ชั่วโมง ให้ถือว่านักโทษเด็ดขาดผู้นั้นหลบหนีที่คุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา

(๕) ลดวันต้องโทษจำคุกให้เดือนละไม่เกินห้าวัน แต่การลดวันต้องโทษจำคุกจะพึงกระทำได้ต่อเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือน หรือหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามหมายศาลในขณะนั้นแล้วแต่อย่างใดจะมากกว่า หรือไม่น้อยกว่าสิบปีในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาวินิจฉัยลดวันต้องโทษจำคุก

(๖) ลดวันต้องโทษจำคุกลงอีกไม่เกินจำนวนวันที่ทำงานสาธารณะหรือทำงานอื่นใด เพื่อประโยชน์ของทางราชการนอกเรือนจำและอาจได้รับเงินรางวัลด้วยก็ได้

(๗) พักการลงโทษเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือนหรือหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามหมายศาลในขณะนั้นแล้วแต่อย่างใดจะมากกว่า หรือไม่น้อยกว่าสิบปีในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา และกำหนดระยะเวลาที่จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดเท่ากับกำหนดโทษที่ยังเหลืออยู่ ทั้งนี้ ในการคำนวณระยะเวลาการพักการลงโทษ ถ้ามีวันลดวันต้องโทษจำคุกตาม (๖)ให้นำมารวมกับระยะเวลาในการพักการลงโทษด้วย โดยในการพักการลงโทษ ให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาวินิจฉัยการพักการลงโทษ

(๘) ได้รับการพิจารณาอนุญาตให้ออกไปฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการหรือรับการศึกษาอบรมนอกเรือนจำโดยมีหรือไม่มีผู้ควบคุมก็ได้ แต่การอนุญาตให้ออกไปฝึกวิชาชีพหรือรับการศึกษาอบรมนอกเรือนจำจะพึงกระทำได้ต่อเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามหมายจำคุกเมื่อคดีถึงที่สุดในขณะนั้น และเหลือโทษจำคุกไม่เกินสามปีหกเดือน ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงประโยชน์ในการศึกษาอบรมและแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมของนักโทษเด็ดขาด และความปลอดภัยของสังคมประกอบกัน แต่ถ้านักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับอนุญาตให้ออกไปฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการหรือรับการศึกษาอบรมนอกเรือนจำโดยไม่มีผู้ควบคุมไม่กลับเข้าเรือนจำภายในเวลาที่กำหนดเกินกว่ายี่สิบสี่ชั่วโมง ให้ถือว่านักโทษเด็ดขาดผู้นั้นหลบหนีที่คุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา

การดำเนินการตาม (๒) (๓) (๕) (๖) (๗) และ (๘) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ และต้องนำพฤติการณ์การกระทำความผิดลักษณะความผิด และความรุนแรงของคดี รวมตลอดทั้งการกระทำ ความผิดที่ได้กระทำมาก่อนแล้ว มาประกอบการพิจารณาด้วย

การเลื่อนชั้นนักโทษเด็ดขาดนั้น ให้กระทำในวันสิ้นเดือนมิถุนายนครั้งหนึ่งและวันสิ้นเดือนธันวาคมครั้งหนึ่ง ในกรณีมีเหตุพิเศษจะเลื่อนชั้นก่อนเวลาในข้างต้นก็ได้ ทั้งนี้ โดยอนุมัติของอธิบดี^{๒๘๘}

นักโทษเด็ดขาดผู้ใดจะได้รับการพักการลงโทษ ต้องผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้บัญชาการเรือนจำเป็นประธานกรรมการ ผู้แทนกรมคุมประพฤติ ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดและเจ้าพนักงานเรือนจำอีกสองคนที่ผู้บัญชาการเรือนจำแต่งตั้งเป็นกรรมการ เมื่อได้คัดเลือกแล้วให้เสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการพักการลงโทษ อย่างไรก็ตาม กรณีมีเหตุพิเศษจะพักการลงโทษมากกว่าที่กำหนดไว้ได้ ต่อเมื่อคณะกรรมการพักการลงโทษ ได้พิจารณาให้ความเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรี โดยนักโทษเด็ดขาดอาจได้รับการพักการลงโทษ ดังต่อไปนี้^{๒๘๙}

(๑) ชั้นเยี่ยม ไม่เกินหนึ่งในสามของกำหนดโทษที่ระบุไว้ในหมายแจ้งโทษเด็ดขาดในกรณีที่มีการพระราชทานอภัยโทษ ให้ถือกำหนดโทษตามหมายแจ้งโทษเด็ดขาดฉบับหลังสุด

(๒) ชั้นดีมาก ไม่เกินหนึ่งในสี่ของกำหนดโทษที่ระบุไว้ในหมายแจ้งโทษเด็ดขาดในกรณีที่มีการพระราชทานอภัยโทษ ให้ถือกำหนดโทษตามหมายแจ้งโทษเด็ดขาดฉบับหลังสุด

(๓) ชั้นดี ไม่เกินหนึ่งในห้าของกำหนดโทษที่ระบุไว้ในหมายแจ้งโทษเด็ดขาดในกรณีที่มีการพระราชทานอภัยโทษ ให้ถือกำหนดโทษตามหมายแจ้งโทษเด็ดขาดฉบับหลังสุด

๔. หน้าที่และการงานของผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ ข้อบังคับเรือนจำ และระเบียบกรมราชทัณฑ์ ทั้งนี้ เจ้าพนักงานเรือนจำมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องขังทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดในเรือนจำ ดังต่อไปนี้^{๒๙๐}

- (๑) ทำงานสาธารณะ
- (๒) ทำงานรักษาความสะอาดหรืองานสุขาภิบาลของเรือนจำ
- (๓) ทำงานบำรุงรักษาเรือนจำ
- (๔) ทำงานอื่นใดเพื่อประโยชน์ของทางราชการ

การทำงานของผู้ต้องขังตามที่กล่าวมาตอนต้น ต้องสอดคล้องกับการจำแนกลักษณะและการจัดแยกคุมขังผู้ต้องขังตาม เพศ สถานะ ความประสงค์ในการพัฒนาพฤตินิสัย ความมั่นคงของเรือนจำ และลักษณะเฉพาะทางของเรือนจำ โดยให้เรือนจำจัดงานให้เหมาะสมกับความพร้อม

²⁸⁸ กฎกระทรวง ฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2553) ข้อ 2 ออกตามความใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

²⁸⁹ กฎกระทรวงฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2553) ข้อ 92 ออกตามความใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

²⁹⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 48

ด้านร่างกายและจิตใจ กำหนดเวลาทำงานและวันหยุดประจำสัปดาห์ กำหนดมาตรการเพื่อคุ้มครองรักษาความปลอดภัยและสุขภาพให้แก่ผู้ต้องขัง และลักษณะของงานสาธารณะ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขตามที่กำหนดในระเบียบกรมราชทัณฑ์

เจ้าพนักงานเรือนจำอาจสั่งให้นักโทษเด็ดขาดออกไปทำงานสาธารณะหรือทำงานอื่นใดเพื่อประโยชน์ของทางราชการตามที่กล่าวมาในย่อหน้าก่อนนี้นอกเรือนจำได้ โดยให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ โดยให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดที่จะส่งให้ออกไปทำงานสาธารณะหรือทำงานอื่นใดเพื่อประโยชน์ของทางราชการตามที่กล่าวมาในตอนต้นนอกเรือนจำ^{๒๙๑} ทั้งนี้ งานสาธารณะที่จะจัดให้นักโทษเด็ดขาดออกไปทำงานนอกเรือนจำ เพื่อสามารถตอบสนองสังคมและประชาชนได้กว้างขวางขึ้น โดยให้เรือนจำสามารถจัดนักโทษเด็ดขาดออกไปทำงานใด ๆ ที่มีได้ใช้เงินงบประมาณของแผ่นดิน เงินของราชการบริหารส่วนท้องถิ่น เงินของรัฐวิสาหกิจ หรือเงินของหน่วยงานอื่นของรัฐซึ่งมีลักษณะเป็นการก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป การจัดทำบริการสาธารณะ การช่วยเหลือบรรเทาสาธารณภัย หรือการอื่นใดที่มีลักษณะเป็นการบริการสังคม ทั้งนี้ ไม่ว่างานนั้นจะมีผลประโยชน์ตอบแทนหรือไม่ และแก้ไขวิธีการจ่ายรางวัลเสียใหม่ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมยิ่งขึ้น งานสาธารณะที่จะจัดให้นักโทษเด็ดขาดออกไปทำนอกเรือนจำนั้น ได้แก่^{๒๙๒}

(๑) งานใด ๆ ที่ต้องใช้เงินงบประมาณแผ่นดิน เงินของราชการบริหารส่วนท้องถิ่น เงินของรัฐวิสาหกิจหรือเงินของหน่วยงานอื่นของรัฐ

(๒) งานนอกเหนือจาก (๑) ซึ่งมีลักษณะเป็นการก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไปการจัดทำบริการสาธารณะ การช่วยเหลือบรรเทาสาธารณภัย หรือการอื่นใดที่มีลักษณะเป็นการบริการสังคม ทั้งนี้ ไม่ว่างานนั้นจะมีผลประโยชน์ตอบแทนหรือไม่

ซึ่งนักโทษเด็ดขาดที่ส่งออกไปทำงานสาธารณะนอกเรือนจำให้ได้ลดวันต้องโทษจำคุกลงเท่าจำนวนวันที่ทำงานสาธารณะนั้น ทั้งนี้ วันทำงานสาธารณะที่จะนำมาคำนวณลดวันต้องโทษจำคุกลง ให้หมายถึงวันที่มีการทำงานไม่น้อยกว่าแปดชั่วโมงโดยให้รวมเวลาเดินทางทั้งไปและกลับด้วย^{๒๙๓} อย่างไรก็ตามการพิจารณาคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดให้ออกไปทำงานสาธารณะนอกเรือนจำให้คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกนักโทษ คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติสติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัยอาชีพ สิ่งแวดล้อม ฝีมือ หรือความรู้ความชำนาญในงานสภาพแห่งความผิดของผู้นั้น และสภาพของท้องถิ่น ว่าสมควรให้นักโทษเด็ดขาดผู้นั้นออกไปทำงาน

²⁹¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 49

²⁹² กฎกระทรวงฉบับที่ 16 (พ.ศ. 2558) ข้อ 1 ออกตามความใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

²⁹³ กฎกระทรวงฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2523) ข้อ 2 ออกตามความใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

สาธารณชนนอกเรือนจำหรือไม่^{๒๙๔}โดย นักโทษเด็ดขาดอาจได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้ออกไปทำงาน สาธารณชนนอกเรือนจำได้ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังต่อไปนี้^{๒๙๕}

(๑) ชั้นเยี่ยม ต้องได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของกำหนดโทษที่ระบุไว้ในหมายแจ้งโทษเด็ดขาดหรือตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษ

(๒) ชั้นดีมาก ต้องได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของกำหนดโทษที่ระบุไว้ในหมายแจ้งโทษเด็ดขาดหรือตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษ

(๓) ชั้นดี ต้องได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกำหนดโทษที่ระบุไว้ในหมายแจ้งโทษเด็ดขาดหรือตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษ

(๔) ชั้นกลาง ต้องได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในสองของกำหนดโทษที่ระบุไว้ในหมายแจ้งโทษเด็ดขาดหรือตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษ

กรณีนักโทษเด็ดขาดที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้ออกไปทำงานสาธารณชนนอกเรือนจำหรือนักโทษเด็ดขาดที่ออกไปทำงานสาธารณชนนอกเรือนจำแล้ว หากปรากฏพฤติการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดดังจะกล่าวต่อไปนี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่รายงานให้คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดหรือส่งกลับคืนเรือนจำแล้วแต่กรณีในเหตุดังต่อไปนี้^{๒๙๖}

(๑) สมคบกับผู้อื่นก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น

(๒) ทำร้าย หรือพยายามทำร้ายพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้อื่น

(๓) พยายามหลบหนีหรือมีเหตุอันน่าเชื่อว่าจะหลบหนี

(๔) ขัดคำสั่งซึ่งหน้าของพนักงานเจ้าหน้าที่

(๕) จงใจก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่นหรือกิจการของเรือนจำและได้เกิดความเสียหายขึ้น

(๖) กระทำความผิดในส่วนที่เกี่ยวกับเงินหรือสิ่งของต้องห้าม

(๗) มีพฤติการณ์แสดงให้เห็นถึงความเกียจคร้าน ไม่ตั้งใจทำงานหรือจงใจหลีกเลี่ยงการงาน

(๘) เสพยาเสพติดให้โทษ

หากงานสาธารณะที่จัดให้นักโทษเด็ดขาดทำนั้นมีผลประโยชน์ตอบแทนให้หักเป็นค่าใช้จ่ายก่อน เหลือเท่าใดจ่ายเป็นรางวัลให้แก่ นักโทษเด็ดขาดผู้มีส่วนร่วมในการทำงานนั้น ร้อยละเจ็ดสิบจ่ายเป็นรางวัลให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ร้อยละสิบห้าและให้เป็นรายได้ของเรือนจำร้อยละสิบห้า^{๒๙๗} ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิได้ค่าจ้างจากการทำงานที่ได้ทำ แต่ในกรณีที่การทำงานที่ได้ทำไปนั้นก่อให้เกิดรายได้ซึ่งคำนวณเป็นราคาเงินได้ ผู้ต้องขังอาจได้รับเงินรางวัลตอบแทนจากการทำงานนั้นได้

²⁹⁴ กฎกระทรวงฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2523) ข้อ 5 ออกตามความใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

²⁹⁵ กฎกระทรวงฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2523) ข้อ 3 ออกตามความใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

²⁹⁶ กฎกระทรวงฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2523) ข้อ 4 ข้อ 6 ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

²⁹⁷ กฎกระทรวงฉบับที่ 16 (พ.ศ. 2558) ข้อ 7 ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

การคำนวณรายได้เป็นราคาเงินและการจ่ายเงินรางวัล ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง^{๒๙๘} ผู้ต้องขังซึ่งได้รับบาดเจ็บ เจ็บป่วย หรือตาย เนื่องจากการงานตามที่กล่าวมาในตอนต้นมีสิทธิได้รับเงินทำขวัญตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ในกรณีที่ผู้ต้องขังซึ่งมีสิทธิได้รับเงินทำขวัญตามที่กล่าวมาตาย ให้จ่ายเงินทำขวัญนั้นแก่ทายาท^{๒๙๙}

๕. การศึกษาและการอบรม

เพื่อประโยชน์ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี ให้อธิบดีจัดให้มีระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมเกี่ยวกับการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษา การอบรมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม การทำงาน การฝึกวิชาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ การเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงาม กิจกรรมสันทนาการ กีฬารวมทั้งจะต้องมีโอกาสได้รับการติดต่อกับครอบครัว ญาติมิตร องค์กรเอกชนที่มีภารกิจเพื่อการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังและรับรู้ถึงข่าวสารและความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ^{๓๐๐} ทั้งนี้ ให้เรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งต้องมีการฝึกอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม และการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มโอกาสการจ้างงานให้ผู้ต้องขังทุกคนมีโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและการฝึกอบรมอย่างเท่าเทียมกัน การกำหนดหลักสูตร หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดการศึกษาและการฝึกอบรมให้แก่ผู้ต้องขัง ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์^{๓๐๑} เรือนจำรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาขั้นพื้นฐานและการฝึกอบรมให้แก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งต้องจัดหาบรรดาเครื่องอุปกรณ์ในการศึกษาขั้นพื้นฐานและการอบรมให้แก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่ผู้ต้องขังจะนำอุปกรณ์ในการศึกษาของตนเองมาใช้และได้รับอนุญาตแล้ว ในกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการศึกษาขั้นสูงกว่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ต้องขังต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาดังกล่าวเอง โดยให้เรือนจำอำนวยความสะดวกตามสมควร^{๓๐๒}

๖. สุขอนามัยของผู้ต้องขัง

ให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ป่วย จัดให้มีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำที่สถานพยาบาลนั้นด้วย อย่างน้อยหนึ่งคน และให้ดำเนินการอื่นใดเกี่ยวกับการตรวจร่างกาย การดูแลสุขอนามัย การสุขาภิบาล และการตรวจสุขภาพ ตามความจำเป็นรวมทั้งสนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้รับโอกาสในการออกกำลังกายตามสมควร และจัดให้ผู้ต้องขังได้รับอุปกรณ์

²⁹⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 50

²⁹⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 51

³⁰⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 42

³⁰¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 43

³⁰² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 44

ช่วยเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน การบริการทันตกรรม รวมถึงอุปกรณ์สำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นและเหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์^{๓๐๓}

ในกรณีที่ต้องขังป่วย มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต หรือเป็นโรคติดต่อให้ผู้บัญชาการเรือนจำดำเนินการให้ผู้ต้องขังได้รับการตรวจจากแพทย์โดยเร็ว หากผู้ต้องขังนั้นต้องได้รับการบำบัดรักษาเฉพาะด้านหรือถ้าคงรักษาพยาบาลอยู่ในเรือนจำจะไม่ทะเลาะตีกัน ให้ส่งตัวผู้ต้องขังดังกล่าวไปยังสถานบำบัดรักษาสำหรับโรคชนิดนั้นโดยเฉพาะ โรงพยาบาลหรือสถานบำบัดรักษาทางสุขภาพจิต นอกเรือนจำต่อไป ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการส่งตัวผู้ต้องขังไปรักษาตัวนอกเรือนจำ ระยะเวลาการรักษาตัว รวมทั้งผู้มีอำนาจอนุญาต ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ ในกรณีที่ส่งตัวผู้ต้องขังไปรักษาตัวนอกเรือนจำ มิให้ถือว่าผู้ต้องขังนั้นพ้นจากการคุมขัง และถ้าผู้ต้องขังไปเสียจากสถานที่ที่รับผู้ต้องขังไว้รักษาตัว ให้ถือว่ามีความผิดฐานหลบหนีที่คุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา^{๓๐๔} ในกรณีที่ผู้ต้องขังตาย ป่วยหนัก บาดเจ็บสาหัส วิกฤตจิต หรือจิตไม่ปกติ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งเรื่องดังกล่าวให้คู่สมรสของผู้ต้องขังนั้น ญาติ หรือบุคคลที่ผู้ต้องขังระบุไว้ทราบโดยไม่ชักช้า^{๓๐๕}

๗. วินัยและบทลงโทษ

ผู้ต้องขังผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ ข้อบังคับเรือนจำ หรือระเบียบกรมราชทัณฑ์ ให้ถือว่าผู้ต้องขังผู้นั้นกระทำความผิดวินัย^{๓๐๖} เมื่อผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัย จะถูกลงโทษสถานหนึ่งสถานใด ดังต่อไปนี้^{๓๐๗}

(๑) ภาคทัณฑ์

(๒) งดการเลื่อนชั้นโดยมีกำหนดเวลา

(๓) ลดชั้น

(๔) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกินสามเดือน เว้นแต่เป็นกรณีการติดต่อกับทายาทตามที่กฎหมายกำหนด หรือเป็นการติดต่อของผู้ต้องขังหญิงกับบุตรผู้เยาว์

(๕) ลดหรืองดประโยชน์และรางวัลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนหรือบางอย่าง

(๖) ขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน

(๗) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษ

ในกรณีและเงื่อนไขอย่างใดจะลงโทษดังระบุไว้ในวรรคหนึ่ง การดำเนินการพิจารณา ลงโทษการลงโทษ การเพิกถอน เปลี่ยนแปลง งด หรือรอการลงโทษ และการอุทธรณ์ รวมทั้งผู้มี

³⁰³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 54

³⁰⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 55

³⁰⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 56

³⁰⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 68

³⁰⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 69

อำนาจในการดำเนินการดังกล่าว ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดใน กฎกระทรวงลดชั้น ฟังกระทำได้ในกรณี นักโทษกระทำความผิดต่อคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งมี ตำแหน่งต่ำกว่าพัสติลลงมา ก่อการวิวาทขึ้นกับผู้ต้องขังอื่นแต่ไม่ถึงกับมีเหตุร้ายแรง เล่นการพนัน หรือ เสพยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทหรือสารระเหยหรือดื่มสุราหรือของเมาอย่าง อื่น^{๓๐๘}

ขังเดี่ยว ฟังกระทำได้ในกรณี นักโทษ กระทำความผิดต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีตำแหน่ง ตั้งแต่พัสติขึ้นไป วิวาทกับผู้ต้องขังอื่นตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป เป็นเจ้ามือเล่นการพนันหรือสมคบกับ ผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนันตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป หรือเสพยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและ ประสาท หรือสารระเหยหรือดื่มสุราหรือของเมาอย่างอื่น ตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป^{๓๐๙}

กรณีที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิดอาญาขึ้นภายในเรือนจำและความผิดนั้นเป็น ความผิดลหุโทษ ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ของเรือนจำ ความผิดตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๗๓ (ผู้ใดกระทำความผิดโดยประการใดให้เข้ามาหรือให้ออกไปจากเรือนจำ หรือ ครอบครองหรือใช้ในเรือนจำ หรือรับจากหรือส่งมอบแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งสิ่งของต้องห้าม) หรือความผิด ฐานพยายามหลบหนีที่คุมขัง ให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจวินิจฉัยลงโทษฐานผิดวินัยตาม พระราชบัญญัตินี้และจะนำเรื่องขึ้นเสนอต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการสอบสวนหรือฟ้องร้อง ตามกฎหมายด้วยก็ได้ ความผิดตามที่กล่าวมานี้ที่ผู้บัญชาการเรือนจำจะใช้อำนาจวินิจฉัยลงโทษทาง วินัย ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิ ของเอกชนที่จะเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งตามกฎหมาย^{๓๑๐}

ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการพักการลงโทษ” มีอำนาจ หน้าที่ให้ความเห็นชอบการพักการลงโทษ ประกอบด้วยปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นประธานกรรมการ รองปลัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งปลัดกระทรวงยุติธรรมมอบหมาย อธิบดีกรมคุมประพฤติ อธิบดีกรม คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ อธิบดีกรมราชทัณฑ์ อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ เลขาธิการคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ผู้แทนกรมการปกครอง ผู้แทนกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ผู้แทนกรมสุขภาพจิต ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรม และผู้แทน สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นกรรมการ ทั้งนี้ ให้ผู้อำนวยการสำนักทัณฑ์ปฏิบัติเป็นกรรมการและ เลขาธิการ และผู้อำนวยการส่วนพักการลงโทษเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการ^{๓๑๑}

๘. การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการพ้นจากเรือนจำ

³⁰⁸ กฎกระทรวงฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2553) ข้อ 108 ออกตามความใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

³⁰⁹ กฎกระทรวงฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2553) ข้อ 111 ออกตามความใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

³¹⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 70

³¹¹ กฎกระทรวงฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2553) ข้อ 91 ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

ให้เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ เพื่อให้มีกระบวนการในการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ รวมทั้งต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรื่องส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์^{๓๑๒} กรณีผู้ต้องขังที่จำคุกมาแล้วจนเหลือโทษที่ต้องจำคุกตามระเบียบที่กรมราชทัณฑ์กำหนด ให้เรือนจำจัดให้พักการทำงาน และในกรณีที่เห็นสมควรให้จัดแยกคุมขังไว้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่นแล้วจัดให้ได้รับการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย^{๓๑๓} กรณีที่ผู้ต้องขังซึ่งถึงกำหนดปล่อยป่วยหนัก ไม่สามารถไปจากเรือนจำได้และขออนุญาตอยู่รักษาตัวในเรือนจำต่อไป ให้ผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาอนุญาตตามที่เห็นสมควรแต่ต้องรายงานให้อธิบดีทราบ^{๓๑๔} ทั้งนี้ เมื่อจะปล่อยตัวผู้ต้องขังให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

(๑) เรียกคืนทรัพย์สินที่เป็นของทางราชการ

(๒) จ่ายเครื่องแต่งกายให้ตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด สำหรับผู้ต้องขังที่ไม่มีเครื่องแต่งกายจะแต่งออกไปจากเรือนจำ

(๓) ทำหลักฐานการปล่อยตัว

(๔) คืนทรัพย์สินของผู้ต้องขังให้แก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งเงินรางวัลและเงินทำขวัญ

(๕) ออกใบสำคัญการปล่อยนักโทษเด็ดขาดที่พ้นโทษ

เนื่องจากจากกรมคุมประพฤติได้รับโอนภารกิจการคุมประพฤติผู้ได้รับการพักการลงโทษและการลดวันต้องโทษจำคุกที่ได้รับการปล่อยตัวจากกรมราชทัณฑ์แต่เงื่อนไขการคุมความประพฤติยังไม่ได้รับการแก้ไขให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานของพนักงานคุมประพฤติเพื่อให้เงื่อนไขการคุมความประพฤติมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการแก้ไขฟื้นฟูตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวพักการลงโทษ ประกอบกับการที่บุคคลดังกล่าวจะต้องไปรายงานตัวกับพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจด้วย ทำให้มีขั้นตอนมากเกินจำเป็นและเป็นการเพิ่มภาระแก่บุคคลดังกล่าว จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงเพื่อให้การดำเนินการมีความเหมาะสมดังนี้^{๓๑๕}

๑. เงื่อนไขที่เป็นข้อห้ามกระทำการ

(๑) ห้ามเข้าไปในเขตท้องที่ สถานที่หรือตามเวลา ที่อธิบดีกรมราชทัณฑ์กำหนด

(๒) ห้ามคบหาสมาคมกับบุคคลที่อาจนำไปสู่การกระทำผิดอีก

(๓) ห้ามเกี่ยวข้องกับสารระเหยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตหรือประสาท หรือยาเสพติดให้โทษทุกประเภท รวมทั้งอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิด ทุกชนิด

³¹² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 64

³¹³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 65

³¹⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 66

³¹⁵ กฎกระทรวงฉบับที่ 13 (พ.ศ.2550) ข้อ 94 และ ข้อ 95 ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์

(๔) ห้ามประพฤติตนในทางเสื่อมเสียเช่น เสพสุราหรือเล่นการพนันที่อาจนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมายอีก

๒. เงื่อนไขให้กระทำการ

(๑) ให้ไปรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติเดือนละหนึ่งครั้งจนกว่าจะครบกำหนดโทษหรือตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีกรมคุมประพฤติกำหนด

(๒) ให้พักอาศัยอยู่กับผู้อุปการะตามสถานที่ที่แจ้งไว้หากจะย้ายที่อยู่หรือเปลี่ยนผู้อุปการะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานคุมประพฤติก่อน เว้นแต่ มีเหตุจำเป็น ให้แจ้งพนักงานคุมประพฤติทราบภายในกำหนดระยะเวลาการรายงานตัวครั้งต่อไป

(๓) ให้ปฏิบัติตามคำแนะนำและคำตักเตือนของพนักงานคุมประพฤติและเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีกรมคุมประพฤติกำหนด

(๔) ให้ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ และข้อบังคับ หากฝ่าฝืนและถูกลงโทษโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับนั้น ไม่ว่าโทษสถานใดผู้นั้นหรือผู้อุปการะต้องแจ้งให้พนักงานคุมประพฤติทราบทุกครั้ง

(๕) ให้ประกอบอาชีพที่สุจริต หากเปลี่ยนสถานที่ทำงานหรือย้ายงานใหม่ต้องแจ้งพนักงานคุมประพฤติทราบทุกครั้ง เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ให้แจ้งพนักงานคุมประพฤติทราบภายใน กำหนดระยะเวลาการรายงานตัวครั้งต่อไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

ภาพรวมของการศึกษามุ่งเน้นการวิจัยเพื่อสร้างแนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยโดยใช้มาตรการทางกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อให้คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมมากที่สุด ซึ่งแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานจะทำให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ หลีกเลี่ยงการละเมิดสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ และช่วงให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้โดยปกติสุขในระหว่างการบังคับโทษจำคุก อีกทั้งส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุยังเป็นแนวทางให้ผู้ต้องขังสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมปกติได้อีกครั้งหลังจากการปล่อยตัวไปสู่สังคมแล้วจะได้ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ อันอาจจะถือได้ว่าเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

โดยเป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งดำเนินการตามลักษณะของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น ๕ ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)
- ขั้นตอนที่ ๒ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)
- ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)
- ขั้นตอนที่ ๔ การสังเกต (Observation)
- ขั้นตอนที่ ๕ การสนทนากลุ่ม (Focus group)

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ถือเป็นกรวิจัยส่วนหลักหรือส่วนสำคัญในนำไปวิเคราะห์แนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย โดยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ตำรา วารสารบทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อเขียน รายงานการประชุม บันทึกการประชุม เอกสารประกอบการประชุม และเอกสารอื่นที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

คณะผู้วิจัยได้บูรณาการข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและค้นคว้าเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเปรียบเทียบตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดและหลักการปฏิบัติที่สำคัญเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุ
๒. มาตรฐานสากลที่สำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ
๓. มาตรการที่กฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำของประเทศไทย

ไทย

๔. แนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมซึ่งจะนำไปบังคับใช้กับผู้ต้องขังสูงอายุ

ขั้นตอนที่ ๒ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บและรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยการเก็บข้อมูลจากผู้ต้องขังสูงอายุ และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ได้แก่

๑. การใช้แบบสอบถามกับผู้ต้องขังสูงอายุ

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศด้วยนำความรู้ที่ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยเหล่านั้นมาสร้างเป็นแบบสอบถามโดยครอบคลุมถึงเนื้อหาที่จะต้องการศึกษาและสอดคล้องกับหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายจะเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุ โดยการรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรที่จะศึกษาในเรื่อง เพศ ระดับการศึกษา อายุปัจจุบัน อาชีพก่อนต้องโทษจำคุก ฐานความผิดที่ได้รับโทษในการจำคุกครั้งนี้ โทษที่ได้รับ ครั้งที่รับโทษและภูมิภาคเดียวกันกับสถานที่รับโทษหรือไม่

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลทั่วไปด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ได้แก่ สุขภาพกายก่อนต้องโทษจำคุก ขณะจำคุก และความวิตกกังวลในระหว่างที่ถูกต้องโทษ

ส่วนที่ ๓ คำถามเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ ด้านปัจจัยขั้นพื้นฐาน คุณภาพชีวิตด้านการสนับสนุนเครื่องอุปโภคบริโภคตามความจำเป็นและเหมาะสม ด้านสุขอนามัย ด้านสุขภาพจิตและการปรับตัวและด้านกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นคำถามปลายปิด โดยใช้มาตรวัดความคิดเห็นแบบ Likert Scale

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	๕ คะแนน
เห็นด้วย	๔ คะแนน
ไม่มีความเห็น	๓ คะแนน
ไม่เห็นด้วย	๒ คะแนน
ไม่ดูอย่างยั้ง	๑ คะแนน

ส่วนที่ ๔ เป็นคำถามปลายเปิด ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังสูงอายุใน ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังสูงอายุในสถานการณ์สาธารณสุขฉุกเฉิน (โควิด)

ส่วนที่ ๕ เป็นคำถามปลายเปิด เป็นข้อเสนอแนะด้านอื่น ๆ

๒. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์การทำงาน

ส่วนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุ

ส่วนที่ ๓ ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังสูงอายุในสถานการณ์สาธารณสุขฉุกเฉิน (โควิด ๑๙)

๓. การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากร โดยทำการทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาและความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามโดยมีขั้นตอนคือ

๓.๑ การทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) โดยนำแบบสอบถามส่งให้ ที่ปรึกษาโครงการ และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเนื้อหาตลอดจน ผ่านการพิจารณาโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เพื่อความสมบูรณ์ก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๒ การทดสอบความน่าเชื่อถือของเนื้อหา (Content Reliability) โดยใช้วิธีการของสัมประสิทธิ์ของแอลฟา (Alpha Coefficient) ของ คอรอบาซ (Cronbach) โดยได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของแบบสอบถามถือเป็นค่าความเชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ที่จะนำไปใช้ได้ในระดับตั้งแต่ ๐.๗๕ ขึ้นไป

นำผลที่ได้จากการทดสอบแบบสอบถามทำการปรับปรุงให้สมบูรณ์เรียบร้อยก่อนนำไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรเป้าหมายที่กำหนดไว้

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเรื่องสถิติที่เหมาะสมกับการวัดและประเภทของตัวแปรดังนี้

๔.๑ ใช้ค่าอัตราส่วนร้อยละ percentage ของคำถามเกี่ยวกับข้อมูลและข้อความตอบในคำถามปลายปิดด้วยการหาค่าร้อยละเป็นรายข้อนำเสนอในรูปตารางประกอบด้วยคำบรรยายข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

๔.๒ ใช้ค่าเฉลี่ยน้ำหนักของความคิดเห็นในกลุ่มประชากรที่ศึกษาโดยหาค่ามัธมเลขคณิต (Mean) ในข้อคำตอบของคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าทุกข้อ

๔.๓ หาค่าการกระจายน้ำหนักของคำตอบโดยการหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

๕. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกแบบเจาะจงจากผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำและผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวแล้ว โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุ โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำซึ่งผู้วิจัยขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูล จำนวน ๘ แห่ง ๆ ละ ๔๐ คน รวมทั้งสิ้น ๓๒๐ คน ได้แก่ ๑) เรือนจำกลางจังหวัดสงขลา ๒) เรือนจำกลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) เรือนจำกลางคลองเปรม ๔) เรือนจำกลางจังหวัดเชียงใหม่ ๕) เรือนจำกลางขอนแก่น ๖) เรือนจำจังหวัดนนทบุรี ๗) ทัณฑสถานหญิงกลาง และ ๘. ทัณฑสถานพิเศษธนบุรี

๒) กลุ่มผู้ต้องขังอายุที่อยู่ระหว่างการคุมความประพฤติและพ้นจากการคุมความประพฤติแล้ว ที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดต่าง ๆ โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำซึ่งผู้วิจัยขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูล จำนวน ๔ แห่ง ๆ ละ ๕ คนรวมทั้งสิ้น ๒๐ คน ได้แก่ ๑) สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสงขลา ๓) สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดเชียงใหม่ และ ๔) สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนที่ ๓ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นส่วนเสริมหรือส่วนสนับสนุนในการวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายของการวิจัยหลักคือ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เท่านั้น โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งมีความสำคัญต่อผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อแสดงความคิดเห็นในทุกแง่มุมของปัญหา โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นในทุกแง่มุม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งสภาพปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ ตลอดจนข้อเสนอแนะและแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุที่เหมาะสมแก่การนำมาปรับใช้สำหรับเรือนจำในประเทศไทย โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

(๑) ประชากรในการสัมภาษณ์เจาะลึก ประชากรเป้าหมายกำหนดจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับงานวิจัย โดยให้ประชากรเป้าหมายตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นในทุกประเด็นปัญหา อันจะทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังสูงอายุผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น ๓ กลุ่ม โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงจากพนักงานราชทัณฑ์ ที่ทำงานอยู่ในเรือนจำซึ่งผู้วิจัยขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูล จำนวน ๘ แห่ง ได้แก่ ๑) เรือนจำกลางจังหวัดสงขลา ๒) เรือนจำกลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) เรือนจำกลางคลองเปรม ๔) เรือนจำกลางจังหวัดเชียงใหม่ ๕) เรือนจำกลางขอนแก่น ๖) เรือนจำจังหวัดนนทบุรี ๗) ทัณฑสถานหญิงกลาง และ ๘. ทัณฑสถานพิเศษธนบุรี

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุ โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำซึ่งผู้วิจัยขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูล จำนวน ๘ แห่ง ได้แก่ ๑) เรือนจำกลางจังหวัดสงขลา ๒) เรือนจำกลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) เรือนจำกลางคลองเปรม ๔) เรือนจำกลางจังหวัดเชียงใหม่ ๕) เรือนจำกลางขอนแก่น ๖) เรือนจำจังหวัดนนทบุรี ๗. ทัณฑสถานหญิงกลาง และ ๘. ทัณฑสถานพิเศษธนบุรี

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุที่อยู่ระหว่างการคุมความประพฤติและพ้นจากการคุมความประพฤติแล้ว ที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดต่าง ๆ โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำซึ่งผู้วิจัยขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูล จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ ๑) สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสงขลา ๓) สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดเชียงใหม่ และ ๔) สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดขอนแก่น

(๒) เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก แยกได้ดังนี้

๑) วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกประกอบด้วย

ก) เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ประกอบกับวิธีการสนทนาเจาะลึกแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตปฏิบัติการของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยลักษณะคำถามที่ใช้เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์

ได้มีอิสระในการตอบคำถามและสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างครอบคลุม อีกทั้งไม่สร้างความอึดอัดหรือลำบากใจแก่ผู้ให้สัมภาษณ์

ข) การติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์ กรณีกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเรือนจำผู้วิจัยได้ขอให้ทางหน่วยงานต้นสังกัดของคณะผู้วิจัย เป็นผู้ออกหนังสือนำขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลจากอธิบดีกรมราชทัณฑ์ เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงทำหนังสือถึงเรือนจำที่จะเข้าเก็บข้อมูล

ค) ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาการสัมภาษณ์ ประมาณ ๓๐ นาที

๒) ประเด็นในการสัมภาษณ์เจาะลึก มีดังนี้

ก) สภาพปัญหาของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในปัจจุบัน

ข) ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย

ค) ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวทางการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหรือนโยบายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจัดบันทึกโดยตัวผู้วิจัยเองหรือผู้ให้สัมภาษณ์จะจดลงบนแบบสัมภาษณ์ตามแต่วิธีการใดจะเป็นการเหมาะสมในขณะเข้าสัมภาษณ์

๔) การสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทางเอกสาร ในประเด็นสำคัญที่ต้องการทราบความเห็นและสามารถได้คำตอบจากการสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้

๕) การตรวจสอบเครื่องมือวิจัย การตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกระทำโดยให้มีการตรวจสอบคำถามในการสัมภาษณ์ ๒ วิธีด้วยกัน กล่าวคือ

๕.๑) การตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ ท่าน ว่ามีความถูกต้องน่าเชื่อถือและเหมาะสมสำหรับนำไปใช้เพื่อเก็บข้อมูลวิจัยหรือไม่ (คณะผู้วิจัยจะกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิในภายหลัง)

๕.๒) การตรวจสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย คือ กรมราชทัณฑ์ โดยผู้วิจัยได้ส่งแบบสัมภาษณ์ให้กรมราชทัณฑ์ตรวจสอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง เจ้าพนักงานราชทัณฑ์โดยกรมราชทัณฑ์ได้ตรวจสอบและอนุญาตให้ใช้สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างข้างต้นได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวลผลของข้อมูลตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อแสวงหาข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ขั้นตอนที่ ๔ การสังเกต (Observation)

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) เพื่อเป็นการทดสอบข้อมูลจากการเข้าไปในภาคสนาม และประมวลผลข้อมูลจากที่ได้สัมผัสด้วยตนเองเป็นการทดสอบข้อมูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องมากที่สุด เช่น อากาศในเรือนนอนถ่ายเทสะดวกหรือไม่ พื้นที่มีความแออัดหรือไม่ สาธารณูปโภคพื้นฐานเหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุหรือไม่ เป็นต้น อันนำไปสู่กระบวนการที่จะพัฒนาในการแก้ปัญหาของสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุในอนาคต

ขั้นตอนที่ ๕ การสนทนากลุ่ม (Focus group)

คณะผู้วิจัยได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังสูงอายุทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง เพื่อแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นประเด็นปัญหา ซึ่งในการการสนทนากลุ่มของการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้เชิญหน่วยงานดังนี้

- 1) สำนักงานอัยการภาค 8
- 2) สำนักงานศาลยุติธรรม
- 3) เรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี
- 4) เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี
- 5) องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์
- 6) สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- 8) ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 8 สุราษฎร์ธานี
- 9) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- 10) ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจังหวัดสุราษฎร์ธานี

บทที่ ๔

ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย” เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยการเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ จำนวน ๓๓๖ คน โดยแบ่งการรายงานผลออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๔.๑. ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาก่อเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ผู้ต้องขังสูงอายุ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล เป็นข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลทั่วไปด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังสูงอายุ

ส่วนที่ ๓ คำถามเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ

ส่วนที่ ๔ ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังสูงอายุใน

ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังสูงอายุในสถานการณ์

สาธารณสุขฉุกเฉิน (โควิด-๑๙)

ส่วนที่ ๕ เป็นคำถามปลายเปิด เป็นข้อเสนอแนะด้านอื่น ๆ

ส่วนที่ ๖ การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุ

กลุ่มที่ ๒ เจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุ

ส่วนที่ ๓ ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังสูงอายุใน

สถานการณ์สาธารณสุขฉุกเฉิน (โควิด-๑๙)

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุโดยแบ่งออกเป็น ๗ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล เป็นข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลทั่วไปด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังสูงอายุ

ส่วนที่ ๓ คำถามเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ

ส่วนที่ ๔ ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังสูงอายุใน

สถานการณ์สาธารณสุขฉุกเฉิน (โควิด-๑๙)

ส่วนที่ ๕ เป็นคำถามปลายเปิด เป็นข้อเสนอแนะด้านอื่น ๆ

ส่วนที่ ๖ การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุ

ส่วนที่ ๗ การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เรือนจำ

ส่วนที่ ๘ ข้อค้นพบแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการพัฒนาสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ

๒) เพื่อแสวงหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ที่เหมาะสมตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย

๓) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายในการป้องกันผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

๔.๑. ผลการศึกษา

กลุ่มที่ ๑ ผู้ต้องขังสูงอายุ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล เป็นข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๒๓๙	๗๗.๕๙
หญิง	๖๙	๒๒.๔๐
รวม	๓๐๘	๑๐๐

จากตาราง ๔.๑ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ ๗๗.๕๙ และเพศหญิง ร้อยละ ๒๒.๔๐

ตาราง ๔.๒ จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษา	๒๓	๗.๔๖
ประถมศึกษา	๑๖๓	๕๒.๙๒
มัธยมศึกษา	๘๑	๒๖.๒๙
ปริญญาตรี	๓๕	๑๑.๓๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๔	๑.๒๙
รวม	๓๐๘	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ ๕๒.๙๒ จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมา ร้อยละ ๒๖.๒๙ การศึกษาระดับมัธยมศึกษา และร้อยละ ๗.๔๖ ไม่ได้รับการศึกษา ส่วนกลุ่มที่จบปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ ๑๑.๓๖ และ ๑.๒๙ ตามลำดับ

ตาราง ๔.๓ ค่าเฉลี่ยอายุของผู้ต้องขังสูงอายุ

อายุ (ปี)	จำนวน	ร้อยละ
๖๐	๔๑	๑๓.๓๑
๖๑	๓๙	๑๒.๖๖
๖๒	๓๐	๙.๗๔
๖๓	๒๙	๙.๔๑
สูงกว่า ๖๓	๑๖๙	๕๔.๘๗
ค่าเฉลี่ย (X)	๖๓.๗๑	๑๐๐

จากตาราง ๔.๓ พบว่า อายุโดยเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างอยู่ที่ ๖๓.๗๑ ปี

ตารางที่ ๔.๔ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอาชีพเดิมได้รับโทษ

อาชีพก่อนรับโทษ	จำนวน	ร้อยละ
รับราชการ	๒๔	๗.๗๙
รับจ้าง	๑๓๐	๔๒.๕๓
ค้าขาย	๕๓	๑๗.๒๐
เกษตรกร	๘๒	๒๖.๖๒
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	๘	๒.๕๙
อื่น ๆ	๑๑	๓.๕๗
รวม	๓๐๘	๑๐๐

จากตาราง ๔.๔ พบว่าอาชีพส่วนใหญ่ร้อยละ ๔๒.๕๓ ประกอบอาชีพรับจ้าง รองลงมา ร้อยละ ๒๖.๖๒ ประกอบอาชีพเกษตรกร และร้อยละ ๑๗.๒๐ ประกอบอาชีพค้าขาย ส่วนกลุ่มที่ไม่ได้ประกอบอาชีพและประกอบอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ ๒.๕๙ และ ๓.๕๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ ฐานความผิดที่ได้รับโทษ

ฐานความผิด	จำนวน	ร้อยละ
ความผิดเกี่ยวกับเพศ	๔๖	๑๔.๙๓
ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด	๑๔๔	๔๖.๙๓
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	๔๕	๑๔.๖๑
ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย	๔๕	๑๔.๖๑
ความผิดอื่น ๆ	๒๘	๙.๐๙
รวม	๓๐๘	๑๐๐

จากตาราง ๔.๕ พบว่าความผิดส่วนใหญ่ร้อยละ ๔๖.๙๓ กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด รองลงมา ร้อยละ ๑๔.๙๓ กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ และร้อยละ ๑๔.๖๑ กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ส่วนกลุ่มที่กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน และความผิดอื่น ๆ มีเพียงร้อยละ ๑๔.๖๑ และ ๙.๐๙ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ โทษที่ได้รับ

โทษที่ได้รับ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน ๑๐ ปี	๕๘	๓๘.๕๖
๑๐-๑๕ ปี	๔๕	๑๔.๖๑
๑๖-๒๐ ปี	๔๕	๑๔.๖๑
เกิน ๒๐ ปี	๑๑๔	๔๖.๓๕
รวม	๓๐๘	๑๐๐

จากตาราง ๔.๖ พบว่าจำนวนค่าเฉลี่ยระยะเวลาที่ได้รับโทษอยู่ที่ ๑๔ ปี

ตารางที่ ๔.๗ การกระทำผิดซ้ำ

การกระทำผิด	จำนวน	ร้อยละ
ครั้งแรก	๒๒๒	๗๒.๐๗
ครั้งที่ ๒	๖๖	๒๑.๔๒
ครั้งที่ ๓	๑๘	๖.๑๔
ครั้งที่ ๔	๒	๐.๓๕
มากกว่า ๔ ครั้ง	๐	๐
รวม	๓๐๘	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุกระทำผิดครั้งแรกมากที่สุด ร้อยละ ๗๒.๐๗ และรองลงมากระทำผิดครั้งที่ ๒ ร้อย ๒๑.๔๒ กระทำผิดครั้งที่ ๓ ร้อยละ ๖.๑๔ และกระทำผิดครั้งที่ ๔ ร้อยละ ๐.๓๕

ตารางที่ ๔.๘ ภูมิลำเนากับเรือนจำที่รับโทษ

มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดที่รับโทษ	จำนวน	ร้อยละ
อยู่	๑๖๓	๕๒.๙๒
ไม่อยู่	๑๔๕	๔๗.๐๗
รวม	๓๐๘	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ ๕๒.๙๒ อยู่ในภูมิลำเนาในจังหวัดที่รับโทษ รองลงมา ร้อยละ ๔๗.๐๗ ไม่ได้อยู่ในภูมิลำเนาที่รับโทษ

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลทั่วไปด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจของผู้ต้องขังสูงอายุ
ตารางที่ ๔.๙ สุขภาพก่อนการเข้ารับโทษ

สุขภาพก่อนเข้ารับโทษ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีโรคประจำตัว	๑๕๗	๕๐.๙๗
มีโรคประจำตัว	๑๕๑	๔๙.๐๓
รวม	๓๐๘	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่าร้อยละ ๕๐.๙๗ ไม่มีโรคประจำตัวก่อนการเข้ารับโทษ รองลงมา ร้อยละ ๔๙.๐๓ มีโรคประจำตัวก่อนการเข้ารับโทษ

ตารางที่ ๔.๑๐ สุขภาพขณะที่ต้องโทษ

สุขภาพขณะที่ต้องโทษ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีโรคประจำตัว	๑๔๐	๔๕.๔๕
มีโรคประจำตัว	๑๖๘	๕๔.๕๔
รวม	๓๐๘	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่าร้อยละ ๕๔.๕๔ มีโรคประจำตัวขณะที่ต้องโทษ รองลงมา ร้อยละ ๔๕.๔๕ ไม่มีโรคประจำตัวขณะที่ต้องโทษ

ตารางที่ ๔.๑๑ สุขภาพตั้งแต่เข้ามาในเรือนจำ

สุขภาพขณะที่อยู่ในเรือนจำ	จำนวน	ร้อยละ
แข็งแรง	๑๓๗	๔๔.๔๘
ไม่ค่อยแข็งแรง	๗๔	๒๓.๓๗
เจ็บป่วยเล็กน้อย	๖๘	๒๒.๐๗
ร่างกายอ่อนแอเจ็บป่วยบ่อย	๒๙	๙.๔๑
อื่น ๆ	๐	๐
รวม	๓๐๘	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่าร้อยละ ๔๔.๔๘ สุขภาพแข็งแรงขณะที่อยู่ในเรือนจำ รองลงมา ร้อยละ ๒๓.๓๗ สุขภาพไม่ค่อยแข็งแรงขณะที่อยู่ในเรือนจำ และร้อยละ ๒๒.๐๗ เจ็บป่วยเล็กน้อยขณะที่อยู่ในเรือนจำ ส่วนกลุ่มที่ร่างกายอ่อนแอเจ็บป่วยบ่อยและอื่น ๆ มีเพียงร้อยละ ๙.๔๑ และ ๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒ กรณีที่สุขภาพแย่ง

สุขภาพขณะที่อยู่ในเรือนจำ	จำนวน	ร้อยละ
อายุเพิ่มขึ้น	๒๐๓	๖๕.๙๐
ความเครียดจากการจำคุก	๑๐๔	๓๓.๗๖
โรคประจำตัวที่มีอยู่เดิม	๗๔	๒๔.๐๒
สภาพความแออัดในเรือนจำ	๘๐	๒๕.๙๗
การรักษาพยาบาลไม่ดี	๑๘	๕.๘๔
อื่น ๆ	๒	๐.๖๔
รวม	๔๘๑	๑๕๖.๑๓

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่าผู้ต้องขังสูงอายุมักมีความวิตกกังวลต่อการทำงานที่มีสุขภาพแย่งลงกว่าเดิม โดยที่ ๑ คน จะมีความวิตกกังวลมากกว่า ๑ ข้อ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ต้องขังสูงอายุ มีความวิตกกังวลคิดเป็นได้ดังนี้ ร้อยละ ๖๕.๙๐ สุขภาพแย่งขณะที่อยู่ในเรือนจำเพราะอายุมากขึ้น รองลงมา ร้อยละ ๓๓.๗๖ สุขภาพแย่งเพราะ ความเครียดจากการจำคุก และร้อยละ ๒๕.๙๗ สุขภาพแย่งเพราะ สภาพความแออัดในเรือนจำ ส่วนกลุ่มที่มีโรคประจำตัวอยู่เดิมและได้รับการรักษาพยาบาลไม่ดีและอื่น ๆ มีเพียงร้อยละ ๒๔.๐๒ และ ๕.๘๔ และ ๐.๖๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๓ ความรู้สึกขณะต้องโทษ

ความรู้สึกขณะที่อยู่ในเรือนจำ	จำนวน	ร้อยละ
กังวลเรื่องสุขภาพ	๑๖๖	๕๓.๘๙
กังวลเรื่องครอบครัว	๑๘๓	๕๙.๔๑
กังวลเรื่องการขาดรายได้	๗๔	๒๔.๐๒
รู้สึกเหงา ว่าเหว่	๕๓	๑๗.๒๐
รู้สึกว่า เป็นภาระ	๗๗	๒๕
ไม่มีหวัง	๑๓	๔.๒๒
อื่น ๆ	๐	๐
รวม	๕๖๖	๑๘๓.๗๔

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ผู้ต้องขังจำนวน แต่ละคนมีความรู้สึกวิตกกังวลคนละหลายเรื่อง โดยสามารถคิดเป็นร้อยละในภาพรวมได้ดังนี้ ร้อยละ ๕๙.๔๑ ความรู้สึกขณะต้องโทษกังวลเรื่องครอบครัว รองลงมาร้อยละ ๕๓.๘๙ กังวลเรื่องสุขภาพ รองลงมาร้อยละ ๒๕ รู้สึกว่าเป็นภาระ และร้อยละ ๒๔.๐๒ กังวลเรื่องขาดรายได้ ส่วนกลุ่มที่รู้สึกเหงา ว่าเหว่ และไม่มีหวัง และอื่น ๆ มีเพียงร้อยละ ๑๗.๒๐ และ ๔.๒๒ และ ๐ ตามลำดับ

ส่วนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานในเรือนจำสำหรับผู้สูงอายุ

ตารางที่ ๔.๑๔

ด้าน	ระดับความเห็น					□	S.D	แปลผล
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง (๕)	เห็นด้วย (๔)	ไม่มีความเห็น (๓)	ไม่เห็นด้วย (๒)	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (๑)			
ด้านสภาพสิ่งแวดล้อม								
๑๔. เรือนนอน ไม่มีความแออัด มีพื้นที่พอเพียง	๒๑๕ (๖๙.๘๐)	๗๐ (๒๒.๗๒)	๑ (๐.๓๒)	๒๑ (๖.๘๑)	๒ (๐.๖๔)	๔.๕๓	๐.๘๖	มาก
๑๕. อากาศ ถ่ายเทสะดวก	๑๙๘ (๖๔.๒๘)	๙๐ (๒๙.๒๒)	๓ (๐.๙๗)	๑๖ (๕.๑๙)	๐	๔.๕๓	๐.๗๖	มาก
๑๖. ห้องสุขามี สุขภัณฑ์อย่าง พอเพียง	๑๗๐ (๕๕.๑๙)	๑๑๑ (๓๖.๐๓)	๕ (๑.๖๒)	๒๑ (๖.๘๑)	๐	๔.๔๐	๐.๘๒	มาก
๑๗. มีทางเดิน เหมาะสมมีราว สำหรับผู้สูงอายุ	๑๔๒ (๔๖.๑๐)	๑๓๒ (๔๒.๘๕)	๘ (๒.๕๙)	๒๔ (๗.๗๙)	๑ (๐.๓๒)	๔.๒๗	๐.๘๗	มาก

ด้าน	ระดับความเห็น					□	S.D	แปลผล
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (๕)	เห็นด้วย (๔)	ไม่มี ความเห็น (๓)	ไม่เห็น ด้วย (๒)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (๑)			
ด้านสุขอนามัย								
๑๘. ผู้ต้องขัง ได้รับคำแนะนำ สุขภาพอยู่เสมอ	๑๖๖ (๕๓.๙๘)	๑๒๖ (๔๐.๙๐)	๓ (๐.๙๗)	๑๓ (๔.๒๒)	๑ (๐.๓๒)	๔.๔๓	๐.๗๔	มาก
๑๙. ผู้ต้องขัง ได้รับการตรวจ รักษาจากแพทย์	๑๙๒ (๖๒.๓๓)	๙๘ (๓๑.๘๑)	๒ (๐.๖๔)	๑๓ (๔.๒๒)	๑ (๐.๓๒)	๔.๕๒	๐.๗๔	มาก
๒๐. เรือนจำมี ยาและเวชภัณฑ์ เพียงพอ	๑๙๔ (๖๒.๙๘)	๙๒ (๒๙.๘๗)	๕ (๑.๖๒)	๑๕ (๔.๘๗)	๒ (๐.๖๔)	๔.๔๙	๐.๘๐	มาก
๒๑. เรือนจำมี อาหาร เหมาะสมกับ ผู้ต้องขังสูงอายุ	๑๖๘ (๕๔.๕๔)	๑๐๕ (๓๔.๐๙)	๑๐ (๓.๒๔)	๑๘ (๕.๘๔)	๓ (๐.๙๗)	๔.๓๗	๐.๘๗	มาก
ด้านสุขภาพจิตและการปรับตัว								
๒๒. เรือนจำมี โปรแกรม สำหรับการ ปรับตัว	๑๖๗ (๕๔.๒๒)	๑๒๐ (๓๘.๙๖)	๑๑ (๓.๕๗)	๘ (๒.๕๙)	๑ (๐.๓๒)	๔.๔๔	๐.๗๑	มาก
๒๓. มีแพทย์ หรือนักจิตวิทยา ให้คำปรึกษา ด้านสุขภาพจิต ของผู้สูงอายุ	๑๗๔ (๕๖.๔๙)	๑๑๘ (๓๘.๓๑)	๘ (๒.๕๙)	๘ (๒.๕๙)	๑ (๐.๓๒)	๔.๔๙	๑.๗๑	มาก
๒๔. ควรมี กิจกรรมเพื่อ สร้างคุณค่า ให้กับผู้ต้องขัง สูงอายุ	๑๙๗ (๖๓.๙๖)	๑๐๒ (๓๓.๑๑)	๓ (๐.๙๗)	๔ (๑.๒๙)	๑ (๐.๓๒)	๔.๕๙	๐.๖๑	มาก

ด้าน	ระดับความเห็น					□	S.D	แปลผล
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (๕)	เห็นด้วย (๔)	ไม่มี ความเห็น (๓)	ไม่เห็น ด้วย (๒)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (๑)			
ด้านกระบวนการยุติธรรม								
๒๕. ผู้ต้องขังสูงวัยควรได้รับการปล่อยตัวโดยให้รับโทษควบคุมตัวให้อยู่ภายในบ้านพักโดยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring)	๒๓๗ (๗๖.๙๔)	๕๓ (๑๗.๒๐)	๑๔ (๔.๕๔)	๒ (๐.๖๔)	๒ (๐.๖๔)	๔.๖๙	๐.๕๘	มาก
๒๖. เรือนจำควรมีมาตรการรับมือด้านการตกเป็นเหยื่อของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ	๑๙๘ (๖๑.๓๖)	๑๐๘ (๓๕.๐๖)	๘ (๒.๕๙)	๑ (๐.๓๒)	๑ (๐.๓๒)	๔.๕๗	๑.๐๑	มาก
๒๗. ควรมีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ	๒๒๒ (๗๒.๐๗)	๘๑ (๒๖.๒๙)	๒ (๐.๖๔)	๑ (๐.๓๒)	๑ (๐.๓๒)	๔.๖๘	๐.๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุเห็นด้วยกับสิทธิขั้นพื้นฐานในเรือนจำสำหรับผู้สูงอายุที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมาก ถึงมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการจัดสวัสดิการพื้นฐานที่เป็นปัจจัยสี่ให้กับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำในด้านต่าง ๆ มีความจำเป็นและสำคัญ

ส่วนที่ ๔ ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังสูงอายุ ในสถานการณ์สาธารณสุขฉุกเฉิน (โควิด-๑๙)

เรือนจำมีมาตรการสำหรับโรคระบาดภายในเรือนจำหรือไม่ มาตรการป้องกันในเรือนจำ ผู้วิจัยพบว่าการดำเนินการของเรือนจำได้มีมาตรการในการป้องกัน โรคระบาดต่าง ๆ ในเรือนจำ ดังนี้

๑) เรือนจำส่วนใหญ่มีการดำเนินการตรวจโรคให้กับผู้ต้องขังที่เข้าใหม่ทุกคนเพื่อการวินิจฉัยโรค และเป็นมาตรการป้องกันโรคระบาดจากผู้ต้องขังที่อาจจะมีการติดต่อกับชนิดร้ายแรงหรือไม่ร้ายแรง หากพบว่าผู้ต้องขังรายใดมีโรคติดต่อหรือมีโรคติดต่อที่ร้ายแรง เช่น โรควัณโรค โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เช่น HIV เป็นต้น ทางเรือนจำจะได้ดำเนินการตามความเหมาะสมต่อไป เช่น โรควัณโรค จะต้องมีการกักตัวแยกออกจากบุคคลอื่น ส่วน โรค HIV จะควบคุมพฤติกรรมและการให้ยา รับประทานอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

๒) เรือนจำมีการดำเนินการป้องกันโรคติดต่อไวรัส โควิด -๑๙ โดยใช้มาตรการในการป้องกันโรคติดต่อ ดังนี้

(๑) การป้องกันโรคสำหรับผู้ต้องขังที่เข้าใหม่หรือผู้ต้องขังได้รับเชื้อโควิด -๑๙ โดยใช้วิธีกักกันตัวในห้องที่จัดไว้เฉพาะ เช่น ในแดนแรกหรือแดนในแดนพยาบาล หรือการจัดห้องไว้ต่างหากสำหรับกักตัวผู้ต้องขังที่เข้ามาใหม่ทุกรายในระหว่างที่มีสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ โดยกักกันตัวมีระยะเวลาตั้งแต่ ๑๔ วันถึง ๒๔ วัน เพื่อให้ทราบว่าคุณต้องขังที่เข้ามาใหม่ติดเชื้อโรค โควิด-๑๙ หรือไม่ หากพบว่าผู้ต้องขังรายใหม่ผู้ใดเป็นโรคโควิด -๑๙ ก็จะได้มีการจำแนกไว้ให้อยู่ในห้องเฉพาะที่มีแต่ผู้ติดเชื้อ โควิด-๑๙ ต่อจากนั้นจะได้ดำเนินการรักษาโรคดังกล่าว จนกว่าจะหายเป็นปกติ

(๒) ระหว่างที่มีสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ ในประเทศไทย ทางเรือนจำได้ดำเนินการจัดหาหน้ากากอนามัยแจกให้ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในเรือนจำทุกคน

(๓) เรือนจำได้ดำเนินการฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันโรคโควิด-๑๙ ให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำทุกคนโดยสามารถฉีดวัคซีนให้กับผู้ต้องขังอย่างน้อยคนละ ๓ เข็ม

ถึงอย่างไรก็ตามในระยะแรกของการระบาดของโรคโควิด-๑๙ ซึ่งการระบาดในครั้งนี้เป็นการระบาดที่ค่อนข้างรุนแรง การเฝ้าระวังการกักกันโรคในระยะเริ่มแรกอาจจะยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดที่อุบัติขึ้นเป็นครั้งแรกของโลกและประเทศไทย ทำให้มีผู้ต้องขังในเรือนจำจำนวนมากติดเชื้อโรคโควิด-๑๙ แต่การรับมือกับโรคระบาดดังกล่าวเรือนจำทุกแห่งสามารถดำเนินการควบคุมและยุติการระบาดของโรคโควิด-๑๙ อย่างได้ผล ถึงแม้จะมีผู้ป่วยติดเชื้อจำนวนมากแต่อัตราการเสียชีวิตยังมีน้อยกว่าประชาชนที่ติดเชื้ออยู่ภายนอกเรือนจำ ประกอบกับบางเรือนจำมีจำนวนผู้ต้องขังอยู่รวมกันจำนวนมาก และมีพื้นที่ค่อนข้างคับแคบ แออัดหรือไม่สามารถที่จะแบ่งเป็นแดนต่าง ๆ ได้การกักกันโรคและการจำแนกผู้ป่วยออกจากผู้ที่มีอาการปกติทำได้ยาก ทางเรือนจำบางแห่งจึงใช้วิธีแยกตัวผู้ต้องขังที่ติดเชื้อและผู้ต้องขังปกติให้อยู่ในเรือนนอนแยกจากกันระยะหนึ่ง เพื่อดำเนินการตรวจคัดกรอง และดำเนินการรักษาจนสถานการณ์เป็นปกติ การคัดแยกผู้ต้องขังที่ติดเชื้อและไม่ติดเชื้อมีผลดีสามารถทำให้ง่ายต่อการรักษา และทำให้ทราบว่าจำนวนผู้ติดเชื้อจริง ๆ มีจำนวนเท่าไร จากนั้นจะได้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อรักษาผู้ต้องขังผู้ติดเชื้อให้หายเป็นปกติ เรือนจำบางแห่งอาจจะใช้วิธีนำผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างแรกรับตัวเข้าใหม่ นำไปฝากไว้กับเรือนจำอื่น เช่น เรือนจำทหาร เป็นต้น เพื่อที่จะสามารถจะได้ควบคุมผู้ติดเชื้อ

และผู้ที่ไม่ติดเชื่อให้อยู่แยกออกจากกัน หลังจากนั้นจะได้ดำเนินการรักษาผู้ป่วยให้หายเป็นปกติถึงจะได้ย้ายผู้ต้องขังที่หายดีแล้วกลับเข้ามาเรือนจำตามเดิม สิ่งที่ต้องระวังก็คือต้องใช้มาตรการในการป้องกันการติดเชื้อระหว่างผู้ต้องขังในเรือนจำและเจ้าหน้าที่ตลอดถึงบุคคลภายนอกที่จะมีส่วนในการเป็นพาหะของโรคดังกล่าว เช่น ญาติที่มาเยี่ยม หรือบุคคลที่จะต้องเข้าออกระหว่างภายนอกกับเรือนจำโดยใช้มาตรการการตรวจเชื้อเป็นประจำทุกวันให้แน่ใจว่าจะไม่มีผู้เป็นพาหะนำเชื้อโรคจากภายนอกไปสู่ผู้ต้องขังในเรือนจำ

ส่วนที่ ๕ เป็นคำถามปลายเปิด เป็นข้อเสนอแนะด้านอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะด้านอื่น ๆ ที่ผู้ต้องขังสูงอายุที่ถูกควบคุมในเรือนจำและผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกไปอยู่ภายนอกเรือนจำแล้ว ได้มีข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เป็นการสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุให้ดีขึ้น โดยผู้วิจัยขอนำเสนอเป็นด้าน ๆ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับแบบสอบถาม โดยที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ต้องขังเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลตามความเป็นจริงมากที่สุด โดยสรุปในภาพรวมเป็นข้อเสนอแนะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ด้านที่ ๑ เกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ

ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เห็นว่าการกิน อยู่ หลับ นอน ยังมีความจำเป็นที่จะส่งเสริมสุขภาพกายและจิตใจของผู้ต้องขังสูงอายุ ถึงแม้จะตระหนักดีว่าอยู่ระหว่างถูกจำคุก แต่ทั้งนี้เห็นว่าภายในเรือนจำส่วนใหญ่มีการจัดการเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานที่ดีอยู่แล้ว แต่มีบางสิ่งที่ผู้ต้องขังสูงอายุอาจมีความจำเป็นเนื่องจากมีความชราภาพที่ต้องการการดูแลมากกว่าผู้ต้องขังโดยทั่วไป ได้แก่

๑) ผู้ต้องขังสูงอายุมีความต้องการให้ทางเรือนจำมีการจัดอาหารที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยเป็นอาหารที่มีคุณภาพและไม่รสเผ็ดมากเกินไป หรือไม่เผ็ด เช่น ผัด ต้ม ทอด เป็นต้น โดยเฉพาะอาหารมือเย็น นอกจากนี้ ขอให้มีการแยกอาหารของผู้สูงอายุนำส่งให้กับผู้สูงอายุออกต่างหาก ตลอดจนการจัดสถานที่ให้ผู้สูงอายุรับประทานอาหารเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุรับประทานอาหารช้ากว่าผู้ต้องขังอื่น ๆ อีกทั้งผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้น้อยและต้องพึ่งพาอาหารที่ทางเรือนจำจัดหาให้การดูแลด้านอาหารให้มีคุณภาพและปริมาณสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

๒) เรือนนอนมีความต้องการให้มีการแยกผู้ต้องขังสูงอายุนอนแยกออกจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป เพื่อป้องกันการรบกวน

๓) ผู้ต้องขังสูงอายุต้องการให้มีสุขภัณฑ์ในนอนอย่างเพียงพอ ทั้งที่สุขภัณฑ์แบบนั่งยองและแบบชักโครก เนื่องจากในนอนมีผู้ใช้บริการบางช่วงเวลามีจำนวนมากทำให้รอนานและบางเรือนจำมีจำนวนผู้ต้องขังมากและสุขภัณฑ์มีจำนวนน้อยไม่พอเพียงกับจำนวนผู้ต้องขัง

๔) บางเรือนจำมีผู้ต้องขังสูงอายุเสนอว่าขาดน้ำอุปโภค เนื่องจากเรือนจำมีขนาดใหญ่และมีปริมาณผู้ต้องขังจำนวนมากการใช้น้ำจึงมีความจำเป็นในการซักล้าง ใช้อาบ และใช้ในชีวิตประจำวัน

๕) ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มีความต้องการให้ทางเรือนจำจัดที่อาบน้ำและที่ซักผ้าแยกออกต่างหากจากผู้ต้องขังอื่น เนื่องจากผู้สูงอายุมีความเชื่องช้าด้วยวัยที่ชราลงไม่สามารถอาบน้ำชำระร่างกายและซักผ้าได้ทันกับผู้ต้องขังอื่น อีกทั้งในการอาบน้ำมีการจำกัดระยะเวลาเนื่องจากผู้ต้องขังมีจำนวนมากทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุอาบน้ำไม่ทัน

ด้านที่ ๒ ด้านสุขอนามัย

ด้านสุขอนามัยของผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มักมีโรคประจำตัวซึ่งที่เคยเป็นมาก่อนเข้ารับโทษ หรือเป็นหลังจากที่อยู่ในเรือนจำ ส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะที่เหมือนกัน ดังนี้

๑) ผู้ต้องขังสูงอายุขอเสนอให้ทางเรือนจำจัดหายาสามัญประจำบ้านให้กับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำให้เพียงพอ เมื่อหากผู้ต้องขังสูงอายุเจ็บป่วยจะได้รับยาในการแก้อาการที่ป่วยได้ เช่น ยาแก้ปวดส่วนใหญ่ทุกเรือนจำจะจัดหาให้เป็นประจำ แต่เวชภัณฑ์อื่น ๆ ได้แก่ ยาแก้ปวดท้อง ท้องเสียในเรือนจำยังไม่มีในบางเรือนจำ เนื่องจากในเรือนจำผู้ต้องขังอาจเจ็บป่วยดังกล่าว ยาสามัญประจำบ้านจึงมีความจำเป็นนอกจากยาที่ใช้รักษาโรคประจำตัวอื่น ๆ ของผู้ต้องขังสูงอายุ

๒) ในบางเรือนจำผู้ต้องขังมีข้อเสนอแนะต้องการให้เรือนจำมีการจัดอบรมหรือให้คำแนะนำในการดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังสูงอายุเป็นพิเศษและมีการควบคุมให้ผู้ต้องขังสูงอายุเข้าร่วม เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนมักมีอาการ ซึมเศร้า หรือเฉื่อยชา ไม่มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะด้านสุขอนามัย ทั้งที่มีความจำเป็นกับการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังสูงอายุเป็นอย่างมาก

ด้านที่ ๓ ด้านสุขภาพจิตและการปรับตัว

ด้านสุขภาพจิตและการปรับตัว ส่วนใหญ่ผู้ต้องขังสูงอายุมักจะได้รับ การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างหลากหลายตามรูปแบบที่ทางเรือนจำต่าง ๆ จัดให้อยู่เสมอ แต่อย่างไรก็ตามจะต้องมีการกระตุ้นหรือกึ่งบังคับให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งที่ผ่านมาหลายเรือนจำที่ผู้ต้องขังเสนอว่า จะต้องบังคับให้ผู้ต้องขังสูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อตัวผู้ต้องขังสูงอายุเอง

ด้านที่ ๔ ด้านกระบวนการยุติธรรม

๑) ด้านกระบวนการยุติธรรมมีผู้ต้องขังส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะว่า การพิจารณาการพักโทษหรือการพิจารณาลดโทษของผู้ต้องขังสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๘๐ ปีขึ้นไป ควรได้รับการพิจารณาพักโทษในเรือนจำด้วยวิธีคุมความประพฤติให้อยู่ภายนอกเรือนจำ เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุกลุ่มนี้ขาดความสามารถในการช่วยเหลือตนเองได้โดยมีลักษณะหลายอย่าง เช่น มีความชราภาพหลงลืม เคลื่อนไหวช้า และไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้และบางรายมีอาการป่วยเป็นโรคร้ายแรงต้องนอนติดเตียง เป็นภาระให้กับเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังด้วยกันเอง ซึ่งผู้ต้องขังที่มีลักษณะเช่นนี้จะมีความชราภาพหรือเป็นผู้ป่วยติดเตียงนอนรอความตายไม่มีประโยชน์ในการลงโทษอีกต่อไป และคงไม่สามารถที่จะกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดได้อีก สมควรให้ออกไปอยู่ภายใต้การดูแลจากญาติพี่น้อง หรือหน่วยงานอื่นที่จะให้การสงเคราะห์ต่อไป

๒) ด้านความเสมอภาคและความเท่าเทียมในการได้รับการอภัยโทษเนื่องจากฐานความผิดที่แตกต่างกัน เช่นคดีทั่วไปกับคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับคดีทุจริต ผู้ต้องขังสูงอายุขอให้มีการพิจารณาให้มีเกณฑ์การพักโทษอย่างมีความเท่าเทียมกัน โดยไม่ให้มีการแบ่งแยกโดยใช้ฐานความผิดเป็นตัวกำหนดเกณฑ์สำหรับสัดส่วนที่ได้รับการอภัยโทษ

ด้านที่ ๕ ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยมีผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำหลายแห่งได้มีข้อเสนอแนะในเชิงการพัฒนาหลายประเด็น ได้แก่

๑) การจัดให้มีกิจกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังสูงอายุโดยขอให้จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับพื้นที่หรือความสามารถของบุคคล เช่น การฝึกอบรมวิชาชีพ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการปรับตัว เนื่องจากมีผู้ต้องขังสูงอายุหลายรายที่อยู่รับการลงโทษมาเป็นเวลานาน ย่อมไม่ทราบว่าภายนอกเรือนจำมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ชุมชน อาคารสถานที่ ถนนและวิถีชีวิตอย่างสิ้นเชิงผิดแผกจากอดีตเป็นอย่างมาก เมื่อผู้ต้องขังเหล่านี้ออกไปสู่ภายนอกบางรายไม่สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปได้จึงจำยอมกระทำความผิดซ้ำเพื่อให้ถูกส่งกลับมายังเรือนจำ หรือบางรายมีการฆ่าตัวตาย เพราะทนต่อการใช้ชีวิตในสังคมภายนอกเรือนจำไม่ได้ ดังนั้นการจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจึงมีความสำคัญต่อผู้ต้องขังสูงอายุมาก

๒) การจัดหาทุนในการประกอบอาชีพภายหลังปล่อย มีหลายเรือนจำที่ได้ดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกได้เป็นอย่างดี แต่มีบางที่ เช่น เรือนจำกลางสงขลา มีผู้ต้องขังเสนอขอให้หน่วยงานที่ดำเนินการให้ทุนเพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุที่มีศักยภาพมาลงทุนประกอบอาชีพภายหลังปล่อยได้มีการพิจารณาดกกฎเกณฑ์ที่ยากต่อการดำเนินการออกไปบ้างเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ เช่น เกณฑ์ที่ให้หาข้าราชการบางระดับมาเป็นผู้ค้ำประกัน ซึ่งความเป็นจริงผู้ต้องขังบางคนไม่สามารถหาข้าราชการมาค้ำประกันได้ จึงไม่สามารถที่จะรับทุนดังกล่าวได้ เป็นต้น

๓) ผู้ต้องขังสูงอายุหลายรายมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการหาหน่วยงานอื่นที่จะรองรับหรือสงเคราะห์ผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติหลังที่ผู้ต้องขังสูงอายุและป่วยติดเตียงหรือทุพพลภาพได้รับการปล่อยตัวไปแล้วไม่มีญาติมารับตัวทำให้ทางเรือนจำไม่สามารถปล่อยตัวได้ในทันที เช่น บางรายได้รับคำพิพากษาให้ปล่อยตัว ซึ่งกว่าที่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะได้รับหมายศาลที่สั่งให้ปล่อยตัวผู้ต้องขังมาถึงเรือนจำอาจใช้เวลาจนเวลาล่วงไปถึงช่วงเย็นแล้ว ซึ่งหากทางเรือนจำปล่อยตัวผู้ต้องขังนั้นในทันทีคงไม่สามารถกระทำได้อีกเนื่องจากไม่มีผู้ที่จะดูแลช่วงต่อ จึงมีความจำเป็นต้องใช้อำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำสั่งให้สงเคราะห์อยู่ต่อ

ดังนั้น ผู้ต้องขังสูงอายุ จึงมีข้อเสนอให้มีหน่วยงานอื่นที่สามารถรองรับและสงเคราะห์ผู้ต้องขังที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยหน่วยงานดังกล่าวอาจจะเป็นหน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์ภาครัฐหรือเอกชนที่มีความสามารถที่จะรองรับกรณีดังกล่าวได้

๔) ด้านการประสานงานกับญาติเพื่อมารับตัวหลังจากที่ได้รับการปล่อยตัว มีผู้ต้องขังสูงอายุหลายรายที่มีปัญหาเกี่ยวกับการติดต่อหาญาติ ทั้งการให้ญาติมาเยี่ยมและการให้ญาติมาติดต่อเพื่อรับกลับบ้าน เช่น กรณีที่ผู้ต้องขังติดต่อหาญาติไม่ได้เป็นเวลานานก็จะเกิดความทุกข์ใจ ซึมเศร้า ยิ่งนานวันยิ่งมีอาการเหล่านี้มาก ซึ่งเป็นที่น่าเห็นใจ สำหรับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำผู้ที่เกี่ยวข้องได้พยายามแล้วแต่ก็ไม่สามารถติดต่อญาติของผู้ต้องขังได้ จึงเป็นปัญหามาก สำหรับผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติมาติดต่อขอรับตัวจะมีผลต่อการปล่อยก่อนกำหนดเมื่อได้รับการอภัยโทษ เพราะไม่อาจหาผู้มารับตัวได้ จึงเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่เป็นความร้องขอจากผู้ต้องขังสูงอายุ

ข้อเสนอดังกล่าวอาจจะต้องพึ่งพาหน่วยงานอื่นที่เป็นหน่วยงานด้านสังคม สงเคราะห์หรือองค์กรเฉพาะของภาคเอกชนที่ดำเนินการโดยไม่มุ่งหวังกำไร หรือองค์กรการกุศล มาให้ความช่วยเหลือ

ส่วนที่ ๒ การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำต่าง ๆ ได้แก่ เรือนจำกลาง สงขลาจำนวน ๔๐ คน เรือนจำกลางเชียงใหม่จำนวน ๔๐ คน เรือนจำกลางคลองเปรมจำนวน ๔๐ คน ทักษสถานพิเศษหญิงกลาง จำนวน ๑๐ คน ทักษสถานพิเศษธนบุรี จำนวน ๑๐ คน และเรือนจำ กลางขอนแก่นจำนวน ๔๐ คน นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุที่ได้รับการปล่อย ตัวไปแล้วจำนวน ๒๐ คน โดยแบ่งเป็นผู้ต้องขังสูงอายุที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัด สุราษฎร์ธานีจำนวน ๕ คน สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสงขลา จำนวน ๕ สำนักงานคุมประพฤติ จังหวัดเชียงใหม่จำนวน ๕ และสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ คน สามารถ รายงานผลเป็นข้อมูลเบื้องต้นได้ ดังนี้

ด้านที่ ๑ เกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

ความเห็นเกี่ยวกับการให้บริการพื้นฐานที่ทางเรือนจำต่าง ๆ จัดให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ ส่วนใหญ่มีสภาพที่แตกต่างกันไปตามสภาพของพื้นที่ของเรือนจำที่มีความแตกต่างกันบางเรือนจำเป็น เรือนจำที่ได้มีการก่อสร้างโดยมีแบบที่ได้รับการปรับปรุงแล้วมีการกำหนดเขตแดนชัดเจนสำหรับใช้ ในการควบคุมผู้ต้องขังโดยการจำแนกออกเป็นแดนต่าง ๆ ได้ แต่ยังมีเรือนจำบางแห่งที่ยังไม่สามารถ ย้ายไปยังเรือนจำที่สร้างใหม่หรือสถานที่แห่งใหม่จึงจำเป็นต้องใช้วิธีดูแลผู้ต้องขังตามขนาดและพื้นที่ ของเรือนจำที่มีอยู่ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้ต้องขังหากเรือนจำใดมีผู้ต้องขังไม่ มากการบริหารจัดการสามารถจัดสวัสดิการให้กับผู้ต้องขังสูงอายุได้ดีด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามจากการสังเกตพบว่าเรือนจำต่าง ๆ มีการพัฒนาด้านสิทธิขั้นพื้นฐานใน เรือนจำสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุได้ดี มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัยของผู้ ต้องขังสูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไป

๑. ด้านสภาพแวดล้อมในเรือนจำ โดยแบ่งตามลำดับของการสัมภาษณ์ได้ดังนี้

๑) เรือนนอนในเรือนจำกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีความแออัด ในกลุ่มของผู้ต้องขังเพศชาย เนื่องจากเรือนจำส่วนใหญ่ยังไม่มีการแยกผู้ต้องขังสูงอายุแยกนอน ต่างหากจากผู้ต้องขังทั่วไป เนื่องจากภายในเรือนจำมีจำนวนผู้ต้องขังที่มีจำนวนมาก ยกเว้นผู้ต้องขัง สูงอายุที่มีอาการป่วยอาจจะได้รับการดูแลเป็นพิเศษโดยให้นอนในแดนที่เป็นสถานพยาบาล ในขณะที่ ผู้ต้องขังสูงอายุเพศหญิงหรือแดนหญิงจะไม่มี ความแออัดแต่อย่างใด หากพิจารณาโดยรวมจะเห็นว่า หอนอนของผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่ยังถือว่าไม่มีความแออัดเท่ากับหอนอนของผู้ต้องขังอื่น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า มีบางเรือนจำ เช่นเรือนจำกลางขอนแก่นเป็นเรือนจำที่มีการจัดการเกี่ยวกับ หอนอนของผู้ต้องขังได้ดีมากมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการรักษาความสะอาดและการรักษา

ความปลอดภัยของผู้ต้องขังได้เป็นอย่างดี มีระบบการตรวจสอบผู้ต้องขังชัดเจน ตรวจสอบได้ง่ายมีการจัดสรรผ้าปูที่นอน ผ้าห่มไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

ภาพประกอบที่ ๑ หอนอนชายเรือนจำกลางขอนแก่น

จากภาพประกอบที่ ๑ พบว่าเรือนจำกลางขอนแก่นมีการจัดอุปกรณ์ที่ใช้ในนอนในเรือนนอนอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย และอาคารเรือนนอนมีความปลอดภัยโปร่งอากาศถ่ายเทได้สะดวก และมีความสะอาดไม่มีกลิ่นรบกวนผู้ต้องขังในเรือนนอน

นอกจากเรือนจำกลางขอนแก่น ยังมีเรือนจำกลางสงขลา เรือนจำกลางเชียงใหม่ และทัณฑสถานหญิงกลางที่ผู้วิจัยพบว่าอาคารต่าง ๆ และเรือนนอนที่มีการรักษาความสะอาดและความมีระเบียบเรียบร้อยได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในภาพรวมให้ดีขึ้น และเป็นการปรับภูมิทัศน์ที่ดีในเรือนจำเป็นการส่งเสริมคุณภาพที่ดีให้กับผู้ต้องขังและผู้ต้องขังสูงอายุด้วยเช่นกัน

ภาพประกอบที่ ๒ ผังผู้ต้องขังในหอนอนชายเรือนจำกลางขอนแก่น

จากภาพประกอบ ๒ จะเห็นได้จากบริหารจัดการและความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่มีความสำคัญมาก นอกจากนี้ถึงแม้เรือนจำกลางขอนแก่นจะเป็นเรือนจำที่ก่อสร้างมายาวนานหากมีการบริหารจัดการที่ดี เรือนนอนของผู้ต้องขังก็มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยได้เช่นกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าเรือนนอนของผู้ต้องขังสูงอายุที่มีความสะอาดและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในเรือนจำกลางสงขลาและทัณฑสถานพิเศษหญิงกลางที่เป็นเรือนจำที่สร้างใหม่ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการบริหารจัดการที่ดีของเรือนจำต่าง ๆ เกี่ยวกับการดูแลสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ส่งผลให้ผู้ต้องขังสูงอายุมีสุขภาพกายสุขภาพจิตใจที่สมบูรณ์ ถือว่าเป็นการให้สวัสดิการที่เป็นไปตามสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังสูงอายุโดยแท้จริง

๒) การถ่ายเทอากาศในเรือนนอนของผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้วิจัยพบว่าสภาพของเรือนนอนในเรือนจำส่วนใหญ่มีสภาพที่คล้ายกัน คือ เป็นเรือนนอนที่มีหลังคาสูง ปราศจากที่มุงที่บังมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก เนื่องจากโดยสภาพเรือนนอนของผู้ต้องขังจะต้องเป็นที่โล่งไม่มีสิ่งกีดขวางใดใดที่จะเป็นอุปสรรคในการตรวจการของเจ้าหน้าที่ ทั้งเพื่อความปลอดภัยของผู้ต้องขัง และการป้องกันการก่อเหตุร้ายในเรือนนอน

๓) ห้องสุขาและสุขภัณฑ์ภายในเรือนนอนของผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้วิจัยพบว่าในเรือนนอนของผู้ต้องขังสูงอายุในแดนหญิงจะมีสุขภัณฑ์เพียงพอกับความต้องการของผู้ต้องขังสูงอายุมีทั้งแบบนั่งยองและแบบชักโครก ส่วนใหญ่การจัดสวัสดิการด้านนี้ไม่เกิดปัญหากับผู้ต้องขังหญิงสูงอายุ ในขณะที่เรือนนอนของผู้ต้องขังสูงอายุในแดนชายจะมีความต้องการใช้ห้องสุขามากเนื่องจากอยู่กันเป็นจำนวนมาก บางครั้งสุขภัณฑ์ยังไม่มีเพียงพอกับการใช้ในยามที่มีผู้ต้องขังต้องการใช้ในคราวเดียวกันหลายคน ซึ่งส่วนใหญ่ทางเรือนจำได้จัดให้มีสุขภัณฑ์ทั้งแบบนั่งยองและแบบชักโครก อย่างไรก็ตามหากเรือนนอนของผู้ต้องขังมีสุขภัณฑ์อย่างพอเพียงอย่างน้อยขอให้มีสุขภัณฑ์แบบชักโครกและแบบนั่งยองอย่างสองที่ต่อหนึ่งเรือนนอนก็อาจพอเพียงกับผู้ต้องขังสูงอายุได้เช่นกัน

๔) เรือนจำมีทางเดินเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังที่ใช้ไม้เท้า รถวีลแชร์ หรือราวให้ยึดเกาะ ผู้วิจัยพบว่า ทางเดินลักษณะดังกล่าวยังไม่ปรากฏให้เห็นในเรือนจำต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปสังเกตพบว่าในรายชื่อของผู้ต้องขังสูงอายุและมีความพิการนั้นจะได้รับการจัดสรรรถวีลแชร์ ถึงอย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่ามีผู้ต้องขังหนึ่งรายซึ่งมีความพิการและได้รับการบริจากรถวีลแชร์เช่นกัน ต่อมาผู้ต้องขังรายนั้นเมื่อมีความขัดสนด้านการเงินได้นำรถวีลแชร์นั้นขายต่อให้กับผู้ต้องขังรายอื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือได้ว่าอาจจะเป็นสิทธิของผู้ต้องขังรายนั้นแต่การให้บริการดังกล่าวควรได้รับการควบคุมหรือได้รับจากเจ้าหน้าที่ก่อน

๒. ด้านสุขอนามัย โดยแบ่งตามลำดับของการสัมภาษณ์ได้ ดังนี้

๑) ด้านการได้รับการแนะนำการดูแลสุขภาพอยู่เสมอ ผู้วิจัยพบว่าเรือนจำมีการดำเนินการจัดการอบรมหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอยู่เป็นประจำ แต่ความสนใจของผู้ต้องขังสูงอายุบางคนอาจจะไม่ให้ความสนใจเพราะผู้ต้องขังบางคนมีภาวะซึมเศร้าไม่สนใจสิ่งต่าง ๆ หรืออาจจะมีอายุมาก และบางคนอ้างว่าป่วยและไม่ต้องการเข้ารับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่หรือจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางเรือนจำจัดให้

๒) ด้านการตรวจรับการรักษาจากแพทย์หรือเจ้าหน้าที่เฉพาะทาง ผู้วิจัยพบว่าแต่ละเรือนจำจะมีการดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจสุขภาพที่มีความแตกต่างกัน เช่น ในเรือนจำกลางขอนแก่นมีการประสานหน่วยงานภายนอกมีแพทย์ พยาบาล และทันตแพทย์มาให้บริการตรวจรักษา

กับผู้ต้องขังในเรือนจำ จากข้อมูลที่สอบถามผู้ต้องขังสูงอายุพบว่าเรือนจำกลางขอนแก่นไม่มีปัญหา ด้านการแพทย์และพยาบาลในการตรวจสุขภาพผู้ต้องขังในเรือนจำ ส่วนเรือนจำในเขตกรุงเทพฯ พบว่ามีโรงพยาบาลของกรมราชทัณฑ์คอยให้การบริการแก่ผู้ต้องขังสูงอายุตลอดเวลา ซึ่งภายใน เรือนจำจะมีจิตอาสาคอยให้ความช่วยเหลืองานด้านการศึกษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังสูงอายุเป็นปกติ เช่นเดียวกันกับเรือนจำกลางสงขลามีการให้การบริการและการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ต้องหา สูงอายุโดยมีหน่วยพยาบาลเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งผู้ต้องขังจิตอาสาด้านการพยาบาลเป็นประจำและ ผู้สูงอายุไม่ได้มีปัญหาด้านการดูแลรักษาด้านสุขภาพแต่อย่างไร

๓) เรือนจำมียาและเวชภัณฑ์ที่เพียงพอ ผู้วิจัยพบว่าผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเรือนจำในต่างจังหวัดมักจะให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่าเมื่อมีการเจ็บป่วยเล็กน้อย เช่น ปวด หัว ปวดท้อง ท้องเสีย ฯ หากมีความประสงค์จะขอยามาเพื่อบรรเทาอาการดังกล่าวมักจะได้รับแต่ยา เม็ดพาราเซตามอล จนกลายเป็นยาประจำของเรือนจำ สาเหตุเนื่องจากทางกรมราชทัณฑ์มี กฎระเบียบเข้มงวดเกี่ยวกับการนำยาเวชภัณฑ์เข้าไปในเรือนจำ เนื่องจากมียาหลายประเภทที่ไม่ใช่ยา รักษาโรคประจำตัวของผู้ต้องขังและยาต่าง ๆ บางชนิดเมื่อรับประทานเข้าไปแล้วทำให้เกิดอาการเมา จึงเป็นที่ต้องการในหมู่ผู้ต้องขังอื่นในการใช้เสพจำนวนมากเพื่อมีอาการเมายาจึงเป็นที่ต้องการและมีความพยายามที่จะหายามากมาย เช่นมีการขอซื้อต่อจากผู้ต้องขังที่ได้รับยามาและเก็บสะสมไว้ เพื่อใช้รับประทานจนมีอาการเมายาขึ้น ดังนั้นเมื่อใดที่เจ้าหน้าที่ได้ให้ยารักษาโรคกับผู้ต้องขังทุกคน และจะต้องคอยตรวจสอบดูให้ชัดเจนก่อนว่าผู้ป่วยได้รับประทานยานั้นเรียบร้อยหรือยัง เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ป่วยนั้นนำยาไปให้กับผู้ต้องขังอื่นได้ใช้เสพต่อไป

ถึงอย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุแล้วยาสามัญประจำบ้านยังคงมีความจำเป็นเนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุมีร่างกายที่ไม่แข็งแรงและเป็นไปตามวัย ย่อมมีอาการต่าง ๆ นานา เกิดขึ้นได้เช่นอาการปวดหัว เป็นไข้ ปวดท้อง ท้องเสียหรืออาการวิงเวียน เป็นต้น ซึ่งควรจะมี ยาสามัญประจำบ้านไว้คอยให้การบริการแก่ผู้ต้องขังสูงอายุในขณะที่อยู่ในเรือนนอน

๔) เรือนจำมีอาหารที่เหมาะสมและเพียงพอกับผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้วิจัยพบว่า เรือนจำทั้งในเขตกรุงเทพฯ และเรือนจำในต่างจังหวัดมีการบริหารจัดการด้านอาหารแก่ผู้ต้องขัง สูงอายุที่แตกต่างกันส่วนใหญ่ผู้ต้องขังสูงอายุจะให้ข้อมูลว่า อาหารในเรือนจำมีปริมาณและคุณภาพที่ไม่เพียงพอกับผู้ต้องขังสูงอายุจนเป็นเหตุให้ผู้ต้องขังสูงอายุต้องซื้ออาหารมารับประทาน และอาหารที่ ผู้ต้องขังซื้อจากร้านสวัสดิการของเรือนจำก็ยังมีราคาแพง การจัดเมนูอาหารสำหรับผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีการจัดเมนูย่อยตามรายการอาหารที่ทางเรือนจำกำหนดไว้ ซึ่งแบ่งออกเป็นอาหาร ๓ มื้อ ประกอบด้วยมื้อเช้าจะเป็นข้าวสวยมีกับข้าวประกอบ มื้อกลางวันจะเป็นข้าวต้ม หรือก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น ส่วนมื้อเย็นจะเป็นข้าวสวยมีกับข้าวตามเมนูถ้าทางเรือนจำเป็นผู้กำหนดมีตารางชัดเจน แต่ปัญหา ที่พบกับผู้ต้องขังสูงอายุคือ ๑) มื้อเย็นส่วนใหญ่จะเป็นอาหารรสเผ็ด หรือเผ็ดมาก ผู้ต้องขังสูงอายุไม่สามารถรับประทานได้เนื่องจากมีอาการแสบปากทำให้รับประทานอาหารไม่อิ่มหรือรับประทานได้น้อย ๒) จำนวนกับข้าวมีน้อยและขาดคุณภาพเช่น มีแต่น้ำแกง สาเหตุมาจากทางเรือนจำไม่ได้แยก

อาหารให้เฉพาะกับผู้ต้องขังสูงอายุกับผู้ต้องขังอื่น ประกอบกับสถานที่ให้ผู้ต้องขังสูงอายุไม่ได้ถูกแยกออกต่างหากกับผู้ต้องขังอื่นด้วย ทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้รับอาหารน้อย หรือรับประทานไม่ทัน เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุรับประทานอาหารได้ช้า แต่ถึงอย่างไรก็ตามยังมีเรือนจำที่มีการดำเนินการด้านอาหารของผู้ต้องขังที่มีปริมาณและคุณภาพ เช่น เรือนจำกลางขอนแก่น เรือนจำกลางสงขลา และทัณฑสถานหญิงกลาง ที่มีการบริหารจัดการเกี่ยวกับอาหารของผู้ต้องขังสูงอายุได้ดี ตั้งแต่กระบวนการเตรียมอาหารดิบ การปรุงอาหารในโรงสุทกรรมที่ได้มาตรฐานมีความสะอาดและความปลอดภัย การจัดหาขณะโดยใช้ตลาดหลุมจนถึงการจัดให้กับผู้ต้องขังสูงอายุรับประทาน

การจัดสวัสดิการพื้นฐานถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญกับผู้ต้องขังสูงอายุเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าผู้ต้องขังเหล่านี้จะอยู่ระหว่างการรับโทษ แต่เขาเหล่านั้นก็ยังเป็นมนุษย์และมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นบุคคลทั่วไปย่อมได้รับการดูแลสิทธิขั้นพื้นฐานให้มีความเสมอภาคกัน และเป็นสิ่งที่จะสร้างความสงบสุขขึ้นภายในเรือนจำ หากขาดปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อความสุขของผู้ต้องขังในเรือนจำได้และที่สำคัญที่สุดอาหารมื้อเย็นผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะเริ่มรับประทานอาหารเมื่อเวลา ๑๔.๓๐ น. และเมื่อขึ้นเรือนนอนไปแล้วกว่าจะได้รับประทานอาหารเข้าจนกว่าเวลา ๐๗.๓๐ น. ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาานหากผู้ต้องขังรับประทานอาหารไม่อิ่มหรือเกิดอาการหิวคงจะต้องทนรอนานกว่าจะได้รับประทานอาหารเข้า

๓. ด้านสุขภาพจิตและการปรับตัว

ด้านสุขภาพจิตและการปรับตัว ผู้วิจัยพบว่าแต่ละเรือนจำมีการจัดกิจกรรมด้านการพัฒนาจิตใจอย่างหลากหลาย ส่วนใหญ่จะดำเนินกิจกรรมตามความเหมาะสมของพื้นที่ หรือตามทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ตลอดจนความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาร่วมกันจัดกิจกรรมให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีขึ้นในเรือนจำจึงมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามพื้นที่ต่าง ๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑) เรือนจำมีโปรแกรมสำหรับการปรับตัวสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้วิจัยพบว่าในแต่ละเรือนจำก็มีกิจกรรมสำหรับการปรับตัวได้หลายรูปแบบได้แก่ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจ เช่น การสวดมนต์ไหว้พระการนิมนต์พระให้มาเทศนาอบรมจริยธรรมอบรมธรรมให้กับผู้ต้องขังสูงอายุสำหรับศาสนาพุทธ และการให้ผู้ต้องขังศาสนาอิสลามได้ปฏิบัติศาสนกิจของตนเอง การจัดกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ สำหรับให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวแต่มีผู้สูงอายุบางคนที่ไม่ค่อยชอบเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากมีอายุมากหรือมีอาการเจ็บป่วย บางเรือนจำมีการจัดกิจกรรมนันทนาการด้วยการประสานงานกับหน่วยงานด้านการศึกษาภายนอกเพื่อมาฝึกอบรมให้ความรู้กับผู้ต้องขังในวิชาชีพดนตรี โดยการก่อตั้งเป็นวงดนตรีประจำเรือนจำ และมีการแสดงดนตรีให้ผู้ต้องขังได้รับชมรับฟังทั้งผู้ต้องขังแดนชายและผู้ต้องขังแดนหญิง ทำให้ผู้ต้องขังได้รับความบันเทิงและได้รับความผ่อนคลายและความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีความภาคภูมิใจในตนเองที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของ

สังคมในเรือนจำ ซึ่งในแต่ละเรือนจำมีสภาพไม่ต่างกับชุมชนเช่นเดียวกับสังคมภายนอก ดังนั้นการจัดกิจกรรมเพื่อการปรับตัวของผู้ต้องขังจึงมีความจำเป็นที่จะส่งผลให้เกิดการปรับตัวเข้ากับสังคมในเรือนจำของผู้ต้องขังสูงอายุได้ดี

๒) มีแพทย์หรือนักจิตวิทยาให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิตผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้วิจัยพบว่า ในแต่ละเรือนจำมีการดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป สำหรับในเรือนจำที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จะมีแพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาลที่อยู่ในสังกัดของโรงพยาบาล ของกรมราชทัณฑ์ที่ให้บริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังสูงอายุ แต่สำหรับเรือนจำในต่างจังหวัดมีความจำเป็นต้องประสานงานกับโรงพยาบาลภายนอกเพื่อให้แพทย์และพยาบาลได้เข้ามาให้บริการทางการแพทย์กับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ เช่น ในเรือนจำกลางขอนแก่นจะมีทีมแพทย์ ทันตแพทย์ จากโรงพยาบาลภายนอกเข้ามาให้บริการทั้งในด้านการตรวจรักษาและการตรวจทางทันตกรรม และการให้การปรึกษาต่าง ๆ แก่ผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม ในเรือนจำอีกหลายแห่งในภูมิภาคต่าง ๆ ยังขาดแคลนแพทย์และพยาบาลที่จะเข้ามาตรวจร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังสูงอายุ

๓) มีกิจกรรมเพื่อสร้างคุณค่าให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้วิจัยเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวมีความจำเป็นกับผู้ต้องขังสูงอายุเป็นอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแต่ละเรือนจำก็มีแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันไป ส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการสร้างคุณค่าในตนเองให้กับผู้ต้องขังสูงอายุทั้งในทางตรงและทางอ้อมในทางตรง ได้แก่ กิจกรรมที่จัดขึ้นในลักษณะเป็นโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำอย่างเป็นรูปธรรม เช่น กรณีของโรงเรียนผู้สูงอายุในระบบออนไลน์ของเรือนจำจังหวัดนนทบุรีที่มีการจัดกิจกรรมให้ผู้ต้องขังได้มีการเรียนรู้ผ่านระบบที่วีจอร์ปิดที่ทางเรือนจำจัดให้ ทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้และความบันเทิง ทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุมีความรู้สึก ว่าตัวเองมีคุณค่าและสามารถมีกำลังใจอยู่ต่อไปได้ แต่มีบางเรือนจำที่มีการริเริ่มเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุบ้าง แต่เนื่องจากประสบปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา จึงไม่สามารถดำเนินการเปิดโรงเรียนผู้สูงอายุดังกล่าวได้

นอกจากนี้ยังพบว่า เรือนจำส่วนใหญ่มีนักสังคมสงเคราะห์และพยาบาลที่เป็นผู้คอยดูแลและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับผู้สูงอายุในเรือนจำ ซึ่งพบว่าแต่ละเรือนจำมีจำนวนผู้ต้องขังเป็นจำนวนมากและเจ้าหน้าที่เหล่านี้ไม่ได้ดูแลเฉพาะในส่วนของผู้ต้องขังสูงอายุเท่านั้นยังต้องดูแลผู้ต้องขังอื่น ๆ ที่มีจำนวนมากเช่นกัน เมื่อเทียบอัตราส่วนความรับผิดชอบระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขังในเรือนจำจะเห็นได้ว่ามีจำนวนเจ้าหน้าที่มีน้อยกว่ามาตรฐาน จึงเป็นภาระหนักที่เจ้าหน้าที่ในเรือนจำสำหรับการดูแลผู้ต้องขังในภาพรวม

๔. ด้านกระบวนการยุติธรรม

เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ผู้วิจัยพบว่าในกระบวนการยุติธรรมมีความสำคัญต่อผู้ต้องขังสูงอายุเป็นอย่างมากเนื่องจากผลการตัดสินคดีเป็นความหวังในสิ่งเดียวของผู้ต้องขังสูงอายุเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม เช่น การพักลดโทษ การได้รับอภัยโทษ การได้รับการลดโทษ

การพิจารณาในการเลื่อนชั้น ตลอดจนข้อมูลข่าวสารในกระบวนการยุติธรรม เช่นคำพิพากษาคดีหรือความก้าวหน้าของคดีต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้นเป็นเรื่องที่ผู้ต้องขังมีความใจจดใจจ่อรอคอยเพื่อที่จะรับทราบความก้าวหน้าของคดีของตนเองในกระบวนการยุติธรรม สามารถแบ่งเป็นกรณีต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑) เกณฑ์ในการพักลดโทษผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังสูงอายุบางราย มีอายุมาก ไม่มีความสามารถในการดูแลตนเองได้ เช่นผู้ต้องขังที่มีอายุตั้งแต่ ๗๐ ปี หรือ ๘๐ ปี ผู้ต้องขังเหล่านี้บางคนมีความชราภาพ สติปัญญาหลงลืม ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ ผู้ต้องขังบางคนมีความพิการ หรือเป็นผู้ป่วยติดเตียงหรือมีสติไม่สมประกอบซึ่งผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าผู้ต้องขังสูงอายุในกลุ่มนี้สมควรได้รับการพิจารณาให้ได้รับการควบคุมตัวอยู่ภายนอกเรือนจำ เช่น การใช้กำไลอิเล็กทรอนิกส์ในการควบคุมตัวอยู่กับบ้าน เพื่อที่จะให้ญาติพี่น้องของผู้ต้องขังได้ดูแลช่วยเหลือ ตามสถานะ อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังสูงอายุกลุ่มนี้นอกจากจะไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้แล้วยังคงไม่สามารถที่จะไปสร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมได้อีกต่อไป ความเห็นส่วนใหญ่ของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำจึงเห็นว่ากระบวนการพักลดโทษสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุที่มีความชราและทุพพลภาพควรได้รับการพิจารณาแก้ไขระเบียบหรือกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมเสียใหม่ เพื่อเกิดประโยชน์โดยแท้จริงต่อสังคมโดยรวมตลอดจนสังคมในเรือนจำด้วยเช่นกัน

๒) การแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลการดำเนินคดีของผู้ต้องขังสูงอายุมีความสำคัญมาก เนื่องจากผู้สูงอายุเหล่านี้มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับผลการดำเนินคดีหรือความก้าวหน้าของคดีสิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากธรรมชาติของผู้ต้องขังย่อมมีความต้องการออกจากเรือนจำเพื่อไปอยู่กับครอบครัวดังปกติโดยเร็ว การที่เจ้าหน้าที่แจ้งผลการดำเนินคดีในขั้นตอนต่าง ๆ ตลอดจนการพิจารณาต่าง ๆ ให้กับผู้ต้องขังทราบย่อมทำให้ผู้ต้องขังสามารถปรับความรู้สึกทำใจได้ และสามารถปรับตัวให้สามารถอยู่ในเรือนจำได้โดยมีความวิตกกังวลน้อยลง

๕. เรือนจำควรมีมาตรการในการรับมือด้านการตกเป็นเหยื่อของผู้ต้องขังสูงอายุ ภายในเรือนจำ จากการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำพบว่าในเรือนจำส่วนใหญ่ผู้ต้องขังสูงอายุและผู้ต้องขังอื่นยังสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยที่ผู้ต้องขังสูงอายุไม่ได้ตกเป็นเหยื่อของผู้ต้องขังอื่นที่ขอใช้ความรุนแรง เนื่องจากในเรือนนอนส่วนใหญ่ผู้ต้องขังยังมีความเคารพในความอาวุโสเช่นเดียวกับสังคมภายนอก จึงไม่มีการใช้ความรุนแรงหรือมีการกลั่นแกล้งกันภายในเรือนจำ แต่ก็มีบ้างที่มีการกระทบกระทั่งกันระหว่างผู้ต้องขังสูงอายุด้วยกันเอง แต่ยังไม่เป็นประเด็นเกี่ยวกับการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในเรือนจำ จากการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุเกี่ยวกับกรณีเรือนนอนผู้สูงอายุที่มีผู้ต้องขังอื่นร่วมอยู่ในเรือนนอนรวมกัน บางคนให้สัมภาษณ์ว่าการที่ผู้ต้องขังผู้สูงอายุกับผู้ต้องขังอื่นนอนรวมปะปนกันเป็นสิ่งที่ดีเนื่องจากเวลาที่ผู้สูงอายุไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้จึงมีความจำเป็นที่ผู้ต้องขังที่มีความแข็งแรงให้ความช่วยเหลือเป็นจิตอาสาในการดูแลผู้สูงอายุเหล่านั้นได้ แต่อย่างไรก็ตามบางความคิดเห็นที่เห็นว่าผู้ต้องขังสูงอายุควรอยู่ในเรือนนอนที่แยกต่างหากจากผู้ต้องขังอื่นเนื่องจากจะทำให้มีความแออัดเพิ่มขึ้น และผู้ต้องขังที่เป็นกลุ่มวัยรุ่นมันจะส่งเสียงรบกวนผู้ต้องขังสูงอายุทำให้ไม่สามารถหลับนอนได้อย่างเต็มที่ เป็นต้น

๖. การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ มีความจำเป็นกับผู้ต้องขังสูงอายุเป็นอย่างมากเนื่องจากการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็นการเตรียมผู้ต้องขังสูงอายุก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัวหรือแม้แต่หลังการปล่อยตัวไปแล้วผู้วิจัยพบว่าปัญหาในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุมีประเด็นที่สำคัญประมาณ ๔ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ ได้แก่ การจัดโปรแกรมให้การปรึกษากิจกรรมสำหรับการปรับตัวของผู้ต้องขังสูงอายุที่ได้รับการควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำเป็นเวลานาน บางคนถูกคุมตัวอยู่ในเรือนจำมีระยะเวลามากกว่า ๓๐ ปี ผู้ต้องขังสูงอายุจึงมีความคุ้นเคยในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ แต่ในทางกลับกันสังคมภายนอกได้มีการปรับเปลี่ยนพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม การพัฒนาเมืองและเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร ซึ่งผู้ต้องขังต้องมีการเรียนรู้ที่จะปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสังคมภายนอกทั้งในด้านความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพและวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน จากข้อมูลของผู้ต้องขังสูงอายุ ทราบว่ามีผู้ต้องขังบางรายที่ได้รับการปล่อยตัวออกไปสู่สังคมแล้วไม่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมนั้นได้จึงมีการกระทำผิดซ้ำเพื่อให้กลับเข้ามารับโทษในเรือนจำดังเดิมกับบางรายไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบันหรือการประกอบอาชีพในปัจจุบันได้ถึงกับมีการฆ่าตัวตายก็มี ดังนั้นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุจึงต้องได้รับการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวเพื่อที่จะให้สามารถอยู่ในสังคมปัจจุบันได้เป็นปกติอย่าง บุคคลทั่วไป

ประเด็นที่ ๒ การสงเคราะห์หลังปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุที่ไม่มีญาติมารับและผู้ต้องขังสูงอายุไม่มีความสามารถในการที่จะช่วยเหลือตนเองได้เช่นในกรณีของผู้ป่วยสูงอายุและเป็นผู้พิการหรือเป็นผู้สูงอายุที่มีความชราภาพ เช่นตัวอย่างของผู้ต้องขัง ที่มีความพิการไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ซึ่งศาลพิจารณาคดีให้ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำขณะที่ผู้ต้องขังรายนั้นไม่มีญาติพี่น้องมาแจ้งความประสงค์ขอรับตัว จึงเป็นเหตุให้ทางเรือนจำไม่สามารถที่จะปล่อยตัวผู้ต้องขังรายนั้นได้ในทันทีหรือภายในวันเดียวกัน จึงต้องใช้อำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำสงเคราะห์ผู้ต้องขังให้อยู่ในเรือนจำต่อไป

จากข้อมูลจากผู้ต้องขังสูงอายุที่ให้ข้อมูลมาทำให้ทราบว่าปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ผู้ต้องขังหลังจากที่รับการปล่อยตัวและไม่มีญาติพี่น้องมาติดต่อขอรับตัวและผู้ต้องขังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้จึงเป็นการยากที่จะถูกปล่อยตัวออกไป กรณีดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าควรมีหน่วยงานภาครัฐบางหน่วยงานมารองรับการสงเคราะห์หลังปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้และไม่มีญาติพี่น้องมาขอรับตัวเพื่อที่จะไม่ให้เกิดปัญหากับผู้ต้องขังสูงอายุดังกล่าวต่อไป

ประเด็นที่ ๓ เรื่องการฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขัง การฝึกอาชีพในการเตรียมผู้ต้องขังก่อนที่ได้รับการปล่อยตัวถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุภายหลังจากที่กลับไปอยู่ในสังคม เช่น การฝึกอาชีพต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุพบว่า การฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขังสูงอายุบางกิจกรรมไม่มีความสอดคล้องกับสภาพพื้นที่หรือความสามารถ

ของผู้ต้องขังสูงอายุเท่านั้นได้ถึงแม้มีการฝึกอาชีพได้มากอย่างไร ก็ไม่สามารถที่จะออกไปประกอบอาชีพเหล่านั้นได้ ดังนั้นการฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขังสูงอายุก่อนได้รับการปล่อยตัวจะต้องได้รับการพิจารณาเกี่ยวกับความเหมาะสมในด้านพื้นที่ความสามารถในการประกอบอาชีพของผู้ต้องขังและส่วนประกอบต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาจัดกิจกรรมฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขังเท่านั้นตอนนี้เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้มีอาชีพที่สามารถใช้ประกอบอาชีพในการดำเนินชีวิตได้อย่างแท้จริง

ประเด็นที่ ๔ ด้านการจัดหาทุนเพื่อประกอบอาชีพของผู้ต้องขังสูงอายุภายหลังปล่อย ผู้วิจัยพบว่าในหลายเรือนจำทั้งในกรุงเทพมหานครและเรือนจำในต่างจังหวัดมีการจัดหาทุนหรือการประสานงานจากหน่วยงานอื่นเพื่อให้ทุนกับผู้ต้องขังหลังจากที่รับการปล่อยตัว เช่น ธนาคารต่าง ๆ หรือหน่วยงานของภาครัฐซึ่งผู้ต้องขังที่มีความสามารถและมีศักยภาพเพียงพอหรือมีที่ดินที่มากพอสามารถขอรับทุนของหน่วยงานเหล่านั้นไปใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพได้ แต่มีบางจังหวัดที่เป็นประเด็นปัญหาเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุได้ดำเนินการขอรับทุนจากหน่วยงานภาครัฐบางหน่วยงานแต่เนื่องจากหน่วยงานผู้ให้ทุนมีระเบียบและข้อปฏิบัติที่ยากต่อการปฏิบัติเช่นผู้ขอทุนจะต้องได้รับการรับรองจากข้าราชการระดับสูงเพื่อรับรองในการขอรับทุนนั้นทำให้ผู้ขอรับทุนไม่สามารถหาข้าราชการดังกล่าวมารับรองได้จึงไม่สามารถเทียบได้รับทุนดังกล่าว ซึ่งถ้าหากหน่วยงานผู้ให้ทุนมีการปรับระเบียบข้อปฏิบัติต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมกับผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวไปแล้วก็จะทำให้ผู้ต้องขังสามารถที่จะได้รับทุนไปประกอบอาชีพได้ หากผู้ต้องขังมีอาชีพที่มั่นคงถาวรย่อมไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก

ประเด็นที่ ๕ เรื่องเกี่ยวกับการติดตามหรือการเยี่ยมบ้านผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว เพื่อเป็นการให้กำลังใจกับผู้ต้องขังสูงอายุ ประเด็นดังกล่าวอาจจะไม่ใช่ประเด็นที่อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของเรือนจำทั่วประเทศหรือสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดที่มีภารกิจในการดูแลสอดส่องผู้ต้องหาในคดีต่าง ๆ เป็นปรกติ แต่เป็นประเด็นที่ผู้วิจัยพบว่าผู้ต้องขังสูงอายุเมื่อได้รับการปล่อยตัวให้ไปอยู่ในสังคมส่วนใหญ่จะกลับไปอยู่กับครอบครัว ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่ที่ได้รับการปล่อยตัวไปแล้วจะมีความรู้สึกดีใจที่ได้เห็นหน่วยงานราชการมาสอบถามความเป็นอยู่ หรือมาเยี่ยมเยียนทำให้รู้สึกมีความภาคภูมิใจที่ยังมีหน่วยงานภาครัฐยังให้ความสนใจถึงแม้จะไม่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันแต่ประการใด แต่เป็นการสร้างคุณค่าให้กับผู้ต้องขังสูงอายุที่ได้รับการปล่อยตัวไปแล้ว ทำให้เขาเหล่านั้นรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและมีกำลังใจในการที่จะต่อสู้ชีวิตต่อไปได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่จะมีความยินดีที่เห็นเจ้าหน้าที่รัฐมาเยี่ยมและเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือในการตอบข้อซักถาม และยังมีความประสงค์ที่จะช่วยเหลือกับหน่วยงานราชการในการที่จะแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์หรือการให้ประสบการณ์กับประชาชนเพื่อเป็นอุทาหรณ์ในการใช้ชีวิตที่จะไม่กระทำความผิดและถูกพิพากษาจำคุกในเรือนจำ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการเยี่ยมเยียนเป็นการส่งเสริมกำลังใจให้กับผู้ต้องขังสูงอายุได้เป็นอย่างดี แต่คงต้องอาศัยดูงานภาครัฐหรือเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไรดำเนินการต่อไป

กลุ่มที่ ๒ การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในเรือนจำ

การศึกษาครั้งนี้กำหนดให้มีการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เรือนจำที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการผู้ต้องขังจำนวน ๑๒ รายประกอบด้วย ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการส่วนสวัสดิการผู้ต้องขัง งานสังคมสงเคราะห์ งานพยาบาล ของเรือนจำโดยมีประเด็นคำถามประเด็น ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ที่ให้การสัมภาษณ์

เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บัญชาการเรือนจำ จำนวน ๓ คน ผู้อำนวยการส่วนสวัสดิการผู้ต้องขังจำนวน ๑ คน สังคมสงเคราะห์จำนวน ๒ คน พยาบาลจำนวน ๖ คน และรวมทั้งสิ้น ๑๖ คน ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้ต้องขังสูงในเรือนจำมาแล้วหลายปี (โดยเฉลี่ยประมาณ ๑๖ ปี) นอกจากนี้ ยังมีประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินโครงการในการพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุ เช่น โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นต้น

ส่วนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุ

๑) ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ต้องขังสูงอายุในความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ คำจำกัดความว่า ผู้ต้องขังสูงอายุ คือ ผู้ต้องขังที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป ผู้ต้องขังสูงอายุจะต้องได้รับการตรวจคัดกรองดูแลเพิ่มมากกว่าผู้ต้องขังทั่วไป เนื่องจากบางคนอาจจะมีโรคประจำตัว ที่รู้ตัวก่อนและไม่รู้ตัว เนื่องจากไม่ได้รับการรักษาจากภายนอกเรือนจำนอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีความเสื่อมสมรรถภาพทั้งร่างกายและสมอง โดยส่วนมากจะอยู่ในช่วงวัย ๕๕ ปีขึ้นไป แต่ประเทศไทยกำหนดไว้ว่าอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ซึ่งบุคคลประเภทดังกล่าวเป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ นอกจากนี้ ยังหมายถึงบุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด ตลอดจนบุคคลที่ถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ขบด้วยกฎหมายให้ลงโทษบุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขังบุคคล ซึ่งถูกฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่นโดยไม่มีหมายอาญา ซึ่งบุคคลนั้นจะต้องมีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป "ผู้ต้องขังที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไปจะต้องดูแลให้การสงเคราะห์ผู้ต้องขังสูงอายุในเรื่องเครื่องอุปโภคบริโภค และการประสานงานเพื่อลงทะเบียนเรื่องขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุไปยังเขตเทศบาล อำเภอที่ผู้ต้องขังมีชื่ออยู่ตามทะเบียนบ้านอีกทั้งยังต้องจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ

๒) การปฏิบัติงานของท่านเกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังสูงอายุอย่างไร

(๑) การปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ การจัดสวัสดิการและสิ่งของจำเป็นของผู้สูงอายุ การสังคมสงเคราะห์ ให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือเฉพาะราย ติดต่อกฎาติ จัดสภาพทั้งสิ่งแวดล้อม ภายในเรือนจำ ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

(๒) ด้านการพยาบาล ได้แก่ การดูแลผู้ต้องขังสูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพกาย และสุขภาพใจ รวมถึงการส่งเสริมด้านต่าง ๆ เช่นการดูแลให้เข้าถึงการรักษา ดูแลทั้งร่างกายและจิตใจ การดูแลเรื่องสิทธิของผู้สูงอายุที่ควรได้รับ ดูแลเรื่องการกายภาพบำบัด ส่งเสริมสุขภาพในด้านต่าง ๆ อาทิ การรับวัคซีน การอนุเคราะห์จัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์ และความพิการ เช่น การจัดหาแว่นสายตา รถเข็น เป็นต้น

(๓) ด้านทัศนวิทยา ได้แก่ "เป็นผู้ควบคุมแดนรับเรื่องร้องเรียน ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้ต้องขัง พร้อมทั้งให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ภายในเรือนจำ

(๔) ด้านการบริหารความเสี่ยงเกี่ยวกับการป้องกัน การรักษาผู้ต้องขังใน สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ซึ่งต้องอาศัยทรัพยากรภายในและภายนอก เรือนจำ เพื่อให้สามารถหยุดการระบาดของเชื้อโรคได้อย่างรวดเร็ว และลดอัตราการเสียชีวิตจากโรค ดังกล่าว

๓) หน้าที่หลักของผู้ต้องขังสูงอายุที่ท่านคาดหวังจากการทำงานของท่าน คืออะไร

เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันว่า ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำที่ต้องให้ มีการจำแนกแยกออกจากผู้ต้องขังอื่น การที่จะทำกิจกรรมของผู้สูงอายุต้องแยกออกต่างหากหรือ บางกิจกรรมทำร่วมกับผู้ต้องขังอื่นได้ แต่ไม่ให้ลงกองงานชัดเจน เนื่องจากป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้น มากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับ เช่น การอาบน้ำของผู้ต้องขัง โดยการจัดให้อาบน้ำโดยเฉพาะก่อน ผู้ต้องขังวัยอื่น ผู้ต้องขังสูงอายุจะมีทั้งสัญชาติไทยและต่างด้าว ผู้ที่มีสัญชาติไทยอาจจะได้รับสวัสดิการ ที่ดีกว่าเนื่องจากสามารถอ่าน ฟัง และสื่อสารภาษาไทยได้ดี และการสนับสนุนจากภาครัฐก็จะเป็น สิทธิที่ให้แก่ผู้ที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น แต่ผู้ต้องขังสูงอายุทางงานสังคมสงเคราะห์จะต้องให้ได้รับสิทธิ โดยเท่าเทียมกัน

๔) ท่านเคยมีประสบการณ์ของท่านเกี่ยวกับการคุ้มครองและการเลือกปฏิบัติ ที่เท่าเทียมกันต่อผู้ต้องขังสูงอายุหรือไม่ อย่างไร

การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุพันธะสามารถทำได้ โดยการติดตาม ญาติ หากผู้ต้องขังสูงอายุผู้ใดญาติไม่มี ก็จะต้องจัดหาที่อยู่ให้ ส่งกลับบ้าน หรือ ส่งสถานสงเคราะห์ (ประสาน พม. และพส.) พร้อมกันนี้การจัดสวัสดิการเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ เช่น ยานวด ยาอม อาหารเสริมบำรุงสุขภาพ เป็นต้น และจะต้องจัดโครงการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเฉพาะ ผู้ต้องขังสูงอายุต้องมีความเป็นพิเศษกับผู้ต้องขังอื่นนอกจากนี้ กิจกรรมประจำวันของผู้สูงอายุจะมีสิทธิ มากกว่าผู้ต้องขังกลุ่มอื่น ๆ เช่น การลงจากเรือนนอน การรับประทานอาหาร การอาบน้ำการซักผ้า ควรจะต้องจัดให้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่น และการไม่ต้องให้ผู้สูงอายุใช้แรงงาน เป็นต้น ผู้ต้องขัง สูงอายุในเรือนจำเป็นกลุ่มที่ถือว่าเป็นผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษที่ต้องได้รับการดูแลให้ได้รับความสะดวกมีสิ่ง อำนวยความสะดวกมีพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการทำกิจกรรมประจำวันอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนใหญ่ทาง เรือนจำให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุอย่างเท่าเทียมตามงบประมาณที่ทางกรมจัดสรรให้ส่วนใน เรื่องสิ่งของบริจาคที่มีผู้มีจิตศรัทธามาให้แต่จัดลำดับความสำคัญโดยให้กับผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติเยี่ยม ขาดการติดต่อจากญาติก่อนส่วนผู้ต้องขังที่มีญาติและจะได้ในลำดับถัดไป

๕) ท่านมีความเข้าใจ หรือมีมุมมองอย่างไร เกี่ยวกับการคุ้มครองและการเลือกปฏิบัติที่เท่าเทียมของผู้ต้องขังสูงอายุ

(๑) ในบริบทของเรื่องการคุ้มครองและเลือกปฏิบัติที่เท่าเทียมกันของผู้สูงอายุ ให้สิทธิในการเข้าถึงบริการก่อน เนื่องจากผู้สูงอายุจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ซ้ำกว่าคนทั่วไป

(๒) การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุให้เท่าเทียมกับผู้ต้องขังทั่วไปในเรื่องต่าง ๆ เช่น การแยกรับประทานอาหาร จัดให้อาบน้ำโดยเฉพาะ เป็นต้น

(๓) มุมมองของผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับสวัสดิการของผู้สูงอายุ เห็นว่าผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายที่ไม่ค่อยแข็งแรงโดยเป็นไปตามอายุ ควรได้รับการคุ้มครองมากกว่าผู้ต้องขังที่อยู่ในวัยกลางคน ความเท่าเทียมคือการที่แต่ละคนได้รับสวัสดิการที่เป็นไปตามความต้องการของแต่ละบุคคล

(๔) การดูแลให้ผู้สูงอายุได้รับสิทธิประโยชน์บนพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน โดยอยู่ภายใต้งบประมาณที่มีจำนวนจำกัด จะต้องมีการพิจารณาความสำคัญก่อนหลังของผู้สูงอายุเป็นหลัก

(๕) มีการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน มีการจัดห้องแยกนอนสำหรับผู้สูงอายุ มีการเคารพผู้หลักผู้ใหญ่

(๖) ต้องมีความเข้าใจ เพราะผู้ต้องขังสูงอายุมีความแตกต่างทางด้านร่างกายจิตใจ และมีข้อจำกัด จึงต้องมีการคุ้มครองและการเลือกปฏิบัติ

(๗) การใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังในแต่ละช่วงอายุ ควรมีการปฏิบัติให้เหมาะสมกับช่วงวัย

(๘) แม้ว่าจะอยู่ภายในพื้นที่ที่ถูกจำกัดแต่ผู้สูงอายุยังคงได้รับการพิทักษ์สิทธิปกป้องคุ้มครองสงเคราะห์และช่วยเหลือผู้สูงอายุให้ได้รับความมั่นคงปลอดภัยและมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามความเหมาะสม

๖) ท่านคิดว่าท่านมีบทบาทอย่างไร ในการคุ้มครองผู้ต้องขังสูงอายุเพื่อไม่ให้พวกเขาถูกเลือกปฏิบัติ

(๑) ให้ผู้สูงอายุได้รับการบริการทางการแพทย์เท่าเทียมกับผู้ต้องขังอื่น

(๒) ให้โอกาสกับผู้ต้องขังสูงอายุมากขึ้นในการเข้ารับบริการต่าง ๆ

(๓) การให้สวัสดิการอย่างทั่วถึงไม่แบ่งเชื้อชาติและสัญชาติ การพูดคุยกับผู้ต้องขังให้ทั่วถึง เลือกปฏิบัติ

(๔) ในระดับบุคคลจะต้องให้ความช่วยเหลือเฉพาะราย กรณีผู้สูงอายุประสบปัญหา รวมถึงการติดตามดูแลเป็นระยะ (เชิงรุก) ในระดับกลุ่มควรให้ความรู้ เรื่องสิทธิ และเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในเรือนจำและหลังพ้นโทษ และระดับสังคม (ในเรือนจำ) จะต้องสร้างความตระหนักให้กับผู้ต้องขังรายวันในการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ และสร้างความตระหนักให้กับเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่คุ้มครองผู้ต้องขังสูงอายุ

(๕) ในการให้บริการในผู้สูงอายุ ต้องมีหลักคิดว่าเป็นความสำคัญอันดับแรก ในการให้บริการและส่งเสริมสุขภาพ

(๖) การจัดกิจกรรมต้องมีการเข้าไปให้ความรู้ หรือจัดกิจกรรมกระตุ้น ความสำคัญของผู้สูงอายุ

(๗) มีการดูแลสุขภาพผู้ต้องขัง บริการตรวจรักษา มีการแยกแดนให้อยู่ในวัย เดียวกัน

(๘) ในฐานะผู้บังคับบัญชาที่รักษาการณ์ สามารถมีบทบาทในการดูแล ผู้ต้องขังสูงอายุ และให้การดูแลอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคและมีหน้าที่ให้ความดูแล ค้ำครอง ผู้ต้องขังสูงอายุ ให้ได้รับการจัดสวัสดิการเหมือนกับผู้ต้องขังทั่วไปด้วย

(๙) เรือนจำควรมีบทบาทในการคุ้มครองผู้สูงอายุไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติใน ด้านการจัดกิจกรรมโครงการต่าง ๆ จะมีการดึงผู้สูงอายุเข้ามาร่วมในกิจกรรมทุกครั้งและไม่ให้รู้สึกว่า ถูกเลือกปฏิบัติ

๗) ท่านมีความเห็นอย่างไรกับการที่ผู้ต้องขังสูงอายุมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ต้องขังที่อายุ น้อยกว่า

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในเรือนจำ ได้มีการแสดงความคิดเห็นอย่าง หลากหลาย สามารถนำเสนอได้ ดังนี้

(๑) ผู้ต้องขังทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุหรืออายุน้อย ในการใช้สิทธิ จะมีสิทธิ ในการรักษาเท่าเทียมกัน

(๒) เป็นการดีที่ผู้ต้องขังสูงอายุมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ต้องขังที่อายุน้อยกว่า แต่มีเฉพาะบางเรื่องที่ผู้ต้องขังสูงอายุอาจได้รับมากกว่าเช่น การได้รับยกเว้นในการทำงานหนัก การ ได้รับการดูแลทางสุขภาพมากกว่า

(๓) มีเจ้าหน้าที่บางคนกล่าวว่าไม่เห็นด้วย เพราะผู้ต้องขังสูงอายุควรที่จะ ได้รับสิทธิมากกว่าผู้ต้องขังวัยอื่น ด้วยสภาพร่างกายและสุขภาพด้านต่าง ๆ ที่เสื่อมถอย ความ ละเอียดอ่อน และข้อกฎหมายที่ต้องปฏิบัติยึดถือ เช่น พรบ. คุ้มครองผู้สูงอายุ ข้อกำหนดแมนเดลา เป็นต้น

(๔) ควรให้ผู้สูงอายุได้รับสิทธิก่อนผู้ที่มีอายุน้อย ด้วยข้อจำกัดทั้งทางด้าน ร่างกายและสมรรถภาพ

(๕) ผู้ต้องขังสูงอายุ และผู้ต้องขังทั่วไป ควรได้รับสิทธิเท่าเทียมกันในการ ปฏิบัติในด้านสิทธิขั้นพื้นฐาน

(๖) เข้าใจว่าผู้ต้องขังสูงอายุต้องมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ต้องตามหลักการทาง ด้านกายภาพต่าง ๆ บางครั้งจำเป็นต้องเลือกปฏิบัติในด้านต่าง ๆ

(๗) การปฏิบัติในบางเรื่อง เช่น ทานอาหาร การกินของผู้ต้องขังสูงอายุ ไม่ ควรที่จะต้องทานเหมือนกับผู้ต้องขังอายุน้อย ควรมีการจำแนกประเภทอาการ สำหรับคนทั่วไป ผู้สูงอายุ เป็นต้น

(๘) ผู้ต้องขังสูงอายุมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ต้องขังที่มีอายุน้อยกว่า เพราะผู้ต้องขังสูงอายุเป็นปูชนียบุคคลในฐานะเป็นผู้ที่อยู่มานานกว่า

(๙) เห็นด้วยแม้ว่าจะเป็นผู้สูงอายุแต่มีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ต้องขังที่อายุน้อยกว่าการเข้าถึงสิทธิพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และไม่ถูกเลือกปฏิบัติ เห็นได้จากตัวอย่าง การส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ต้องขังโดยภายในทัณฑสถานมีการตั้งศักยภาพผู้สูงอายุให้มาสอนการจากสานผักตบชวาให้กับผู้ต้องขังต่าง ๆ เป็นต้น หรือแม้แต่เวลาที่มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ จะมีการให้ผู้สูงอายุร่วมแสดงตัวอย่างผสมผสานในแต่ละช่วงวัยซึ่งในหลากหลายกิจกรรมมีการตั้งศักยภาพผู้สูงอายุมาให้เกิดประโยชน์ลดภาระความเครียดและรู้สึกว่าคุณค่า

๘) ในการดูแลสุขภาพของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ มีข้อจำกัดในการปฏิบัติ หรือไม่

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในเรือนจำได้มีการแสดงความคิดเห็นไปในทางที่สอดคล้องกัน เนื่องจากมองว่าผู้ต้องขังสูงอายุมีข้อจำกัดหลายประการที่แตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไป ดังนี้

(๑) ในการดูแลผู้สูงอายุ จะมีข้อจำกัดในการดูแลและแยกผู้ต้องขังสูงอายุออกจากผู้ต้องขังทั่วไป จะจำแนกเป็นกองผู้สูงอายุ และแยกเรือนนอนให้นอน

(๒) เห็นว่ามีความจำเป็น ข้อจำกัดมีด้านทัศนคติในการดูแลและประเมินสุขภาพของผู้ต้องขังเอง รวมถึงการขาดความรู้และงบประมาณในการจัดสรรในเรือนจำสำหรับการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุไม่เพียงพอ (ขาดแคลนครุภัณฑ์) เป็นต้น

(๓) กรมราชทัณฑ์ จะมีนโยบายเน้นหนักในการดูแลสุขภาพของผู้ต้องขังสูงอายุ โดยมีการกำหนดรูปแบบกิจกรรม เช่น การออกกำลังกาย การมีพยาบาลคอยตรวจสุขภาพทุกสัปดาห์ และมีกิจกรรมนันทนาการให้ผ่อนคลายความเครียดภายในเรือนจำเป็นประจำ

(๔) มีข้อจำกัดบางประการ เช่น สภาพความเป็นอยู่ที่อึดอัด และมีจำนวนมาก ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง

(๕) การดูแลสุขภาพของผู้ต้องขังสูงอายุในทัณฑสถานนั้นส่วนใหญ่จะประสบปัญหาเรื่องความชราภาพโรคภัยต่าง ๆ ความเสื่อมของร่างกาย เช่น บางรายมีโรคประจำตัวแต่ไม่เข้ารับการรักษาหรือตรวจรักษาพยาบาลจากโรงพยาบาลขณะที่อยู่ภายนอกหรือการไม่เข้ารับการรักษาต่อเนื่อง อาทิ มะเร็ง เบาหวาน ความดัน แผลติดเชื้อ เป็นต้น ทำให้เมื่อได้รับการตรวจภายในทัณฑสถานแล้วก็จะทำให้การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นไปด้วยความยากลำบากบางรายต้องมีคนดูแลทำให้ต้องมีการจัดหาผู้ต้องขังมาดูแลเป็นภาระพึ่งพิงทำให้ข้อจำกัดในการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ

(๖) อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังสูงอายุจะได้รับการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุตลอดจนการใช้ชีวิตภายในทัณฑสถานในช่องทางด่วนกล่าว คือผู้สูงอายุจะได้รับการเปิดโอกาสให้ออกจากเรือนนอนก่อนผู้ต้องขังทั่วไป นอกจากนี้ได้รับประทานอาหารที่โรงเลี้ยงก่อนผู้ต้องขังทั่วไป เนื่องจากทัณฑสถานเห็นว่าผู้ต้องขังกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มีความเสื่อมของร่างกายการเคลื่อนไหวร่างกายเป็นไปด้วยความยากลำบาก จึงมีการช่องทางดังกล่าวไว้สำหรับผู้ต้องขังกลุ่มนี้โดยเฉพาะ (ความเห็นเฉพาะเจ้าหน้าที่ทัณฑสถานพิเศษธนบุรี)

๙) ท่านประสบกับความท้าทายทางอารมณ์ในการทำงานกับผู้ต้องขังสูงอายุ หรือไม่ อย่างไร

(๑) บางครั้งผู้สูงอายุจะมีความต้องการมากกว่าคนทั่ว จะบอกว่าไม่สามารถทำงานได้ต้องการนอนพัก

(๒) มีบางครั้ง เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุเป็นผู้ป่วยจิตเวช ทำให้การสื่อสารลำบากมากยิ่งขึ้น

(๓) ในการทำงาน ผู้สูงอายุค่อนข้างพูดจากันเข้าใจ โดยเมื่อเจ้าหน้าที่แจ้งเรื่องราวใด ๆ ไปผู้ต้องขังสูงอายุจะรับฟังเป็นอย่างดี

(๔) มีอารมณ์เป็นบางครั้ง เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุส่วนมากมีอัตราโทษสูง มีความต่อต้านไม่ค่อยฟังคำแนะนำต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องใช้ทักษะศิลปะและความรู้ในการปฏิบัติงานกับผู้สูงอายุให้ราบรื่น มีประสิทธิภาพ

(๕) ผู้ต้องขังสูงอายุนอนไม่หลับในเวลากลางคืน และเครียดในช่วงแรก

(๖) มีบ้าง เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุมีความแปรปรวนทางอารมณ์ต้องเข้าใจและค่อย ๆ พูดทำความเข้าใจ

(๗) ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่จะนิ่งเฉย ไม่มีอารมณ์มาตติสนใจรุนแรงเป็นผู้ใหญ่มากพอ

(๘) ผู้สูงอายุบางคนจะรู้สึกกังวลถูกลูกหลานทอดทิ้งไม่มาเยี่ยมส่งผลให้บางคนมีความกังวลเครียดมีภาวะซึมเศร้ากินข้าวไม่ได้ นอกจากนี้บางรายเมื่อจากที่เคยอยู่ภายนอกทัณฑสถานสามารถใช้ชีวิตอย่างอิสระแต่เมื่อเข้าภายใน อยู่ในพื้นที่ที่ถูกจำกัดและมีพื้นที่แออัดทำให้บางคนเอาแต่ใจตัวเองโมโหร้ายใจร้อนทำให้เป็นข้อท้าทายหนึ่งในการจัดการกับภาวะอารมณ์ของผู้สูงอายุ และการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

(๙) อย่างไรก็ตามทัณฑสถานมีการแก้ไขประเด็นเรื่องข้อจำกัดดังกล่าวด้วยวิธีการฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขเรือนจำ (อสจร.) ไว้ดูแลกลุ่มดังกล่าว นอกจากนี้ มีพยาบาลวิชาชีพประจำทัณฑสถานตลอด ๒๔ ชั่วโมงและมีสหวิชาชีพต่าง ๆ ในการร่วมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุและจัดหาแพทย์ห้วงเวลาให้เข้ามาตรวจรักษาให้กับผู้ต้องขังอย่างสม่ำเสมอ (ความเห็นเฉพาะเจ้าหน้าที่ทัณฑสถานพิเศษธนบุรี)

๑๐) ท่านประสบปัญหาอุปสรรคในการทำงานกับผู้ต้องขังสูงอายุ หรือไม่ อย่างไร

(๑) มีปัญหากับผู้ต้องขังสูงอายุบางราย เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุบางรายไม่ค่อยให้ความร่วมมือ และไม่ค่อยให้ข้อมูลตามความจริง ทำให้ยากในการแก้ไข้ปัญหา

(๒) ในการทำงานกับผู้ป่วยสูงอายุไม่ประสบปัญหาใด เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเจ้าหน้าที่ผู้หญิงจะไม่ได้เข้าไปควบคุมดูแลผู้ต้องขังในแดน เป็นการทำงานโดยการให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือในด้านสวัสดิการ

(๓) การทำบัตรผู้สูงอายุและขึ้นทะเบียนรับเบี้ยผู้สูงอายุมักมีปัญหาเกี่ยวกับเอกสารทะเบียนราษฎร ไม่มีสมุดบัญชีธนาคาร ไม่มีญาติ การอบรมผู้ต้องขังสูงอายุไม่ค่อยให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ตนไม่สนใจและไม่ได้สิ่งของตอบแทน และการให้การสงเคราะห์หลังพ้นโทษกรณีที่ไม่มียาติดต้องจัดที่อยู่ให้ (สถานสงเคราะห์) หรือพาไปส่งบ้าน

(๔) เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มีอัตราโทษสูง ทำให้ขาดการติดต่อกับญาติ ขาดเอกสารสำคัญ เช่น บัตรประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน เป็นต้น และทางราชการมีงบประมาณไม่เพียงพอ

(๕) ประสบปัญหาในการทำงานด้านต่าง ๆ ดังนี้ ๑) ด้านความเสื่อมถอยของสภาพร่างกายมีปัญหาสุขภาพการเป็นโรคเรื้อรังทำให้การใช้ชีวิตในพื้นที่ที่ถูกจำกัดเป็นไปด้วยความยากลำบาก ๒) ด้านสภาวะสภาพจิตใจบางคนมีภาวะเครียดจากคดีไม่สามารถปรับตัวได้ในช่วงแรกของการต้องโทษอีกทั้งสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้เกิดปัญหาทางจิตใจกับผู้ต้องขังสูงอายุ ๓) ด้านภาวะสังคมการอยู่ในภาวะจำกัดและมีความแออัดอีกทั้งไม่ได้อยู่กับครอบครัวก่อนถูกจับเคยได้รับการยกย่องนับถือมีชื่อเสียงในสังคม

ส่วนที่ ๓ ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังสูงอายุในสถานการณ์สาธารณสุขฉุกเฉิน (โควิด-๑๙)

๑) เรือนจำมีมาตรการสำหรับโรคระบาดภายในเรือนจำ หรือไม่

(๑) เรือนจำมีการจำแนกผู้ต้องขังใหม่ กับผู้ต้องขังเดิมชัดเจน โดยการแยกผู้ต้องขังเข้าใหม่ กักกันห้อง กักกันโรค ๕ วัน และมีการตรวจ ATK

(๒) มีการกักตัวของคนเข้าใหม่ตามมาตรการของรัฐ จัดห้องขังแยกกักกันสำหรับคนติดโควิด ๑๙ มีการแยกแดนในการจัดการการแพร่ระบาด

(๓) เรือนจำมีมาตรการสำหรับโรคระบาด โดยได้จัดทำคำสั่งและระเบียบออกมาให้ปฏิบัติชัดเจน

(๔) นอกจากมีการแยกกักตัวผู้ต้องขังเข้าใหม่แล้วยังต้องตรวจผู้ต้องขังกลุ่มเสี่ยง จัดสวัสดิการสำหรับเครื่องป้องกัน เช่น หน้ากากอนามัย น้ำยาฆ่าเชื้อโรค ทำการความสะอาดเรือนนอน

(๕) มีมาตรการตาม SOPs ของกรมราชทัณฑ์ ได้ปฏิบัติโดยเคร่งครัด

(๖) มีสถานพยาบาลอยู่ในเรือนจำและมีโรงพยาบาลสนาม เอาไว้สำหรับกักตัวผู้ต้องขังที่ติดเชื้อโควิด-๑๙ ตลอดจนมีทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ ดูแลกลุ่มผู้ต้องขังติดเชื้อโควิด-๑๙ ที่มีอาการหนักด้วย

(๗) มีการคัดกรองสุขภาพของผู้ต้องขัง ที่ย้ายมาใหม่ทุกราย ส่วนผู้ต้องขังรายเดิม มีการคัดกรองสุขภาพทุกปี

(๘) มีมาตรการตรวจ ATK ก่อนเข้าเรือนจำ ผู้ต้องขังเข้าใหม่ มีการกักตัว ๑๐ วัน ก่อนลงห้องมีการตรวจ ATK และผู้ต้องขังที่มีอาการ PUI จะตรวจ ATK ทันที

(๙) มีแนวทางการดำเนินงานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ตามที่กระทรวงสาธารณสุขและกรมราชทัณฑ์กำหนด

๒) สืบเนื่องจากโรคระบาด โควิด๑๙ ทางเรือนจำได้มีมาตรการดูแลอย่างไร

(๑) ฉีดวัคซีนผู้ต้องขังเข้าใหม่มากกว่า ๑ เดือน และผู้ต้องขังเดิมที่ได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว เริ่มกระตุ้นเข็มที่ ๓ และเข็มที่ ๔

(๒) มีการจัดห้องแยกโดยเฉพาะ มีการฉีดวัคซีนแก่ผู้ต้องขังทุกคน และมีการให้ความรู้กับผู้ต้องขัง

(๓) มีการแยกกักกันโรคสำหรับผู้ที่มีความเสี่ยงอย่างชัดเจนและรักษาอาการป่วยกับผู้ป่วยตามอาการ มีการแยกแดนสำหรับการรักษาโดยเฉพาะ

(๔) เจ้าหน้าที่มีคำสั่งให้ปฏิบัติงานตามแนวทางที่กำหนด โดยกระทรวงสาธารณสุข/สบค. และกรมราชทัณฑ์นอกจากนี้ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการฉีดวัคซีน ๑-๔ ต่อจากนั้นจะต้องจัดสวัสดิการหน้ากอกอนามัย น้ำยาฆ่าเชื้อ ทำความสะอาดจุดต่าง ๆ ลดกิจกรรมเสี่ยง สร้างเสริมสุขภาพภูมิคุ้มกัน การออกกำลังกาย การกินอาหารที่มีประโยชน์ การอบรมให้ความรู้ และการลงโทษผู้ฝ่าฝืน

(๕) ถ้ามีการตรวจพบผู้ต้องขังติดเชื้อ การดำเนินการแยกผู้ต้องขังโดยทันที โดยให้นำตัวไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลสนามและผู้ต้องขังที่เป็นผู้มีความเสี่ยงสูงจะไปกักตัวที่เรือนนอนนอก เพื่อรอดูอาการพร้อมทั้งให้เจ้าหน้าที่พยาบาล เข้าตรวจ ATK ในทันที

(๖) ตรวจคัดกรองหาเชื้อโควิด ด้วย ATK มีห้องแยกโรคสำหรับผู้ต้องขังกลุ่มเสี่ยง และมีห้องกักตัวสำหรับผู้ต้องขังที่ย้ายมาจากเรือนจำอื่น

(๗) มีการแยกนอนกลุ่มเปราะบาง และมีการตรวจสุขภาพ ใส่หน้ากากอนามัย และกักโรค ถ้าป่วยก็รักษา ถ้าอาการหนักก็ส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลข้างนอก

(๘) ทักษสถานมีแนวทางการดำเนินงานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ตามที่กระทรวงสาธารณสุขและกรมราชทัณฑ์กำหนดโดยเป็นไปตามมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ในการป้องกันและควบคุมโรคติดเชื้อมีมาตรการดูแลต่าง ๆ ดังนี้ ๑) การตรวจหาเชื้อผู้ต้องขังแรกรับหรือรับใหม่ทุกรายแยกกักโรค ๒) การตรวจหาเชื้อผู้ต้องขังกลุ่มที่มีอาการกลุ่ม ๖๐๘ ตลอดจนการกักตัวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดตามกระทรวงสาธารณสุขและกรมราชทัณฑ์กำหนด ๓) การตรวจคัดกรองญาติและครอบครัวที่จะเข้าเยี่ยมเพื่อป้องกันเชื้อที่จะเข้าภายในอย่างสม่ำเสมอ (ความเห็นเฉพาะเจ้าหน้าที่ทัณฑสถานพิเศษบุรี)

๓) ท่านเห็นว่าปัญหาหรืออุปสรรคในการจัดการการแพร่เชื้อของโรคระบาดในเรือนจำ คืออะไร

(๑) มีการจัดการตามมาตรฐานสาธารณสุข แต่ขาดอุปกรณ์ในการดำเนินการ เช่น ชุดตรวจ ATK ชุด PPE ชุด CPE

(๒) ไม่มีพื้นที่หรืออาคารสถานที่เพียงพอในการจัดการระบบตามมาตรฐาน ไม่มีวัสดุ อุปกรณ์เพียงพอและปริมาณเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ

(๓) มีพื้นที่จำกัด แม้ว่าเรือนจำจะมีพื้นที่กว้างขวาง แต่จำนวนผู้ต้องขังมีจำนวนมาก เมื่อมีคนเป็นจำนวนมากมาอยู่รวมกัน จะทำให้การจัดการเป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ความเข้าใจและความรู้เกี่ยวกับโรคระบาดยังคงเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและไม่เหมือนกัน

(๔) ด้านทรัพยากรบุคคลเจ้าหน้าที่บางรายขาดความตระหนัก ขาดความรู้ ผู้ต้องขังบางรายขาดความตระหนัก ขาดความรู้ ขาดที่พึง ทางเรือนจำวัสดุอุปกรณ์ เกิดการขาดแคลน หน้ากากอนามัย (ปัจจุบันคงเหลือประมาณ ๒๐,๐๐๐ ชิ้น จากยอดเดิมที่เคยมี ๒ ล้านชิ้น) นอกจากนี้เจลแอลกอฮอล์หรือน้ำยาแอลกอฮอล์ที่เป็นสิ่งควบคุมเด็ดขาด ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ อนุญาตให้นำเข้าผู้ต้องขังพกติดตัวไว้ เนื่องจากบางเรือนจำผู้ต้องขังนำไปผสมน้ำดื่มกิน และยังพบว่าชุดตรวจ ATK บางชนิดที่ได้รับจัดสรรไม่สามารถตรวจพบเชื้อสายพันธุ์ใหม่ได้

(๕) ด้วยสภาพแวดล้อมที่แออัดและมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมากทำให้การดูแล เป็นไปอย่างยากลำบาก การขาดความร่วมมือจากผู้ต้องขังโดยการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อของโรคระบาดต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้ต้องขัง แม้ว่าทางเรือนจำ จะมีการดำเนินการป้องกันการแพร่ระบาดอย่างสูงสุดมีการตรวจหาเชื้อโรคระบาดการแจกหน้ากากอนามัยอยู่สม่ำเสมอการมีหน้ากากอนามัยขายในร้านค้าสวัสดิการและมีการประชาสัมพันธ์วิธีการ ป้องกันเชื้อโรคอยู่เสมอ

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๒.๑ ผลการศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย

การศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้วิจัยได้มีการกำหนดการศึกษารูปแบบของการศึกษาออกเป็นการศึกษาเอกสาร การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุ เจ้าหน้าที่ของเรือนจำ ตลอดจนการสัมภาษณ์กลุ่มของผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ผลการศึกษาสามารถนำมาวิเคราะห์ ในประเด็นต่าง ๆ ที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุ ดังนี้

๑. การจัดสวัสดิการให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ ในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ

๑) ด้านอาหาร

การจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุพบว่าการจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ ตั้งแต่กระบวนการจัดซื้ออาหารดิบ ทราบว่าทางเรือนจำได้งบประมาณด้านการจัดซื้ออาหารดิบหัวละ ๔๕ บาทต่อคนต่อวัน ทางเรือนจำมีแดนสุทกรรมใช้เป็นที่พักเก็บอาหารสดโดยมีตู้เย็นที่สามารถรักษาอุณหภูมิระหว่าง ๐-๔ องศาเซลเซียส สำหรับเก็บรักษาเนื้อสัตว์ และมีตู้เย็นที่รักษาอุณหภูมิประมาณ ๑๐ องศาเซลเซียส สำหรับเก็บรักษาผักสด เพื่อรักษาคุณภาพของอาหารดิบ มีอาคารเฉพาะการหั่นเนื้อสดหรือผักสด โดยมีระบบการตรวจสอบและการป้องกันเกี่ยวกับมิดที่ใช้ในการทำงาน เพื่อป้องกันผู้ไม่หวังดีนำไปก่อการความไม่สงบหรือใช้ทำร้ายผู้อื่นได้ นอกจากนี้ยังมีระบบบำบัดน้ำเสียมีถังดักตะกอนไขมันเพื่อไม่ให้เกิดการอุดตันและการเน่าเสียก่อนที่น้ำเสียจะลงไปสู่ลำน้ำธรรมชาติ นอกจากนี้ผู้ต้องขังในแดนสุทกรรมยังมีชุดที่ใส่สำหรับการทำอาหารตามมาตรฐานของกรมอนามัย (เฉพาะเรือนจำกลางสงขลา) การจัดส่งอาหารไปยังผู้ต้องขังสูงอายุพบว่า การแจกจ่ายอาหารให้ผู้ต้องขัง มีทั้ง แบบเป็นชุดอาหาร (set box) แบบถาดหลุม และแบบอาหารจานเดียว กระบวนการตักอาหารไม่สามารถควบคุมปริมาณและสัดส่วนของอาหารได้ เนื่องจากผู้ตักอาหารแต่ละครั้งมีปริมาณไม่เท่ากัน การตักแต่ละครั้งอาจไม่ได้รับเนื้อสัตว์เลยก็ได้ การแจกจ่ายอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุมีความเสี่ยงกับได้รับอาหารที่ไม่ครบหมู่และการควบคุมมาตรฐานแต่ละเรือนจำไม่เท่ากัน แต่อย่างไรก็ตามยังมีเรือนที่ดำเนินการด้านจัดอาหารของผู้ต้องขังสูงอายุได้ในระดับดี เช่น เรือนจำกลางสงขลา ผู้ต้องขังในเรือนจำและผู้ต้องขังที่ปล่อยตัวไปแล้วให้ข้อมูลว่าอาหารที่ได้รับการจัดให้กับผู้ต้องขังสูงอายุมีคุณภาพดี ผู้ต้องขังสูงอายุรับประทานได้ เรือนจำกลางขอนแก่น มีระบบการส่งอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุและการควบคุมโดยรวมมีคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังที่มีฐานะซื้ออาหารให้กับผู้ต้องขังอื่นได้ สำหรับการควบคุมในด้านความสะอาดเกี่ยวกับอาหาร สถานที่รับประทานอาหารพบว่าการจัดระบบการดูแลความสะอาดโดยรวมในทัณฑสถานหญิงกลาง มีการดูแลความสะอาดได้ดีมากเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการจัดให้ผู้ต้องขังรับประทานอาหารรวมกับผู้ต้องขังอื่นยังมีอยู่ เนื่องจากทางเรือนจำส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดสถานที่เฉพาะให้ผู้ต้องขังสูงอายุใช้รับประทานอาหารแยกออกจากผู้ต้องขังทั่วไป ทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุรับประทานอาหารไม่ทันตามระบบของเรือนจำ นอกจากนี้ยังพบว่าเมนูสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุยังไม่มีการจัดให้ในส่วนของผู้ต้องขังสูงอายุโดยตรง ซึ่งอาหารบางประเภทผู้ต้องขังสูงอายุอาจจะไม่สามารถรับประทานได้เช่น อาหารที่มีสภาพแข็งไป เหนียว หรือมีรสเผ็ดจัด ผู้สูงอายุมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับช่องปาก หรือฟัน ที่มีความชราเป็นตามสภาพของผู้สูงอายุ

การจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุในภาพรวมถือว่ายังไม่เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพที่ควรจะเป็นเนื่องจากมีปัจจัยหลายด้านที่ส่งผลถึงคุณภาพอาหารของผู้สูงอายุ เช่น เรือนจำมีงบประมาณค่าอาหารต่อหัวต่อวันน้อยเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่ถูกควบคุมในกลุ่มเปราะบางด้วยกันเช่นเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือ ศูนย์ฝึก

และอบรมเด็กและเยาวชนแล้วค่าอาหารของผู้ต้องขังสูงอายุมีจำนวนน้อยกว่า เมื่อเทียบกับอาหาร ๓ มื้อในเรือนจำถือว่าได้รับงบประมาณน้อย ในการแจกจ่ายอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุยังพบว่ามี การเลือกปฏิบัติจากกลุ่มผู้ต้องขังที่มีหน้าที่ในการตักอาหารเช่น ความคึกคัก ความเป็นพวก เป็นต้น นอกจากนี้การควบคุมคุณภาพอาหารในแต่ละเรือนจำยังขึ้นอยู่กับผู้บริหารของเรือนจำนั้น ๆ ซึ่งแต่ละ เรือนจำยังมีระดับของคุณภาพในการจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การนำนโยบายของกรมราชทัณฑ์มาใช้ในการปฏิบัติย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารของเรือนจำ

๒) ด้านการรักษาความสะอาดเสื้อผ้าและร่างกาย

ด้านการรักษาความสะอาดเสื้อผ้าและร่างกาย ทางเรือนจำมีการแจก เสื้อผ้าและเครื่องนอนให้กับผู้ต้องขังสูงอายุอย่างเท่าเทียมกันกับผู้ต้องขังอื่น ซึ่งอาจรวมถึงการเปิด โอกาสให้ผู้ต้องขังสามารถจัดหาเสื้อผ้าและสิ่งของอย่างอื่นที่จำเป็นและไม่ผิดระเบียบเข้ามาในเรือนจำ ได้ โดยสามารถซื้อหาจากร้านค้าสวัสดิการหรือจากญาติได้ แต่ความไม่สะดวกของผู้ต้องขังสูงอายุมี ๒ ประการคือ การที่ต้องอาบน้ำและการซักผ้ารวมกับผู้ต้องขังอื่นในความหมายนี้ให้รวมถึงผู้ต้องขัง ที่กำลังตั้งครรถ์ด้วย ซึ่งผู้ต้องขังในกลุ่มนี้ มีความเชื่องช้าและขาดความกระฉับกระเฉง เมื่อทำกิจ ธุระส่วนตัวรวมกับผู้ต้องขังอื่นอาจมีปัญหาได้เช่นกัน

๓) ด้านที่อยู่อาศัยหรือเรือนนอน

เนื่องจากในเรือนจำแต่ละแห่งยังมีจำนวนของผู้ต้องขังอยู่อย่างแออัด การจัดหอนอนเฉพาะผู้ต้องขังสูงอายุยังไม่สามารถที่จะดำเนินการแยกผู้ต้องขังสูงอายุออกจากกับ ผู้ต้องขังอื่นได้ ประเด็นดังกล่าวถือว่ายังไม่เป็นประเด็นปัญหาในปัจจุบัน แต่ในอนาคตหากมีผู้ต้องขัง สูงอายุจำนวนมาก การจัดเรือนนอนของผู้ต้องขังสูงอายุอาจมีความจำเป็น เนื่องจากการจัดกิจกรรม ในหอนอนจะต้องเน้นให้ความสำคัญเฉพาะผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ กิจกรรม ทางศาสนาที่อาจจะต้องเจาะลึกในส่วนของผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ การบำบัดฟื้นฟูเฉพาะทางของ ผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่มของผู้สูงอายุ จึงมีความจำเป็นที่ จะต้องมีการจำแนกเป็นแดนผู้สูงอายุในอนาคต

สิ่งที่มีความสำคัญในเรือนนอนของผู้ต้องขังสูงอายุอีกอย่างหนึ่งคือ สุขภัณฑ์ พบว่าในเรือนจำมีการจัดหาสุขภัณฑ์ให้กับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนนอนมีทั้งแบบชักโครกและ แบบนั่งยอง และพบว่าสุขภัณฑ์สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในแดนชาย ยังไม่มีความเพียงพอเนื่องจากมี จำนวนผู้ต้องขังจำนวนมาก และมีผู้ต้องขังอื่น ๆ นอนปะปนกับผู้ต้องขังสูงอายุ จึงทำให้เวลาเร่งด่วน ผู้ต้องขังต้องใช้เวลาในการรอการทำธุระส่วนตัวนาน และไม่ใช่ว่าผู้ต้องขังสูงอายุ

๔) กิจกรรมด้านการบำบัดฟื้นฟู การพัฒนาจิตใจ และการฝึกวิชาชีพ

กิจกรรมด้านการบำบัดฟื้นฟู การพัฒนาจิตใจ และการฝึกวิชาชีพ ถือว่า เป็นกิจกรรมที่อาจบูรณาการเข้าด้วยกันในหลายกิจกรรม ผู้วิจัยพบว่า แต่ละเรือนจำมีการจัดกิจกรรม ต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างหลากหลายตามสภาพท้องถิ่น ที่เน้นให้ความสำคัญของผู้สูงอายุ เช่น การให้ การปรึกษา การนำกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยวิธีชุมชนบำบัดในบางเรือนจำ การจัด

กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น การฝึกอาชีพโดยเน้นเกี่ยวกับกิจกรรมอาชีพบำบัด เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และป้องกันหรือบริหารความเครียดและการเห็นคุณค่าในตนเอง และการฝึกวิชาชีพ ซึ่งการฝึกวิชาชีพอาจจะไม่จำเป็นสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุเพราะมีอายุมากหรือไม่มีความสามารถในการประกอบอาชีพบางชนิด การฝึกอาชีพของผู้ต้องขังสูงอายุจึงต้องมีการพิจารณาอย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตามการพัฒนาผู้สูงอายุในเรือนจำมีกิจกรรมที่จำเป็น คือ โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ ที่พัฒนาหลาย ๆ ด้านให้กับผู้สูงอายุโดยจัดให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมการเรียนการสอนในระบบสื่อทางไกล เช่นโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุของเรือนจำจังหวัดนนทบุรี เป็นการใช้สื่อออนไลน์ผ่านระบบโทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งมีความสะดวกในการพัฒนาผู้สูงอายุทั้งในแดนต่าง ๆ หรือในเรือนนอนเป็นการพัฒนาด้านการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุในเรือนจำได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมาย ทำให้ไม่มีความรู้สึกเบื่อหน่ายและท้อแท้ระหว่างการถูกคุมขังในเรือนจำ สื่อดังกล่าวยังมีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมที่เป็นการฝึกการปฏิบัติในการออกกำลังกาย การปฏิบัติธรรม นันทนาการ ข่าวสารบ้านเมืองจากภายนอกตามความเหมาะสม เป็นต้น

หากเรือนจำทุกแห่งสามารถจัดสื่อการเรียนการสอนให้กับผู้ต้องขังสูงอายุได้เช่นนี้ จะสามารถพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุและเป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุได้อย่างแท้จริง

๕) ด้านการดูแลสุขภาพอนามัยและการรักษาโรคให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ

ผู้วิจัยพบว่าในเรือนจำมีการดูแลสุขภาพผู้ป่วยตลอดจนการบำบัดรักษาโรคทุกเรือนจำ โดยการประสานงานจากโรงพยาบาลใกล้เคียงหรือโรงพยาบาลประจำจังหวัด มีการตรวจรักษาโรคอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง มีการส่งต่อในกรณีฉุกเฉิน มีการตรวจรักษาโรคและทันตกรรมภายในเรือนจำยังมีหน่วยพยาบาลและเจ้าหน้าที่พยาบาลคอยให้ความดูแลสุขภาพผู้ต้องขัง ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเจ้าหน้าที่พยาบาลมีการจัดเวรปฏิบัติงานในเรือนจำตลอด ๒๔ ชั่วโมง

การให้บริการผู้สูงอายุในเรือนจำระหว่างที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนนอนพบว่าในเรือนนอนจะมีผู้ต้องขังอาสาสมัครผู้ที่ได้รับการอบรมด้านสาธารณสุขให้มีความรู้เบื้องต้นในการดูแลสุขภาพ เป็นอาสาสมัครคอยให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุที่เจ็บป่วย โดยจะประสานงานโดยตรงกับพยาบาลที่เข้าเวรประจำ หากผู้ต้องขังรายใดป่วยก็จะได้มีการส่งต่อเพื่อการรักษาพยาบาลต่อไป

อย่างไรก็ตามด้านการจ่ายยาให้กับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนนอนในกรณีที่ไม่ใช่ภาวะฉุกเฉินไม่สามารถที่จะดำเนินการได้เนื่องจากระเบียบของทางเรือนจำมีข้อห้ามอย่างเด็ดขาดไม่ให้นำยาเวชภัณฑ์ทุกชนิดเข้าไปในเรือนนอน หากเป็นยาประจำตัวของผู้ต้องขังเจ้าหน้าที่จะต้องควบคุมการกินยาอย่างเคร่งครัด นอกจากความจำเป็นเกี่ยวกับยารักษาโรค ผู้ต้องขังสูงอายุยังมีความจำเป็นที่จะได้รับอุปกรณ์ในการใช้ชีวิตในเรือนจำ เช่น แวนสายตา รถเข็น ไม้เท้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ยังมีความจำเป็นและเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของการใช้ชีวิตเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

๒. การลดโทษหรือการพักโทษให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ

กระบวนการลดโทษหรือการพักโทษให้กับผู้ต้องขังสูงอายุแท้จริงแล้ว พบว่ากระบวนการทั้งหมดนี้ต้องนับเริ่มต้นตั้งแต่การดำเนินคดีผู้สูงอายุ ตั้งแต่ระยะต้นน้ำ ระยะกลางน้ำ และระยะปลายน้ำ ระยะต้นน้ำหมายถึงการดำเนินการเกี่ยวกับคดีของผู้สูงอายุตั้งแต่เริ่มต้นจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้แทนอัยการจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันเรื่องของผู้สูงอายุเป็นประเด็นที่สำคัญของกระแสโลกเนื่องจากทั่วโลกย่างเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยแท้จริงไปแล้ว ซึ่งประเด็นของผู้สูงอายุมีหลายมิติ และมิติหนึ่งก็คือมิติของผู้ต้องขังสูงอายุ จะเห็นได้ว่าประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปแถบสแกนดิเนเวีย เช่นประเทศเดนมาร์ก ปัจจุบันนี้ไม่มีนักโทษแล้วเนื่องจาก เขามีกระบวนการคัดกรองผู้ต้องขังตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ โดยมีระบบประชาธิปไตย ระบบนิติธรรม และกระบวนการด้านสิทธิมนุษยชนตั้งแต่เริ่มต้น หลักคิดก็คือการไม่ฟ้องคดีกับผู้สูงอายุที่มีความผิดเล็กน้อย เช่นกรณีตัวอย่างเป็นคดีอาชญากรรมของผู้สูงอายุเขาที่จำเลยสารภาพ และจำเลยได้กล่าวว่าฝันเป็นยาสามัญประจำบ้าน มีไว้เพื่อการบำบัดรักษาโรคของเขา ซึ่งการที่จะฟ้องผู้ต้องหาเรื่องนี้มีคำถามว่ารัฐจะได้ประโยชน์อะไรบ้าง ซึ่งศาลจังหวัดเชียงใหม่ขณะนั้นได้ใช้มาตรการรอลงอาญาแก่ผู้ต้องหา รายดังกล่าว ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีระเบียบเกี่ยวแนวทางของการดำเนินคดีของผู้สูงอายุ และทำผิดเล็กน้อยของพนักงานอัยการ โดยที่คดีนั้นถ้าผู้ต้องหาเป็นผู้สูงอายุมากและทำความผิดเล็กน้อยอัยการไม่ควรสั่งฟ้องคดีเนื่องจากคดีดังกล่าวไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ ซึ่งปัจจุบันอัยการส่วนใหญ่ยังไม่กล้าใช้ดุลยพินิจดังกล่าว โดยที่พนักงานสอบสวนก็ดีหรือพนักงานอัยการก็ดี หากมีความเข้าใจในหลักการของสิทธิมนุษยชน หลักการดำเนินคดีอาญา หากมีการสกิดหรือการหันเหคดีตั้งแต่ต้นทางของผู้สูงอายุแล้วคดีของผู้สูงอายุก็จะไม่เข้ากระบวนการยุติธรรมในขั้นต่อ ๆ ไปจึงมีความจำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจในปรัชญาของการสั่งฟ้องคดีที่จะเกิดประโยชน์สาธารณะหรือไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใดเป็นต้น ถ้ามีการทำความเข้าใจตั้งแต่ต้นแล้ว มันจะทำให้การดำเนินคดีต่อผู้สูงอายุหมดไป นอกจากนี้ยังมีมาตรการของศาลสำหรับการพิจารณาคดีผู้สูงอายุเช่นเดียวกันในการกรณีของผู้สูงอายุศาลก็อาจยุติการลงโทษได้ แต่ถ้าคดีนั้นมันหาข้อยุติได้ยาก พนักงานอัยการก็สามารถบรรยายคำฟ้องให้ละเอียดถึงเจตนาของการกระทำผิดนั้น เนื่องจากอัยการมีอำนาจในการบรรยายฟ้องให้ละเอียดเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ศาลพิจารณาในทางที่ดีได้

ดังนั้นการดำเนินการด้านสิทธิของผู้ต้องขังสูงอายุมีหลักการที่สามารถดำเนินการได้ตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ คือการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีของผู้สูงอายุมากและทำความผิดเล็กน้อยได้เนื่องจากไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ เป็นต้น

ระยะกลางน้ำหมายถึงกระบวนการพิจารณาลดโทษของผู้ต้องขังสูงอายุที่มีความพิการโดยสิ้นเชิง หรือเจ็บป่วยชนิดติดเตียงที่ไม่อาจช่วยเหลือตนเองได้และมีอายุมาก ทางเรือนจำมีกระบวนการพิจารณาโดยมีคณะกรรมการในส่วนกลางเป็นผู้พิจารณา โดยมีหลักเกณฑ์ว่าหากผู้ต้องขังสูงอายุที่ร้องขอการพักโทษในกรณีเจ็บป่วยจะต้องมีแพทย์เป็นผู้ให้ความเห็นตั้งแต่สองคนขึ้นไป

ระยะปลายน้ำหมายถึงผู้ที่ได้รับการพักโทษจะต้องได้รับการควบคุมดูแล โดยสำนักงานคุมประพฤติในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาจใช้วิธีการรายงานตัวเป็นระยะ ๆ หรืออาจใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ควบคุมตัวให้อยู่เฉพาะที่ ด้วยการให้ผู้ต้องขังสูงอายุเหล่านั้นอาศัยอยู่ในบ้านพัก หรือหน่วยงานอื่นที่ดูแลรักษา เช่นสถานพยาบาล หรือสถานสงเคราะห์ เป็นต้น

๓. การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่ากิจกรรมดังกล่าวทางเรือนจำยังกระบวนกรหรือแนวคิดในการพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุที่ยังไม่เป็นไปในทางเดียวกันหมายถึงในแต่ละเรือนจำมีกิจกรรมที่มีความแตกต่างกัน เช่นกิจกรรมการปรับตัวก่อนออกไปสู่สังคมภายนอก การฝึกวิชาชีพ การจัดหาทุนในการประกอบอาชีพตามความสามารถของผู้ต้องขัง การติดต่อญาติพี่น้องเพื่อมารับไปดูแล ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์พบว่าปัญหาหลักของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยคือ การส่งต่อข้อมูลของผู้ต้องขังสูงอายุ การขาดหลักฐานส่วนตัวที่สำคัญเช่น ทะเบียนบ้าน บัตรประชาชน ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถดำเนินการส่งต่อหรือให้การบริการต่าง ๆ ได้ เช่น การดำเนินการเกี่ยวกับการรับเบี้ยผู้สูงอายุ การประสานพื้นที่ในการส่งผู้ต้องขังกลับสู่ภูมิลำเนา หรือการเตรียมตัวออกไปสู่สังคมเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น ๆ หรือการส่งในกรณีผู้ต้องขังสูงอายุที่มีความพิการหรือเจ็บป่วยช่วยเหลือตนเองไม่ได้และไม่มีญาติพี่น้องที่จะแจ้งความประสงค์มารับตัว ทำให้ไม่สามารถปล่อยตัวผู้ต้องขังนั้นได้ ความสำคัญและความจำเป็นสำหรับเรือนจำที่จะต้องดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังสูงอายุมี ดังนี้

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีความจำเป็นสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุพบว่า ในเรือนจำมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมอบรมให้ความรู้และการปรับตัว และการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังโดยใช้หลักทางศาสนา เช่น การไหว้พระสวดมนต์ การฝึกสมาธิ เป็นต้น

๑) การเตรียมความพร้อมด้านการฝึกอาชีพตามความสามารถ ความถนัด และความเป็นไปได้ในการที่จะนำวิชาชีพไปประกอบอาชีพในอนาคต

๒) การเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว โดยการติดต่อญาติ หรือครอบครัวของผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อรอรับการกลับสู่ภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ หรือกรณีที่ผู้ต้องขังสูงอายุ รายใดขาดญาติ หรือไม่มีผู้ใดประสงค์ที่รับไปดูแลมีความจำเป็นที่ทางเรือนจำจะต้องประสานงานกับหน่วยงานที่จะสามารถรับผู้ต้องขังสูงอายุไปดูแล เช่น สถานสงเคราะห์ สถานพยาบาล เป็นต้น ปัจจุบันพบว่าทางเรือนจำมีจำนวนเจ้าหน้าที่น้อย และปริมาณผู้ต้องขังมีจำนวนมาก การดูแลเรื่องดังกล่าวยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เช่น กรณีผู้ต้องขังไม่มีญาติ หรืออยู่ห่างไกลในจังหวัดอื่น หรือขาดหลักฐานทางทะเบียน ทำให้ไม่สามารถติดต่อกับทางญาติพี่น้องได้ ผู้ต้องขังบางคนไม่มีญาติมาติดต่อขอรับตัวผู้ต้องขังรายนั้นจึงไม่ได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนด เช่น การได้รับพิจารณาขั้นต่ำ เมื่อไม่มีญาติมารับตัวจึงต้องถูกควบคุมตัวให้อยู่ในเรือนจำต่อไป เป็นต้น

๓) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยโดยการหาเครือข่ายภาคประชาสังคม ชุมชน หรือหน่วยงานในการปกครองท้องถิ่น หรือ หน่วยงานการปกครองท้องถิ่น เพื่อการเตรียมให้

ผู้ต้องขังกลับสู่ภูมิลำเนาได้อย่างสมบูรณ์แบบ มีการยอมรับจากสังคม หรือชุมชน หรือการจัดเตรียมงานการอาชีพไว้รองรับ หรือมีกระบวนการต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวไม่ถูกทอดทิ้ง หรือเป็นที่รังเกียจกับชุมชนหรือสังคมรอบข้าง จะเห็นว่าการดำเนินการดังกล่าวเป็นเรื่องที่สำคัญส่งผลโดยตรงกับผู้ต้องขังสูงอายุในอนาคต

ผู้วิจัยพบว่าการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นกระบวนการที่สำคัญในการที่จะให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้กลับไปสู่สังคมได้เป็นอย่างดีและไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีกและเป็นการป้องกันการฆ่าตัวตายของผู้ต้องขังที่อยู่เรือนจำเป็นเวลานานหลายปีพอได้รับการปล่อยตัวไปแล้วไม่อาจทนต่อการมีชีวิตในสังคมภายนอกเรือนจำได้ เป็นต้น

๔. การสงเคราะห์หลังปล่อย

ด้านการสงเคราะห์หลังปล่อยเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นตัวชี้วัดว่าผู้ต้องขังสูงอายุเมื่อได้รับการปล่อยตัวไปแล้วจะมีชีวิตอยู่เป็นปกติสุขหรือไม่ และจะกระทำความผิดซ้ำ หรือการฆ่าตัวตายหรือไม่หากไม่สามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมได้ ดังนั้นกระบวนการสงเคราะห์หลังปล่อยจึงมีวิธีการที่สามารถจะดำเนินการได้หลายวิธี คือ

๑) การสงเคราะห์โดยการจัดหาทุนในการประกอบอาชีพให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่าทางเรือนจำมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อให้ทุนกับผู้ต้องขังสูงอายุใช้ในการประกอบอาชีพตามความสามารถหรือศักยภาพของผู้ที่รับทุนนั้น เช่น ทุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือจากธนาคารต่าง ๆ เป็นต้น

๒) การสงเคราะห์โดยจัดหางานให้ทำโดยการประสานงานกับผู้ประกอบการที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังเข้าทำงาน

๓) การสงเคราะห์ค่าเดินทางกลับภูมิลำเนา ผู้วิจัยพบว่าการสงเคราะห์ค่าเดินทางของผู้ต้องขังสูงอายุยังมีปัญหาไม่สามารถจัดหาทุนให้กับผู้ต้องขังสูงอายุได้อย่างทั่วถึงเนื่องจากทุนดังกล่าวต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐอื่นในการสนับสนุนหรือขอทุนให้กับผู้ต้องขัง การใช้ทุนนี้เป็นงบประมาณของสำนักงานคุมประพฤติที่ขอมาเพื่อสงเคราะห์ค่าเดินทางกลับภูมิลำเนาของผู้ต้องขังโดยตรง เนื่องจากงบประมาณส่วนนี้เป็นการของบประมาณจากทางราชการโดยกรมคุมประพฤติที่จัดสรรให้เป็นทุนสงเคราะห์ค่าเดินทางกลับภูมิลำเนาของผู้ต้องขังโดยทั่วไปรวมถึงเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนด้วย จึงทำให้งบประมาณที่สำนักคุมประพฤติได้รับมามีไม่เพียงพอกับผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว

๔) การสงเคราะห์ที่พักอาศัยให้กับผู้ต้องขังไร้ญาติหรือไร้ที่อยู่อาศัย

กระบวนการสงเคราะห์หลังปล่อยโดยการประสานงานกับหน่วยที่รับผิดชอบในการสงเคราะห์ที่พักอาศัยของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวแต่ไม่มีญาติมารับตัวหรือหาผู้อุปการะไม่ได้เป็นปัญหากับทางเรือนจำเป็นอย่างมาก หากได้รับหมายปล่อยตัวผู้ต้องขังแล้วและผู้ต้องขังนั้นไม่มีความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ เช่นเจ็บป่วย หรือพิการ เมื่อไม่มีญาติพี่น้องมารับตัวผู้ต้องขัง ทางเรือนจำไม่สามารถปล่อยตัวผู้ต้องขังนั้นได้ จำเป็นต้องอาศัยอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำให้ความอนุเคราะห์อยู่ในเรือนจำต่อไปจนกว่าจะประสานหน่วยงานที่รับผิดชอบมารับตัวต่อไปได้ ซึ่งเป็นการขัดกับหลักการของสิทธิมนุษยชน เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษแล้วควรต้องได้รับการปล่อยตัวโดยทันที

ปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยพบว่าหน่วยงานที่จะต้องรับผิดชอบได้แก่ หน่วยงานสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เป็น หน่วยงานที่ตั้งขึ้นเพื่อให้การสงเคราะห์หรือการคุ้มครองของคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศไทย มีศูนย์ดังกล่าว ประมาณ ๑๐ กว่าแห่ง ซึ่งไม่สามารถรองรับคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศที่มีจำนวนมากได้

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพบว่า สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ในการรับช่วงต่อจากเรือนจำต่าง ๆ เกี่ยวกับการสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศมีปัญหาหลาย ประการ ดังนี้

(๑) ปัญหาการขาดแคลนศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เนื่องจากขาดงบประมาณ สำหรับการก่อตั้งศูนย์ตลอดจนการบริหารจัดการให้สามารถรองรับคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศได้

(๒) ขาดการประสานงานที่ดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นในกรณีที่มี ผู้ต้องขังที่จะได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำที่มีความจำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัย เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องประสานงานกับทางสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ล่วงหน้าหลายวันเนื่องจากการส่งต่อมีความยากลำบากเนื่องจากศูนย์สงเคราะห์ดังกล่าวมีจำนวนน้อย

(๓) ขาดการส่งต่อข้อมูลประจำตัวผู้ต้องขัง เนื่องจากระบบการส่งต่อ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังยังไม่สามารถบูรณาการข้อมูลได้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ ยุติธรรมทั้งระบบ

(๔) ขาดงบประมาณในการสงเคราะห์ต่อผู้ที่ต้องมาอาศัยในศูนย์ สงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง เช่นค่าอาหาร ซึ่งงบประมาณที่ได้รับยังไม่สามารถจัดหาอาหารให้แก่ผู้มารับ บริการได้อย่างเพียงพอในปัจจุบัน

ดังนั้น การสงเคราะห์ที่อยู่อาศัยให้กับผู้ต้องขังที่ไร้ญาติในอนาคตย่อมมี ความสำคัญและจำเป็นเนื่องจากประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หากมีคดีของผู้สูงอายุจำนวนมาก อัตราการเป็นคนไร้ที่พึ่งก็อาจเพิ่มเป็นเงาตามตัว และมีความเป็นไปได้อย่างมากที่ในอนาคตผู้สูงอายุ จะถูกทอดทิ้งเพิ่มขึ้น เนื่องจากไม่มีความสามารถในการหารายได้เนื่องจากมีความชราภาพ ไม่สามารถ พึ่งพาตนเองได้ จึงเป็นที่รังเกียจของญาติพี่น้องหรือไม่มีทายาทมาดูแล จึงมีความจำเป็นที่จะต้อง มี หน่วยงานภาครัฐรับมารองรับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้

๕. การป้องกันการระบาดของโรคติดต่อร้ายแรง

จากข้อมูลของผู้ต้องขังสูงอายุ เจ้าหน้าที่ และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ที่ เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่า ทางเรือนจำมีระบบและวิธีการในการ ป้องกันโรคติดต่อและเชื้อโควิด-๑๙ ได้เป็นอย่างดี และมีแนวทางปฏิบัติที่เหมือนกัน ได้แก่

๑) การแยกผู้ต้องขังที่เข้าใหม่ให้แยกอยู่ต่างหากจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป โดยให้อยู่ในห้องที่จัดไว้มีระยะเวลาหนึ่งเพื่อเป็นการพิสูจน์โรค เมื่อพบว่าผู้ต้องขังรายใดปลอด โรคติดต่อก็จะให้เข้าไปสู่แดนที่ได้มีการจำแนกผู้ต้องขังไว้ หากรายใดเป็นโรคติดต่อชนิดใด ก็จะนำไป รักษาตามอาการเหล่านั้นต่อไป เช่น โรควัณโรค หรือ HIV เป็นต้น

๒) การแยกผู้ต้องขังที่เข้าใหม่ในกรณีโรคโควิด-๑๙ พบว่าทางเรือนจำ มีวิธีการแยกผู้ต้องขังตามสภาพของพื้นที่ของเรือนจำ และตามสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่ โดยทั่วไป พบว่ามีการดำเนินการ ดังนี้

(๑) การแยกกักกันผู้ต้องขังที่เข้าใหม่เป็นระยะเวลา ๔ - ๑๔ วันเพื่อ ดูอาการและการตรวจหาเชื้อโรคเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าผู้ต้องขังไม่มีอาการหรือการติดเชื้อ จึงสามารถให้เข้าไปในแดนปกติที่ได้รับการจำแนก

(๒) การตรวจพิสูจน์เชื้อโรคทุกระยะในระหว่างที่อยู่ระหว่างการ กักกันตัวและสุมหาเชื้อโรคกับกลุ่มผู้ต้องขังในแดนปกติ

(๓) การแจกหน้ากากอนามัยให้กับผู้ต้องขัง

(๔) การรักษาพยาบาลผู้ที่ติดเชื้อจนหายเป็นปกติ

(๕) การฉีดวัคซีนอย่างน้อย ๒ ถึง ๓ เข็ม

(๖) การแยกแดนหรือเรือนนอนระหว่างผู้ที่ป่วยเป็นโรคและผู้ที่หาย เป็นปกติเพื่อให้สะดวกในการรักษาโรค

(๗) การแยกสถานที่คุมขังในกรณีที่เรือนจำนั้นมีผู้ต้องขังภายใน เรือนจำติดเชื้อจำนวนมาก หรือติดเชื้อเกือบทั้งหมด หรือมีความเสี่ยงที่จะติดเชื้อทั้งเรือนจำ จึงมี ความจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากเรือนจำอื่นที่มีจำนวนผู้ต้องขังน้อย เช่น เรือนจำของทาง กระทรวงกลาโหม หรือสถานควบคุมอื่นที่สามารถใช้เป็นควบคุมนักโทษได้ เพื่อควบคุมผู้ต้องขังที่ จะต้องถูกส่งตัวมาในเรือนจำ เช่น ผู้ต้องขังรายใหม่ หรือผู้ที่ถูกย้ายที่คุมขังมาจากที่อื่น เป็นต้น เมื่อ สามารถรักษาผู้ที่ติดเชื้อได้แล้วและสถานการณ์เป็นปกติแล้วจึงนำผู้ต้องขังที่ไม่ติดเชื้อเข้ามาอยู่ รวมกันต่อไป

(๘) การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้องในสถานการณ์ ที่เกิดขึ้นให้กับผู้ต้องขังหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ถึงเหตุจำเป็นที่ต้องมีมาตรการต่าง ๆ เพื่อ สร้างความเข้าใจและความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการในด้านการปฏิบัติงานในการ ป้องกัน การรักษา และการแยกเรือนนอนในการกักกันโรคติดต่อ เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความตื่นตระหนก กลัว จนนำไปสู่การเกิดความไม่สงบในเรือนจำ หรือความไม่เข้าใจของญาติ และประชาชนโดยทั่วไป ได้

(๙) การสร้างความร่วมมือร่วมใจตลอดจนการสร้างขวัญและกำลังใจ ให้กับเจ้าหน้าที่ภายในเรือนจำ ผู้วิจัยพบว่าการสร้างขวัญและกำลังใจของผู้ใต้บังคับบัญชามีความจำ เป็นมากในสถานการณ์วิกฤต เช่นการระบาดของเชื้อโรคโควิด-๑๙ ที่ผ่านมา เนื่องจากเป็นสถานการณ์ ที่มีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่เอง และเนื่องจากในเรือนจำมีเจ้าหน้าที่น้อยและ รับผิดชอบกับผู้ต้องขังที่มีจำนวนมาก จึงทำให้เจ้าหน้าที่ต้องทำงานหนักในสถานการณ์ฉุกเฉิน ตลอดเวลาเมื่อเกิดโรคระบาด ดังนั้นการสร้างขวัญและกำลังใจจึงเป็นสิ่งสำคัญ

(๑๐) ผู้บริหารเรือนจำต้องมีภาวะผู้นำ เนื่องจากในสถานการณ์วิกฤต เช่นสถานการณ์การระบาดของเชื้อโควิด-๑๙ ที่ผ่านมา ผู้นำจะเป็นจุดศูนย์กลางในการบริหารงาน ภาวะผู้นำจึงมีความจำเป็น และผู้บริหารจะต้องมีความมุ่งมั่นและนำองค์กรให้สามารถฝ่าสถานการณ์ วิกฤตนั้นให้ผ่านไปได้อย่างดี ได้รับความร่วมมือทั้งเจ้าหน้าที่ และผู้ต้องขัง ตลอดถึงหน่วยงานภายนอก ที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ

(๑๑) การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อการให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น ทางกายภาพ สุขอนามัย เวชภัณฑ์ และ อื่น ๆ เป็นต้น

(๑๒) การรายงานผลการดำเนินการเป็นระยะ ๆ ให้กับผู้บังคับบัญชาทราบ หรือการรายงานผลต่อสังคม สื่อสารมวลชน ถึงความเป็นไปและความก้าวหน้าของการดำเนินงานที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจการยอมรับ และความร่วมมือ

๖. การติดตามหลังปล่อย

การติดตามภายหลังที่ผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการปล่อยตัวแล้วอาจจะเป็นภารกิจนอกเหนือจากหน่วยงานกรมราชทัณฑ์ เนื่องจากเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์มีภารกิจที่ต้องดูแลเฉพาะผู้ต้องขังในเรือนจำเท่านั้น การติดตามหลังปล่อยจึงยังไม่มีหน่วยงานใดมาดำเนินการ นอกจากผู้ต้องขังสูงอายุที่อยู่ระหว่างการควบคุมความประพฤติจากสำนักงานคุมประพฤติเท่านั้น ถึงอย่างไรก็ตามการติดตามหลังปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุยังมีความจำเป็นต่อการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนอีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังสูงอายุเหล่านี้มีขวัญและกำลังใจ ตลอดถึงการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้มีชีวิตที่ดีและไม่กระทำผิดซ้ำ หรือการทำลายตนเองในอนาคต และเพื่อประโยชน์สุขของมนุษยชาติต่อไป

๔.๒.๒ การแสวงหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย

การแสวงหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ที่เหมาะสมตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาในภาพรวมที่มีความสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูล จึงมีความเห็นว่าแนวทางที่จะพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุตามหลักการของการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนสากลและตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

กรมราชทัณฑ์ได้ประกาศเจตนารมณ์ในการดูแลผู้ต้องขังโดยเน้นย้ำถึงการดูแลผู้ต้องขังทุกคนตามหลักสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๔ โดยนายอายุตม์ สินธพพันธุ์ อธิบดีกรมราชทัณฑ์ กล่าวถึงกรณีแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย เรียกร้องให้กรมราชทัณฑ์คุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในช่วงสถานการณ์การระบาดของ โควิด-๑๙ ในเรือนจำ ในฐานะที่เป็นผู้กำกับดูแลกรมราชทัณฑ์จึงได้ชี้แจงในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. กรมราชทัณฑ์ ได้ดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังตามสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการได้รับประทานอาหารที่ปรุงสุกและสะอาดในปริมาณที่เพียงพอ อีกทั้งมีคุณค่าทางโภชนาการ สิทธิในการอยู่อาศัยในเรือนจำที่ถูกสุขลักษณะ สิทธิในการได้รับการดูแลรักษาพยาบาล ตลอดจนสิทธิได้รับเครื่องแต่งกาย เครื่องนุ่งห่มที่สะอาด รวมถึงสบู่ ยา สีฟัน แปรงสีฟัน ซึ่งเป็นของใช้จำเป็นขั้นพื้นฐานให้กับผู้ต้องขังทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

๒. กรมราชทัณฑ์ ได้จัดสรรวัสดุอุปกรณ์ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ เช่น วัคซีน ไข้หวัดใหญ่ รวมถึงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ โดยกำหนดนโยบายการสวมหน้ากากอนามัย ๑๐๐% ทั้งเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และผู้ต้องขัง รวมทั้งการทำความสะอาดสุขอนามัยส่วนบุคคล สถานที่และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันควบคุมการระบาดของโรค และจากนโยบายดังกล่าวจึงได้แจกจ่ายวัสดุอุปกรณ์ เช่น หน้ากากอนามัย ๓ ชั้น N ๙๕ ถุงมือ แอลกอฮอล์ เจล สบู่เหลว สบู่ก้อน น้ำยาทำความสะอาด ถุงขยะ ฯลฯ ตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์ให้อย่างทั่วถึง พร้อมทั้งได้จัดสรรงบประมาณให้เรือนจำจัดซื้อจากเงินงบประมาณประจำปี งบกลาง เงินสนับสนุนจากต่างประเทศ และการบริจาค สำหรับส่วนกลางกรมราชทัณฑ์ยังได้บริหารจัดการวัสดุอุปกรณ์บางส่วน สำหรับกรณีฉุกเฉิน ที่สำคัญ คือ หน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องยังพร้อมสนับสนุนการดำเนินงานและทรัพยากรให้กับเรือนจำที่อยู่ในการดูแลตามระบบบริการสุขภาพอีกด้วย

๓. กรมราชทัณฑ์ ได้สั่งการเรือนจำและทัณฑสถานอื่น ๆ ปฏิบัติตามนโยบายและแนวทางการจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังอย่างเคร่งครัด โดยให้ความสำคัญตั้งแต่ด้านการจัดซื้อ การตรวจรับ การจัดรายการอาหารตามหลักโภชนาการ โดยคำนึงถึงเรื่องคุณภาพอาหาร ความสะอาด และการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหารเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำรายการอาหารประจำวันให้ผู้ต้องขังได้รับทราบ ซึ่งการจัดอาหารเป็นไปตามความเหมาะสมตามสภาพของพื้นที่ และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยต้องให้มีคุณค่าทางโภชนาการตามที่กำหนดไว้ ส่วนกรณีผู้ต้องขังที่ป่วยก็จะมี การจัดอาหารแยกจากผู้ต้องขังทั่วไป รวมถึงอาหารผู้ต้องขังมุสลิม ก็ต้องแยกภาชนะในการปรุงอาหารอย่างชัดเจน อีกทั้งยังได้มีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อเข้าตรวจสอบ รวมทั้งได้รับการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดจากหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่

๔. ด้านการลดความแออัดในเรือนจำ กรมราชทัณฑ์ ได้รับนโยบายจากนายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม สั่งการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนทั้งในเรื่องการจัดทำที่นอนสองชั้นในเรือนจำและทัณฑสถาน รวมทั้งการเปิดทำการเรือนจำแห่งใหม่เพื่อทดแทนเรือนจำเดิม ซึ่งทำให้ปัจจุบันพื้นที่อัตราความจุของเรือนจำในภาพรวมเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ผู้ต้องขังมีพื้นที่นอนต่อคนมากขึ้น ช่วยบรรเทาสภาพความแออัดในเรือนจำได้ดีขึ้นกว่าในอดีต ยิ่งไปกว่านั้น ได้วางแผนยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล มุ่งเป้าให้ผู้ต้องขังมีพื้นที่นอน ๑.๖ ตารางเมตรต่อคน ตามมาตรฐานที่ใช้ในสำนักงานบริการโครงการแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office of Project Services – UNOPS) และคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (International Committee of the Red Cross -ICRC) เพื่อยกระดับขีดความสามารถของกรมราชทัณฑ์ให้ทัดเทียมมาตรฐานสากลและให้ผู้ต้องขังมีความเป็นอยู่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักสากลระหว่างประเทศ ซึ่งในส่วนกรณีเกิดการแพร่ระบาดของโควิด - ๑๙ กรมราชทัณฑ์ได้เน้นย้ำสั่งการให้เรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่งทั่วประเทศปฏิบัติตามมาตรการป้องกันเชื้อเข้าเรือนจำและควบคุมการระบาดอย่างรวดเร็วตามแนวทางของ ศบค.ยธ. และมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด

๕. กรมราชทัณฑ์ ขอยืนยันว่าผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมตามแนวทาง ของระบบบริการสาธารณสุข และโครงการราชทัณฑ์ปันสุข ทำความ ดี เพื่อชาติ ศาสนา กษัตริย์ที่กำหนดให้ ๑) เรือนจำ ทุกแห่งมีสถานพยาบาล ซึ่งขึ้นทะเบียนเป็นหน่วยบริการปฐมภูมิในระบบหลักประกันสุขภาพ ๒) เรือนจำทุกแห่ง มีเจ้าหน้าที่พยาบาลให้การดูแลรักษาในเบื้องต้น หากเกินขีดความสามารถจะส่งออกรักษาไปยังโรงพยาบาลแม่ข่ายที่ดูแลรับผิดชอบเรือนจำ หรือส่งไปยังทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ หรือสถานพยาบาลที่มีศักยภาพสูงกว่าตามความเห็นแพทย์ ๓) รพ.แม่ข่ายที่รับผิดชอบเรือนจำจะส่งแพทย์ประจำสถานพยาบาล แพทย์เฉพาะทาง ทันตแพทย์ จิตแพทย์ และบุคลากรทางการแพทย์อื่น ๆ เข้าตรวจรักษาผู้ต้องขังในเรือนจำ มีการใช้ video conference หรือการให้คำปรึกษาออนไลน์ และเรือนจำบางแห่งมีการจัดจ้างแพทย์ห้วงเวลาเข้าไปตรวจรักษาภายในเรือนจำด้วย ๔) มีอาสาสมัครสาธารณสุขเรือนจำ (อสรจ.) ที่ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตร ทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่พยาบาลประจำเรือนจำในการดูแลสุขภาพผู้ต้องขัง ทั้งที่สถานพยาบาล และในเรือนนอนขณะถูกคุมขังเวลากลางคืน ๕) กรณีฉุกเฉิน หากผู้ต้องขังเจ็บป่วยสามารถ ให้การดูแลตลอด ๒๔ ชั่วโมง (มีเจ้าหน้าที่เข้าเวรประจำ และเวร on call) และ ๖) การลงทะเบียนสิทธิการรักษา พยาบาลประจำเรือนจำสามารถเป็นนายทะเบียนเพื่อลงทะเบียนสิทธิการรักษาในระบบหลักประกันสุขภาพให้กับผู้ต้องขัง เพื่อให้สามารถเข้าถึงการรักษาได้รวดเร็วและแก้ไขปัญหาการเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาล

การประกาศเจตนารมณ์ของผู้บริหารของกรมราชทัณฑ์ เป็นความมุ่งมั่นในการที่จะคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับแนวทางของผู้วิจัยที่มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวโดยมีข้อเสนอแนวทางการ คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ด้านที่ ๑ การดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังตามสิทธิขั้นพื้นฐาน

การดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังตามสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังตามเจตนารมณ์ของกรมราชทัณฑ์นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดสวัสดิการพื้นฐานให้กับผู้ต้องขังสูงอายุเรือนจำส่วนใหญ่ดำเนินการได้ตามมาตรฐานของกรมราชทัณฑ์ แต่การนำนโยบายไปปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม และปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกันในแต่ละเรือนจำ เช่น การจัดอาหารที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ การจัดการเกี่ยวกับสถานที่ในการรับประทานอาหาร การอาบน้ำและการซักผ้าของผู้ต้องขังสูงอายุ (รวมถึงผู้ต้องขังสตรีที่ตั้งครรภ์) ที่จะต้องแยกต่างหากจากผู้ต้องขังทั่วไป ทั้งนี้ รวมถึงการแยกเรือนนอน ตลอดจนการติดตั้งสุขภัณฑ์ที่เหมาะสมและพอเพียงแก่ผู้สูงอายุในเรือนนอน เป็นต้น เกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางในการปฏิบัติโดยกรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายและระบบการติดตามตรวจสอบเกี่ยวกับการดำเนินงานของเรือนจำต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยมีแนวทางปฏิบัติในการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐาน ดังนี้

(๑) การจัดอาหารให้กับผู้สูงอายุ จำต้องคำนึงถึงคุณภาพสุขอนามัย และสภาพของผู้สูงอายุ โดยแยกส่วนต่างหากจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป ตั้งแต่ การแบ่ง การนำส่ง และสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้น้อยต้องพึ่งพาอาหารที่ทางเรือนจำจัดหาให้เป็นหลัก การได้รับอาหารที่ขาดคุณภาพและปริมาณทำให้มีความเสี่ยงและเกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของผู้ต้องขังในอนาคต

(๒) การอาบน้ำและการซักล้าง ควรจัดสถานที่แยกจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป โดยจัดให้ผู้สูงอายุโดยรวมถึงสตรีที่ตั้งครรภ์ หรือผู้พิการให้มีสถานที่อาบน้ำและซักล้างเป็นสัดส่วนเฉพาะ

(๓) ควรมีการแยกเรือนนอนของผู้สูงอายุแยกออกจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป เนื่องจากเพื่อความเหมาะสมกับสภาพวัย และกิจกรรมการพัฒนาที่จะต้องเป็นกิจกรรมเฉพาะผู้สูงอายุ เนื่องจากระยะเวลาในเรือนนอนมีเวลาหลายชั่วโมง

(๔) เรือนจำควรจัดหาหรือติดตั้งสุขภัณฑ์ ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในเรือนนอนให้เพียงพอกับปริมาณของผู้สูงอายุ

(๕) การจัดหาอาสาสมัคร (อสจร.) ที่ให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุจะต้องพิจารณาหาผู้ที่มีจิตอาสาโดยแท้จริง และจะต้องได้รับการอบรมในด้านต่าง ๆ เพื่อการช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้พิการได้อย่างแท้จริง

(๖) กิจกรรมด้านการบำบัดฟื้นฟู การพัฒนาจิตใจ และการฝึกวิชาชีพของผู้สูงอายุ กรมราชทัณฑ์ ควรมีหลักสูตรอย่างชัดเจนที่กำหนดเป็นมาตรฐานกลางในการปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน ในการพัฒนาผู้สูงอายุ โดยกำหนดเป็นแผนงานหลัก และมีเป้าหมายในการรองรับผู้สูงอายุในอนาคตที่อาจมีจำนวนที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ ควรมีการกำหนดเป็นหลักสูตรที่ชัดเจนและมีนโยบายให้ดำเนินการในเรือนจำกลางทุกแห่ง หรือเรือนจำที่มีความพร้อม

ด้านที่ ๒ การลดโทษหรือการพักโทษให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ

การลดโทษหรือการพักโทษให้กับผู้ต้องขังสูงอายุที่มีอายุมาก เช่น ตั้งแต่อายุ ๗๐ ปี ขึ้นไป กระบวนการพิจารณาของผู้สูงอายุที่มีความผิดเล็กน้อยหรือมีความผิดร้ายแรงก็ตามหากเห็นว่าผู้สูงอายุนั้น มีความพิการโดยสิ้นเชิง หรือมีอาการป่วยที่ไม่อาจรักษาให้หายเป็นปกติได้โดยได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ที่ลงความเห็นว่าเป็นผู้ไร้ความสามารถช่วยเหลือตนเองไม่ได้โดยสิ้นเชิงแล้ว ควรได้รับการพิจารณาโดยมีแนวทางให้มีคณะกรรมการพิจารณาเฉพาะเรื่องดังกล่าว โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดโดยคัดเลือกจากตัวแทนจากหน่วยงานระดับจังหวัดมาเป็นคณะกรรมการ ทั้งนี้เพื่อความรวดเร็วและเป็นการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ไปให้อยู่ในความดูแลของทายาท หรือหน่วยงานที่สามารถให้การสงเคราะห์ผู้ต้องขังเหล่านี้ได้ต่อไป การที่มีคณะกรรมการพิจารณาการพักโทษในระดับจังหวัด ย่อมเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ ๓ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุ

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุย่อมมีความแตกต่างจากการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโดยทั่วไป เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุมีปัญหาหลายประการที่ต้องมีความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังเหล่านี้ เช่น ความชราภาพ อาการเจ็บป่วย มีความพิการหรือทุพพลภาพ เป็นต้น ดังนั้นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจึงมุ่งเน้นของ การที่จะกลับไปสู่สังคมที่ดีได้อย่างไร ซึ่งอาจจะนอกเหนือไปจากการเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขัง โดยทั่วไป โดยมีแนวทาง ดังต่อไปนี้

๑) การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ต้องขังโดยทางเรือนจำ จะต้องมีการประเมินด้านสุขภาพจิตของผู้ต้องขังสูงอายุหากพบว่าผู้ต้องขังรายใดยังไม่มีความพร้อมในการที่จะออกไปสู่สังคมภายนอก ทางเรือนจำต้องมีกระบวนการให้การปรึกษา หรือกิจกรรมเพื่อการปรับตัวให้ยอมรับและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายนอกเรือนจำได้ ปัจจุบันสถานการณ์ภายนอกอาจจะเปลี่ยนแปลงไปจนผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำนาน ๆ ไม่สามารถปรับตัวได้ ดังนั้นจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังยอมรับการเปลี่ยนแปลงและสามารถอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

๒) การเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว เรือนจำจะต้องติดต่อทนายทนายของผู้ต้องขังสูงอายุก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัวอย่างน้อย ๓ เดือน และควรมีกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ เพื่อให้ญาติของผู้ต้องขังมีความพร้อมที่จะรับตัวผู้ต้องขังสูงอายุกลับไปดูแล หากผู้ต้องขังรายใดไม่มี ทนายทนายรับตัวจะต้องประสานงานหาหน่วยงานที่จะให้ความสงเคราะห์ต่อไป เช่น ศูนย์พักพิงคนไร้ที่พึ่ง หรือ มูลนิธิต่าง ๆ หรือองค์กรเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือคนที่ไร้ที่พึ่งต่อไป

การประสานครอบครัวผู้ต้องขังสูงอายุเรือนจำสามารถประสานงานกับสำนักงานคุมประพฤติที่เป็นผู้ดำเนินการเขียนรายงานสืบเสาะข้อเท็จจริงหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีของผู้ต้องขังสูงอายุตั้งแต่ต้น เจ้าหน้าที่คุมประพฤติจะเป็นผู้ที่ทราบความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังตั้งแต่แรก ดังนั้นการดำเนินการติดต่อกับผู้ต้องขังดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่ต้องประสานงานร่วมกันระหว่าง เรือนจำและสำนักงานคุมประพฤติ

๓) การเตรียมความพร้อมด้านชุมชน ผู้ต้องขังสูงอายุ ชุมชนมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุสำหรับการสร้างความเข้าใจในชุมชน เพื่อให้ชุมชนยอมรับถึงการกลับมาของผู้ต้องขังที่ได้รับการพ้นโทษแล้ว การติดต่อญาติเพื่อเตรียมการสำหรับการรับตัวผู้ต้องขังกลับบ้าน การช่วยเหลือด้านสุขอนามัยด้วยการประสานงานกับท้องถิ่น เช่น ชมรมผู้สูงอายุ หรือโรงพยาบาล การจัดหางานที่เหมาะสม และการติดตามหลังปล่อย สำหรับบางพื้นที่ที่มีความพร้อมในการหางานให้กับผู้ที่ได้รับการพ้นโทษตามความเหมาะสม

๔) การเตรียมด้านข้อมูลเพื่อการส่งต่อ เรือนจำมีความจำเป็นต้องมีการเตรียมพร้อมด้านข้อมูลของผู้ต้องขังก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัว เนื่องจากข้อมูลของผู้ต้องขังมีประโยชน์ต่อการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลทางทะเบียน ข้อมูลเกี่ยวกับคดี ข้อมูลด้านสุขภาพ ข้อมูลเกี่ยวญาติ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะได้ส่งให้กับหน่วยงานที่จะต้องรับช่วงต่อไป หลังจากที่ผู้ต้องขังออกจากเรือนจำ เช่น ข้อมูลที่จะต้องส่งต่อให้สำนักงานคุมประพฤติเพื่อการ

ควบคุมความประพฤติ ข้อมูลเพื่อการสงเคราะห์ค่าเดินทางกลับภูมิลำเนา ข้อมูลเพื่อการหาทุนในการประกอบอาชีพ ข้อมูลเพื่อการจัดการที่พักอาศัย ตลอดจนข้อมูลการส่งต่อให้กับหน่วยงานท้องถิ่น การจัดทำข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ทางเรือนจำควรมีระบบฐานข้อมูลที่สามารถส่งต่อให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อความสมบูรณ์และรวดเร็วในการบริหารจัดการหลังจากที่ผู้ซึ่งสูงอายุได้รับการปล่อยตัว

สรุปว่าการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นขั้นตอนที่สำคัญเพื่อการส่งต่อผู้ต้องขังก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัว เป็นงานที่ทางเรือนจำจะต้องประสานกับหน่วยงานราชการและเอกชนหลายหน่วยงาน หรือครอบครัวของผู้ต้องขังเพื่อการส่งต่อด้านภารกิจ ความช่วยเหลือ และด้านข้อมูลของผู้ต้องขัง สอดคล้องกับระเบียบของกรมราชทัณฑ์ ที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๖๑ แต่ทางการปฏิบัติของทางเรือนจำยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเนื่องจาก ยังขาดฐานข้อมูลที่ดีและมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการดังกล่าว

ด้านที่ ๔ การสงเคราะห์หลังปล่อย

การสงเคราะห์หลังปล่อยเป็นกระบวนการที่ต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานคุมประพฤติ หน่วยงานพัฒนาสังคมและสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หน่วยงานในท้องถิ่น และภาคเอกชนต่าง ๆ เช่น ธนาคารผู้ให้เงินทุนกู้ยืมให้กับผู้ต้องขังไปประกอบอาชีพ เป็นต้น ตามผลการศึกษาทำให้ทราบว่ากระบวนการสงเคราะห์หลังปล่อยผู้ต้องขังสูงอายุที่ผ่านมาและผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั้นมีประเด็นเกี่ยวกับการปล่อยตัวผู้ต้องขังที่ทุพพลภาพ และไม่มีญาติมาติดต่อรับตัวกลับบ้าน จึงไม่สามารถปล่อยตัวผู้ซึ่งนั้นได้ในทันที ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควร มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) เรือนจำต้องเตรียมข้อมูลผู้ต้องขัง เพื่อพิจารณาว่ามีจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุที่ทุพพลภาพ และไม่มีญาติมาประสงค์ขอรับตัวเพื่อส่งต่อข้อมูลหรือประสานงานกับผู้ที่ต้องรับผิดชอบหรือให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังกลุ่มนี้ได้หรือไม่

๒) ประสานงานเพื่อหาหน่วยงานที่จะสามารถให้ความอนุเคราะห์ผู้ต้องขังกลุ่มนี้ได้บ้าง

๓) กรมราชทัณฑ์ควรที่จะพิจารณาให้เพิ่มหน่วยงานเพื่อรองรับกระบวนการสงเคราะห์หลังปล่อยผู้ต้องหาสูงอายุในเรือนจำ เนื่องจากเป็นงานที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังในอนาคต

ด้านที่ ๕ การติดตามหลังปล่อย

ควรมีการติดตามผู้ต้องขังสูงอายุที่ได้รับการปล่อยตัวไปแล้ว ถึงแม้ว่าผู้ต้องขังสูงอายุนั้นได้รับการปล่อยตัวโดยมีการควบคุมความประพฤติหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการติดตามในงานวิจัยนี้ต้องการผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวแล้วได้รับความช่วยเหลือ การให้ขวัญและกำลังใจ หรือการสงเคราะห์ช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ต่อไป

๔.๒.๓ การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายในการป้องกันผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

สำหรับข้อเสนอแนะนโยบายในการป้องกันผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพปัญหาต่าง ๆ ในเรือนจำสามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนโดยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๑) ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพอาหารและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุในเรือนจำ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพอาหารของผู้สูงอายุในเรือนจำสืบเนื่องมาจากการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังอายุ และเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ พบว่าสภาพอาหารของผู้สูงอายุในเรือนจำแต่ละแห่งมีสภาพที่แตกต่างกัน เรือนจำบางแห่งจัดอาหารให้กับผู้สูงอายุอย่างไม่เพียงพอ หรือ ไม่สามารถที่จะรับประทานได้เนื่องจากมีรสเผ็ดหรือบางแห่งมีปริมาณอาหารไม่เพียงพอ หรือมีแต่คุณภาพอาหารต่ำ เป็นต้น รวมถึงการที่ผู้สูงอายุยังรับประทานอาหารร่วมกับผู้ต้องขังอื่นเป็นต้น แต่สิ่งหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณาและเป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ ได้รับงบประมาณเป็นค่าอาหารดิบของผู้ต้องขังต่อคนต่อหัวละ ๔๕ บาท เมื่อพิจารณาแล้วคงจะไม่มีเพียงพอกับการจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้นการปรับปรุงคุณภาพอาหารของผู้สูงอายุในเรือนจำจึงต้องมีการปรับปรุง ดังนี้

(๑) รัฐบาลควรพิจารณาปรับปรุงและเพิ่มอาหารต่อคนต่อหัวให้กับผู้ต้องขังทั่วประเทศ โดยการพิจารณาจากการคำนวณให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศ

(๒) กรมราชทัณฑ์ควรมีการกวดขันเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ ตลอดจนการตรวจสอบ การติดตามประเมินผลที่เป็นรูปธรรม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยใช้ในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของเรือนจำต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานกลางของกรมราชทัณฑ์

(๓) กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายเกี่ยวกับดูแลผู้ต้องขังสูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม โดยการจำแนกแดนของผู้ต้องขังสูงอายุอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการดูแลต่างหากจากผู้ต้องขังทั่วไป เพื่อให้การดูแลอย่างทั่วถึง โดยมีสถานที่รับประทานอาหาร การอาบน้ำซักผ้า เรือนนอน และกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุเป็นเฉพาะในส่วนของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

๒) ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและข้อเสนอแนะในการสงเคราะห์ผู้ต้องขังที่เป็นคนไร้บ้านที่มีภาวะพิการ ปัจจุบันมีผู้ต้องขังเป็นคนไร้บ้านที่มีภาวะพิการจำนวนหนึ่งที่ศาลพิจารณาให้ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำ แต่ทางเรือนจำไม่สามารถที่จะปล่อยตัวได้ในทันทีเนื่องจากเป็นบุคคลไร้บ้านหรือที่อยู่อาศัย หรือไม่มีญาติพี่น้องมารับตัว จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับคนไร้บ้านพบว่า คนไร้บ้าน (Homelessness) โดยทั่วไปหมายถึงคนที่ไร้ที่อยู่ ร้อนเร่พเนจร จรจัด คนอนาถา ไม่มีบ้านที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ในทางกฎหมายคนไร้บ้านมักรวมอยู่ในความหมายของคำว่า “คนไร้ที่พึ่ง” ในพระราชบัญญัติการคุ้มครองคน

ไร้ที่พึ่ง พ.ศ. ๒๕๕๗ ระบุว่า “คนไร้ที่พึ่ง” หมายความถึง บุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และให้รวมถึงบุคคลที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและไม่อาจพึ่งพาบุคคลอื่นได้

ปัญหาคนไร้ที่พึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งในประเทศกำลังพัฒนา และประเทศที่พัฒนาแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะการเป็นเมือง (Urbanization) อันมีแนวโน้มที่คนจากชนบทจะอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองหลักและเมืองรองมากขึ้น ทำให้ปัญหาคนไร้ที่พึ่งกลายเป็นปัญหาสำคัญสำหรับสังคมเมือง คนไร้ที่พึ่งหลายรายมีสภาวะการเจ็บป่วยทางกาย ทางจิตเวช ความพิการ ติดสุรา ยาเสพติด ครอบครัวแตกแยก ถูกทอดทิ้ง การไม่มีบัตรประชาชน เคยพ่นโทษออกมาจากคุก บางส่วนสมัครใจที่จะออกมาเร่ร่อนอาศัยตามตามที่สาธารณะส่งผลให้คนกลุ่มนี้กลายเป็นคนไร้ที่อยู่อาศัย อีกทั้งสังคมมักตีตราคนกลุ่มนี้ว่าเป็นคนเร่ร่อนจรจัดและมองมาว่ามีความเสี่ยงในการสร้างปัญหาต่อสังคมและกระทำความผิดและก่อปัญหาอาชญากรรมบนท้องถนน (Street crime) เช่น ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ เป็นต้น

จากผลการสำรวจจำนวนคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศไทยในปัจจุบันพบว่ามากถึง ๗๐,๕๓๙ คน ทั้งนี้จากการสำรวจของมูลนิธิอิสรชน ตั้งแต่เดือน มกราคม-ตุลาคม ๒๕๖๔ พบว่า มีผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ ทั้งหมด ๔,๕๑๐ คนเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครพบว่ามีครอบครัวเร่ร่อน คนเร่ร่อน คนไร้บ้าน รวมในสถานสงเคราะห์ ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั่ว กทม. จำนวน ๓,๓๔๐ คน พนักงานบริการอิสระ จำนวน ๖๘๗ คน และ ผู้ป่วยทางจิต ๔๘๓ คน^{๓๑๖} ในขณะที่การให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นผ่านสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศมีเพียง ๑๑ แห่ง มีเป้าหมายการรับคนไร้ที่พึ่ง จำนวน ๔,๗๓๐ คน แต่รับจริงได้เพียง ๔,๑๘๘ คน^{๓๑๗} แสดงให้เห็นถึงสถานที่การให้บริการไม่เพียงพอและการบริการที่ยังไม่ครอบคลุมกับจำนวนคนไร้ที่พึ่งที่เพิ่มขึ้นทุกปี ในขณะเดียวกันรัฐบาลจัดตั้งศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศในแต่ละจังหวัดอีก ๗๖ แห่ง เพื่อช่วยเหลือคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศในเบื้องต้นในแต่ละจังหวัด อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญคือศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งประจำตามจังหวัดต่าง ๆ ถูกออกแบบมาเพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการปัญหาคนไร้ที่พึ่งในแต่ละจังหวัดแต่กลับพบปัญหาที่สำคัญดังนี้ ๑) ปัญหาด้านทรัพยากร ได้แก่การขาดบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินการคุ้มครองและดูแลคนไร้บ้าน ๒) ปัญหากระบวนการคุ้มครอง ได้แก่ความไม่ต่อเนื่องของกระบวนการคุ้มครองคนไร้บ้าน และ ๓) ปัญหาการประสานส่งต่อ ได้แก่การขาดความร่วมมือของหน่วยงานในระดับท้องถิ่นในการดูแลคนไร้บ้าน

^{๓๑๖} มูลนิธิอิสรชน,(๒๕๖๔),คนเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร,

<https://www.thereporters.co/humanity๒/๒๕๑๐๒๑๑๑๐๒/>

^{๓๑๗} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์,(๒๕๖๕),โควิด-๑๙ กระทบรายได้ประชากร ปี ๖๕ “คนไร้บ้าน” หน้าใหม่เพิ่มขึ้น, <https://www.bangkokbiznews.com/social/๑๐๑๕๕๕๙๔>

เนื่องจากปัญหาการสงเคราะห์ผู้ต้องขังสูงอายุที่มาสภาพเป็นคนไร้ที่พึ่งที่ได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับการปล่อยตัวและหาผู้ดูแลในอนาคต ผู้วิจัยจึงนำเสนอให้หน่วยของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องมีการดำเนินการ ดังนี้

(๑) หน่วยงานด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีแนวนโยบายในการจัดตั้งศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งประจำตามจังหวัดต่าง ๆ ให้ครบทุกจังหวัด ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินการคุ้มครองและดูแลคนไร้บ้านให้สามารถรองรับคนไร้ที่พึ่งในภาพรวมในอนาคตอย่างทั่วถึง

(๒) ควรมีระบบฐานข้อมูลที่สามารถเก็บข้อมูลและการบริหารข้อมูลที่เชื่อมต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ข้อมูลของกระทรวงยุติธรรม ข้อมูลทะเบียนราษฎร และ ข้อมูลเกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่ง เป็นต้น

(๓) หน่วยงานด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีระบบการควบคุมและตรวจสอบหน่วยงานเอกชน หรือมูลนิธิ ต่าง ๆ ในการให้ความดูแลและช่วยเหลือคนไร้บ้าน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคนไร้บ้านตามหลักสิทธิมนุษยชนต่อไป

๓) ขอเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและขอ เสนอนแนะในการพัฒนาการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยมีบทบาทสำคัญในการเตรียมการเพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุกลับสู่ภูมิลำเนาได้อย่างปลอดภัยและสมบูรณ์แบบเนื่องจากในอนาคตจำนวนผู้สูงอายุที่จะมาในเรือนจำย่อมมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นเมื่อมีจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นภาระหน้าที่ในการดูแลผู้ต้องขังย่อมเพิ่มขึ้น นอกจากการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังแล้วการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจึงมีความสำคัญเช่นกัน การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังที่ใกล้จะพ้นโทษออกไปสู่สังคมภายนอก รูปแบบการจัดโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ การฝึกทักษะอาชีพ รวมถึงการปรึกษาแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจ ตลอดจนเป็นแนวทางให้ผู้ต้องขังตัดสินใจวิถีทางการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวให้เข้ากับครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างเหมาะสม แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และสังคมก็ยังไม่ให้การยอมรับผู้พ้นโทษ ทำให้ผู้พ้นโทษรู้สึกสับสน ว่าแห้ว โดดเดี่ยวไร้ที่พึ่งพิง และประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้พ้นโทษเหล่านั้นกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกได้ ^{๓๑๘}

^{๓๑๘} กรมราชทัณฑ์, กองบริการทางการแพทย์, ม.ป.ป. หน้า ๔

ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะมาตรการเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังสูงอายุ ดังนี้

(๑) กรมราชทัณฑ์ควรเพิ่มบุคลากรและงบประมาณ เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังสูงอายุให้สามารถรองรับภารกิจดังกล่าวได้อย่างทั่วถึง

(๒) กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายให้เรือนจำดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยใช้หลักสูตรที่เป็นหลักสูตรกลางของกรมราชทัณฑ์ และควรมีหลักสูตรที่สามารถพัฒนาผู้สูงอายุตามบริบทของท้องถิ่น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างคนทั่วไป

(๓) ควรปรับปรุงระเบียบหรือกฎหมายที่ว่าด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังสูงอายุให้มีความทันสมัยตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมปัจจุบันและสนองความต้องการของผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเพื่อสร้างแนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยโดยใช้มาตรการทางกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อให้คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมมากที่สุด ซึ่งแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานจะทำให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ หลีกเลี่ยงการละเมิดสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ และช่วยให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้โดยปกติสุขในระหว่างการบังคับโทษจำคุก อีกทั้งการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุยังเป็นแนวทางให้ผู้ต้องขังสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมปกติได้อีกครั้ง ภายหลังจากการปล่อยตัวไปสู่สังคมแล้วจะได้ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ

๑. วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ
- ๒) เพื่อแสวงหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ที่เหมาะสมตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย
- ๓) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายในการป้องกันผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

๒. สมมุติฐาน

ผู้ต้องขังสูงอายุถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเปลี่ยนแปลงไปในทางถดถอยที่มีผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่กระทำผิดและต้องถูกลงโทษจำคุกในเรือนจำ ยิ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุเหล่านั้นประสบปัญหาทั้งทางร่างกายและจิตใจมากยิ่งขึ้น การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานว่าหากผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตระหว่างการบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ จะช่วยลดผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังสูงอายุ และช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังสามารถกลับเข้าไปอยู่ในสังคมปกติได้อีกครั้งเมื่อพ้นโทษจำคุกโดยไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งได้ดำเนินการตามลักษณะของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)
- ขั้นตอนที่ ๒ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)
- ขั้นตอนที่ ๓ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)
- ขั้นตอนที่ ๔ การสังเกต (Observation)

๔. สรุปผลการวิจัย

๔.๑ ผลการศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขัง
สูงอายุ
ในประเทศไทย

๔.๑.๑ การจัดสวัสดิการให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ ในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ

๑) ด้านอาหาร

การจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุพบว่าการจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ ตั้งแต่กระบวนการจัดซื้ออาหารดิบ ทราบว่าทางเรือนจำได้งบประมาณด้านการจัดซื้ออาหารดิบหัวละ ๔๕ บาทต่อคนต่อวัน ทางเรือนจำมีแผนยุทธศาสตร์ที่ใช้เป็นที่จัดเก็บอาหารสดโดยมีตู้เย็นที่สามารถรักษาอุณหภูมิระหว่าง ๐-๔ องศาเซลเซียส สำหรับเก็บรักษาเนื้อสัตว์ และมีตู้เย็นที่รักษาอุณหภูมิประมาณ ๑๐ องศาเซลเซียส สำหรับเก็บรักษาผักสด เพื่อรักษาคุณภาพของอาหารดิบ มีอาคารเฉพาะการหันเนื้อสดหรือผักสด โดยมีระบบการตรวจสอบและการป้องกันเกี่ยวกับมิดที่ใช้ในการทำงาน เพื่อป้องกันผู้ไม่หวังดีนำไปก่อการความไม่สงบหรือใช้ทำร้ายผู้อื่นได้ นอกจากนี้ยังมีระบบบำบัดน้ำเสียมีถังดักตะกอนไขมันเพื่อไม่ให้เกิดการอุดตันและการเน่าเสียก่อนที่น้ำเสียจะลงไปสู่ลำน้ำธรรมชาติ นอกจากนี้ผู้ต้องขังในแดนสุทกรรมยังมีชุดที่ใส่สำหรับการทำอาหารตามมาตรฐานของกรมอนามัย (เฉพาะเรือนจำกลางสงขลา) การจัดส่งอาหารไปยังผู้ต้องขังสูงอายุพบว่า การแจกจ่ายอาหารให้ผู้ต้องขัง มีทั้งแบบเป็นชุดอาหาร (set box) แบบถาดหลุม และแบบอาหารจานเดียว กระบวนการตักอาหารไม่สามารถควบคุมปริมาณและสัดส่วนของอาหารได้ เนื่องจากผู้ตักอาหารแต่ละครั้งมีปริมาณไม่เท่ากัน การตักแต่ละครั้งอาจไม่ได้รับเนื้อสัตว์เลยก็ได้ การแจกจ่ายอาหารให้ผู้ต้องขังสูงอายุมีความเสี่ยงกับได้รับอาหารที่ไม่ครบหมู่และการควบคุมมาตรฐานแต่ละเรือนจำไม่เท่ากัน แต่อย่างไรก็ตามยังมีเรือนจำที่ดำเนินการด้านจัดอาหารของผู้ต้องขังสูงอายุได้ในระดับดี เช่น เรือนจำกลางสงขลา ผู้ต้องขังในเรือนจำและผู้ต้องขังที่ปล่อยตัวไปแล้วให้ข้อมูลว่าอาหารที่ได้รับการจัดให้กับผู้ต้องขังสูงอายุมีคุณภาพดี ผู้ต้องขังสูงอายุรับประทานได้ เรือนจำกลางขอนแก่น มีระบบการส่งอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุและการควบคุมโดยรวมมีคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังที่มีฐานะซื้ออาหารให้กับผู้ต้องขังอื่นได้ สำหรับการควบคุมในด้านความสะอาดเกี่ยวกับอาหาร สถานที่รับประทานอาหารพบว่าการจัดระบบการดูแลความสะอาดโดยรวมในทัณฑสถานหญิงกลาง มีการดูแลความสะอาดได้ดีมากเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การจัดให้ผู้ต้องขังรับประทานอาหารร่วมกับผู้ต้องขังอื่นยังมีอยู่ เนื่องจากทางเรือนจำส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดสถานที่เฉพาะให้ผู้ต้องขังสูงอายุใช้รับประทานอาหารแยกออกจากผู้ต้องขังทั่วไป ทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุรับประทานอาหารไม่ทันตามระบบของเรือนจำ นอกจากนี้ยังพบว่าเมนูสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุยังไม่มี การจัดให้ในส่วนของผู้ต้องขังสูงอายุโดยตรง ซึ่งอาหารบางประเภทผู้ต้องขังสูงอายุอาจ จะไม่สามารถ

รับประทานได้ เช่น อาหารที่มีสภาพแข็งไป เหนียว หรือมีรสเผ็ดจัด ผู้สูงอายุมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับช่องปาก หรือฟัน ที่มีความชราเป็นตามสภาพของผู้สูงอายุ

การจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุในภาพรวมถือว่ายังไม่เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพที่ควรจะเป็นเนื่องจากมีปัจจัยหลายด้านที่ส่งผลถึงคุณภาพอาหารของผู้สูงอายุ เช่น เรือนจำมีงบประมาณค่าอาหารต่อหัวต่อวันน้อยเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่ถูกควบคุมในกลุ่มเปราะบางด้วยกัน เช่น เด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือ ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนแล้ว ค่าอาหารของผู้ต้องขังสูงอายุมีจำนวนน้อยกว่า เมื่อเทียบกับอาหาร ๓ มื้อในเรือนจำ ถือว่าได้รับงบประมาณน้อย ในการแจกจ่ายอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุยังพบว่ายังมีการเลือกปฏิบัติจากกลุ่มผู้ต้องขังที่มีหน้าที่ในการตักอาหาร เช่น ความคุ้นเคย ความเป็นพวก เป็นต้น นอกจากนี้การควบคุมคุณภาพอาหารในแต่ละเรือนจำยังขึ้นอยู่กับผู้บริหารของเรือนจำนั้น ๆ ซึ่งแต่ละเรือนจำยังมีระดับของคุณภาพในด้านการจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังสูงอายุมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการนำนโยบายของกรมราชทัณฑ์มาใช้ในการปฏิบัติย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารของเรือนจำ

๒) ด้านการรักษาความสะอาดเสื้อผ้าและร่างกาย

ด้านการรักษาความสะอาดเสื้อผ้าและร่างกาย ทางเรือนจำมีการแจกเสื้อผ้าและเครื่องนอนให้กับผู้ต้องขังสูงอายุอย่างเท่าเทียมกันกับผู้ต้องขังอื่น ซึ่งอาจรวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังสามารถจัดหาเสื้อผ้าและสิ่งของอย่างอื่นที่จำเป็นและไม่ผิดระเบียบเข้ามาในเรือนจำได้ โดยสามารถซื้อหาจากร้านค้าสวัสดิการหรือจากญาติได้ แต่ความไม่สะดวกของผู้ต้องขังสูงอายุมี ๒ ประการ คือ การที่ต้องอาบน้ำและการซักผ้ารวมกับผู้ต้องขังอื่น ในความหมายนี้ให้รวมถึงผู้ต้องขังที่กำลังตั้งครุฑด้วย ซึ่งผู้ต้องขังในกลุ่มนี้ มีความเชื่องช้าและขาดความกระฉับกระเฉง เมื่อทำกิจธุระส่วนตัวรวมกับผู้ต้องขังอื่นอาจมีปัญหาได้เช่นกัน

๓) ด้านที่อยู่อาศัยหรือเรือนนอน

เนื่องจากในเรือนจำแต่ละแห่งยังมีจำนวนของผู้ต้องขังอยู่อย่างแออัด การจัดหอนอนเฉพาะผู้ต้องขังสูงอายุยังไม่สามารถที่จะดำเนินการแยกผู้ต้องขังสูงอายุออกจากผู้ต้องขังอื่นได้ ประเด็นดังกล่าวถือว่ายังไม่เป็นประเด็นปัญหาในปัจจุบัน แต่ในอนาคตหากมีผู้ต้องขังสูงอายุจำนวนมาก การจัดเรือนนอนของผู้ต้องขังสูงอายุอาจมีความจำเป็น เนื่องจากการจัดกิจกรรมในหอนอนจะต้องเน้นให้ความสำคัญเฉพาะผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ กิจกรรมทางศาสนาที่อาจจะต้องเจาะลึกในส่วนของผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ การบำบัดฟื้นฟูเฉพาะทางของผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่มของผู้สูงอายุ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจำแนกเป็นแดนผู้สูงอายุในอนาคต

สิ่งที่มีความสำคัญในเรือนนอนของผู้ต้องขังสูงอายุอีกอย่างหนึ่ง คือ สุขภัณฑ์ พบว่าในเรือนจำมีการจัดหาสุขภัณฑ์ให้กับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนนอนมีทั้งแบบชักโครกและแบบนั่งยอง

และพบว่าสุขภาพดีสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในแดนชาย ยังไม่มีความเพียงพอเนื่องจากมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมาก และมีผู้ต้องขังอื่น ๆ นอนปะปนกับผู้ต้องขังสูงอายุ จึงทำให้เวลาเร่งด่วนผู้ต้องขังต้องใช้เวลาในการรอการทำการส่วนตัวนาน และไม่ใช่ว่าผู้ต้องขังสูงอายุ

๔) กิจกรรมด้านการบำบัดฟื้นฟู การพัฒนาจิตใจ และการฝึกวิชาชีพ

กิจกรรมด้านการบำบัดฟื้นฟู การพัฒนาจิตใจ และการฝึกวิชาชีพ ถือว่าเป็นกิจกรรมที่อาจบูรณาการเข้าด้วยกันในหลายกิจกรรม ผู้วิจัยพบว่า แต่ละเรือนจำมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างหลากหลายตามสภาพท้องถิ่น ที่เน้นให้ความสำคัญของผู้สูงอายุ เช่น การให้การปรึกษา การนำกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยวิธีชุมชนบำบัดในบางเรือนจำ การจัดกิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น การฝึกอาชีพโดยเน้นเกี่ยวกับกิจกรรมอาชีพบำบัดเพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และป้องกันหรือบริหารความเครียดและการเห็นคุณค่าในตนเอง และการฝึกวิชาชีพ ซึ่งการฝึกวิชาชีพอาจจะไม่จำเป็นสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุเพราะมีอายุมาก หรือไม่มีความสามารถในการประกอบอาชีพบางชนิด การฝึกอาชีพของผู้ต้องขังสูงอายุจึงต้องมีการพิจารณาอย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตามการพัฒนาผู้สูงอายุในเรือนจำมีกิจกรรมที่จำเป็น คือ โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ ที่พัฒนาหลาย ๆ ด้านให้กับผู้สูงอายุโดยจัดให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมการเรียนการสอนในระบบสื่อทางไกล เช่น โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุของเรือนจำจังหวัดนนทบุรี เป็นการใช้อินเทอร์เน็ตผ่านระบบโทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งมีความสะดวกในการพัฒนาผู้สูงอายุ ทั้งในแดนต่าง ๆ หรือในเรือนนอน เป็นการพัฒนาด้านการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุในเรือนจำได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมาย ทำให้ไม่มีความรู้สึกเบื่อหน่ายและท้อแท้ระหว่างการถูกคุมขังในเรือนจำ สื่อดังกล่าวยังมีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมที่เป็นการฝึกการปฏิบัติในการออกกำลังกาย การปฏิบัติธรรม นันทนาการ ข่าวสารบ้านเมืองจากภายนอกตามความเหมาะสม เป็นต้น

หากเรือนจำทุกแห่งสามารถจัดสื่อการเรียนการสอนให้กับผู้ต้องขังสูงอายุได้เช่นนี้ จะสามารถพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุและเป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุได้อย่างแท้จริง

๕) ด้านการดูแลสุขภาพอนามัยและการรักษาโรคให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ

ผู้วิจัยพบว่าในเรือนจำมีการดูแลผู้ป่วยตลอดจนการบำบัดรักษาโรคทุกเรือนจำ โดยการประสานงานจากโรงพยาบาลใกล้เคียงหรือโรงพยาบาลประจำจังหวัด มีการตรวจรักษาโรคอย่างน้อย สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง มีการส่งต่อในกรณีฉุกเฉิน และมีการตรวจรักษาโรค และทันตกรรม ภายในเรือนจำ ยังมีหน่วยพยาบาลและเจ้าหน้าที่พยาบาลคอยให้ความดูแลผู้ต้องขัง ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเจ้าหน้าที่พยาบาลมีการจัดเวรปฏิบัติงานในเรือนจำตลอด ๒๔ ชั่วโมง

การให้บริการผู้สูงอายุในเรือนจำระหว่างที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนนอนพบว่าในเรือนนอนจะมีผู้ต้องขังอาสาสมัครผู้ที่ได้รับการอบรมด้านสาธารณสุขให้มีความรู้เบื้องต้นในการดูแลผู้ป่วยเป็นอาสาสมัครคอยให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุที่เจ็บป่วย โดยจะประสานงานโดยตรงกับพยาบาลที่เข้าเวรประจำ หากผู้ต้องขังรายใดป่วยก็จะได้รับการส่งต่อเพื่อการรักษาพยาบาลต่อไป

อย่างไรก็ตามด้านการจ่ายยาให้กับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนนอนในกรณีที่ไม่ใช่ภาวะฉุกเฉินไม่สามารถที่จะดำเนินการได้เนื่องจากระเบียบของทางเรือนจำมีข้อห้ามอย่างเด็ดขาดไม่ให้นำยาเวชภัณฑ์ทุกชนิดเข้าไปในเรือนนอน หากเป็นยาประจำตัวของผู้ต้องขังเจ้าหน้าที่จะต้องควบคุมการกินยาอย่างเคร่งครัด นอกจากความจำเป็นเกี่ยวกับยารักษาโรค ผู้ต้องขังสูงอายุยังมีความจำเป็นที่จะได้รับอุปกรณ์ในการใช้ชีวิตในเรือนจำ เช่น แวนสายตา รถเข็น ไม้เท้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ยังมีความจำเป็นและเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของการใช้ชีวิตเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

๔.๑.๒ การลดโทษหรือการพักโทษให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ

กระบวนการลดโทษหรือการพักโทษให้กับผู้ต้องขังสูงอายุแท้จริงแล้วพบว่ากระบวนการทั้งหมดนี้ต้องนับเริ่มต้นตั้งแต่การดำเนินคดีผู้สูงอายุ ตั้งแต่ระยะต้นน้ำ ระยะกลางน้ำ และระยะปลายน้ำ ระยะต้นน้ำ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับคดีของผู้สูงอายุตั้งแต่เริ่มต้น จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้แทนอัยการจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันเรื่องของผู้สูงอายุเป็นประเด็นที่สำคัญของกระแสโลกเนื่องจากทั่วโลกย่างเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยแท้จริงไปแล้ว ซึ่งประเด็นของผู้สูงอายุมีหลายมิติ และมิติหนึ่งก็คือมิติของผู้ต้องขังสูงอายุ จะเห็นได้ว่าประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป แอบสแกนดิเนเวีย เช่น ประเทศเดนมาร์ก ปัจจุบันนี้ไม่มีนักโทษแล้วเนื่องจาก เขามีกระบวนการคัดกรองผู้ต้องหาตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ โดยมีระบบประชาธิปไตย ระบบนิติธรรม และกระบวนการด้านสิทธิมนุษยชนตั้งแต่เริ่มต้น หลักคิดก็คือการไม่ฟ้องคดีกับผู้สูงอายุที่มีความผิดเล็กน้อย เช่น กรณีตัวอย่างเป็นคดีอาชญากรรมของผู้สูงอายุชาวเขาที่จำเลยสารภาพ และจำเลยได้กล่าวว่าฝันเป็นยาสามัญประจำบ้าน มีไว้เพื่อการบำบัดรักษาโรคของชาวเขา ซึ่งการที่จะฟ้องผู้ต้องหาเรื่องนี้มีคำถามว่ารัฐจะได้ประโยชน์อะไรบ้าง ซึ่งศาลจังหวัดเชียงใหม่ขณะนั้นได้ใช้มาตรการรอลงอาญาแก่ผู้ต้องหารายดังกล่าว ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีระเบียบเกี่ยวแนวทางของการดำเนินคดีของผู้สูงอายุและทำผิดเล็กน้อยของพนักงานอัยการ โดยที่คดีนั้นถ้าผู้ต้องหาเป็นผู้สูงอายุมากและทำความผิดเล็กน้อยอัยการไม่ควรสั่งฟ้องคดีเนื่องจากคดีดังกล่าวไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ ซึ่งปัจจุบันอัยการส่วนใหญ่ยังไม่กล้าใช้ดุลยพินิจดังกล่าว โดยที่พนักงานสอบสวนก็ดีหรือพนักงานอัยการก็ดี หากมีความเข้าใจในหลักการของสิทธิมนุษยชน หลักการดำเนินคดีอาญา หากมีการสกัดหรือการหันเหคดีตั้งแต่ต้นทางของผู้สูงอายุแล้วคดีของผู้สูงอายุก็จะไม่เข้ากระบวนการยุติธรรมในขั้นต่อ ๆ ไป จึงมีความจำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจในปรัชญาของการสั่งฟ้องคดีที่จะเกิดประโยชน์สาธารณะหรือไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใดเป็นต้น ถ้ามีการทำความเข้าใจตั้งแต่ต้นแล้ว มันจะทำให้การดำเนินคดีต่อผู้สูงอายุหมดไป นอกจากนี้ยังมีมาตรการของศาลสำหรับการพิจารณาคดีผู้สูงอายุเช่นเดียวกันในกรณีของผู้สูงอายุศาล

ก็อาจยุติการลงโทษได้ แต่ถ้าคดีนั้นมันหาข้อยุติได้ยาก พนักงานอัยการก็สามารถบรรยายคำฟ้องให้ละเอียดถึงเจตนาของการกระทำผิดนั้น เนื่องจากอัยการมีอำนาจในการบรรยายฟ้องให้ละเอียดเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ศาลพิจารณาในทางที่ดีได้

ดังนั้นการดำเนินการด้านสิทธิของผู้ต้องขังสูงอายุมีหลักการที่สามารถดำเนินการได้ตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ คือ การสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีของผู้สูงอายุมากและกระทำความผิดเล็กน้อยได้เนื่องจากไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ เป็นต้น

ระยะกลางน้ำ หมายถึง กระบวนการพิจารณาคดีโทษของผู้ต้องขังสูงอายุที่มีความพิการโดยสิ้นเชิง หรือเจ็บป่วยชนิดติดเตียงที่ไม่อาจช่วยเหลือตนเองได้และมีอายุมาก ทางเรือนจำมีกระบวนการพิจารณาโดยมีคณะกรรมการในสวนกลางเป็นผู้พิจารณา โดยมีหลักเกณฑ์ว่าหากผู้ต้องขังสูงอายุที่ร้องขอการพักโทษในกรณีเจ็บป่วยจะต้องมีแพทย์เป็นผู้ให้ความเห็นตั้งแต่สองคนขึ้นไป

ระยะปลายน้ำ หมายถึง ผู้ที่ได้รับการพักโทษจะต้องได้รับการควบคุมดูแลโดยสำนักงานคุมประพฤติในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาจใช้วิธีการรายงานตัวเป็นระยะ ๆ หรืออาจใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ควบคุมตัวให้อยู่เฉพาะที่ ด้วยการให้ผู้ต้องขังสูงอายุเหล่านั้นอาศัยอยู่ในบ้านพัก หรือหน่วยงานอื่นที่ดูแลรักษา เช่นสถานพยาบาล หรือสถานสงเคราะห์ เป็นต้น

๔.๑.๓ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่ากิจกรรมดังกล่าวทางเรือนจำยังกระบวนการหรือแนวคิดในการพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุที่ยังไม่เป็นไปในทางเดียวกัน หมายถึงในแต่ละเรือนจำมีกิจกรรมที่มีความแตกต่างกัน เช่น กิจกรรมการปรับตัวก่อนออกไปสู่สังคมภายนอก การฝึกวิชาชีพ การจัดหาทุนในการประกอบอาชีพตามความสามารถของผู้ต้องขัง การติดต่อญาติพี่น้องเพื่อมารับไปดูแล ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์พบว่าปัญหาหลักของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย คือ การส่งต่อข้อมูลของผู้ต้องขังสูงอายุ การขาดหลักฐานส่วนตัวที่สำคัญ เช่น ทะเบียนบ้าน บัตรประชาชน ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถดำเนินการส่งต่อหรือให้บริการต่าง ๆ ได้ เช่น การดำเนินการเกี่ยวกับการรับเบี้ยผู้สูงอายุ การประสานพื้นที่ในการส่งผู้ต้องขังกลับสู่ภูมิลำเนา หรือการเตรียมตัวออกไปสู่สังคมเพื่อเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น ๆ หรือการส่งในกรณีผู้ต้องขังสูงอายุที่มีความพิการหรือเจ็บป่วยช่วยเหลือตนเองไม่ได้และไม่มีญาติพี่น้องที่จะแจ้งความประสงค์มารับตัว ทำให้ไม่สามารถปล่อยตัวผู้ต้องขังนั้นได้ ความสำคัญและความจำเป็นสำหรับเรือนจำที่จะต้องดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังสูงอายุมี ดังนี้

๔) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีความจำเป็นสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุพบว่า ในเรือนจำมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมอบรมให้ความรู้และการปรับตัว และการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังโดยใช้หลักทางศาสนา เช่น การไหว้พระสวดมนต์ การฝึกสมาธิ เป็นต้น

๕) การเตรียมความพร้อมด้านการฝึกอาชีพตามความสามารถ ความถนัด และความเป็นไปได้ในการที่จะนำวิชาชีพไปประกอบอาชีพในอนาคต

๖) การเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว โดยการติดต่อญาติ หรือครอบครัวของผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อรับการกลับสู่ภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ หรือกรณีที่ต้องขังสูงอายุรายใดขาดญาติ หรือไม่มีผู้ใดประสงค์ที่รับไปดูแลมีความจำเป็นที่ทางเรือนจำจะต้องประสานงานกับหน่วยงานที่จะสามารถรับผู้ต้องขังสูงอายุไปดูแล เช่น สถานสงเคราะห์ สถานพยาบาล เป็นต้น ปัจจุบันพบว่าทางเรือนจำมีจำนวนเจ้าหน้าที่น้อย และปริมาณผู้ต้องขังมีจำนวนมาก การดูแลเรื่องดังกล่าวยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เช่น กรณีผู้ต้องขังไม่มีญาติ หรืออยู่ห่างไกลในจังหวัดอื่น หรือขาดหลักฐานทางทะเบียน ทำให้ไม่สามารถติดต่อกับทางญาติพี่น้องได้ ผู้ต้องขังบางคนไม่มีญาติมาติดต่อขอรับตัวผู้ต้องขังรายนั้นจึงไม่ได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนด เช่น การได้รับพิจารณาชั้นต่ำ เมื่อไม่มีญาติมารับตัวจึงต้องถูกควบคุมตัวให้อยู่ในเรือนจำต่อไป เป็นต้น

๗) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยโดยการหาเครือข่ายภาคประชาสังคม ชุมชน หรือหน่วยงานในการปกครองท้องถิ่น หรือ หน่วยงานการปกครองท้องถิ่น เพื่อการเตรียมให้ผู้ต้องขังกลับสู่ภูมิลำเนาได้อย่างสมบูรณ์แบบ มีการยอมรับจากสังคม หรือชุมชน หรือการจัดเตรียมงานการอาชีพไว้รองรับ หรือมีกระบวนการต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวไม่ถูกทอดทิ้ง หรือเป็นที่รังเกียจกับชุมชนหรือสังคมรอบข้าง จะเห็นว่าการดำเนินการดังกล่าวเป็นเรื่องที่สำคัญส่งผลโดยตรงกับผู้ต้องขังสูงอายุในอนาคต

ผู้วิจัยพบว่าการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นกระบวนการที่สำคัญในการที่จะให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้กลับไปสู่สังคมได้เป็นอย่างดีและไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีกและเป็นการป้องกันการฆ่าตัวตายของผู้ต้องขังที่อยู่เรือนจำเป็นเวลานานหลายปีพอได้รับการปล่อยตัวไปแล้วไม่อาจทนต่อการมีชีวิตในสังคมภายนอกเรือนจำได้ เป็นต้น

๔.๑.๔ การสงเคราะห์หลังปล่อย

ด้านการสงเคราะห์หลังปล่อยเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นตัวชี้วัดว่าผู้ต้องขังสูงอายุเมื่อได้รับการปล่อยตัวไปแล้วจะมีชีวิตอยู่เป็นปกติสุขหรือไม่ และจะกระทำผิดซ้ำหรือการฆ่าตัวตายหรือไม่สามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมได้ ดังนั้นกระบวนการสงเคราะห์หลังปล่อยจึงมีวิธีการที่สามารถจะดำเนินการได้หลายวิธี คือ

๕) การสงเคราะห์โดยการจัดหาทุนในการประกอบอาชีพให้กับผู้ต้องขังสูงอายุพบว่าทางเรือนจำมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อให้ทุนกับผู้ต้องขังสูงอายุใช้ในการประกอบอาชีพตามความสามารถหรือศักยภาพของผู้ที่รับทุนนั้น เช่น ทุนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือจากธนาคารต่าง ๆ เป็นต้น

๖) การสงเคราะห์โดยจัดหางานให้ทำโดยการประสานงานกับผู้ประกอบการที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังเข้าทำงาน

๗) การสงเคราะห์ค่าเดินทางกลับภูมิลำเนา ผู้วิจัยพบว่าการสงเคราะห์ค่าเดินทางของผู้ต้องขังสูงอายุยังมีปัญหาไม่สามารถจัดหาทุนให้กับผู้ต้องขังสูงอายุได้อย่างทั่วถึง

เนื่องจากทูลดังกล่าวต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐอื่นในการสนับสนุนหรือขอทุนให้กับผู้ต้องขัง การใช้ทุนนี้เป็นงบประมาณของสำนักงานคุมประพฤติที่ขอมาเพื่อสงเคราะห์ค่าเดินทางกลับภูมิลำเนาของผู้ต้องขังโดยตรง เนื่องจากงบประมาณส่วนนี้เป็นการของบประมาณจากราชการโดยกรมคุมประพฤติที่จัดสรรค้ำให้ เป็นทุนสงเคราะห์ค่าเดินทางกลับภูมิลำเนาของผู้ต้องขังโดยทั่วไปรวมถึงเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนด้วย จึงทำให้งบประมาณที่สำนักงานคุมประพฤติได้รับมามีไม่เพียงพอกับผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว

๘) การสงเคราะห์ที่พักอาศัยให้กับผู้ต้องขังไร้ญาติหรือไร้ที่อยู่อาศัย

กระบวนการสงเคราะห์หลังปล่อยโดยการประสานงานกับหน่วยที่รับผิดชอบในการสงเคราะห์ที่พักอาศัยของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวแต่ไม่มีญาติมารับตัวหรือหาผู้อุปการะไม่ได้ เป็นปัญหากับทางเรือนจำเป็นอย่างมาก หากได้รับหมายปล่อยตัวผู้ต้องขังแล้วและผู้ต้องขังนั้นไม่มีความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ เช่น เจ็บป่วย หรือพิการ เมื่อไม่มีญาติพี่น้องมารับตัวผู้ต้องขังทางเรือนจำไม่สามารถปล่อยตัวผู้ต้องขังนั้นได้ จำเป็นต้องอาศัยอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำให้ความอนุเคราะห์อยู่ในเรือนจำต่อไปจนกว่าจะประสานหน่วยงานที่รับผิดชอบขอมารับตัวต่อไปได้ ซึ่งเป็นการขัดกับหลักการของสิทธิมนุษยชน เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษแล้วควรต้องได้รับการปล่อยตัวโดยทันที

ปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยพบว่าหน่วยงานที่จะต้องรับผิดชอบ ได้แก่ หน่วยงานสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเพื่อให้การสงเคราะห์หรือการคุ้มครองของคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศไทย มีศูนย์ดังกล่าวประมาณ ๑๑ ศูนย์ ซึ่งไม่สามารถรองรับคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศที่มีจำนวนมากได้

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพบว่า สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในการรับช่วงต่อจากเรือนจำต่าง ๆ เกี่ยวกับการสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศมีปัญหาหลายประการ ดังนี้

(๕) ปัญหาการขาดแคลนศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เนื่องจากขาดงบประมาณสำหรับการก่อตั้งศูนย์ตลอดจนการบริหารจัดการให้สามารถรองรับคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศได้

(๖) ขาดการประสานงานที่ดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ในกรณีที่มีผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำที่มีความจำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัย เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องประสานงานกับทางสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ล่วงหน้าหลายวันเนื่องจากการส่งต่อมีความยากลำบากเนื่องจากศูนย์สงเคราะห์ดังกล่าวมีจำนวนน้อย

(๗) ขาดการส่งต่อข้อมูลประจำตัวผู้ต้องขัง เนื่องจากระบบการส่งต่อข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังยังไม่สามารถบูรณาการข้อมูลได้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ

(๘) ขาดงบประมาณในการสงเคราะห์ต่อผู้ที่ต้องมาอาศัยในศูนย์สงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง เช่น ค่าอาหาร ซึ่งงบประมาณที่ได้รับยังไม่สามารถจัดหาอาหารให้แก่ผู้มารับบริการได้อย่างเพียงพอในปัจจุบัน

ดังนั้น การสงเคราะห์ที่อยู่อาศัยให้กับผู้ต้องขังที่ไร้ญาติในอนาคตย่อมมีความสำคัญ และจำเป็นเนื่องจากประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หากมีคดีของผู้สูงอายุจำนวนมาก อัตราการเป็นคนไร้ที่พึ่งก็อาจเพิ่มเป็นเงาตามตัว และมีความเป็นไปได้อย่างมากที่ในอนาคตผู้สูงอายุจะถูกทอดทิ้งเพิ่มขึ้น เนื่องจากไม่มีความสามารถในการหารายได้เนื่องจากมีความชราภาพ ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงเป็นที่รังเกียจของญาติพี่น้องหรือไม่มีทายาทมาดูแล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการหน่วยงานภาครัฐรับมารองรับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้

๔.๑.๕ การป้องกันการระบาดของโรคติดต่อร้ายแรง

จากข้อมูลของผู้ต้องขังสูงอายุ เจ้าหน้าที่ และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่า ทางเรือนจำมีระบบและวิธีการในการป้องกันโรคติดต่อและเชื้อโควิด-๑๙ ได้เป็นอย่างดี และมีแนวทางปฏิบัติที่เหมือนกัน ได้แก่

๓) การแยกผู้ต้องขังที่เข้าใหม่ให้แยกอยู่ต่างหากจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป โดยให้อยู่ในห้องที่จัดไว้มีระยะเวลาหนึ่งเพื่อเป็นการพิสูจน์โรค เมื่อพบว่าผู้ต้องขังรายใดปลอดโรคติดต่อก็จะให้เข้าไปสู่แดนที่ได้มีการจำแนกผู้ต้องขังไว้ หากรายใดเป็นโรคติดต่อชนิดใด ก็จะนำไปรักษาตามอาการเหล่านั้นต่อไป เช่น โรคฉี่หนู หรือ HIV เป็นต้น

๔) การแยกผู้ต้องขังที่เข้าใหม่ในกรณีโรคโควิด-๑๙ พบว่าทางเรือนจำมีวิธีการแยกผู้ต้องขังตามสภาพของพื้นที่ของเรือนจำ และตามสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่ โดยทั่วไปพบว่ามีกรณีดำเนินการดังนี้

(๑๓)การแยกกักกันผู้ต้องขังที่เข้าใหม่เป็นระยะเวลา ๔ - ๑๔ วันเพื่อดูอาการ และการตรวจหาเชื้อโรคเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าผู้ต้องขังไม่มีอาการหรือการติดเชื้อ จึงสามารถให้เข้าไปในแดนปกติที่ได้รับการจำแนก

(๑๔)การตรวจพิสูจน์เชื้อโรคทุกระยะในระหว่างที่อยู่ในระหว่างกักกันตัว และสุ่มหาเชื้อโรคกับกลุ่มผู้ต้องขังในแดนปกติ

(๑๕)การแจกหน้ากากอนามัยให้กับผู้ต้องขัง

(๑๖)การรักษาพยาบาลผู้ที่ติดเชื้อจนหายเป็นปกติ

(๑๗)การฉีดวัคซีนอย่างน้อย ๒ ถึง ๓ เข็ม

(๑๘)การแยกแดนหรือเรือนนอนระหว่างผู้ที่ป่วยเป็นโรคและผู้ที่ยังหายเป็นปกติ เพื่อให้สะดวกในการรักษาโรค

(๑๙)การแยกสถานที่คุมขังในกรณีที่มีเรือนจำนั้นมีผู้ต้องขังภายในเรือนจำติดเชื้อจำนวนมาก หรือติดเชื้อเกือบทั้งหมด หรือมีความเสี่ยงที่จะติดเชื้อทั้งเรือนจำ จึงมีความจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากเรือนจำอื่นที่มีจำนวนผู้ต้องขังน้อย เช่น เรือนจำของทางกระทรวงกลาโหม หรือสถานควบคุมอื่นที่สามารถใช้เป็นควบคุมนักโทษได้ เพื่อควบคุมผู้ต้องขังที่จะต้องถูกส่งตัวมาในเรือนจำ เช่น ผู้ต้องขังรายใหม่ หรือผู้ที่ถูกย้ายที่คุมขังมาจากที่อื่น เป็นต้น เมื่อสามารถรักษาผู้ที่ติดเชื้อได้แล้วและสถานการณ์เป็นปกติแล้วจึงนำผู้ต้องขังที่ไม่ติดเชื้อเข้ามาอยู่รวมกันต่อไป

(๒๐) การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้องในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้กับผู้ต้องขังหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ถึงเหตุจำเป็นที่ต้องมีมาตรการต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการในด้านการปฏิบัติงานในการป้องกัน การรักษา และการแยกเรือนนอนในการกักกันโรคติดต่อ เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความตื่นตระหนก กลัว จนนำไปสู่การเกิดความไม่สงบในเรือนจำ หรือความไม่เข้าใจของญาติ และประชาชนโดยทั่วไปได้

(๒๑) การสร้างความร่วมมือร่วมใจตลอดจนการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่ภายในเรือนจำ ผู้วิจัยพบว่าการสร้างขวัญและกำลังใจของผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความจำเป็นมากในสถานการณ์วิกฤต เช่น การระบาดของเชื้อโรคโควิด-๑๙ ที่ผ่านมา เนื่องจากเป็นสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่เอง และในเรือนจำมีเจ้าหน้าที่น้อยและต้องรับผิดชอบกับผู้ต้องขังที่มีจำนวนมาก จึงทำให้เจ้าหน้าที่ต้องทำงานหนักในสถานการณ์ฉุกเฉินตลอดเวลาเมื่อเกิดโรคระบาด ดังนั้นการสร้างขวัญและกำลังใจจึงเป็นสิ่งสำคัญ

(๒๒) ผู้บริหารเรือนจำต้องมีภาวะผู้นำ เนื่องจากในสถานการณ์วิกฤต เช่น สถานการณ์การระบาดของเชื้อโควิด-๑๙ ที่ผ่านมา ผู้นำจะเป็นจุดศูนย์กลางในการบริหารงาน ภาวะผู้นำจึงมีความจำเป็น และผู้บริหารจะต้องมีความมุ่งมั่นและนำองค์กรให้สามารถฝ่าสถานการณ์วิกฤตนั้นให้ผ่านไปได้ด้วยดี ได้รับความร่วมมือทั้งเจ้าหน้าที่ และผู้ต้องขัง ตลอดถึงหน่วยงานภายนอกที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ

(๒๓) การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อการให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น ทางการแพทย์ สุขอนามัย เวชภัณฑ์ และ อื่น ๆ เป็นต้น

(๒๔) การรายงานผลการดำเนินการเป็นระยะ ๆ ให้กับผู้บังคับบัญชาทราบ หรือการรายงานผลต่อสังคม สื่อสารมวลชน ถึงความเป็นไปและความก้าวหน้าของการดำเนินงานที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจการยอมรับ และความร่วมมือ

๔.๑.๖ การติดตามหลังปล่อย

การติดตามภายหลังที่ผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการปล่อยตัวแล้วอาจจะเป็นภารกิจนอกเหนือจากหน่วยงานกรมราชทัณฑ์ เนื่องจากเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์มีภารกิจที่ต้องดูแลเฉพาะผู้ต้องขังในเรือนจำเท่านั้น การติดตามหลังปล่อยจึงยังไม่มีหน่วยงานใดมาดำเนินการ นอกจากผู้ต้องขังสูงอายุที่อยู่ระหว่างการควบคุมความประพฤติจากสำนักงานคุมประพฤติเท่านั้น ถึงอย่างไรก็ตามการติดตามหลังปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุยังมีความจำเป็นต่อการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนอีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังสูงอายุเหล่านี้มีขวัญและกำลังใจ ตลอดถึงการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้มีชีวิตที่ดีและไม่กระทำผิดซ้ำ หรือการทำลายตนเองในอนาคต และเพื่อประโยชน์สุขของมนุษยชาติต่อไป

๔.๒. การแสวงหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย

การแสวงหาแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ที่เหมาะสมตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย ผู้วิจัย

ได้ดำเนินการศึกษาในภาพรวมที่มีความสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูล จึงมีความเห็นว่าแนวทางที่จะพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุตามหลักการของการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนสากลและตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ พบว่า มีแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ดังนี้

ด้านที่ ๑ การดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังตามสิทธิขั้นพื้นฐาน

การดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังตามสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังตามเจตนารมณ์ของกรมราชทัณฑ์นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดสวัสดิการพื้นฐานให้กับผู้ต้องขังสูงอายุเรือนจำส่วนใหญ่ดำเนินการได้ตามมาตรฐานของกรมราชทัณฑ์ แต่การนำนโยบายไปปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม และปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกันในแต่ละเรือนจำ เช่น การจัดอาหารที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ การจัดการเกี่ยวกับสถานที่ในการรับประทานอาหาร การอาบน้ำและการซักผ้าของผู้ต้องขังสูงอายุ (รวมถึงผู้ต้องขังสตรีที่ตั้งครรภ์) ที่จะต้องแยกต่างหากจากผู้ต้องขังทั่วไป ทั้งนี้รวมถึงการแยกเรือนนอน ตลอดจนการติดตั้งสุขภัณฑ์ที่เหมาะสมและพอเพียงแก่ผู้สูงอายุในเรือนนอน เป็นต้น เกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางในการปฏิบัติโดยกรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายและระบบการติดตามตรวจสอบเกี่ยวกับการดำเนินงานของเรือนจำต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยมีแนวทางปฏิบัติในการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐาน ดังนี้

(๗) การจัดหาอาหารให้กับผู้สูงอายุ จำต้องคำนึงถึงคุณภาพสุขอนามัย และสภาพของผู้สูงอายุ โดยแยกส่วนต่างหากจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป ตั้งแต่ การแบ่ง การนำส่ง และสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้น้อยต้องพึ่งพาอาหารที่ทางเรือนจำจัดหาให้เป็นหลัก การได้รับอาหารที่ขาดคุณภาพและปริมาณทำให้มีความเสี่ยงและเกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของผู้ต้องขังในอนาคต

(๘) การอาบน้ำและการซักล้าง ควรจัดสถานที่แยกจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป โดยจัดให้ผู้สูงอายุโดยรวมถึงสตรีที่ตั้งครรภ์ หรือผู้พิการให้มีสถานที่อาบน้ำและซักล้างเป็นสัดส่วนเฉพาะ

(๙) ควรมีการแยกเรือนนอนของผู้สูงอายุแยกออกต่างหากจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป เนื่องจากเพื่อความเหมาะสมกับสภาพวัย และกิจกรรมการพัฒนาที่จะต้องเป็นกิจกรรมเฉพาะผู้สูงอายุ เนื่องจากระยะเวลาในเรือนนอนมีเวลาหลายชั่วโมง

(๑๐) เรือนจำควรจัดหาหรือติดตั้งสุขภัณฑ์ ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในเรือนนอนให้เพียงพอกับปริมาณของผู้สูงอายุ

(๑๑) การจัดหาอาสาสมัคร (อสจร.) ที่ให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุจะต้องพิจารณาหาผู้ที่มีจิตอาสาโดยแท้จริง และจะต้องได้รับการอบรมในด้านต่าง ๆ เพื่อการช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้พิการได้อย่างแท้จริง

(๑๒) กิจกรรมด้านการบำบัดฟื้นฟู การพัฒนาจิตใจ และการฝึกวิชาชีพของผู้สูงอายุ กรมราชทัณฑ์ ควรมีหลักสูตรอย่างชัดเจนที่กำหนดเป็นมาตรฐานกลางในการปฏิบัติใน

แนวทางเดียวกัน ในการพัฒนาผู้สูงอายุ โดยกำหนดเป็นแผนงานหลัก และมีเป้าหมายในการรองรับผู้สูงอายุในอนาคตที่มีจำนวนที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ ควรมีการกำหนดเป็นหลักสูตรที่ชัดเจนและมีนโยบายให้ดำเนินการในเรือนจำกลางทุกแห่ง หรือเรือนจำที่มีความพร้อม

ด้านที่ ๒ การลดโทษหรือการพักโทษให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ

การลดโทษหรือการพักโทษให้กับผู้ต้องขังสูงอายุที่มีอายุมาก เช่น ตั้งแต่อายุ ๗๐ ปี ขึ้นไป กระบวนการพิจารณาของผู้สูงอายุที่มีความผิดเล็กน้อยหรือมีความผิดร้ายแรงก็ตามหากเห็นว่าผู้สูงอายุนั้น มีความพิการโดยสิ้นเชิง หรือมีอาการป่วยที่ไม่อาจรักษาให้หายเป็นปกติได้โดยได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ที่ลงความเห็นว่าเป็นผู้ไร้ความสามารถช่วยเหลือตนเองไม่ได้โดยสิ้นเชิงแล้ว ควรได้รับการพิจารณาโดยมีแนวทางให้มีคณะกรรมการพิจารณาเฉพาะเรื่องดังกล่าว โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดโดยคัดเลือกจากตัวแทนจากหน่วยงานระดับจังหวัดมาเป็นคณะกรรมการ ทั้งนี้เพื่อความรวดเร็วและเป็นการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ไปให้อยู่ในความดูแลของทนายท หรือหน่วยงานที่สามารถให้การสงเคราะห์ผู้ต้องขังเหล่านี้ได้ต่อไป การที่มีคณะกรรมการพิจารณาการพักโทษในระดับจังหวัด ย่อมเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ ๓ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุ

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุย่อมมีความแตกต่างจากการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโดยทั่วไป เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุมีปัญหาหลายประการที่ต้องมีความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังเหล่านี้ เช่น ความชราภาพ อาการเจ็บป่วย มีความพิการหรือทุพพลภาพ เป็นต้น ดังนั้นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจึงมุ่งเน้นการที่จะกลับไปสู่สังคมที่ดีได้อย่างไร ซึ่งอาจจะนอกเหนือไปจากการเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังโดยทั่วไป โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

๕) การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ต้องขังโดยทางเรือนจำ จะต้องมีการประเมินด้านสุขภาพจิตของผู้ต้องขังสูงอายุหากพบว่าผู้ต้องขังรายใดยังไม่มีความพร้อมในการที่จะออกไปสู่สังคมภายนอก ทางเรือนจำต้องมีการให้การปรึกษา หรือกิจกรรมเพื่อการปรับตัวให้ยอมรับและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายนอกเรือนจำได้ ปัจจุบันสถานการณ์ภายนอกอาจจะเปลี่ยนแปลงไปจนผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำนาน ๆ ไม่สามารถปรับตัวได้ ดังนั้นจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังยอมรับการเปลี่ยนแปลงและสามารถอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

๖) การเตรียมความพร้อมด้านครอบครัว เรือนจำจะต้องติดต่อทนายทของผู้ต้องขังสูงอายุก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัวอย่างน้อย ๓ เดือน และควรมีกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ เพื่อให้ญาติของผู้ต้องขังมีความพร้อมที่จะรับตัวผู้ต้องขังสูงอายุกลับไปดูแล หากผู้ต้องขังรายใดไม่มี

ทายาทมารับตัวจะต้องประสานงานหาหน่วยงานที่จะให้ความสงเคราะห์ต่อไป เช่น ศูนย์พักพิงคนไร้ที่พึ่ง หรือ มูลนิธิต่าง ๆ หรือองค์กรเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือคนที่ไร้ที่พึ่งต่อไป

การประสานครอบครัวผู้ต้องขังสูงอายุเรือนจำสามารถประสานงานกับสำนักงานคุมประพฤติที่เป็นผู้ดำเนินการเขียนรายงานสืบเสาะข้อเท็จจริงหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีของผู้ต้องขังสูงอายุตั้งแต่ต้น เจ้าหน้าที่คุมประพฤติจะเป็นผู้ที่ทราบความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังตั้งแต่แรก ดังนั้นการดำเนินการติดต่อกับผู้ต้องขังดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่ต้องประสานงานร่วมกันระหว่างเรือนจำและสำนักงานคุมประพฤติ

๗) การเตรียมความพร้อมด้านชุมชน ผู้ต้องขังสูงอายุ ชุมชนมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุสำหรับการสร้างความเข้าใจในชุมชน เพื่อให้ชุมชนยอมรับถึงการกลับมาของผู้ต้องขังที่ได้รับการพ้นโทษแล้ว การติดต่อญาติเพื่อเตรียมการสำหรับการรับตัวผู้ต้องขังกลับบ้าน การช่วยเหลือด้านสุขอนามัยด้วยการประสานงานกับท้องถิ่น เช่น ชมรมผู้สูงอายุ หรือโรงพยาบาล การจัดหางานที่เหมาะสม และการติดตามหลังปล่อย สำหรับบางพื้นที่ที่มีความพร้อมในการหางานให้กับผู้ได้รับการพ้นโทษตามความเหมาะสม

๘) การเตรียมพร้อมด้านข้อมูลเพื่อการส่งต่อ เรือนจำมีความจำเป็นต้องมีการเตรียมพร้อมด้านข้อมูลของผู้ต้องขังก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัว เนื่องจากข้อมูลของผู้ต้องขังมีประโยชน์ต่อการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลทางทะเบียน ข้อมูลเกี่ยวกับคดี ข้อมูลด้านสุขภาพ ข้อมูลเกี่ยวญาติ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะได้ส่งให้กับหน่วยงานที่จะต้องรับช่วงต่อไป หลังจากที่ผู้ต้องขังออกจากเรือนจำ เช่น ข้อมูลที่จะต้องส่งต่อให้สำนักงานคุมประพฤติเพื่อการควบคุมความประพฤติ ข้อมูลเพื่อการสงเคราะห์ค่าเดินทางกลับภูมิลำเนา ข้อมูลเพื่อการหาทุนในการประกอบอาชีพ ข้อมูลเพื่อการจัดการที่พักอาศัย ตลอดจนข้อมูลการส่งต่อให้กับหน่วยงานท้องถิ่น การจัดทำข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ทางเรือนจำควรมีระบบฐานข้อมูลที่สามารถส่งต่อให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อความสมบูรณ์และรวดเร็วในการบริหารจัดการหลังจากที่ผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการปล่อยตัว

สรุปว่าการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นขั้นตอนที่สำคัญเพื่อการส่งต่อผู้ต้องขังก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัว เป็นงานที่ทางเรือนจำจะต้องประสานกับหน่วยงานราชการและเอกชนหลายหน่วยงาน หรือครอบครัวของผู้ต้องขังเพื่อการส่งต่อด้านภารกิจ ความช่วยเหลือ และด้านข้อมูลของผู้ต้องขัง สอดคล้องกับระเบียบของกรมราชทัณฑ์ ที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๖๑ แต่ทางการปฏิบัติของทางเรือนจำยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเนื่องจาก ยังขาดฐานข้อมูลที่ดีและมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการดังกล่าว

ด้านที่ ๔ การสงเคราะห์หลังปล่อย

การสงเคราะห์หลังปล่อยเป็นกระบวนการที่ต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานคุมประพฤติ หน่วยงานพัฒนาสังคมและสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หน่วยงานในท้องถิ่น และภาคเอกชนต่าง ๆ เช่น ธนาคารผู้ให้เงินทุนกู้ยืมให้กับผู้ต้องขังไปประกอบอาชีพ เป็นต้น ตามผลการศึกษาทำให้ทราบว่ากระบวนการสงเคราะห์หลังปล่อยผู้ต้องขัง

สูงอายุที่ผ่านมาและผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น มีประเด็นเกี่ยวกับการปล่อยตัวผู้ต้องขังที่ทุพพลภาพ และไม่มีญาติมาติดต่อรับตัวกลับบ้าน จึงไม่สามารถปล่อยตัวผู้ขังนั้นได้ในทันที ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๔) เรือ่นจำต้องเตรียมข้อมูลผู้ต้องขัง เพื่อพิจารณาว่ามีจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุที่ ทุพพลภาพ และไม่มีญาติมาประสงค์ขอรับตัวเพื่อส่งต่อข้อมูลหรือประสานงานกับผู้ที่จะต้อง รับผิดชอบหรือให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังกลุ่มนี้ได้หรือไม่

๕) ประสานงานเพื่อหาหน่วยงานที่จะสามารถให้ความอนุเคราะห์ผู้ต้องขังกลุ่มนี้ ได้บ้าง

๖) กรมราชทัณฑ์ควรที่จะพิจารณาให้เพิ่มหน่วยงานเพื่อรองรับกระบวนการ สงเคราะห์หลังปล่อยผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ เนื่องจากเป็นงานที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อการ ค้ำครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังในอนาคต

ด้านที่ ๕ การติดตามหลังปล่อย

ควรมีการติดตามผู้ต้องขังสูงอายุที่ได้รับการปล่อยตัวไปแล้ว ถึงแม้ว่าผู้ต้องขังสูงอายุ นั้น ได้รับการปล่อยตัวโดยมีการควบคุมความประพฤติหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการติดตาม ในงานวิจัยนี้ต้องการให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวแล้วได้รับความช่วยเหลือ การให้ขวัญและกำลังใจ หรือการสงเคราะห์ช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ต่อไป

ด้านที่ ๖ การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุ

๑) สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ไม่มีการแบ่งแยกสีผิว ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนจะได้รับ ทั้งนี้รวมถึงผู้ต้องขังสูงอายุก็ได้รับสิทธิ ขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับบุคคลโดยทั่วไป และประเทศไทยได้นำมาตรฐานสากลมาปฏิบัติกับผู้ต้องขัง ที่ต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามข้อกำหนดเนลสันแมนเดลลา (The Nelson Mandela Rules) และ ข้อกำหนดกรุงเทพฯ (Bangkok Rules) เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

๒) นโยบายมาตรการ ระเบียบ กฎหมาย ข้อปฏิบัติใดที่ยังไม่สอดคล้องในการ ปฏิบัติ จะต้องได้รับการแก้ไขให้สามารถคุ้มครองและส่งเสริมผู้ต้องขังสูงอายุได้อย่างสมบูรณ์

๓) การปฏิบัติและการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานกลางของ กรมราชทัณฑ์อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

๔) กรมราชทัณฑ์จะต้องมีการหาแนวทางการปฏิบัติที่ดีของเรือนจำที่ได้มีการ บริหารจัดการเกี่ยวกับผู้สูงอายุแล้วเกิดผลสัมฤทธิ์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางให้เรือนจำต่าง ๆ นำไป ปฏิบัติ เช่น เรือนจำกลางสงขลา นครราชสีมา ขอนแก่น ทัณฑสถานพิเศษหญิงกลาง และเรือนจำ จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น

๕) สวัสดิการผู้สูงอายุถ้วนหน้า ผู้สูงอายุจะต้องได้รับสวัสดิการนี้อย่างถ้วนหน้า เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ถึงแม้ว่าจะอยู่ในเรือนจำ

๖) ผู้ต้องขังสูงอายุจะต้องได้รับการพิจารณาให้ไปอยู่ใกล้ครอบครัว หรือเรือนจำที่อยู่ใกล้ภูมิลำเนา ความสะดวกในการดูแลของญาติ

๗) ควรมีการประสานงานหาผู้มีจิตศรัทธา หรือหน่วยงานเอกชน เพื่อการจัดหาทุน และสิ่งของจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุในเรือนจำ เพื่อได้นำไปเป็นทุนในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้สูงอายุในเรือนจำ

๔.๓ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายในการป้องกันผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

ข้อเสนอแนะนโยบายในการป้องกันผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพปัญหาต่าง ๆ ในเรือนจำสามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนโดยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพอาหารและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุในเรือนจำ

การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพอาหารของผู้สูงอายุในเรือนจำสืบเนื่องมาจากการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังอายุ และเจ้าหน้าที่ในเรือนจำพบว่าสภาพอาหารของผู้สูงอายุในเรือนจำแต่ละแห่งมีสภาพที่แตกต่างกัน เรือนจำบางแห่งจัดอาหารให้กับผู้สูงอายุอย่างไม่เพียงพอ หรือ ไม่สามารถที่จะรับประทานได้เนื่องจากมีรสเผ็ดหรือบางแห่งมีปริมาณอาหารไม่เพียงพอหรือมีแต่คุณภาพอาหารต่ำ เป็นต้น รวมถึงการที่ผู้สูงอายุยังรับประทานอาหารร่วมกับผู้ต้องขังอื่น เป็นต้น แต่สิ่งหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณาและเป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ ได้รับงบประมาณเป็นค่าอาหารดิบของผู้ต้องขังต่อคนต่อหัวละ ๔๕ บาท เมื่อพิจารณาแล้วคงจะไม่มีเพียงพอเพียงกับการจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้นการปรับปรุงคุณภาพอาหารของผู้สูงอายุในเรือนจำจึงต้องมีการปรับปรุง ดังนี้

(๔) รัฐบาลควรพิจารณาปรับปรุงและเพิ่มอาหารต่อคนต่อหัวให้กับผู้ต้องขังทั่วประเทศ โดยการพิจารณาจากการคำนวณให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศ

(๕) กรมราชทัณฑ์ควรมีการกวดขันเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ ตลอดจนการตรวจสอบ การติดตามประเมินผลที่เป็นรูปธรรม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่น่าสมัยใช้ในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของเรือนจำต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานกลางของกรมราชทัณฑ์

(๖) กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายเกี่ยวกับการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม โดยการจำแนกแดนของผู้ต้องขังสูงอายุอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการดูแลต่างหากจากผู้ต้องขังทั่วไป เพื่อให้การดูแลอย่างทั่วถึง โดยมีสถานที่รับประทานอาหาร การอาบน้ำซักผ้า เรือนนอน และกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุเป็นเฉพาะในส่วนของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

๔.๓.๒ ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และข้อเสนอแนะในการสงเคราะห์ผู้ต้องขังที่เป็นคนไร้บ้านที่มีภาวะพิการ

ปัจจุบันมีผู้ต้องขังเป็นคนไร้บ้านที่มีภาวะพิการจำนวนหนึ่งที่ศาลพิจารณาให้ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำ แต่ทางเรือนจำไม่สามารถที่จะปล่อยตัวได้ในทันทีเนื่องจากเป็นบุคคลไร้บ้านหรือที่อยู่อาศัย หรือไม่มีญาติพี่น้องมารับตัว จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับคนไร้บ้านพบว่า คนไร้บ้าน (Homelessness) โดยทั่วไป หมายถึง คนที่ไร้ที่อยู่ ร้อนแรพเนจร จรจัด คนอนาถา ไม่มีบ้านที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ในทางกฎหมายคนไร้บ้านมักรวมอยู่ในความหมายของคำว่า “คนไร้ที่พึ่ง” ในพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. ๒๕๕๗ ระบุว่า “คนไร้ที่พึ่ง” หมายความว่า บุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และให้รวมถึงบุคคลที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและไม่อาจพึ่งพาบุคคลอื่นได้

ปัญหาการสงเคราะห์ผู้ต้องขังสูงอายุที่มาเป็นสภาพคนไร้ที่พึ่งที่ได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับการปล่อยตัวและหาผู้ดูแลในอนาคต ผู้วิจัยจึงนำเสนอให้หน่วยของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องมีการดำเนินการ ดังนี้

(๔) หน่วยงานด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีแนวนโยบายในการจัดตั้งศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งประจำตามจังหวัดต่าง ๆ ให้ครบทุกจังหวัด ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินการคุ้มครองและดูแลคนไร้บ้านให้สามารถรองรับคนไร้ที่พึ่งในภาพรวมในอนาคตอย่างทั่วถึง

(๕) ควรมีระบบฐานข้อมูลที่สามารถเก็บข้อมูลและการบริหารข้อมูลที่เชื่อมต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ข้อมูลของกระทรวงยุติธรรม ข้อมูลทะเบียนราษฎรและข้อมูลเกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่ง เป็นต้น

หน่วยงานด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีระบบการควบคุมและตรวจสอบหน่วยงานเอกชน หรือมูลนิธิ ต่าง ๆ ในการให้ความดูแลและช่วยเหลือคนไร้บ้าน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคนไร้บ้านตามหลักสิทธิมนุษยชนต่อไป

๔.๓.๓ ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและ ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยมีบทบาทสำคัญในการเตรียมการเพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุกลับสู่ภูมิลำเนาได้อย่างปลอดภัยและสมบูรณ์แบบเนื่องจากในอนาคตจำนวนผู้สูงอายุที่จะมาในเรือนจำย่อมมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นเมื่อมีจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นภาระหน้าที่ในการดูแลผู้ต้องขังย่อมเพิ่มขึ้น นอกจากการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังแล้วการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจึงมีความสำคัญเช่นกัน การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังที่ใกล้จะพ้นโทษออกไปสู่สังคมภายนอก รูปแบบการจัดโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ การฝึกทักษะอาชีพรวมให้การปรึกษาแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจ ตลอดจนเป็น

แนวทางให้ผู้ต้องขังตัดสินใจเลือกวิถีทางการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวให้เข้ากับครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างเหมาะสม แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และสังคมก็ยังไม่ให้การยอมรับผู้พ้นโทษ ทำให้ผู้พ้นโทษรู้สึกสับสนว่าแห้ว โดดเดี่ยวไร้ที่พึ่งพิง และประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้พ้นโทษเหล่านั้นกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกได้ ^{๓๑๙}

ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะมาตรการเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังสูงอายุ ดังนี้

(๔) กรมราชทัณฑ์ควรเพิ่มบุคลากรและงบประมาณ เพื่อการดำเนินการเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังสูงอายุให้สามารถรองรับภารกิจดังกล่าวได้อย่างทั่วถึง

(๕) กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายให้เรือนจำดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยใช้หลักสูตรที่เป็นหลักสูตรกลางของกรมราชทัณฑ์ และควรมีหลักสูตรที่สามารถพัฒนาผู้สูงอายุตามบริบทของท้องถิ่น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังสูงอายุให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างคนทั่วไป

(๖) ควรปรับปรุงระเบียบหรือกฎหมายที่ว่าด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังสูงอายุให้มีความทันสมัยตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมปัจจุบันและสนองความต้องการของผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังสูงอายุต่อไป

๕. ข้อเสนอแนะ

๕.๑ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

๑) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในฐานะที่เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ควรเป็นองค์กรกลางในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ เช่น กรมราชทัณฑ์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น โดยการจัดประชุมหารือเกี่ยวกับการพัฒนาสวัสดิการของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและสามารถเป็นแนวทางสำหรับการนำนโยบายไปปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมของผู้สูงอายุ และการส่งต่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้กลับไปสู่สังคมได้อย่างปกติสุข ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะ นโยบาย และมาตรการให้กับรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

๒) กรมราชทัณฑ์ควรมีแนวทางในการตรวจสอบติดตามการดำเนินงานของเรือนจำต่าง ๆ ให้เป็นไปตามมาตรฐานกลางของกรมราชทัณฑ์อย่างเป็นรูปธรรมและมีความต่อเนื่อง เพื่อให้เรือนจำดำเนินการควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในส่วนของการจัดสวัสดิการพื้นฐานของผู้ต้องขังสูงอายุในด้านารกินอยู่หลับนอน สุขอนามัยของผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมในการพัฒนา

^{๓๑๙} กรมราชทัณฑ์, กองบริการทางการแพทย์, ม.ป.ป. หน้า 4

ร่างกายและจิตใจ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การสงเคราะห์หลังปล่อย เพื่อให้ผู้ต้องขังกลับไปสู่สังคมได้อย่างปกติสุข และไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ

๓) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรมีการประสานงานกับทางเรือนจำและพัฒนาระบบการส่งต่อผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อการสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการคืนสู่สังคมของผู้สูงอายุ เช่น การสงเคราะห์เกี่ยวกับการฝึกอาชีพและการจัดหางานที่เหมาะสม การประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อการสงเคราะห์ทุนในการประกอบอาชีพ และการสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุที่มีสภาพเป็นคนที่พึ่ง หลังจากที่ถูกผู้สูงอายุได้รับการปล่อยตัว

๔) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการประสานและการส่งต่อข้อมูลกับทางเรือนจำเพื่อการให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ต้องขังสูงอายุที่กำลังจะได้รับการปล่อยตัวคืนสู่สังคม เช่น การสร้างความเข้าใจกับสังคมและครอบครัวของผู้สูงอายุ การเตรียมความพร้อมด้านสาธารณสุข การจัดหางาน ที่อยู่อาศัย และการติดตามหลังปล่อย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้มีชีวิตดังเช่นคนปกติทั่วไปตามสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชนต่อไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับช่องว่างและข้อขัดข้องของกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ ของทางราชการที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาด้านสิทธิของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยตามหลักสากล และยังไม่มีความสอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อจะได้พัฒนาด้านกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ให้มีความทันสมัยและเป็นประโยชน์ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของผู้สูงอายุต่อไป

๒) ควรมีการศึกษาหาแนวทางที่ดีในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ที่ได้ดำเนินงานแล้วเกิดผลสำเร็จและสามารถนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีได้ เพื่อให้มีรูปแบบสำหรับการนำไปปฏิบัติของเรือนจำทั่วประเทศให้มีแนวปฏิบัติได้เหมือนกัน เช่น โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ การบริหารจัดการที่ดีเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์,(๒๕๖๒),มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่อง สังคมสูงอายุ (ฉบับปรับปรุง) ,พิมพ์ครั้งที่ ๒,(กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์),

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ,(๒๕๖๑),แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๖),(กรุงเทพฯ:กระทรวงยุติธรรม).

กรมราชทัณฑ์,(๒๕๕๖),รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖. (กรุงเทพมหานคร:กระทรวงยุติธรรม).

กระทรวงการต่างประเทศ,(๒๕๕๑),ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.(กรุงเทพฯ:กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ).

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์,(๒๕๕๕),หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย,พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน).

ธานี วรภัทร์,(๒๕๕๓),กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ,(กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน).

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์,(๒๕๓๘),สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ,(กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน).

แวกส์,เรย์ มอนด์,(๒๕๕๘),ปรัชญากฎหมาย:ความรู้ฉบับพกพา,แปลโดย พิเศษ สะอาดเย็น และชงทอง จันทรางศุ.(กรุงเทพมหานคร:โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์).

วารสาร

กองบรรณาธิการ,(๒๕๕๖-๒๕๕๗),การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ของกรมราชทัณฑ์,จุลสารสังคมสงเคราะห์,๙.

ฉัฐพร โยเหลา,สังคมผู้สูงอายุแลโอกาสทางธุรกิจในประเทศไทย,อุตสาหกรรมสาร,ปีที่ ๕๙,(๒๕๖๐).

ธนยศ สุมาลัยโรจน์ และฮานานมุฮิบบะตุตติน นอจี สุขไสว,(๒๕๕๘),ผู้สูงอายุในโลกแห่งการทำงาน:มุมมองเชิงทฤษฎีทางกายจิตสังคม,วารสารปัญญาภิวัฒน์,๗ (๑).

ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์,(๒๕๖๐),แผนมาดริตด้านผู้สูงอายุ : กรอบสหประชาชาติกับประเทศไทย,วารสารพญดาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ,๑๖(๒-๓).

สุมาลี มาดำ,(๒๕๕๖),การแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำผิดในชุมชนประเทศญี่ปุ่น, วารสารยุติธรรม, ๑๓(๓).

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย

พิมพ์พร ทองเมือง และ ยุทธนา สุดเจริญ,(๒๕๖๐),พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ,รายงานวิจัยเสนอต่อ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

พูนสุข สีตะปะดล,(๒๕๕๐),บทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีภาคนิพนธ์ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการสาธารณะสำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิทมา ธรรมเจริญ,(๒๕๕๕),อิทธิพลของปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีต่อความสุขของผู้สูงอายุ,วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์) คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เวหา เกษมสุข,(๒๕๖๒),แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ,วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาดูแลชีวิตและการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ออนไลน์

กรมกิจการผู้สูงอายุ,(๒๕๕๘),สิทธิของผู้สูงอายุตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา

https://www.dop.go.th/download/laws/law_th_๒๐๑๕๒๕๐๙๑๔๓๘๑๕_๑.pdf, [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๕]

กรมราชทัณฑ์.(๒๕๖๔), แผนปฏิบัติการราชการรายปี (พ.ศ. ๒๕๖๕), [ออนไลน์] แหล่งที่มา [แผนปฏิบัติการราชการรายปี-พ.ศ.-๒๕๖๕-กรมราชทัณฑ์-๒๕-ก.pdf \(correct.go.th\)](https://www.correct.go.th/plan/plan-๒๕๖๕-กรมราชทัณฑ์-๒๕-ก.pdf), (๑๓ กันยายน ๒๕๖๕)

นันทิ จิตสว่าง,(ม.ป.ป.),การปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพของเรือนจำในประเทศไทย: การประเมินของผู้เชี่ยวชาญต่างชาติ.[ออนไลน์] แหล่งที่มา

<https://www.gotoknow.org/posts/๕๙๐๘๔๔>, [๒๙ กันยายน ๒๕๖๕]

เอกสารอื่น ๆ

คณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม “การพัฒนามาตรการต่อผู้กระทำผิดอาญาแทนการคุมตัว (Non – custodial Measures) โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรวิชาชีพและชุมชน”. รายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเสนอสภาการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, (สปท) ๘๙๖/๒๕๖๐ ลว. ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

รายงานการประชุม World Congress on Probation และ Strategic Meeting on Electronic Monitoring ระหว่างวันที่ ๗-๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ ณ กรุงลอนดอน ประเทศสหราชอาณาจักร.

สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. “รายงานการประชุมกรมประพฤติและมาตรการแบบไม่ควบคุมตัวอาเซียนบวกสาม ครั้งที่ ๒” (ระหว่างวันที่ ๑๗-๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๗ ณ เดอะรีเจนท์ ซะอัม ปิซ รีสอร์ท จังหวัดเพชรบุรี).

Book

Conor Foley,(๒๐๐๓), Combating Torture: A Manual for Judges and Prosecutors. (Great Britain: Human Rights Centre, University of Essex).

Correction Bureau,(๒๐๑๑),Penal Institutions in japan,(Tokyo:Ministry of Justice).

Frank Arloth,(๒๐๑๑),Strafvollzugsgesetz,๓.Auflage,(München:C.H.Beck).

George Thomas Kurian (editor),(๒๐๐๖),World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems,๒nd ed.(MI: Thomson Gale).

Günther Kaiser, Heiz Schöch, (2008), *Strafvollzug*, 5. new bearbeitete Auflage, (C. F. Müller Verlag: Heidelberg).

Ian Brownlie and Guy S. Goodwin Gill, (2002), *Basic Documents on Human Rights*, 4th ed., (New York: Oxford University Press).

Peter J.P. Tak & Manon Jendly (Eds). *Prison policy and prisoners' rights*, (Nijmegen: Wolf Legal Publishers).

Mitchel P. Roth, (2006), *Prisons and Prison Systems: A Global Encyclopedia*. (London: Greenwood Press).

Nancy Loucks, (2000), *Prison Rules: A Working Guide*, (London: Prison Reform Trust).

Ram Subramanian and Alison Shames, (2008), *Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States*, (New York: Vera Institute of Justice).

Richard J. Terrill, (2004), *World Criminal Justice Systems: A Survey*, 7th ed., (NJ: Routledge).

Sally Ramage, (2004), *English Prison Law*, (Bloomington: iUniverse).

United Nations Office on Drugs and Crime, (2006), *Compendium of United Nations standards and norms in crime prevention and criminal justice*, (New York: United Nations).

Todd R. Clear, George F. Cole and Michael D. Reisig, (2004), *American Corrections*, 7th ed., (MA: Wadsworth Publishing).

Online

Council of Europe, (n.d.), *Human Rights of Older Persons*, [Online], Available from: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work/older-persons>, [2022, September 05]

Human Rights Watch, (2002), *Old Behind Bars*, [Online], Available from: https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/usprisons0202webwcover_0_0.pdf, [2022, September 05]

Institute for Criminal Policy Research (ICPR), (2006), Germany, [online], Available from: <http://www.prisonstudies.org/country/germany>, [2022, September 05]

Paul Kowal, (2000), *Definition of an older person. Proposed working definition of an older person in Africa for the MDS Project*, [Online], Available from: <https://www.researchgate.net/publication/124444444>, [2022, September 05]

The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, (2000), *Fact Sheet No. 2 (Rev. 0)*, [online], Available from: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet2Rev.0en.pdf>, [2022, September 05]

UN Treaty Collection, (2000), *International Covenant on Civil and Political Rights*, [online], Available from:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-୧.en.pdf>

,[୨୦୧୭, September ୧୧]

United Nation,(n.d.),HUMAN RIGHTS: A Basic Handbook for UN Staff,[online],Available from: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HRhandbooken.pdf>, [୨୦୧୭, September ୧୧]

ภาคผนวก

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
(Participant Information Sheet)

เรียน ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ข้าพเจ้า ดร.จรรยา แผนสมบุรณ์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มงานวิจัยสิทธิมนุษยชน หน่วยงาน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และ ผศ.สิทธิพันธ์ พูนเอียด ตำแหน่งอาจารย์ สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ หน่วยงานมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย

ก่อนที่ท่านจะตกลงเข้าร่วมการวิจัย ขอเรียนให้ท่านทราบรายละเอียดของโครงการวิจัย ดังนี้ โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย โดยใช้มาตรการทางกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อให้คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมมากที่สุด

ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้เพราะ ๑) ท่านเป็นผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งมีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไปและอยู่ระหว่างการคุมประพฤติ หรือ ๒) เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ ท่านจึงมีคุณสมบัติตรงตามที่งานวิจัยกำหนดไว้จึงได้รับเชิญในครั้งนี้ โดยจะมีผู้เข้าร่วมการวิจัยนี้ทั้งสิ้นประมาณ ๓๑๘ คน

หากท่านตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยนี้ จะมีขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้คือ คณะผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้ทราบ อธิบายเนื้อหาในแบบสอบถาม ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จะได้รับจากการวิจัยชี้แจงถึงความปลอดภัยในการให้ข้อมูลเมื่อชี้แจงเสร็จแล้วคณะผู้วิจัยสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้ผู้เข้าร่วมโครงการ หากผู้เข้าร่วมสงสัยคำถามใดให้ถามผู้คณะวิจัย เมื่อตอบแบบสอบถามเสร็จแล้วคณะผู้วิจัยจะเป็นผู้เก็บแบบสอบถามเอง ถือเป็นอันเสร็จสิ้นกระบวนการ

ผลของการวิจัยคาดว่าจะมีประโยชน์ต่อผู้ต้องขังสูงอายุเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุเพื่อกระตุ้นความตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุและผู้ปฏิบัติงานในการควบคุมผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ โดยอาจจะมีความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเมื่อเข้าร่วมการวิจัยเช่น ท่านอาจรู้สึกอึดอัด ไม่สบายใจ เครียดกับบางคำถาม ท่านมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามเหล่านั้นได้ และท่านจะได้รับค่าตอบแทนเป็นของที่ระลึกมูลค่าไม่เกิน ๑๐๐ บาท และการเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ผู้เข้าร่วมการวิจัยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

ข้อมูลส่วนตัวของท่านผู้วิจัยจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยข้อมูลส่วนตัวของท่านจะถูกเก็บรวบรวมไว้ในตู้เอกสารที่มีระบบรักษาความลับและปลอดภัยซึ่งผู้ไม่เกี่ยวข้องไม่สามารถเข้าถึงได้ โดยจะเก็บไว้จำนวน ๖ เดือนและผู้วิจัยจะไม่เปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นข้อมูลส่วนรวม ข้อมูลของผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นรายบุคคลอาจมีบุคคลบางกลุ่มเข้ามาตรวจสอบได้ เช่น ผู้ให้ทุนวิจัย สถาบันหรือองค์กรที่มีหน้าที่ตรวจสอบ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย เป็นต้น หลังจากโครงการวิจัยเสร็จสิ้นแล้ว ข้อมูลแบบสอบถามจะถูกทำลาย

หากมีข้อมูลเพิ่มเติมทั้งด้านประโยชน์และโทษที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะแจ้งให้ทราบโดยรวดเร็วไม่ปิดบัง และท่านมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการวิจัยเมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมการวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่าน

กรณีท่านมีคำถามหรือข้อสงสัยประการใดสามารถติดต่อข้าพเจ้า ผศ.สิทธิพันธ์ พูนเอียด คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี โทรศัพท์ ๐๘๐-๕๒๐๕-๕๕๘๘ ข้าพเจ้ายินดีตอบคำถาม และข้อสงสัยของท่าน และโครงการวิจัยนี้ได้รับการพิจารณารับรองจาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ๒๗๒ หมู่ ๙ ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๑๐๐ หมายเลขโทรศัพท์ ๐๗๗-๘๑๓๓๔๐ - ๑ , ๐๘๑-๓๗๐๘๖๙๖ หากท่านได้รับการปฏิบัติไม่ตรงตามที่ระบุไว้ท่านสามารถติดต่อกับคณะกรรมการฯ หรือ ผู้แทน ได้ตามสถานที่และหมายเลขโทรศัพท์ข้างต้น (ในวันเวลาราชการ)

เมื่อท่านพิจารณาแล้วเห็นสมควรเข้าร่วมในการวิจัยนี้ ขอความกรุณาลงนามในใบยินยอมร่วมโครงการที่แนบมาด้วย และขอขอบพระคุณในความร่วมมือของท่านมา ณ ที่นี้

**เอกสารแสดงความยินยอม
ของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (Consent Form)**

รหัสโครงการวิจัย: SRU-EC๒๐๒๒/๐๔๑

(สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เป็นผู้ออกรหัสโครงการวิจัย)
โครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย
ให้คำยินยอม วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ก่อนที่จะลงนามในเอกสารแสดงความยินยอมของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย วิธีการวิจัย และรายละเอียดต่างๆ ตามที่ระบุในเอกสารข้อมูลสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ไว้แก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้าเข้าใจคำอธิบายดังกล่าวครบถ้วนเป็นอย่างดีแล้ว และผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่างๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยเกี่ยวกับการวิจัยนี้ด้วยความเต็มใจ และไม่ปิดบังซ่อนเร้นจนข้าพเจ้าพอใจ

ข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ด้วยความสมัครใจ และมีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ การบอกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยนั้นไม่มีผลกระทบต่อตำแหน่งหน้าที่การงาน และสิทธิประโยชน์ที่เกี่ยวข้องตามที่ข้าพเจ้าจะพึงได้รับต่อไป

ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับ จะเปิดเผยได้เฉพาะในส่วนที่เป็นสรุปผลการวิจัย การเปิดเผยข้อมูลของข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องได้รับอนุญาตจากข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้วมีความเข้าใจดีทุกประการ และได้ลงนามในเอกสารแสดงความยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

กรณีที่ข้าพเจ้าไม่สามารถอ่านหรือเขียนหนังสือได้ ผู้วิจัยได้อ่านข้อความในเอกสารแสดงความยินยอมให้แก่วข้าพเจ้าฟังจนเข้าใจดีแล้ว ข้าพเจ้าจึงลงนามหรือประทับลายนิ้วหัวแม่มือของข้าพเจ้าในเอกสารแสดงความยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนามผู้ยินยอม
(.....)

ลงนามพยาน
(.....)

หมายเหตุ กรณีที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยให้ความยินยอมด้วยการประทับลายนิ้วหัวแม่มือ ขอให้พยานลงลายมือชื่อรับรองด้วย

ภาพกิจกรรมการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ต่าง ๆ

๑. ภาพการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

๒. ภาพการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางขอนแก่น

๓. ภาพการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางเชียงใหม่

๔. ภาพการเผยแพร่ผลการศึกษาวิจัยและการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ ณ ห้องประชุมราชพฤกษ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง (Standard Operating Procedures for Prisoner Rehabilitation)		
กระบวนการ : การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง เรื่อง : มาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ		รหัสเอกสาร :
วันที่มีผลบังคับใช้ :	ผู้มีอำนาจอนุมัติ : ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถาน	จำนวนหน้า : ๑๑ หน้า
หน่วยงานเจ้าของเรื่อง : กองพัฒนาพฤตินิสัย กลุ่มงานสวัสดิการและ สงเคราะห์ผู้ต้องขัง	หน่วยงานผู้ปฏิบัติ/เกี่ยวข้อง : เรือนจำ/ทัณฑสถาน	ระดับของผู้เข้าถึง : ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ

๑. ข้อยกกฎหมาย / ระเบียบ / หนังสือสั่งการ / การอ้างอิงอื่นๆ :

- ๑) พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐
- ๒) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖
- ๓) แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๘๐)
- ๔) ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม
- ๕) ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้ต้องขังหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ : Bangkok Rules), ๒๐๑๐
- ๖) ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (ข้อกำหนดแมนเดลา : Mandela Rules), ๒๐๑๕

๒. ขั้นตอนการปฏิบัติ :

บทที่ ๑ บททั่วไป	
<p>“ผู้ต้องขังสูงอายุ” หมายถึง ผู้ต้องขังที่มีอายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลง ในหลายด้าน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สมอง อารมณ์ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาอยู่ในเรือนจำ/ ทัณฑสถาน ส่งผลให้บุคคลกลุ่มนี้อาจมีความวิตกกังวล เครียด ซึมเศร้า และก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ผู้ต้องขังสูงอายุจึงต้องมีการปรับตัว ทักษะคติ และพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม ดังนั้น เรือนจำ/ทัณฑสถาน ต้องให้ความสำคัญในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ โดยคำนึงถึงความต้องการขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมต่อช่วงวัย จัดสวัสดิการและการสงเคราะห์ช่วยเหลือ โดยมุ่งเน้นด้านการส่งเสริมสุขภาพกายให้แข็งแรง และบรรเทาภาวะความเสื่อมถอยของร่างกาย และการให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ซึ่งทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุมีคุณภาพชีวิตและจิตใจที่ดี</p>	
บทที่ ๒ การรับตัวผู้ต้องขังสูงอายุ	
<p>การรับตัวผู้ต้องขังสูงอายุ จะดำเนินการเช่นเดียวกับผู้ต้องขังทั่วไป โดยจัดทำประวัติ รายละเอียดเกี่ยวกับคดี กำหนดโทษ ประวัติการต้องโทษ ประวัติการรักษาพยาบาล ภูมิลำเนา จำนวนบุตร ความสัมพันธ์ในครอบครัวญาติที่สามารถติดต่อได้ พร้อมทั้งเก็บรวบรวมหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องของผู้ต้องขัง และระบุนโยบายของผู้ต้องขังไว้ในระบบข้อมูลผู้ต้องขังด้วย เพื่อให้เจ้าหน้าที่เรือนจำ/ทัณฑสถาน ทราบ และสามารถวางแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้อย่างถูกต้องเหมาะสม</p>	
บทที่ ๓ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ และการจัดสวัสดิการและสงเคราะห์ผู้ต้องขังสูงอายุ	
๑.	<p>การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังสูงอายุ เป็นการจำแนกผู้ต้องขังเด็ดขาด ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มได้ตามลักษณะพื้นฐาน เพื่อให้การปฏิบัติและดูแลสอดคล้องกับความจำเป็นของผู้ต้องขังสูงอายุแต่ละกลุ่ม ซึ่งสามารถแยกออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังต่อไปนี้</p>
๑.๑	กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรง สามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้
๑.๒	กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุที่มีโรคประจำตัว มีความเสื่อมของร่างกายแต่ยังพอช่วยเหลือตนเองได้บ้างในบางเรื่อง
๑.๓	กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และต้องการความช่วยเหลือ
๒.	<p>จัดทำเป็นแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล (Case Management) เป็นสิ่งสำคัญที่จะทราบถึงสภาพความต้องการและการดูแลที่เหมาะสม เพื่อนำไปปฏิบัติและจัดกิจกรรมต่อไป โดยควรประเมินเรื่องสุขภาพกายและสุขภาพจิต การใช้ชีวิตประจำวัน การงาน สภาพครอบครัว และสังคม ประวัติการกระทำผิด ความสนใจและความต้องการพื้นฐาน ข้อมูลเหล่านี้ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลผู้ต้องขังสูงอายุสามารถจัดสวัสดิการและกิจกรรมที่เหมาะสม ทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการพัฒนาศักยภาพ รู้สึกว่ามีคุณค่าและมีความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคม</p>
๓.	<p>การปฐมนิเทศ ควรจะทำในช่วง ๗ วันแรก ที่เข้ามาในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เพื่อให้ผู้ต้องขังทราบ กฎระเบียบ วินัย ข้อพึงปฏิบัติ และการปรับตัว ในเรือนจำ/ทัณฑสถาน รวมทั้งการสัมภาษณ์เพื่อจัดทำแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังสูงอายุที่ต้องโทษครั้งแรก จะต้องการความช่วยเหลือแนะนำเป็นพิเศษ เพราะไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของเรือนจำได้ดี และอาจจะตกเป็นเหยื่อของผู้ต้องขังอื่นได้ง่าย</p>

<p>๔.</p>	<p>การจัดสถานที่และการควบคุมผู้ต้องขังสูงอายุ เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุมีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย ตลอดจนการมองเห็น การรับรู้ การแยกแยะรายละเอียดเกี่ยวกับสี ดังนั้น จึงควรปรับปรุงและพัฒนาสถานที่เพื่อเอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ได้แก่</p>
<p>๔.๑</p>	<p>อาคารเรือนนอน จึงควรจัดให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้นอนอยู่ชั้นล่างสุดของอาคารเรือนนอนเพื่อความสะดวกในการขึ้น-ลงเรือนนอน หรือหากต้องขึ้นบันได ไม่ควรมีชั้นบันไดมาก ให้ทำราวบันได ทั้งซ้ายขวาและตรงกลาง เพื่อให้เป็นที่ยึดในระหว่างเดิน ควรทำพื้นให้เรียบเสมอกัน จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอ ควรทาสีขอบประตูให้เห็นเด่นชัด การทาสีขอบประตูต้องเน้นสีที่ตรงข้ามหรือตัดกันกับผนังห้อง</p>
<p>๔.๒</p>	<p>ห้องสุขา ควรสร้างห้องสุขาแบบโถนั่ง มีราวพยุง เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ต้องขังสูงอายุที่มีปัญหาด้านข้อเข่า และปวดกล้ามเนื้อ โดยให้มีทั้งในเรือนนอนและห้องกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พื้นห้องน้ำควรจะมีผิวสัมผัสที่หยาบเพื่อป้องกันการลื่นหกล้มเมื่อเปียก</p>
<p>๔.๓</p>	<p>ห้องเยี่ยมญาติ ควรจัดสถานที่เฉพาะสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ รวมทั้งการอนุญาตให้เยี่ยมแบบใกล้ชิด เพราะการเยี่ยมตามปกติ จะทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุเกิดปัญหาทางการได้ยิน</p>
<p>๔.๔</p>	<p>สถานที่ทำกิจกรรม ควรมีสถานที่เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุมาร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับวัยและสภาพร่างกายในเวลากลางวัน หากเรือนจำใดไม่มีแดนเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ ควรเป็นสถานที่ที่มีบรรยากาศปลอดโปร่ง อากาศถ่ายเทได้ดี เงียบสงบ จะเป็นประโยชน์ในการจัดทำกิจกรรมทางศาสนา นันทนาการ และการจัดกลุ่มแนะแนว</p>
<p>๔.๕</p>	<p>การปรับปรุงทางลาดหรือราวจับบริเวณที่มีผู้ต้องขังสูงอายุใช้งาน เพื่อให้ผู้ต้องขังใช้ในชีวิตประจำวัน และลดการเกิดอุบัติเหตุ</p>
<p>๕.</p>	<p>การส่งเสริมสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังสูงอายุ</p>
<p>๕.๑</p>	<p>การตรวจรักษาสุขภาพ เช่น การตรวจร่างกายเบื้องต้น การตรวจวัดความดัน การให้บริการด้านการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ เช่น การส่งเสริมทางด้านโภชนาการ การป้องกันโรค การตรวจทางช่องปากการตรวจร่างกายผู้ต้องขังสูงอายุ การออกกำลังกาย และการอนามัย เป็นต้น ซึ่งในการให้บริการนี้อาจจะจัดร่วมกับสถานพยาบาลภายในเรือนจำ โรงพยาบาลในเขตพื้นที่ ศูนย์บริการทางการแพทย์ หรือสาธารณสุขในพื้นที่</p>
<p>๕.๒</p>	<p>จัดมุมยามาสนัญประจำบ้านหรือยารักษาโรคเบื้องต้นสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในบริเวณศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุ</p>
<p>๕.๓</p>	<p>การจัดการเครื่องอำนวยความสะดวกสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ เช่น ไม้เท้าช่วยเดิน อุปกรณ์กายภาพบำบัดต่าง ๆ และอุปกรณ์ออกกำลังกาย</p>
<p>๖.</p>	<p>การจัดกิจกรรมระหว่างต้องโทษให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ</p>
<p>๖.๑</p>	<p>กิจกรรมอบรมให้ความรู้/พัฒนาจิตใจ</p>
<p>๑)</p>	<p>การอบรมให้ความรู้ในเรื่องกฎหมายในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมประพฤติ การรับการสงเคราะห์หลังพ้นโทษ การเสริมสร้างทักษะชีวิต การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกอย่างปกติสุข โดยยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรม การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การดูแล/รักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิตในวัยสูงอายุ เป็นต้น</p>
<p>๒)</p>	<p>กิจกรรมทางศาสนา เช่น การปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ ฟังธรรม และสวดมนต์ เป็นต้น</p>

๖.๒	กิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ
	<p>๑) กิจกรรมออกกำลังกาย การออกกำลังกายในรูปแบบต่างๆ ตามความสนใจและความต้องการของผู้สูงอายุ ได้แก่ การรำไทเก๊ก รำกระบอง การกายบริหาร การรำ/เต้นประกอบเพลงเข้าจังหวะ ภายในชมรมฯ จัดให้มีมุมออกกำลังกาย มุมเล่นกีฬา ติดตั้งอุปกรณ์กายภาพบำบัด เป็นต้น</p> <p>๒) การตรวจสุขภาพอนามัย การตรวจสุขภาพปากและฟัน การตรวจวัดสายตา สามารถดำเนินงานร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สถานีอนามัย โรงพยาบาล หน่วยบริการทางการแพทย์ต่าง ๆ เพื่อให้การดูแลสุขภาพทางด้านร่างกายที่เหมาะสมกับวัย ส่งผลให้สภาพจิตใจของผู้สูงอายุดีขึ้น ได้แก่ การตรวจร่างกาย การให้ความรู้ในการป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพทางช่องปากและร่างกายผู้สูงอายุ การรับประทานอาหารให้ถูกสุขลักษณะ การให้ความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน</p>
๖.๓	กิจกรรมกลุ่มบำบัด/นันทนาการ
	<p>๑) กิจกรรมนันทนาการ เช่น การลีลาศ การร้องเพลง การเล่นเกมดนตรี เป็นต้น</p> <p>๒) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ครอบครัวสัมพันธ์</p> <p>๓) กิจกรรมกลุ่มบำบัด เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสร้างความเข้มแข็งในจิตใจของผู้ต้องขังสูงอายุ</p> <p>๔) กิจกรรมเสริมสร้างทักษะการอ่าน การจัดมุมความรู้</p> <p>๕) กิจกรรมดนตรีบำบัด การเล่นเกมดนตรีพื้นบ้าน กิจกรรมศิลปะบำบัด การวาดรูป การขีดหนังสือ ตะลุง การละเล่นพื้นบ้าน</p> <p>๖) การให้คำแนะนำปรึกษาและให้การสงเคราะห์ตามความเหมาะสม เป็นลักษณะ การให้บริการทางด้านสังคม การสงเคราะห์ การช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุที่ตกอยู่ในความทุกข์และประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต มีการประเมินสภาพปัญหา เพื่อหาแนวทางการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม</p>
๖.๔	กิจกรรมพัฒนาทักษะอาชีพ
	<p>๑) กิจกรรมด้านอาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ โดยคำนึงถึงความถนัดและความสนใจ รวมทั้งศักยภาพของผู้สูงอายุแต่ละบุคคล มีวิทยากรซึ่งเป็นจิตอาสา ผู้สูงอายุที่มีความรู้ หรือวิทยากรจากหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ฝึกอบรม กิจกรรมด้านอาชีพ ได้แก่ การจักสาน การปั้น แกะสลัก การทอผ้า การทำบายศรี ประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ งานฝีมือต่างๆ ซึ่งสามารถพัฒนาและต่อยอดไปสู่การประกอบอาชีพ</p> <p>๒) กิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน การสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง การบอกเล่าประสบการณ์ชีวิต กิจกรรมถ่ายทอดวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และ สืบทอดศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีที่มีอยู่ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ จะเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและขับเคลื่อนกิจกรรมของชมรมอย่างต่อเนื่องและ มีความยั่งยืน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ต้องขังสูงอายุ มีขวัญ กำลังใจ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าปฏิบัติตน ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและกลับคืนสู่สังคมอย่างมีคุณภาพ</p>

๗.	การยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
๗.๑	<p>สำรวจรายชื่อผู้ต้องขังสูงอายุ ที่มีคุณสมบัติได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ได้แก่</p> <p>๑) มีสัญชาติไทย</p> <p>๒) มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามทะเบียนบ้าน</p> <p>๓) มีอายุหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป หรือจะมีอายุครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์ในปีงบประมาณถัดไป</p> <p>๔) ไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้รับเงินบำนาญ เบี้ยหวัด บำนาญพิเศษ หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน และไม่เป็นผู้ที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับเงินเดือน ค่าตอบแทนรายได้ประจำ หรือผลประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้เป็นประจำ</p>
๗.๒	<p>จัดเตรียมเอกสารหลักฐานประกอบแบบคำขอลงทะเบียนขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ดังนี้</p> <p>(๑) บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรอื่นที่ออกโดยหน่วยงานของรัฐที่มีรูปถ่ายพร้อมสำเนา</p> <p>(๒) ทะเบียนบ้านพร้อมสำเนา</p> <p>(๓) สมุดบัญชีเงินฝากธนาคารพร้อมสำเนา สำหรับกรณีและผู้ขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุประสงค์ขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านธนาคาร (กรณีผู้ต้องขังไม่มีสมุดบัญชีธนาคารให้เจ้าหน้าที่เรือนจำ/ทัณฑสถาน ประสานเจ้าหน้าที่ธนาคารมาเปิดบัญชี ณ เรือนจำ/ทัณฑสถาน)</p>
๗.๓	<p>ให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน ดำเนินการลงทะเบียนและการยื่นคำขอลงทะเบียนขอรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้ต้องขังไม่สามารถยื่นคำร้องด้วยตนเองได้ ให้มอบอำนาจเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้อื่นเป็นผู้ยื่นคำขอลงทะเบียนขอรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแทนได้ โดยผู้ต้องขังหรือผู้ถูกจำคุกในเรือนจำ/ทัณฑสถาน หรือสถานที่คุมขังของกรมราชทัณฑ์ ให้มอบอำนาจให้ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถาน หรือเจ้าหน้าที่ที่ผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถานมอบหมายยื่นต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามภูมิลำเนาของผู้มีสิทธิ และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือวันที่ลงทะเบียนในแบบคำขอลงทะเบียนรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ให้ดำเนินการลงทะเบียนและยื่นคำร้องให้แล้วเสร็จภายในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เพื่อให้ได้รับเบี้ยยังชีพในปีงบประมาณถัดไป</p>
๗.๔	<p>ในปีงบประมาณถัดไป ขอให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน ศึกษาแนวทางการรับลงทะเบียนผู้มีสิทธิรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย อีกครั้งหนึ่ง เพื่อตรวจสอบหลักเกณฑ์ แนวทาง และระยะเวลาการยื่นคำขอลงทะเบียนรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามระเบียบและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จะได้ดำเนินการได้อย่างถูกต้อง</p>
๘.	<p>การพัฒนาความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในการดูแลและควบคุมผู้ต้องขังสูงอายุ โดยการจัดฝึกอบรมให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ เช่น ความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและปัญหาความต้องการของผู้สูงอายุ การรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน จิตวิทยาสำหรับผู้สูงอายุ เทคนิคการทำงานกับผู้สูงอายุ เป็นต้น และปรับทัศนคติ ความคิดที่ดีต่อผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อตระหนักถึงความแตกต่างในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุกับผู้ต้องขังทั่วไป</p>

๙.	<p>การจัดตั้งศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุ</p> <p>กรมราชทัณฑ์ได้สนับสนุนให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน จัดตั้งศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุ ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนถ่ายถอดภูมิปัญญา ประสบการณ์ชีวิต และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน โดยมุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังสูงอายุเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ซึ่งปัจจุบัน กรมราชทัณฑ์ได้จัดตั้งศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุขึ้น จำนวน ๒ แห่ง คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุชาย ได้แก่ เรือนจำกลางคลองเปรม ๒. ศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุหญิง ได้แก่ ทัณฑสถานหญิงนครราชสีมา
----	---

บทที่ ๔ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

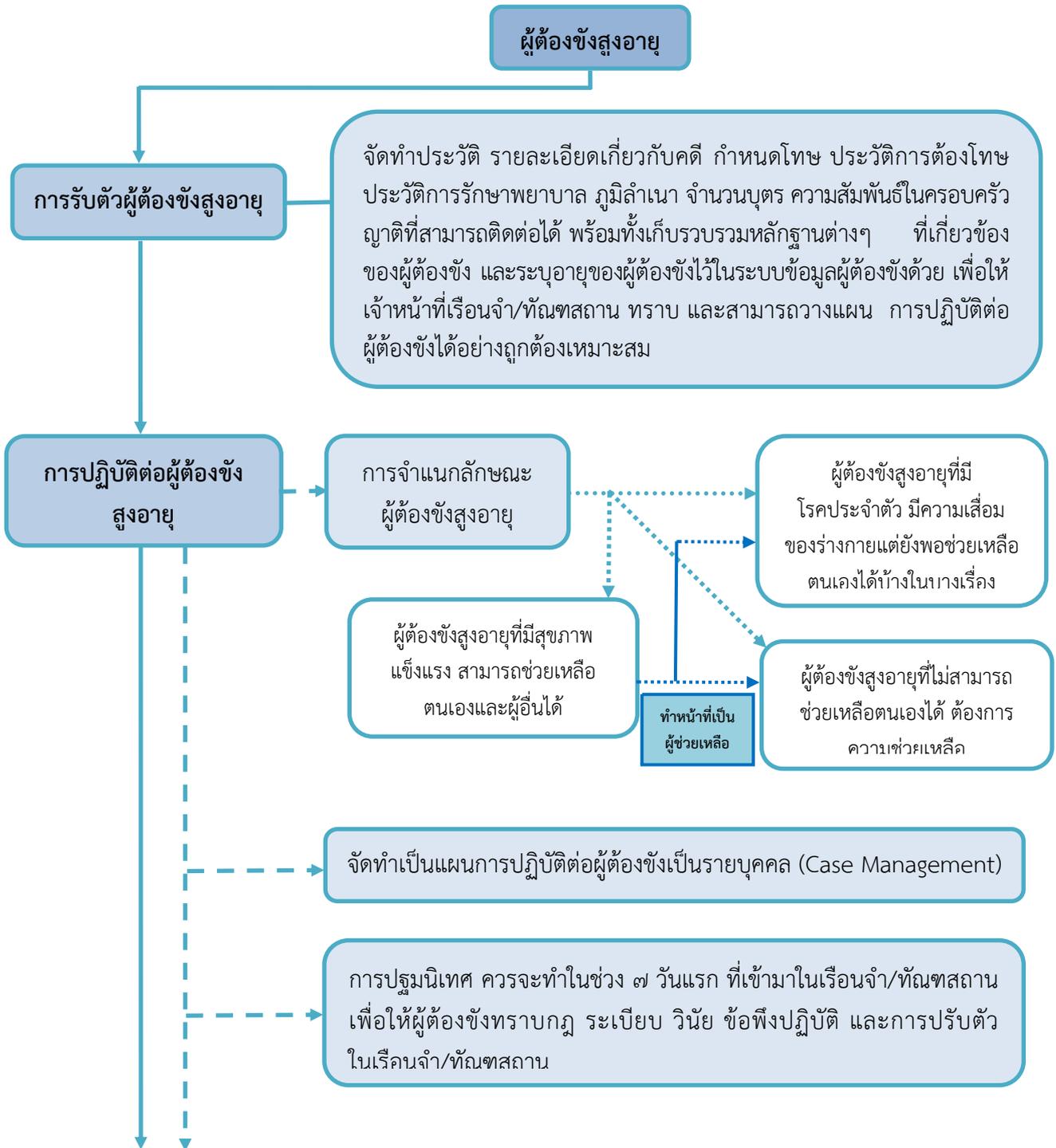
	<p>ผู้ต้องขังที่จำคุกอยู่ในเรือนจำเป็นเวลานาน เมื่อได้รับการปล่อยตัวแล้ว มักประสบปัญหาต่าง ๆ หลายประการ เช่น ปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ปัญหาเรื่องที่พักอาศัย การประกอบอาชีพ และปัญหาในการยอมรับจากสังคมภายนอก เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ หากไม่ได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลืออย่างเหมาะสมแล้ว ผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวดังกล่าว ก็อาจจะกลับไปกระทำผิดซ้ำ สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมอีก จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น กรมราชทัณฑ์จึงได้จัดทำโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังกลุ่มดังกล่าว ให้มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ความสัมพันธ์กับครอบครัว และความรู้ในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ กรมราชทัณฑ์ ได้สนับสนุนให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน ประสานและดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐ เอกชน ตลอดจนบุคคลและหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลกำไรต่าง ๆ สำหรับกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ แก่ผู้ต้องขัง ดังนี้</p>
๑.	การฝึกวิชาชีพต่าง ๆ ตามความถนัด
๒.	การจัดหางาน และแนะนำแหล่งงานที่มีอัตราว่าง
๓.	การอบรมให้ความรู้ด้านการดูแล/รักษาสุขภาพ
๔.	การอบรมฟื้นฟูจิตใจ
๕.	การให้คำแนะนำปรึกษา
๖.	จัดหาที่พักอาศัยชั่วคราว
๗.	มอบเครื่องอุปโภคบริโภค
๘.	การช่วยเหลือภายหลังพ้นโทษ

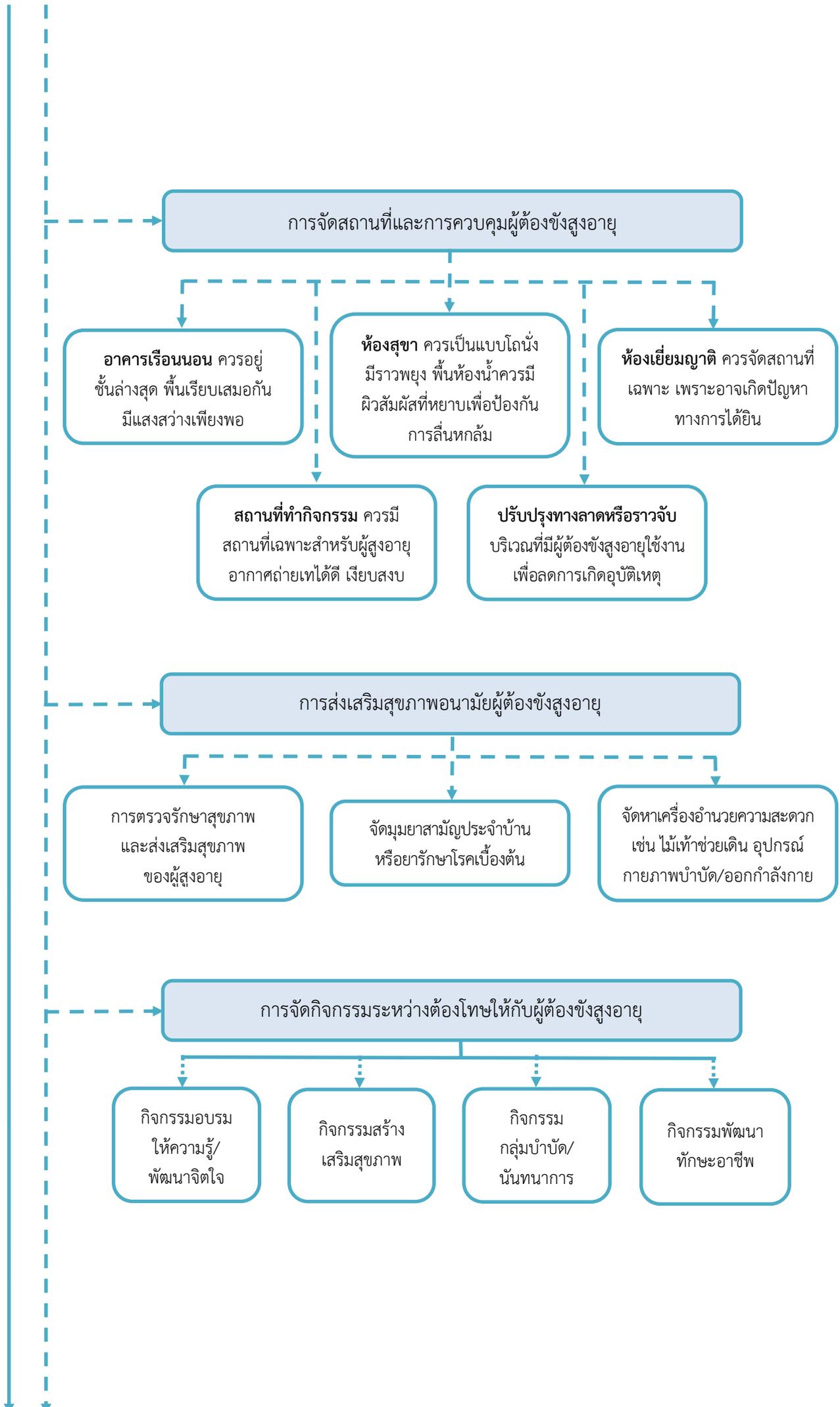
บทที่ ๕ การปล่อยตัวผู้ต้องขังสูงอายุ

๑.	การปล่อยตัวผู้ต้องขังสูงอายุ จะมีขั้นตอนการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ต้องขังทั่วไป และมีการส่งมอบเอกสารเกี่ยวกับการรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ในวันปล่อยตัว เพื่อนำไปใช้ในการรับเบี้ยยังชีพภายหลังพ้นโทษ
๒.	การสงเคราะห์หลังปล่อยตัวสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ
	<p>ผู้ต้องขังสูงอายุที่ได้รับการปล่อยตัว บางคนต้องประสบปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาในการประกอบอาชีพ การเดินทางกลับภูมิลำเนา ปัญหาในการปรับตัว การสูญเสียความมั่นใจในตนเอง ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ดังนั้น เพื่อให้ผู้พ้นโทษสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ โดยไม่กระทำผิดซ้ำภายหลังพ้นโทษ เรือนจำ/ทัณฑสถาน จึงได้ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานแรงงาน</p>

	จังหวัด สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานคุมประพฤติจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สำนักงานเขต/ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ โรงพยาบาลต่าง ๆ ฯลฯ โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการ ดังนี้
๒.๑	การสงเคราะห์ค่าพาหนะ และค่าเบี้ยเลี้ยงเดินทางกลับภูมิลำเนา
๒.๒	การสงเคราะห์ทุนประกอบอาชีพ
๒.๓	การสงเคราะห์เครื่องอุปโภคบริโภค
๒.๔	การสงเคราะห์ค่ารักษาพยาบาล
๒.๕	การติดต่อหางาน/แนะนำแหล่งงาน
๒.๖	จัดหาที่พักชั่วคราวและติดต่อญาติ
๒.๗	ให้คำปรึกษาด้านต่างๆ
๒.๘	ประสานงานเพื่อจัดทำบัตรประชาชน/บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า
๒.๙	การอบรมให้ความรู้ต่างๆ

๓. ภาคผนวก / แผนผัง / ข้อมูลสำคัญอื่นๆ :

การพัฒนาความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในการดูแลและควบคุม
ผู้ต้องขังสูงอายุ

การจัดตั้งศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เกิด
ประโยชน์และมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนถ่ายทอดภูมิปัญญา ประสบการณ์ชีวิต
และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน โดยมุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังสูงอายุเป็นศูนย์กลาง
แห่งการเรียนรู้

ศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุชาย
เรือนจำกลางคลองเปรม

ศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุหญิง
ทัณฑสถานหญิงนครราชสีมา

การเตรียมความพร้อม
ก่อนปล่อยสำหรับผู้
ผู้ต้องขังสูงอายุ

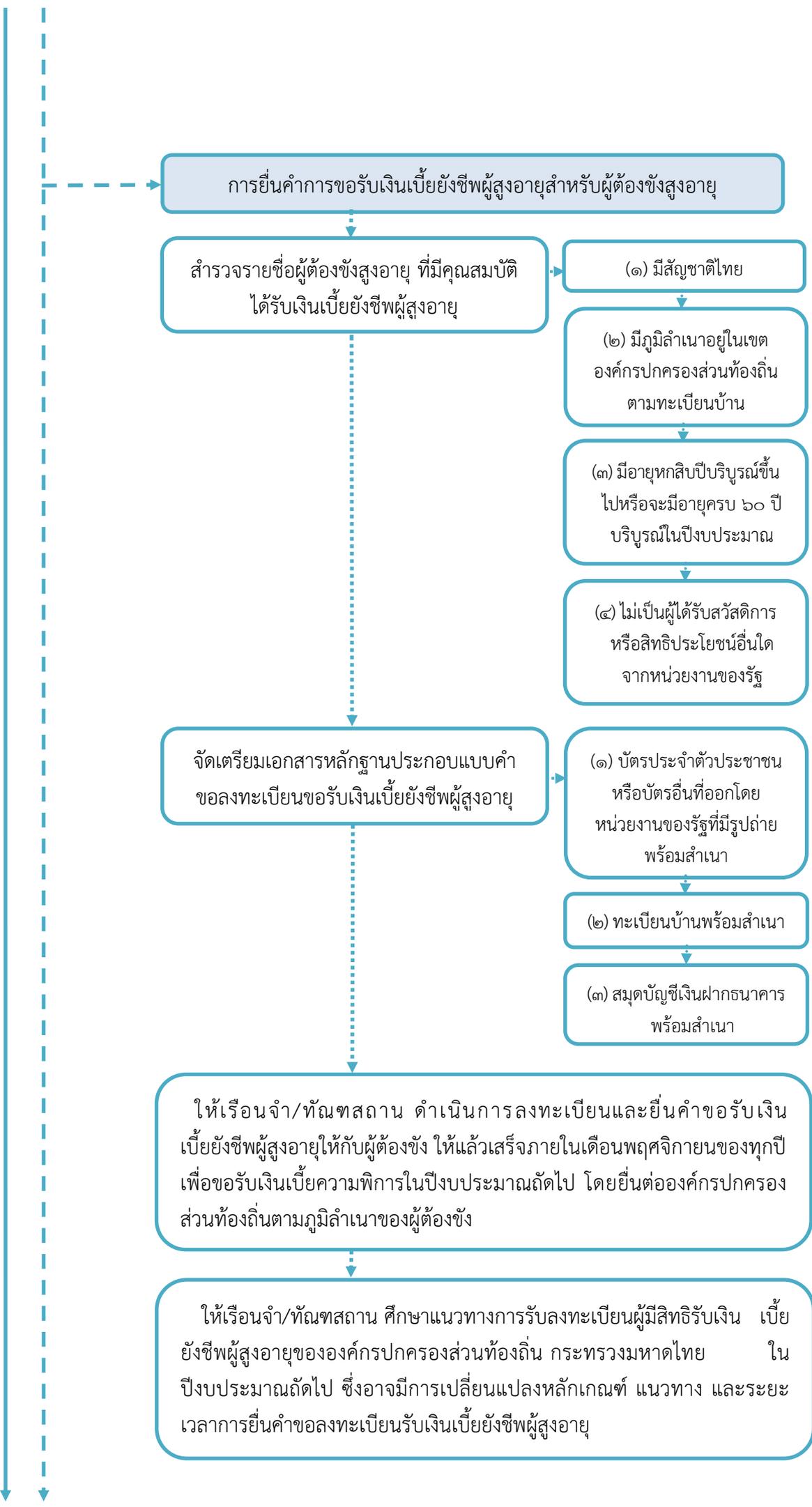
กรมราชทัณฑ์ ได้จัดทำโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับ
ผู้ต้องขังสูงอายุ ในการเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและ
อารมณ์ ความสัมพันธ์กับครอบครัว รวมถึงความรู้ในการประกอบอาชีพ
เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ภายหลังพ้นโทษ

การปล่อยตัวผู้ต้องขัง
สูงอายุ

การปล่อยตัวผู้ต้องขังสูงอายุ จะมีขั้นตอนการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ต้องขัง
ทั่วไป และมีการส่งมอบเอกสารเกี่ยวกับการรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
ในวันปล่อยตัว เพื่อนำไปใช้ในการรับเบี้ยยังชีพภายหลังพ้นโทษ

การสงเคราะห์หลังปล่อยตัวสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ

การยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ

สำรวจรายชื่อผู้ต้องขังสูงอายุ ที่มีคุณสมบัติ ได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

(๑) มีสัญชาติไทย

(๒) มีภูมิลำเนาอยู่ในเขต องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามทะเบียนบ้าน

(๓) มีอายุหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป ไปหรือจะมีอายุครบ ๖๐ ปี บริบูรณ์ในปีงบประมาณ

(๔) ไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการ หรือสิทธิประโยชน์ใด จากหน่วยงานของรัฐ

จัดเตรียมเอกสารหลักฐานประกอบแบบคำ ขอลงทะเบียนขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

(๑) บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรอื่นที่ออกโดย หน่วยงานของรัฐที่มีรูปถ่าย พร้อมสำเนา

(๒) ทะเบียนบ้านพร้อมสำเนา

(๓) สมุดบัญชีเงินฝากธนาคาร พร้อมสำเนา

ให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน ดำเนินการลงทะเบียนและยื่นคำขอรับเงิน เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้กับผู้ต้องขัง ให้แล้วเสร็จภายในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เพื่อขอรับเงินเบี้ยความพิการในปีงบประมาณถัดไป โดยยื่นต่อองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายล้าเนาของผู้ต้องขัง

ให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน ศึกษาแนวทางการรับลงทะเบียนผู้มีสิทธิรับเงิน เบี้ย ยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ใน ปีงบประมาณถัดไป ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ แนวทาง และระยะ เวลาการยื่นคำขอลงทะเบียนรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ